

Athanasiana

24

ISSN 1219-9915

SZENT ATANÁZ GÖR. KAT. HITTUDOMÁNYI FŐISKOLA

INSTITUTUM SANCTO ATHANASIO NOMINATUM

ATHANASIANA

24

NYÍREGYHÁZA

2006

TARTALOMJEGYZÉK

Dr. Pregun István (1943-2006)	7
Keresztes Szilárd: A mennyből való ember – Dr. Pregun István temetése	9
Bevezetés	15
Ignace Moussa Card. Daoud: A katolikus keleti egyházak: az uniótól a communiohoz	17
Ivancsó István: A Nemzetközi Teológiai Bizottság harmincöt éves tevékenysége	27
Nyirán János: Az Istenszülő siratóéneke	69
Kuminetz Géza: A gyóntatói felhatalmazás a hatályos egyházi jogban	81
Puskás Bernadett: 19. századi ikonosztázionok a görög katolikus templomokban	125
Végheő Tamás: A bazilita Kulczicky Porphyrius munkácsi hely- nök négy levele Kollonich Lipót bíborshoz 1688-ból (For- rásközlés)	137

SUMMARIA

István Ivancsó: L'attività di trentacinque anni della Commissione Teologica Internazionale	155
János Nyirán: Il lamento della Madre di Dio	156
Géza Kuminetz: La facoltà di confessare nella disciplina canoni- ca attuale	156
Bernadett Puskás: Les iconostases du 19e siècle dans les églises gréco-catholiques	157

KÖZLEMÉNYEK

Roberto Giraldo: A keleti katolikus Egyházak ökumenikus közre- működése, különös tekintettel az ortodoxiával való párbe- szédre	159
Jánnisz Ziziúlasz: Újabb viták a primátus kérdéséről az ortodox teológiában	171
Soltész János: Élet Krisztusban	187

KRÓNIKA

International Conference on the Occasion of the 100 th Anniversary of the First Printing of the Prostopinije by the Rev. J. Boksay	199
Janka György a MELTE új elnöke	201
Az egyházatyák és a Szentírás	202
De Camelis konferencia a Főiskolánkon	204
Szegedi vallási néprajzi konferencia	206
Eperjesi konferencia	206
Kateketikai Kongresszus	207
VI. Liturgikus szimpozion	207
Liturgikus konferencia Szlovákiában	209
Nyíregyházi keleti teológiai konferencia	209
Kelet-Nyugat lelki ségi szimpozion Heiligenkreuzban	210

KITEKINTÉS

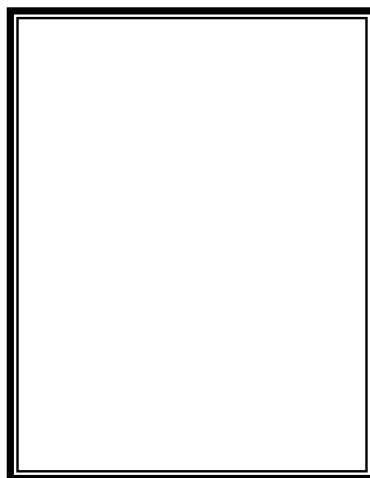
A boldoggá avatott Salkaházi Sára Szociális testvér	215
Ivancsó István: A Nemzetközi Teológiai Bizottság munkálkodása....	225
Magyar Kurír: XVI. Benedek pápa üzenete Sólyom László köz- társasági elnökek	231
Magyar Kurír: Sodano bíboros ünnepi beszéde a Szent István bazilikában	233
Zenit: A pápa új egyházmegyét alapított a káldok számára Óce- ániában	235
Zenit: A papi nőtlenség megerősítése	237
Zenit: Nyilatkozat a papi nőtlenségről	239
Orosz Atanáz: XVI. Benedek pápa zárandoklata Konstantiná- polyba	241
I. Bartholomeosz pátriárka homíliája	249
XVI. Benedek pápa és I. Bartholomeosz pátriárka közös nyilat- kozata	253
XVI. Benedek pápa és Hrisztódulosz érsek közös nyilatkozata	257
Orosz Atanáz: Rendkívül pozitív a pápalátogatás mérlege	261
KÖNYVISMERTETÉSEK	265
RECENSIONES	275
Gánicz Endre: Keleti egyházi bibliográfia magyar nyelven 2005- 2006	285

„Szeretet az Isten: aki szeretetben él, Istenben él,
és Isten őbenne...” (1Jn 4,16)

DR. PREGUN ISTVÁN
(1943-2006)

pápai prelátus, a Hajdúdorogi
Egyházmegye főhelynöke, a Szent
Atanáz Görög Katolikus Hittudo-
mányi Főiskola rektora

Fábiánháza, 1943. július. 27. –
Nyíregyháza, 2006. december 13.

1961-ben érettségizett a pannonhalmi Bencés Gimnáziumban, majd a
Budapesti Központi Szemináriumban, illetve Hittudományi Akadé-
mián szerzett diplomát.

1967. augusztus 7-én házasságot kötött Báncsi Margit gyógyszerésszel.
Két gyermekük született.

1967. augusztus 20-án szentelte pappá Dudás Miklós püspök Nyíregyhá-
zán.

1967 – 1972 segédlelkész Nagykállóban.

1972 – 1980 püspöki titkár dr. Timkó Imre hajdúdorogi megyéspüs-
pök mellett

1973 – 1980 Görög Katolikus Papnevelő Intézet prefektusa

1975 – 1992 a Hittudományi Főiskolán patrológiát, majd dogmati-
kát tanít

1980 – 1982 a Hajdúdorogi Püspöki Hivatal irodaigazgatója

1984 – 1992 a Papnevelő Intézet rektora

1985 – 1990 országgyűlési képviselő

1992 – 1999 a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia Titkárságá-
nak irodaigazgatója

1999 – 2006 a Hajdúdorogi Egyházmegye főhelynöke

1999 – 2006 a Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola rektora

1985-től – 1990-ig országgyűlési képviselő, püspökének és a Püspöki Kar jóváhagyásával. Tagja volt a rendszerváltoztató parlamentnek, s részt vett a vallásszabadságról szóló törvény kidolgozásában. Az akkori országgyűlés szinte egyhangúlag fogadta el azt a módosító javaslatát, mely lehetővé tette, hogy az állami feladatot ellátó egyházi iskolák, szociális otthonok stb. az állami intézményekkel azonos állami támogatást kapjanak.

1989 – 1990-ig Paskai László bíboros megbízásából Korzenszky Richárd bencés szerzetessel az Oktatási Minisztériumban létrehozott Egyházi Főosztályon a Magyar Katolikus Egyház képviselőjeként dolgozott.

A rendszerváltozás után a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia Titkárságának irodaigazgatójaként nagy hangsúlyt helyezett a Katolikus Egyház előtt megnyíló lehetőségek felmérésére és kihasználására. Tevékenyen közreműködött a Pázmány Péter Katolikus Egyetem megalapításában, valamint a szerzetesrendek és az egyházi iskolák újraindításában.

1999-ben Nyíregyházára visszatérve haláláig a Hajdúdorogi Egyházmegye főhelynöke, s a Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola főigazgatója.

Főiskolai rektori munkája alatt költözött új épületbe a Hittudományi Főiskola, s lett aggregált intézménye a Pápai Keleti Intézetnek.

Életében papi jelmondatának megvalósítására törekedett: *„Szeretet az Isten: aki szeretetben él, Istenben él, és Isten őbenne...”* (1Jn 4,16)

KERESZTES SZILÁRD

**A MENNYBŐL VALÓ EMBER
Dr. Pregun István temetése**

Nyíregyháza, 2006. december 19.

„Az első ember földből való, földi, a második a mennyből való, mennyei. Amilyen a földből való, olyanok a földiek is és amilyen a mennyei: olyanok a mennyeiek is. És amint hordjuk a földi ember képét, úgy hordani fogjuk a mennyeinek képét is.”
(1Kor 15,47-49)

Szent Pál apostolnak ezek a mély értelmű szavai szeretett testvérünknek, Pregun István pápai prelátus, főhelynök, főiskolai rektornak a temetésén hangzottak el. Nézzük a mennyi embert, a mi Urunk, Jézus Krisztust, akinek ő szolgája volt, és nézzük a földi embert, aki most koporsóban fekszik előttünk. Csodáljuk a mennyei embert, az Isten szolgáját, az emberek barátját, az Isten Bárányát, aki nekünk mintát, példát, törvényt adott. És nézzük a földi embert, aki befejezte pályafutását, bejárta azt az utat, amelyen a földi embernek mennyei emberré kellett átalakulnia. Nézzük a mennyei Krisztust, és az Ő arcképével, az Ő arcképének István testvérünkön felfedezhető nyomaival ajánljuk az Isten mindenható irgalmába és testvéreinek imádságába.

„Az első ember földből való, földi, a második a mennyből való, mennyei.” Milyen csodálatos ez a mennyei ember, a mi Urunk, Jézus Krisztus! Ő az egyetlen mérce, az egyetlen példa, akihez mérhetjük az életünket, és boldog az az ember, aki földi életében ismerte, elismerte és követte ezt a példát. Jézus úgy áll előttünk, ahogy az Atya bemutatta: „Íme, a szolgám, akit választottam... Nem vitázik és nem kiált, senki sem hallja a tereken a hangját.”

„A megroppant nádszálát nem töri össze, a pislákoló mécsbelet nem oltja el” (Mt 12,18-20). Ilyen volt Ő, az Isten szolgája, akinek az életét, a küldetését mindenestől kitöltötte ez a szolgálat. Ő mondta magáról: „Az Emberfia nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy Ő szolgáljon, és életét adja váltságul sokakért” (Mt 20,27). Jézus isteni

rangra emelte a szolgásgót. Emberi módon általában úgy tekintjük a szolgálatot, mint ami lekicsinyít, megaláz, mások hatalmába hajt bennünket. Sajnos, van ilyen szolgásg is, mert az emberek jobban szeretnek uralkodni, mint segíteni és szolgálni. El kellett jönnie a Megváltónak, Isten egyszülött Fíának, aki királyi magasságokba emelte a szolgálatot, aki a maga egész életét, hithirdetését, csodáit, a végén szenvedését, halálát és feltámadását úgy tekintette, mint szolgálatot. Ő azért jött, hogy a világnak bemutassa, mennyire szeret bennünket az Atyaisten, és ennek a szeretetnek csak egy példája lehetett, hogy Ő mindenkinek a szolgája akart lenni, hogy istenfiúi méltóságában nem tartotta lealázó dolognak a szolgásgót, az engedelmességet a halálíg, mégpedig a kereszthalálíg (vö. Fil 2,6-8).

Milyen volt ez a szolgálta? Emberileg is húséges és alázatos. Látuk Őt az utolsó vacsorán, amikor megmosta tanítványainak a lábát. „Ti úgy hívtok engem: »Mester« és az »Úr«, és jól mondjátok, mert az vagyok. Ha tehát én, az úr és a mester megmostam a lábokat nektek is meg kell mosnotok egymás lábát. Mert példát adtam nektek, hogy amint én tettem, ti is úgy tegyetek” (Jn 13,13-15). Fenséges példa arról, hogyan tud az ember a szolgáltaiban eljutni a mesterig, hogyan tud a szolgálta hatalmas egyéniséget formálni egészen addig, amíg leteheti a szolgálta, és megpihenhet.

István testvérünkről elmondhatjuk, hogy húséges és megbízható volt a szolgáltaiban. Végigjárta az egyházi életnek szinte minden területét. Néhány évig segédlelkész volt Nagykállóban, azután húségesen szolgálta megyéspüspökét, Timkó Imrét, mint titkár és irodaigazgató, majd engem, mint helynök. Szolgálta a papnevelést. Volt prefektus, rektor, majd főiskolai rektor, és növendékei mindig hálával emlékeznek rá. Ő mindig tudta, mi a kötelessége; pontosságra, kötelességteljesítésre, elkötelezett papi életre nevelte növendékeit. Fontos feladatokat látott el más területen is. Volt országgyűlési képviselő akkor, amikor ez nagyon kétes és kényes feladat volt, és azokban a nyolcvanas években is paphoz méltóan látta el ezt a szolgálta, és becsületet szerzett egyházának. Így látta el hosszú éveken át a Püspöki Kar Titkárságának az irodaigazgatói tisztét is. Mindig lehetett érezni, hogy szolgáltaiban készséges, pontos és lelkiismeretes. Mert a szolgálta, amit Krisztus nekünk például adott, nem szép szólamokból, nem egy-egy fellángolásból épül fel, hanem egy életnek a kitartásából, fegyelmettségéből és nyugalmaából. Rajta mindig ezt láttuk. Húséges volt a szolgáltaiban, első volt a kötelessége, és a kötelességeiben való pontossággal, lelkiismeretességgel mindig köszönetre,

hálára kötelezte azokat, akiknek a szolgálatában állott. „Íme, a szolgám, akit választottam, a kedvencem, akiben lelkem tetszését találta” (Mt 12,18). Én hiszem, hogy ennél a koporsónál az Atyával mondhatjuk ezeket a szavakat; Istennek kedve tellett ebben a szolgálatban, ezért találta benne ő is mindig örömét, ezért kísérte mindig munkatársainak és előljáróinak a megbecsülése, ezért volt éppen a szolgálaton keresztül annyi jó barátja, annyi jó embere.

Nézzük a mennyei embert, a mi Urunk, Jézus Krisztust, és az Ő arcvonásain keressük Pregun István testvérünk életének a magyarázatát. Ez a Jézus egyszerű ember volt. Olyan, mint mi. Egyszerű ember volt, aki nem szégyellte azt, hogy a vámosok és bűnösök barátjának mondták (vö. Mt 11,19). Ő tudta, hogy nem az egészségeseknek kell az orvos, hanem a betegeknek, nem az igazakat akarta hívni, hanem a bűnösöket, hogy megtérjenek (vö. Mt 9,12-13). Jézus emberséges volt és meghirdette az igaz emberséget, ami egyedül ad nekünk nyugalmat, becsületet, biztonságot. Ez az emberség az Atya örök szeretetében gyökerezik. Hiszen azért jött, hogy elmondja: nekünk nem félelmetes, hatalmas Istenünk van, a mi Istenünk a jóságos mennyei Atya. A hatalma, a mérhetetlen mindenhatósága az Ő szeretete. Ezt a szeretetet nem lehet felülmúlni, ez a szeretet mindig tud adni, mindig tud többet adni, mindig tud azért adni, mert látja, hogy milyen gyarlók, bűnösök, elesettek vagyunk.

Az Atya, akit Jézus bemutatott, isteni Atya, de nagyon emberi Atya. Istennek ezt az emberséges arcát mutatta meg nekünk Jézus egészen addig, amíg az utolsó vacsorán arról beszélt: „Ti a barátaim vagytok, ha megteszitek, amiket parancsolok nektek... Barátainknak mondtalak titeket, mert mindent, amit hallottam Atyámtól, tudtul adtam nektek” (Jn 15,14-15). Milyen csodálatosan mutatta meg Jézus ezt a közvetlen emberszeretetet! Amikor a kafarnaumi százados ment hozzá, hogy a szolgálója beteg, rögtön azt mondta: „Megyek és meggyógyítom” (Mt 8,7). Amikor meglátta a naimi özvegyet, aki egyetlen fiát temette, megszólalt: „Ne sírj!”, és feltámasztotta a fiút (Lk 7,13-15). Amikor bűnösöket látott, megvigasztalta, feloldozta őket. Belőle csak jóság áradt, szeretet, igaz emberség. Ez volt az Ő igazi nagysága, hogy az Isten örök szeretetét emberi életre, emberi viselkedésre, emberi nyelvre fordította le, és ebből a szeretetből kaptak azok, akik vele lehettek, amikor a földön élt. Ebből a szeretetből élünk mi, akik az Ő egyházának, ennek a testvéri közösségnek az építői és tagjai vagyunk. Csodálatos példa a szeretetnek, a szolgálatkészségnek a Jézusa! Ez a Jézus vonzó példa, megtanít minket, mit jelent jónak lenni, mosolyogni, udvariasnak lenni.

István testvérünket úgy ismertük, mint aki nagyon emberséges pap volt. Negyven évvel ezelőtt, amikor fiatal segédlelkész volt Nagykállóban, olyan emlékeket hagyott maga után, hogy még most is megke-resték őt volt hívei. Rá az volt jellemző, hogy mindenütt, ahol szolgált, csend és nyugalom volt körülötte. Nem idegeskedett, nem pattogott, csendesen végezte a dolgát. Mindig volt ideje az emberekre. Volt ideje nyugodtan beszélgetni, tanácsot adni; hála Istennek, nagyon sokan keresték fel, és ő mindig tudott emberséges lenni. Ez az emberséges közelség határozta meg azokat a munkahelyeket, ahol ő dolgozott. Az utóbbi években az ő szelleme határozta meg a Nyíregyházi Püspöki Hivatalnak és más intézményeinknek a működését is. A nyugalma, a hozzáértése, az emberek iránt való megértése, a szeretete, a türelme mindig hatékony volt: az útmutatását elfogadták, a személyét szerették, mert látták benne az irgalmas Jézust, az irgalmas és emberszerető Atyát. Most megállt az ő Atyja előtt, és hisszük, hogy mint emberséges szolgáját, a mennyei Atya befogadta őt örömebe.

„Az első ember földből való, földi, a második a mennyből való, mennyei. Amilyen a mennyei, olyanok a mennyiek is.” Ez a mennyei ember az Isten báránya, aki elveszi a világ bűneit (vö. Jn 1,29). Tudjuk, mit jelent ez. Jézus létének első pillanatától tudatában volt annak, hogy az életének a célja, hogy áldozatul adja magát. Bárány akart lenni, néma bárány, amelyik megnémul, amikor megnyírják, amikor levágják, nem nyitja meg száját. Milyen türelmesen készült arra az órára, az Ő órájára! Hányszor megmondta tanítványainak: Az Emberfiát elfogják, megcsúfolják, megölik, de harmadnapra feltámad (vö. Mt 17,22). Milyen türelmemmel próbálta az ellenkező apostolokat is meggyőzni arról, hogy számára csak egy dolog a fontos, az Atya akaratát cselekedni, az Atya akarata pedig az, hogy életét adja a világ üdvösségéért! Hogyan küszködött a Getszemáni-kertben: „Atyám, ha lehetséges, múljk el tőlem ez a kehely. De ne úgy legyen, ahogy én akarom, hanem ahogy te” (Mt 26,39). Mert az Ő eledele az volt, hogy annak akaratát cselekedje, aki Őt küldte. Ő mindig úgy nézett a halálára, mint a megdicsőülésre. „Majd ha felmagasztalnak a földről, mindent magamhoz vonzok”, mondotta magáról (Jn 12,32). Felmagasztalták a keresztre, megcsúfolták, megölték, de éppen akkor érte el isteni nagyságának és az emberek iránt való szeretetének a csúcspontját. A halálában lett hatalmas az Isten Báránya, az áldozattá vált Isten Fia, hogy örök példa legyen nekünk, embereknek.

Milyen nehéz a Báránynak, az áldozatnak a képét magunkra öltenünk! Egy életen át tartó feladat. De ha valakinek az életében azt lát-

juk, amit ez a koporsó is elmond nekünk, hogy egy életen át mindig zokszó nélkül fogadott bármilyen utasítást, bármilyen kinevezést, akkor is, ha nem az volt számára a legkedvezőbb, akkor értjük, hogy ő alkalmazkodni, idomulni akart az egyetlen mintának, az Isten Bárányának az életéhez. Az pedig, ahogy mindnyájunk szeme láttára a betegségét és a halálát megélte, nem származhat máshonnan, csak Krisztusnak a keresztre elszánt áldozatkészségéből, abból a boldog tudatból, hogy odaadja életét, mert ez kedves az Atyának, és ezzel szolgál másokat. Elköltözött testvérünk megnyugvással fogadta a végzetes betegséget, nem adta fel az életet, küzdött, harcolt az egészségért, de amikor az állapota rosszra fordult, akkor csendesesen csak így nyugtázta a sorsát: Hát nem fogom megélni a karácsonyt. Csendben szenvedett és túrt. Nem magától kapta az erőt, a keresztes volt a példaképe, az értünk megölt és feltámadt Krisztusnak teste és vére éltette. A mindennapi imádság tartotta fenn az életben, és szépen, türelmesen szenvedve, csendben, nyugodtan elaludt. Elaludt, mint Jézus a kereszten, hogy azt az álmodja, amelyből Jézus már három nap múlva felébredt, hogy azt a pihenőhelyet válassza, amely itt a földön a temetőben van, de az igazi pihenőhely az Istennél a mennyországban. Hűséges, a szenvedésben is ragaszkodó tanítványa volt a Mesternek, ezért bízunk abban, hogy aki életét adta értünk a kereszten, az megbecsüli az ő szenvedését, engedelmességét, aki a feltámadásnak a példáját megmutatta, az egyszer majd őt is feltámasztja az utolsó napon.

„Az első ember földből való, földi, a második a mennyből való, mennyei.” Ez a példakép egy életet betöltő feladat. Ha ennél a koporsónál úgy látjuk, hogy István testvérünk, az Úr szolgájának, az emberek barátjának, az Isten bárányának a példáját követte az életben, akkor bízunk benne, hogy halálában eljutott minden szeretet forrásához, eljutott az Isten örömébe, ahova kísérje őt mindnyájunk imádsága és kegyellete, és ez adjon nekünk is erőt az igazán szép emberi élethez.

BEVEZETÉS

Amikor folyóiratunknak jelen, 24. számát tervezni kezdtük, még nem tudtuk, hogy felelős kiadóként már nem *dr. Pregun István* főiskolai rektor neve fog rajta szerepelni. A mindeneget mélységes bölcsességével intéző egyetlen Teremtőnk másképp rendelkezett, magához szólította hűséges szolgáját. Méltó és igazságos, hogy a róla való rövid megemlékezéssel kezdjük ezt a számot, hiszen ő mindig fontosnak tartotta, hogy megjelenjen, Intézményünk szellemi színvonalának nem csekély jelzője legyen. Az ő szándékán és az általa kiutalt nyomdaköltségen soha nem múlt folyóiratunk folyamatos kiadása. Köszönet neki érte! S igyekszünk azzal meghálálni nemes szándékát, hogy tovább folytatjuk a rendszeres megjelentetést. – A rá való kegyeletes megemlékezést legjobban azzal tudjuk teljesíteni, hogy a püspök úr által mondott gyászbeszédet teljes terjedelmében közreadjuk és megörökítjük folyóiratunk lapjain.

Bármennyire is fájdalmas a veszteség, az élet halad tovább, s így az *Athanasiana* 24. számában is megteltek a rovatok. A tanulmányok között elsőként a Keleti Kongregáció bíboros prefektusának, *Ignace Daoud* pátriárkának írását adjuk közre Hollós János emeritus tanárunk fordításában. Utána *Ivancsó István* foglalja össze a Nemzetközi Teológiai Bizottság harmincöt éves munkálkodását az erről szóló, az összes dokumentumot tartalmazó, most megjelent könyv alapján. *Nyirán János* az Istenszülő siratóénekeről ír a nagyszombati szertartás egy sajátos részleteként. A kánonjogi cikket ezúttal a *Kuminetz Géza* budapesti professzor úrtól kaptuk, aki a gyóntatói felhatalmazást elemzi nem csak a nyugati, hanem a keleti kánonjogban is. *Puskás Bernadett* művészettörténeti írása illeszkedik eddigi munkásságába, melynek jelentős része folyóiratunkban látott napvilágot. Ezúttal a 19. századi ikonosztázionokról írt. Végül *Véghseő Tamás* érdekes forrásokat, négy eddig kiadatlan levelet közöl a munkácsi egyházmegye helynökétől Kollonich bíborshoz. – Természetesen megtalálható a kötetben ezek idegen nyelvű összefoglalója is.

A Közlemények rovat három írást közöl. Ezek közül az első kettő fordítás. Mindkettőnek megvan az időszerűsége, mert ökumenikus

vonatkozásúak. Nem kevésbé időszerű a harmadik írás sem – amit *Soltész János* készített –, mert a közelmúltban megjelent könyvről, a Katolikus Egyház Katekizmusának kompendiumáról szól: annak egy sajátos szempontból való áttekintése.

A Krónika rovat szokásos módon foglalja össze az Intézményünkkel kapcsolatos legfontosabb eseményeket, főleg az itt tartott konferenciákat, de azokról is szól a híradás, amelyeken tanáraink máshol vettek részt.

A Kitekintés rovatunk most különösen is színes és időszerű, hiszen nem csak a keleti egyházakban történt jelentős eseményeket mutatja be, nem is csak a szentszéki néhány híradást tartalmazza, hanem a magyar egyházunkat érintő esemény – Szent László királyunk kora óta először történt boldogáavatás – dokumentumait is közli. Ugyanakkor kimagasló helyet kap benne a Szentatyának törökországi látogatása, illetve az akkor elhangzott beszédek, valamint a közös nyilatkozatok.

Lehet, hogy egyesek hiányolni fogják a Papi önarcképcsarnokunk rovatot a jelen számból. Több indoka van annak, hogy kimaradt, de gyakorlatilag kettő a fontos. Megpróbáltuk azoktól a paptestvérektől megkérni az életrajzukat, akik eddig nem adták meg, s így csak a Sematizmus adatai alapján lettek bemutatva. Azonban a hosszú várakozás után sem küldték be a sokszorosán kért írást. Ugyanakkor azon is el kellett gondolkodni, hogy jól előre haladtunk a sorozatban, s azok a papok következnek, akik ezüstmiséjüket éppen megünnepelheték. S lehet, hogy ennél fiatalabb korosztályt nem szabad megszólítani, hogy több mondanivalót lehessen begyűjteni a papi életutakról.

A könyvismertetések és azok idegen nyelvű változata szerencsésen jelen van ebben a kötetben is. Ugyancsak a bizánci jellegű magyar nyelvű bibliográfia is.

Amikor elbúcsúznak Pregun István főiskolai rektorunktól, megújítjuk elhatározásunkat, hogy az általa is fontosnak tartott folyóirat megjelentetését folytatjuk. Ő is akarta ezzel szolgálni a magyar görög katolikus egyházat, annak tagjait, s minden érdeklődőt, Olvasóinkat.

Nyíregyháza, 2007. január 31.

I. I.

IGNACE MOUSSA CARD. DAUD

A KATOLIKUS KELETI EGYHÁZAK: AZ UNIÓTÓL A COMMUNIOHOZ*

TARTALOM: 1. A katolikus keleti Egyházak; 2. Az Unió-tól a Communio-hoz; 3. Kelet Egyházainak „keresztútja”; 4. Milyen jövőjük van a katolikus keleti Egyházaknak?

Ezen előadáshoz választott címben bizonyára újra felismerik azt a címet, amit Iso Baumer professzor adott annak a figyelemreméltó írásának, melyet a *Catholica Unio Internationalis* történetéről írt.¹ Ezen a napon, melyen az Önök intézménye a fennállásának 80. évét ünnepli, a Szentszék elismerését és csodálatát szeretném kifejezni mindazon segítségért, valamint támogatásukat megköszönni, amelyet Önök a keresztény Keletnek nyújtottak. Ez a támogatás ma nagyon értékes, és még holnap is biztosan az lesz. A keresztény Keletnek – amelyet Önök szeretnek, és amelyet Önök imával és tettel támogatnak – jobban mint bármikor, szükséges a latin katolikusok támogatása. A keresztény Egyházakat Irakban ért legújabb merényletek tragikus módon igazolják ezt.

Áttekintésem négy részt foglal magában. A katolikus keleti Egyházak jelenlegi helyzetének rövid leírása után vizsgálni fogom Egyházaink ekkleziológiai értékelésének fejlődését a katolikus Egyház közösségében. Ez a fejlődés joggal jellemezhető fokozatos tudatosulásnak arról – olyan tudatosulásnak, amely még nem következett be teljesen –, hogy a katolikus keleti Egyházak egyedülálló szerepet játszhatnak a

---

* *A fordító megjegyzése:* Őminenciája, Moussa Ignace Kardinal Daoud-tól, a Keleti Egyházak Kongregációja prefektusától a magyar apostoli Nunciatúra útján megkértem az engedélyt arra, hogy ezt a közérdekű cikket magyar fordításban közölhessem. Az apostoli Nunciatúrától 2006. szeptember 29-én S. E. R. Juliusz Janusz érsek, apostoli Nuncius aláírásával kelt levélben kaptam az értesítést arról, hogy magyar nyelven közölhetem azt az előadást, amelyet a *Catholica Unio Internationalis* 80 éves jubileumán tartott. Nuncius úr csak azt kérte, hogy a fordításért személyesen vállaljam a felelősséget, és ezt a cikk előszavában közöljem. (*Dr. Hollós János*)

¹ BAUMER, I., *Von der Unio zur Communio. 75 Jahre Catholica Unio Internationalis*, Fribourg 2002, 528.

katolikus *Communio* minőségi gazdagításában, ahelyett hogy valami egzotikus terméke lennének a latin unionizmusnak. A harmadik részben szó lesz Egyházainknak egy század óta mozgalmas történetéről, amelyben ez a történet hozzásegít minket jelen helyzetük jobb megértéséhez. A negyedik és utolsó rész végül Egyházaink jövőjének kérdésére tér ki: mi a hivatásuk a katolicizmus kebelében? Mi az ökumenikus hivatásuk? Mi a hivatásuk a mai világban?

1. A katolikus keleti Egyházak

A keresztény Kelet bővelkedik a nagy különbözőségeiben. A II. Vatikáni Zsinat nyomán a katolikus keleti Egyházakat szokásosan ősi tradícióik szerint osztjuk fel, amelyek liturgikus, teológiai, spirituális és kánoni örökségüket jellemzi. – Így megkülönböztetjük az alexandriai (kopt és etióp), az antiochiai (vagy jobban mondva nyugatszír és keletiszír), a bizánci (több kultúrvidekből álló: görög, arab, román, szláv, italo-albán, magyar) és az örmény tradíciót. Mindez ismeretes Önök számára. Önök felmérhetik azt az egész utat is, amelyet az unionisztikus „rítus” fogalom és az „Ecclesiae sui iuris” (*CCEO*) közt megtettünk, Keleti Egyházai öröksége teljes gazdagságának elismerésében.

De kétségtelenül közelebb a katolikus keleti Egyházakat földrajzi hagyományos fekvésük szerint besorolni.

Közép- és Kelet-Európában a bizánci hagyományú Egyházak messze többségben vannak. Az összes katolikus Keleti Egyház között legnagyobb számban megtaláljuk őket Ukrajnában (Lemberg nagyérsekség), Csehországban és Szlovákiában, Romániában és Magyarországon. Dél-Itáliában évszázadok óta fennálló italo-albán jelenlét van. Végül meg kell még említenünk az örmény katolikus Egyházat Örményországban, amely azonban Kelet-Európa felé új emigrációtól szenved. Ezeknek az Egyházaknak többsége ma új életre ébred a kommunista üldözés évtizedei után. Mégis mélyen megviseltek maradtak attól.

Közel- és Közép-Keleten megtaláljuk a keleti Egyházak majdnem egész mozaikját. A melkita Egyház a bizánci tradícióhoz tartozik, a szír katolikus és maronita Egyház a szír Antiochia örökösei, az olyannyira megpróbált káld Egyház a régi Szeleukia-Ktesziphon kelet-szír hagyományát követi.

Mindezek az Egyházak ma a legmélyebben belegyökereznek az arab kultúrába, és Krisztus tanúi az iszlám szívében. Az örmény katolikus Egyháznak Libanonban van (Bzommar) a történelmi központja. A

keresztények helyzetét ezeken a vidékeken ezenkívül a belső diaszpóra jellemzi, aminek következménye, hogy mindezeket az Egyházakat Libanonban és Szíriában találjuk.

Az alexandriai tradíció (kopt és etióp) Egyiptomban, Etiópiában és Eritreában otthonos. A katolikus keleti Egyházak ezekben az országokban kisebbséget alkotnak az ortodox testvéregyházakhoz képest.

Végül Indiában a tamás-keresztények egyidejűleg a kelet-szír (szír-malabár nagyérsekség) hagyományt és a nyugat-szír tradíciót (szír-malankár metropólia) követik.

Mégis ez a leírás hallgat egy abszolút fontos tényezőről, amelynek kiszámíthatatlan következményei vannak: Kelet keresztényeinek kivándorlásáról a jobb gazdasági adottságú országokba. Ha a Közép- és Kelet-Európából való kivándorlás viszonylag korlátozott, de nem jelentéktelen, ez nem érvényes Közél-Keletre. Hogy csak egy példát említsek: az utóbbi 25 évben a keresztények több mint 80 százaléka hagyta el Irakot. Erre még visszatérünk.

2. Az Unió-tól a Communio-hoz

Nagyon jelentős fejlődést élünk át 110 év óta a katolikus keleti Egyházaknak a katolikus Egyház kebelén belül meglévő helyének értékelésében. Az unió ekkleziológiai elképzelésétől fokozatosan eljutottunk a Communio-ig.

1. 1894-ben tette közzé XIII. Leó pápa az *Orientalum dignitas* enciklikát. Amint a címe mondja, ez a dokumentum a katolikus világ figyelmét a katolikus keleti Egyházak méltóságára irányítja. A latin katolikus világ újból felfedezi a katolikus keleti Egyházak kincseit, mindekelőtt a liturgiáét. Tudatosul bennük, hogy a Római Székkal közösségben levő Egyházakat ekkleziológiai sajátosságaikban félreismertték, és ezek jobbik esetben részben latin befolyást szenvedtek el, vagy – rosszabbik esetben – eltávolodtak hiteles keleti hagyományaiktól. A pápa arra akarja bátorítani őket, hogy újra találjanak rá hagyományaikra, és azokat újra juttassák érvényre. Azt remélte, hogy az egyházi Communio-nak olyan mintáját találhatja meg, amely az ortodox Egyházak számára vonzó lehet. Az ökumenizmus katolikus történetírói ezt a közeledési módot „unionisztikus”-nak minősítették.² Ez az enciklika a

---

² FOUILLOUX, E., *Les catholiques et l'unité chrétienne du XIXème au XXème siècle: itinéraires européens d'expression française*, Paris 1982.

katolikus Egyház és az orthodox (bizánci és keleti) Egyházak közti uniót a schizmatikus, vagy szinte eretnek, különvált testvérek visszatéréseként értelmezte. Mégis le kell szögeznünk, hogy az *Orientalium dignitas* enciklika a latin katolikusoknak lehetővé tette, hogy a keleti katolikusokat új, szimpatikus tekintettel szemléljék.

Egy évszázaddal később, 1995. május 2-án tette közzé II. János-Pál pápa az *Oriente lumen* apostoli iratát.³ Egy idézet ebből az írásból megvilágíthatja témánkat.

„Megtérésre van szüksége a latin Egyháznak is, hogy teljességben tisztelje és értékelje a Keletiek méltóságát, és hálásan fogadja azokat a lelki kincseket, amelyeknek a keleti katolikus Egyházak a hordozói az egész katolikus Közösség (*Communio*) javára; ezzel mutassa meg konkrétan, sokkal inkább, mint a múltban, hogy mennyire tiszteli és csodálja a keresztény Keletet, és mennyire lényegesnek tartja annak hozzájárulását, hogy az Egyház egyetemességét a maga teljességében megélik.”⁴

Időközben ünnepelte a katolikus Egyház a II. Vatikáni Zsinatot. A keleti katolikus Egyházakról szóló *Ecclesiarum Orientalium* határozatot pontosan 40 éve hagyták jóvá. Ez a tudatformálás elérését és egyidejűleg új kezdeményezését jelentette. Az Egyházzal szembeni dogmatikus konstitúcióval együtt és az ökumenizmus katolikus alapelveiről (*Unitatis redintegratio*) szóló határozattal együtt szolid ekkleziológiai alapot adott Egyházainknak.

Az 1967. évben, a fejlődés egyes szakaszait felidézve, VI. Pál Pápa *Regimini Ecclesiae* motu proprio-jával megváltoztatja annak a Kongregációnak a nevét, amelynek – számomra megtisztelően – prefektusa lehetek. A „Keleti Egyház Kongregáció”-jából lesz a „Keleti Egyházak Kongregáció”-ja. Ezzel elismerést nyert a keleti katolikus Egyházak különbözősége. A keleti Egyházak kánonjogának 1990. évben történt közzététele megerősíti ezt a fejlődést. Itt nem világíthatom meg ennek különböző szempontjait. Legyen elég megemlítenem annak elismerését, hogy a sajátjogú Egyházak (*Ecclesiae sui iuris*) a katolikus

---

³ Vö. PARYS, M. Van, „»Oriente Lumen«, une lettre apostolique sur les Eglises d’Orient”, in *Irénikon* 68 (1995) 205-213.

⁴ *Oriente Lumen*, §. 21.

Egyházon belül – mint egyenlő méltóságúak – ugyanazokat és kötelességeket élvezik.⁵

2. Engedjék meg most nekem külön is, hogy több évszázad látószögéből kiemeljem azt a fejlődést, amely precízen egy pontra vonatkozik, vagyis a patriarchák szerepére a Keleti Egyházakban. A II. Vatikánum *Lumen gentium*-ából egy szöveg legyen kiindulópontunk.

„Az isteni Gondviselésnek köszönhetően a különböző Egyházak, amelyeket különböző helyeken az Apostolok és utódaik létrehoztak, az idők folyamán bizonyos számú organikusan összekapcsolt közösségekként összenőttek. Ezek a hit egységét és az összegyűjtés isteni alkotmányát megőrizve, saját fejelemmel, saját liturgikus szokásokkal és saját teológiai és spirituális örökséggel rendelkeznek. Ezek között elsősorban a régi patriarchai Egyházak mint a hit anyái más Egyházakat, úgymond, leányokat szültek, amelyekkel szorosabb szeretetkötelék révén a szentségi életben és a jogok és kötelességek kölcsönös elismerésében mai napig összetartoznak.”⁶

Az ősi keleti patriarchátusok (Konstantinápoly, Alexandria, Antiochia és Jeruzsálem) gondviselészerű megjelenésének ez az elismerése válasz a katolikus keleti patriarchák hangjára, akiket XIII. Leó pápa összehívott 1894-ben, amikor az *Orientalium dignitas* apostoli irat megjelent.⁷ A keleti patriarchák maguk részéről semmi mást nem tettek, mint a Florenzi egyetemes Zsinat szándékait kívánták újból elfogadni (1439). Miután a *Laetentur caeli* bulla Róma püspöke primátusát meghatározta, így folytatta:

„Legyen megújítva ezenkívül a többi tiszteletreméltó patriarcha sorrendje, amint az a kánonokban áthagyományozódott, úgy, hogy a konstantinápolyi patriarcha a második, Róma legszentebb püspöke után, a harmadik az alexandriai, a negyedik

---

⁵ Vö. LEGRAND, H., „Un seul évêque par ville”, in *Irénikon* 77 (2004) 5-43, különösen 31-32.

⁶ II. Vatikáni Zsinat, *Lumen gentium*, §. 23. (Dogmatikus Konstitúció az Egyházzól).

⁷ Verbali delle Conferenze patriarcali sullo stato delle Chiese orientali e delle adunanze della Commissione cardinalizia per promuovere la riunione delle Chiese dissidenti tenute alla presenza del S. P. Leone XIII. (1894-1902) pro manuscripto, Vatikán 1945.

az antiochiai, és az ötödik a jeruzsálemi, összes jogaik és kiváltságai megtartása mellett.”⁸

A II. Vatikánum zsinati határozata a keleti katolikus Egyházakról visszafogottabbnak tűnik, mert nem említi többé a keleti patriarchák összes jogait és kiváltságait. Hallgassuk csak az *Orientalium Ecclesiarum* határozat 9. cikkelyét:

„Az Egyház legősibb hagyományainak megfelelően a Keleti Egyházak patriarcháit megkülönböztetett tisztelet illeti, hiszen mindegyikük atyja és feje a maga patriarchátusának. Ezért ez a szent Zsinat úgy rendelkezik, hogy mindenegyes Egyház hagyományai és az Egyetemes Zsinatok határozatai szerint kell jogaikat és kiváltságaikat helyreállítani. Ezek a jogok és kiváltságok azok, amelyek érvényben voltak, amikor Kelet és Nyugat egységben voltak, mégha bizonyos alkalmazásuk a mai viszonyokhoz szükséges is. A patriarchák szinódusukkal felsőbb hatóságot alkotnak a patriarchátus összes ügyeiben, beleértve jogukat új egyházmegyék létesítésére, és saját rítusú püspökök ki nevezésére patriarchiai területük határain belül, sértetlenül megtartva azonban a római pápa jogát egyes esetekben való közbelépésre.”

Ez a részlet lehetőséget nyújt számunkra, hogy ennek a zsinati dekrétumnak gazdagságát és határait felfedezzük. A patriarcha (vagy a nagyérsek) *pater et caput*, Egyháza atyjának és fejének van megnevezve. Ezen Egyház hagyományos szinodusának tevékenysége éppúgy kiemeltetést kap. A patriarcha és a püspökök szinodususa vezeti a nyáját. A határozat ezenkívül nagyfokú realizmussal rögzíti az időközben bekövetkezett történeti változásokat. Ma Kelet Egyházait nem tekinthetjük úgy, mint egy ősi „Pentarchiát”, amint az még a Ferrara-Firenzei Zsinat nézete volt. Ez a Zsinat a Kelet és Nyugat közti schizmát a Római Birodalom két része közti szakadásnak tekintette. Ezt egy új szemponttal kell joggal kiegészítenünk. A Kalcedoni Zsinat (451) utáni szakadásokat is ugyanígy figyelembe kell vennünk.

A Tridenti Zsinat után részuniók valósultak meg. Említsük meg csupán a káld Egyházét, a kopt katolikus Egyházét, az etióp katolikus

---

⁸ COD ³1973, 528.

Egyházét, a szír-malabár és a szír-malankár Egyházét, az ukrán katolikus Egyházét, a román katolikus Egyházét és a többit. A történelem és az egység keresése azt eredményezte, hogy a katolikus Kelet időközben komplex egyházi valósággá vált. Az ökumenikus dialógus ezt a körülményt olykor jogtalanul a rosszhangzású „uniatizmus” szóval jelölte meg. Mert az uniatizmus a katolikus Egyház számára egy szélesebb körű jelenséget ábrázol, mint azt, ami csupán a Róma és Bizánc közti schizmára korlátozódik. Csak egy globális megközelítés engedi meg azt, hogy a teljes Communio-hoz eljussunk a római katolikus Egyház és Kelet Egyházai között. Egyszerű visszatérés a múlthoz nem lehet elégséges.

A zsinati határozat nagy jelentőségű pasztorális kérdéseket is felvet. Kifejezetten említi a katolikus keleti Egyházak „kánoni területét”. Az idők balsorsa azt idézte elő, hogy a katolikus keleti keresztények, pl. Közel- és Közép-Keleten többé nem hagyományos területeiken laknak. Egy belső diaszpóra azt eredményezte ezeken a vidékeken, hogy évszázadok óta a katolikus keleti Egyházak kánoni területei széleskörűen egymást fedik. Három katolikus keleti patriarcha is viseli Antiochia történeti székhelyének címét: az *Annuario Pontificio* rendjében ezek a szír katolikusok patriarchája, a katolikus melkitaké és a maronitaké. Az ottomán birodalomban a *Millet rezsim* megengedte a keleti Egyházaknak, hogy békésen létezzenek egymás mellett, azonban gyakran kölcsönösen egymástól elszigetelve. A II. Vatikánum után azon fáradoznak a katolikus keleti Egyházak, hogy pasztorális erőfeszítéseiket jobban koordinálják. Ehhez járul 150 éve egy új tény: a Kelet katolikusainak kívándorlása kánoni területeikről. Itt egy életfontosságú kérdés vetődik fel: hogyan törődhetnek a patriarchák és szinódusaik a híveikkel a diaszpórában?

Természetesen megtalálták a választ erre a kínzó kérdésre. Ők nyereségnek számítanak, de messze távol vannak attól, hogy minden problémát megoldhassanak. Ami kockán forog, az gyakran a túlélés és maga a keleti katolikus Egyházaknak az élete, és mindez a katolikus Egyházzal való communio gazdagságának dacára. Úgy tűnik számomra, hogy új törvényi módozatokat kell találnunk, amelyek a római pápa egyetemes joghatóságát, valamint a patriarchák és katolikus keleti püspökök felelősségét pasztorális szempontból jobban kifejezik. Emellett megjegyezzük, hogy ebben a kérdésben a katolikus Egyház szavahihetősége is érintve van az ortodox testvéregyházak felé.

3. Kelet Egyházainak „keresztútja”

Ebben az évben emlékezünk Konstantinápoly meghódításának szomorú eseményére, 1204-ben a 4. kereszties hadjárat révén. Tudatában vagyunk annak, mennyire nagyon eleven maradt ez a szomorú emlékezés Kelet görög népeinek emlékezetében. Természetesen a történeti tények komplexek, és leegyszerűsítésük aligha vezet a megsebzett emlékezet szükséges gyógyításához.

Kétségtelen, hogy Kelet keresztényeinek története mélyen és tragikusan a Keresztrel van megjelölve! Itt néhány pillanattal előbb híveink emigrációjára emlékeztem. Ez nagyrészt – hogy csak a 20. századot említsem – az ottomán birodalom és az orosz cár birodalma szétesésének következménye.

Mészárlások és rendszeres üldözések olykor egész püspökségeket semmisítettek meg. Erről nem hallgathatunk, mert ez a jelenség máig is érint minket. Egyházaink szomorúan és dicsőségteljesen egész fejezeteket csatoltak hozzá az egyetemes Egyház Martyrologiumához,⁹ de hordozzák ennek sebhelyeit is.

Ezek a különböző tragédiák gyümölcsöt is hoztak. Ha a 20. század az Egyház százada volt, amint ezt szívesen emlegetik, ez a keleti egyházak diasporájának köszönhetően történt. Manapság a keleti keresztények – katolikusok éppúgy, mint az ortodoxok – mindenütt a világon jelen vannak, és jelenlétük kötelezi Nyugat keresztényeit, katolikusokat és másokat, hogy megnyíljanak Kelet liturgikus, teológiai és spirituális gazdagsága felé. Ők vetik fel a katolikus egység kérdését a különbözőségben: *Ecclesia circumdata varietate...*

4. Milyen jövőjük van a katolikus keleti Egyházaknak?

Mindazok a megfontolások, amelyeket Önöknek előadtunk, elvezetnek minket a záró kérdéshez a katolikus keleti Egyházak jövőjéről. A holnap mindig Isten kezében van, akkor is, ha a Gondviselés szüntelenül az Egyháznak, a Földön vándorlónak bölcsességére és megkülönböztető képességére utal.

---

⁹ CONGREGAZIONE PER LE CHIESE ORIENTALI, *Fede e Martirio. Le Chiese orientali cattoliche nell'Europa del Novecento. Atti del convegno di storia ecclesiastica contemporanea* (1998), Città del Vaticano 2003.

A katolikus keleti Egyházak az egységre várakozásban, az egységben való reménységben élnek.¹⁰ Idézzük a II. Vatikáni Zsinat (*Orientalium Ecclesiarum*) 30. cikkely utolsó cikkelyét, amely a katolikus keleti Egyházakat érinti: „A szent Zsinat szívből örül a keleti és nyugati Egyházak gyümölcsöző és tetterős együttműködésének. Egyúttal kinyilvánítja: ennek a határozatnak összes jogszabálya csak a jelenlegi viszonyokra vonatkozik, amíg a katolikus Egyház és a különvált Keleti Egyházak el nem jutnak a teljes közösségre.” Mi tehát a katolikus Keletiek hivatása a régi Róma székével való teljes közösségben?

1. A katolikus Egyház közösségében a mi Egyházaink elsősorban a keresztény Kelet hatalmas spirituális, teológiai és liturgikus örökségét tárják felénk. Tudatában vagyunk annak, hogy a katolikus Egyházban csekély kisebbség vagyunk. De ugyanakkor kovász is vagyunk. Jelenlétünk virtuális lehetőségeket rejt magában, amelyek holnap az egész katolikus Egyház számára erősnek bizonyulhatnak. Gondoljunk csak a katolikus keleti Egyházak tapasztalatára Egyházaik szinodális kormányzásában; gondoljunk a keresztény Kelet szentjeinek tanúságtételére és misztikusaira, akiknek iratai nagyon kevésbé ismertek még, bár lelkeségi és emberi bölcseségtől túláradnak; gondoljunk keleti liturgiánkra, amelyek oly méltóságteljesen át vannak hatva az egy és háromságos Isten nagyságától és közelségétől.

A katolikus keleti Egyházak jól értik, hogy ez a dicsőséges örökség a hiteles forrásokhoz való visszatérést igényli tőlük. Sok tennivalónk marad liturgiáink megújítására való ösztönzés terén.¹¹ Sokat kell még tennünk, hogy újjáélesszük a monasztikus életet, amelyet a nagy hagyományok inspirálnak. Kétségtelenül virágozik az apostoli szerzetesi élet Egyházainkban, de a hagyományos monasztikus az élet eltűnés felé tart, vagy már el is tűnt.

Nem véletlen, ha Szentatyánk, II. János-Pál apostoli irata, az *Oriente lumen*, számításba veszi a monasztikus értékeket, hogy a latin katolikus hívőknek a keresztény Keletet megjelenítse. Egyidejűleg a latin katolikus testvérek és nővérek támogatását reméljük pasztorális gondoskodásunkhoz a diasporában élő számos hívünk végett. Ezek keleti egyházi önazonosságának támogatása és fejlesztése az Egyházaink fejlődése

---

¹⁰ Vö. PARYS, M. Van, „Comprendre et vivre l’identité des Eglises orientales catholiques. Approche théologique”, in *Irenikon* 70 (1997) 163-182.

¹¹ Azon irányelvek szerint, melyeket a Kongregáció a Keleti Egyházak számára adott ki: *Istruzione per l’applicazione delle prescrizioni liturgiche del Codice dei Canonici delle Chiese Orientali*, Città del Vaticano 1996.

és tanúságtétele a feltétele, nemcsak kánoni területeinken, hanem itt Európában, Észak- és Dél-Amerikában és Ausztráliában is.

2. Ökumenikus hivatásunk ugyanilyen értékű. Minden keleti katolikus Egyház, a maronita Egyházat kivéve, testén viseli az egyik vagy másik ortodox testvéregyháztól való elválást. Velük együtt kell megkísérelnünk az együttműködést a vegyes házasságok területén, hűsvétnek azonos időpontban ünneplését és a *Communicatio in sacris*-t illetően. – Közel-Keleten például Egyházaink évszázadok óta az arab kultúrába gyökereztek, és gyakran terjesztői is ennek a kultúrának; ők a tanúi a megtestesült Igének az iszlám szívében, és létezésükkel arra hívnak fel, gondoljunk arra, hogy ez az arab kultúra nemcsak egy moszlim kultúra. És ezek csak akkor leszünk, ha megtaláljuk az egyre szorosabb együttműködést köztünk és ortodox testvéreink és nővéreink között.

3. A katolikus keleti Egyházak végül misszionáriusok is. A történelmi körülmények minket évszázadokon keresztül hátrányosan érintettek. De hogyan tudnánk Kelet Egyházának nagy kiterjedését egészen a távoli Kínáig, a 7. századtól a 13. századig, a káld és asszír Egyházat elfelejteni? Hogyan lennénk képesek a szír-malabár Egyház Indiában való bátor missziós munkájáról hallgatni?

4. Marad még egy egészen lényeges misszió, amelyet katolikusoknak – Keletieknek éppúgy mint latinoknak – teljesíteniük kell, és reméljük, holnap az ortodox Egyházakkal is együttesen. II. János-Pál pápa ezt a missziót következőképpen vési emlékezetünkbe:

„Nyugat szavainak szükségük van Kelet szavaira, hogy ezáltal Isten Igéjének kimeríthetetlen gazdagsága mindig újból feltárulhasson” (*Oriente lumen*, 28). Mert az Egyház hivatása az, nemzedékről nemzedékre, hogy az egész emberiség számára hirdesse Isten megváltó kegyelmét, és ezt úgy tegye, mint Pünkösdkor, a hit és szeretet egységében és a nyelvek és kultúrák különbözőségében.

Szerző: Ignace Moussa Card. Daud, a szírek kiérdemesült antiochiai patriarchája, a Keleti Egyházak Kongregációjának prefektusa. – Németül közli Lucian Mons. Lamza franciából történt fordítása alapján: *Der Christliche Osten* 6 (2004) 328-334. Németből fordította: Dr. Hollós János pápai prelátus, bírósági helynök.

IVANCSÓ ISTVÁN

A NEMZETKÖZI TEOLÓGIAI BIZOTTSÁG HARMINCÖT ÉVES TEVÉKENYSÉGE

TARTALOM: 1. Bevezetés; 2. A Bizottság létrejötte és célja; 1/ Létrejötte; 2/ Célja és feladata; 3. A kinevezett tagok; 1/ Az első ciklusban; 2/ A másodikban; 3/ A harmadikban; 4/ A negyedikben; 5/ Az ötödikben; 6/ A hatodikban; 7/ A hetedik ciklusban; 8/ A vezetőség; 4. A Bizottság által létrehozott dokumentumok; 1/ Krisztológia és istentan; 2/ Egyháztan és szentségek; 3/ Antropológia; 4/ Erkölcsteológia; 5/ Alapvető hittan; 5. A dokumentumok sorozata; 6. Összegzés.

1. Bevezetés

A Nemzetközi Teológiai Bizottság harmincöt esztendő átívelő munkásságának bemutatására jó alkalmat nyújt az a tény, hogy az idén látott napvilágot az a vaskos kötet,¹ amely a Bizottság által eddig létrehozott dokumentumokat foglalja magában. Ez a könyv nyolcszáz oldalon keresztül egységesen, olaszul közli a dokumentumok szövegét. (Az egységességre azért kell hangsúlyt fektetni, mert nem mindegyik dokumentum eredeti nyelve az olasz.)

Tény, hogy egy hasonló jellegű könyv már korábban is megjelent, mégpedig 1988-ban,² mely az első három ötéves ciklus munkásságának eredményét mutatta be az addigi dokumentumok közzétételével. Eme kötetnek érdekessége, hogy bilingvis formában, latin fordításban is közli a dokumentumokat, mégpedig első helyre téve a latint, tehát azt állapítva meg a hivatalos verzióknak.

---

¹ COMMISSIONE TEOLOGICA INTERNAZIONALE, *Documenti 1969-2004*, Bologna 2006, pp. 905. (A továbbiakban: *Documenti 2006*.) – A kötethez az előszót William Joseph Levada bíboros, a Nemzetközi Teológiai Bizottság elnöke írta, aki egyben a Hittani Kongregáció prefektusa is. A bőséges bevezető pedig Luis F. Ladaria jezsuita atya tollából származik, aki jelenleg a Bizottság általános titkára.

² COMMISSIONE TEOLOGICA INTERNAZIONALE, *Documenta – Documenti (1969-1985)*, Città del Vaticano 1988. (A továbbiakban: *Documenti 1988*.) – A kötethez az előszót Joseph Ratzinger bíboros, a Bizottság akkori elnöke, a Hittani Kongregáció akkori prefektusa írta.

Jelen bemutatásunkban – a hivatalos szentszéki közleményeken túl – bőségesen igyekszünk meríteni a korábbi kötet előszavából, valamint az újabb könyv bevezetőjéből.

2. A Bizottság létrejötte és célja

1/ *Létrejötte*

Az első Püspöki Szinóduson, 1967-ben merült fel az az igény, melynek következtében VI. Pál pápa 1969. április 11-én létrehozta a Nemzetközi Teológiai Bizottságot.³ A Hittani Kongregáció mellé rendelte azt, és „ad experimentum” jóváhagyta a *Statútumát*.⁴ Majd hamarosan kinevezte a tagjait is.

Aztán II. János Pál pápa a *Tredecim anni iam* kezdetű *Motu proprio*-jával 1982. augusztus 6-án már a Bizottság végleges *Statútumát* tette közzé.⁵

A Bizottság tagjainak kinevezése folyamatosan megtörtént az ötéves ciklusokra szólóan. Jelentős számban kaptak újbóli kinevezést is egyes tagok, amint a következőkben látható lesz. Azonban a lehető legnagyobb gondot kellett mindig fordítani arra, hogy megmaradjon az egészséges egyensúly a folyamatosság és a megújítás között: „Törekedni kell az új tagok és a régi mandátummal rendelkezők közötti egyenlőség többé-kevésbé történő megtartására”.⁶

2/ *Célja és feladata*

A Bizottság célját és feladatát a *Statútum* rögzíti. Bár – természetesen – a végérvényes változat megszüntette az ideiglenes hatályát, érdemes az ismertetésben a fontosabb helyeket egybevetni, s utalni az előzőre is. Egy ilyen különbség azonnal szembetűnik a terjedelemben: míg az első változat mindössze a 11 pontot, valamint a záró rendelkezést tartalmazza,⁷ addig a második változat bővebb, mert *Motu proprio*-ban

---

³ Vö. RATZINGER, J., „Prefazione”, in *Documenti 1988* (2. lábj.), 7.

⁴ Vö. SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, „Statuta »ad experimentum« Commissionis Theologicae”, in *Acta Apostolicae Sedis* 61 (1969) 540-541.

⁵ Vö. *Acta Apostolicae Sedis* 74 (1982) 1201-1205.

⁶ RATZINGER, J., „Prefazione”, in *Documenti 1988* (2. lábj.), 9.

⁷ Az ideiglenes *Statútum* keltezése 1969. július 12. Aláírás: Franjo Car. Šeper, a Hittani Kongregáció elnöke.

jelenik meg, és 13 pontból áll.⁸ Az egybevetésnél is, természetesen, a végleges *Statútumot* tekintjük alapnak.

1. A célt a *Statútum* első pontja fogalmazza meg. Azért hozta létre a pápa a Bizottságot, hogy a nagyobb jelentőségű teológiai kérdéseket tanulmányozza, különösen azokat, amelyek új szempontokat vetnek fel a teológiában, és így segítséget nyújtson az egyházi Tanítóhivatalnak, s különösképpen a Hittani Kongregációnak.⁹

2. A Bizottság elnöke a Hittani Kongregáció bíboros prefektusa, a második pont alapján. Szükség esetén, egyes ülésekre, küldhet maga helyett egy másik vezetőt¹⁰

3. A végleges változat 3. pontja azt mondja ki, hogy a Bizottság tagjait különböző nemzetek fiai közül kell választani, akik a teológiai tudományok különböző szakterületeit képviselik. Olyanoknak kell lenniük, akik kitűnnek tudásban, bölcsességben¹¹ és az egyházi Tanítóhivatal iránti hűségben.

4. A Bizottság tagjait maga a Szentatya nevezi ki, mégpedig a Hittani Kongregáció bíboros prefektusának javaslatára, miután ő meghallgatta a Püspökkari Konferenciákat. A tagok öt esztendőre kapják a kinevezésüket, ami megújítható. A tagok száma nem haladhatja meg a harmincat, csak különleges esetben.¹²

5. A végleges változat 5. pontja a Bizottság titkárának kinevezéséről szól.¹³ Az általános titkárt a bíboros elnök javaslatára a Szentatya nevezi ki a Hittani Kongregáció konzultorai közül. A letelt öt esztendő után a megbízatása meghosszabbítható. Az elnöknek, mielőtt a Szentatya elé terjesztené a tisztségre alkalmas személyek nevét, lehetőleg ki kell kérnie a Bizottság tagjainak a véleményét. A titkár feladata a Bizottság munkájának megszervezése, valamint az iratok kiosztása az ülések előtt, alatt és után.

6. A végleges *Statútum* következő pontja a kirendelt titkárról szól, akit az elnök nevez ki arra a feladatra, hogy segítse az általános

---

⁸ Természetesen ez – mivel *Motu proprio* – II. János Pál pápa aláírását tartalmazza.

⁹ Az ideiglenes változatban a Tanítóhivatal helyett még az Szentszék szerepelt.

¹⁰ Az elnök az első változat szerint is delegálhatott valakit maga helyett az egyes ülésekre a Kongregáció bíborosai közül. A végleges változatban arról már nincs szó, hogy ennek bíborosnak kell lennie, s hogy a Kongregációhoz kell tartoznia.

¹¹ A „bölcsesség” feltétele újdonság az ideiglenes változathoz képest, amely egyébként a témát a 4. pontban tárgyalta.

¹² Ez az utóbbi kitétel csak a végleges változatban van meg.

¹³ Az ideiglenes változatban (3. pont) csak általában szerepelt a titkár, akit a bíboros elnök nevezett ki a technikai munkák lebonyolítására.

titkárt. A kirendelt titkárnak különösen technikai és gazdasági dolgokra kell legyen gondja.

7. A Bizottság plenáris ülését évente legalább egyszer össze kell hívni, ha a körülmények azt nem akadályozzák.¹⁴

8. A *Statútum* következő pontja arról rendelkezik, hogy a Bizottság tagjainak véleményét írásban is ki lehet kérni.

9. A tárgyalandó témákat és kérdéseket a végleges változat szerint¹⁵ vagy maga a Szentatya határozza meg, vagy a bíboros prefektus. Javasolhatja őket továbbá a Hittani Kongregáció, vagy a Római Kúria más hivatalai is, illetve a Püspöki Szinódusok, vagy a Püspökkari Konferenciák. Azonban figyelembe kell venni azt, amit a *Regimini ecclesiae universae* apostoli konstitúció 136. pontja mond ki.¹⁶

10. A legrészletesebb rendelkezést a végleges *Statútum* 10. pontja tartalmazza.¹⁷ A tárgyalandó témák előkészítésére a bíboros prefektus albizottságokat hozhat létre, melyeknek tagjai különösen illetékesek az adott témában. Az albizottság munkáját a bíboros elnök által választott tag irányítja, aki az általános titkárral összhangban előkészíti az anyagot a plenáris ülésre. Az albizottságok általában kevesebb, mint tíz tagból állnak. Különleges és rövid alkalomra Rómán kívül is összejöhetnek. Konzultálhatnak más szakemberekkel, még nem katolikusokkal is, ám ez utóbbiak nem válnak a Nemzetközi Teológiai Bizottság tagjaivá. Amikor az albizottságok befejezik munkájukat, illetve az ötéves ciklus lejártával, megszűnik a feladatuk. De meg lehet hosszabbítani a kinevezésüket egy újabb ötéves ciklusra.

11. Az elvégzett munka eredményének – mely akár a plenáris ülésen, akár az albizottságokban készült, vagy szükség esetén az egyes tagok véleményeként – a Szentatya elé kell kerülnie, s a Hittani Kongregációba kell jutnia felhasználásra.

12. Azokat a dokumentumokat, melyeket a Nemzetközi Teológiai Bizottság tagjainak többsége jóváhagyott, meg szabad jelentetni, ha az Apostoli Szentszéknek nincs kifogása ellene. Azokat a szövegeket, melyeket csak általánosan hagytak jóvá, csak a Bizottság tagjainak sze-

---

¹⁴ Ez az utóbbi kitétel ismét újdonság az ideiglenes változat 6 pontjához képest.

¹⁵ Az ideiglenesben még az állt, hogy a Bizottság, illetve annak egyes tagjai benyújthatják a Hittani Kongregációhoz a tárgyalandó témákra vonatkozó javaslatukat, s a Kongregáció dönt a tárgyalandó téma szükségességéről.

¹⁶ Az említett pont arról szól, hogy „egyetlen súlyos és rendkívüli ügyet sem lehet tárgyalni, ha előzetesen nem mutatták be az illetékes moderátorok a Szentatyának”.

¹⁷ Az ideiglenes *Statútumban* ez a téma nem szerepelt.

mélyes munkáiként szabad megjelentetni, s egyáltalán nem viseli értük a Bizottság a felelősséget. Ez különösen abban az esetben érvényes, ha előkészítő szövegekről vagy külső szaktudósok véleményéről van szó. Ezeket a minőségi különbségeket különleges módon kell szem előtt tartani a szöveg bemutatásakor.¹⁸

13. A Bizottság tagjainak a tárgyalt témákkal kapcsolatban, figyelembe véve azok természetét és fontosságát, meg kell tartani a titkot, az úgynevezett hivatásbeli titok tekintetében érvényes normák szerint. A Hittani Kongregációval együttműködésben, akár közösségileg, akár egyénileg készült anyagokat, a dolog természetéből fakadóan, a kongregáció sajátos titka, vagyis a pápai titok fedi,¹⁹ amint azt az erre vonatkozó utasítás előírja.²⁰

II. János Pál pápa felidézi a Bizottságot megalapító VI. Pál pápa szavait: ezt az új kezdeményezést azért hozta létre, hogy „segítséget nyújtson a Szentszéknek s különösképpen a Hittani Kongregációnak”.²¹ Majd így folytatja: a krisztusi küldetés teljesítéséhez szükséges a teológusok kutatása és fáradozása, akiktől – ismét VI. Pál szavait idézve – elvárható „a biztos segítség... a küldetés teljesítésében, amit Krisztus bízott az apostolaira ezekkel a szavakkal: »Menjetek, tegyétek tanítványaimmá a népeket« (Mt 28,19)”.²²

A Nemzetközi Teológiai Bizottság tagjai a szavazatukkal adják meg ezt a különleges segítséget. „Ugyanis ők – írja II. János Pál pápa –, minthogy különböző nemzetekből származnak, s a különböző népek kultúráival vannak kapcsolatban, jobban ismerik az új problémákat, melyek a régi problémáknak új formáiban jelennek meg, jobban meg tudják érteni a mai ember kívánságait és gondolkodásmódját. Ők tehát nagy segítséget jelentenek a felmerülő problémák mélyebb és megfelelőbb megválaszolásában, a Krisztus által kinyilatkoztatott és az Egyházban áthagyományozott hit normája szerint.”²³

A jelenlegi bíboros elnök a kötethez írt előszavában ragyogó meglátással foglalja össze a Bizottság tevékenységét és célját. Leírja, hogy a Bizottság nem a Római Kúriának egy sajátos szervezete, hanem

---

¹⁸ Ez az egész pont nem szerepel az ideiglenes *Statútumban*. – A jelen bemutatásban is jelezni fogjuk az egyes dokumentumok jóváhagyásának minőségét.

¹⁹ Az ideiglenes *Statútum* ebben a pontban rövidebben fogalmaz.

²⁰ Vö. *Acta Apostolicae Sedis* 66 (1974) 89-92.

²¹ *Acta Apostolicae Sedis* 61 (1969) 713.

²² *Acta Apostolicae Sedis* 61 (1969) 715.

²³ *Acta Apostolicae Sedis* 74 (1982) 1201?

önálló testület, amely azonban mégis kötődik az egyház irányító szerveihez. Ugyanis a vezetője nem más, mint a Hittani Kongregáció vezetője. Sajátos értékét jelenti: arra van hivatva, hogy a különféle szempontok sokféleségéből egy közös teológiai látásmódot hozzon létre, szem előtt tartva a teológiának azt a képességét, hogy egy meghatározott kérdésben egyhangúlag tudja kifejezni magát, bár tiszteletben tartva a megengedett teológiai pluralizmust. „A Bizottság munkálkodásának a célja tehát nem az, hogy elmerüljön az eredeti teológiai elgondolások kidolgozásában, hanem az, hogy az egyház egyetlen hitéről való gondolkodásban és eszmélődésben közös nevezőre jusson”.²⁴

3. A kinevezett tagok

1/ Az első ciklusban

Az első ötéves ciklusra 1969-ben 16 szerzetes és 14 világi pap kapott kinevezést.²⁵ Névsor szerint a következők: P. Barnabas Ahern CP, Rev. Hans Urs von Balthasar, P. Louis Bouyer dO, P. Walter Burghardt SJ, S. E. Mons Carlo Colombo, P. Yves Congar OP, Mons Philippe Delhay, Rev. Johannes Feiner, P. André Feuillet PSS, Rev. Lucio Gera, Rev. Olegario Gonzalez de Cardedal, P. Ignace Abdo Khalifé SJ, P. Franz Lakner SJ, P. Marie-Joseph Le Guillou OP, P. Joseph Lescauwaet MSC, P. Bernard Lonergan SJ, P. Henri de Lubac SJ, P. Andreas H. Maltha OP, Mons. Jorge Medina Estevez, P. Péter Nemeshegyi SJ, Mons. Stanislaw Olejnik, Mons Gerard Philips, P. Karl Rahner SJ, Rev. Joseph Ratzinger, Mons Roberto Mascarenhas Roxo, P. Tomislaw Sagi-Bunic OFM Cap, Mons. Rudolf Schnackenburg, Rev. Heinz Schürmann, S. E. Mons. Tharcisius Tshimbangu, P. Cipriano Vagaggini OSB. – Az ő kinevezésük 1969. május 1-jén történt. Nemeshegyi Péter jezsuita atya az első magyar tagja a Bizottságnak.

2/ A másodikban

A második quinquenniumba – 1974. augusztus 1-jén történt kinevezéssel²⁶ – a következő személyek kerültek. Közülük 19 volt a szer-

---

²⁴ LEVADA, W. J., „Prefazione”, in *Documenti*, 2006 (1. lábj.), 12.

²⁵ A 1969. május 1-jén történt kinevezésről lásd *L'Osservatore Romano* 1969. május 1, 1.

²⁶ SEGRETARIA DI STATO, „Nomine”, in *Acta Apostolicae Sedis* 66 (1975) 520-521.

zetes, 11 a világi pap. A kontinensenként való megoszlás pedig a következő: Európából 21, Amerikából 6, Afrikából 2, a Fülöp-szigetéről 1 személy. Névsoruk: *P. Barnabas Ahern CP* (Egyesült Államok), *P. Juan Alfaro SJ* (Spanyolország), *P. Catalino Arevalo* (Fülöp-szigetek), *Rev. Hans Urs von Balthasar* (Svájc), *P. Louis Bouyer dO*²⁷ (Franciaország), *P. Walter Burghardt* (Egyesült Államok), *Mons. Carlo Caffarra* (Olaszország), *P. Raniero Cantalamessa OFM* (Olaszország), *P. Yves Congar OP* (Franciaország), *Mons. Philippe Delhaye* (Belgium), *P. Edouard Dhanis*,²⁸ *Rev. Wilhelm Ernst* (Német Demokratikus Köztársaság), *Rev. Olegario Gonzalez de Cardedal* (Spanyolország), *P. Edouard Hamel SJ* (Kanada), *Rev. Boguslaw Inlender* (Lengyelország), *P. Bonaventura Kloppenburg OFM* (Brazília), *P. Marie-Joseph Le Guillou OP* (Franciaország), *Rev. Karl Lehmann* (Német Szövetségi Köztársaság), *P. Joseph Lescrauwaet MSC* (Hollandia), *P. Joan Mahoney SJ* (Nagy Britannia), *P. Gustave Martelet SJ* (Franciaország), *Mons. Jorge Medina Estevez* (Chile), *Rev. Vincent Mulago* (Zaire), *Mons. Joseph Ratzinger* (Német Szövetségi Köztársaság), *P. Georges Saber OLM* (Libanon), *Rev. Heinrich Schürmann* (Német Demokratikus Köztársaság), *P. Otto Semmelroth SJ* (Német Szövetségi Köztársaság), *Rev. Anton Strlé* (Jugoszlávia), *P. Jean-Marie Tillard OP* (Kanada), *P. Cipriano Vagaggini OSB* (Olaszország), *P. Jan Walgrave OP* (Belgium).

Tizenhárom személy másodszor is megkapta a kinevezést erre a ciklusra; ezt jelzi a dőlt betűs szedés.²⁹

3/A harmadikban

A harmadik quinquenniumra a következő tagok kaptak kinevezést 1982. augusztus 12-én.³⁰ Közülük 16 volt szerzetes, 14 pedig világi pap. A harminc tagból pontosan a fele maradt meg az előző ciklusból, a másik fele új tagként kapta a kinevezését. Névsoruk: *P. Barnabas Ahern CP*, *P. Juan Alfaro SJ*, *P. Catalino Arevalo*, *Rev. Hans Urs von Balthasar*, *Mons. Giuseppe Colombo*, *P. Yves Congar OP*, *Mons. Philippe Delhaye*, *Rev. Wilhelm Ernst*, *Mons. Pierre Eyt*, *P. Ivan Fuček*

---

²⁷ Bouyer atya személyes okokból nem fogadta el a kinevezést.

²⁸ Louis Bouyer helyére P. Edouard Dhanis kapott kinevezést 1975. április 24-én. Vö. SECRETARIA DI STATO, „Nomine”, in *Acta Apostolicae Sedis* 67 (1975) 286

²⁹ A későbbiekben is – minden ciklus tagjainak felsorolásánál – dőlt betű jelzi az újbóli kinevezést.

³⁰ SECRETARIA DI STATO, „Nomine”, in *Acta Apostolicae Sedis* 72 (1980) 977-978.

SJ, Rev. Ferenc Gál, *P. Edouard Hamel SJ*, Rev. Walter Casper, P. Elie Khalifé Hachem OLM, *S. E. Mons. Bonaventura Kloppenburg OFM*, Mons. Michael Ledwith, *S. E. Mons. Karl Lehmann*, *S. E. Mons. Jorge Medina Estevez*, *S. E. Mons. John Onaiyekan*, Rev. Carl Peter, P. Candido Pozo SJ, P. Walter Principe CSB, Mons. Ignacy Rózycki, P. Christoph Schönborn OP, *Mons. Heinz Schürmann*, P. Bernard Sesboüé SJ, P. John Thornhill SM, *P. Cipriano Vagaggini OSB*, P. Jan Walgrave OP.

Gál Ferenc személyében ismét lett magyar tagja a Nemzetközi Teológiai Bizottságnak.

4/ A negyedikben

A negyedik quinquenniumra a Bizottság tagjai 1986. május 23-án kapták a kinevezésüket.³¹ Ekkor mindössze 10 volt a szerzetes a harminc tag közül, s 18 a világi pap. Érdekesség viszont, hogy 2 világi professzor is kinevezést kapott a Bizottságba. A tagok névsora: Rev. Barthélémy Adoukonou, Rev. Jan Ambaum, *Rev. Hans Urs von Balthasar*, P. Jean Louis Bruguès OP, *Mons. Carlo Caffarra*, Rev. Jean Corbon, *Mons Giuseppe Colombo*, P. George Cottier OP, *Mons. Philippe Delhaye*, *Mons Wilhelm Ernst*, Prof. John Finnis, Rev. Joachim Gnika, Rev. José Miguel Ibáñez Langlois, *Rev. Walter Kasper*, *S. E. Mons. Boaventura Kloppenburg OFM*, P. Gilles Langevin SJ, *Mons. Michael Ledwith*, Prof. William May, *S. E. Mons. Jorge Medina Estévez*, Rev. Peter Miyakawa, P. Francis Moloney SDB, P. Stanislaw Nagy SCI, Rev. Henrique de Noronha Galvão, P. James Okoye CSSp, Rev. Franc Perko, *Rev. Carl Peter*, *P. Cándido Pozo SJ*, *P. Christoph Schönborn OP*, P. Jan Walgrave OP, Rev. Felix Wilfred.

Ekkor 12 tag maradt meg az előző ciklusból, s 18 tag kapott új kinevezést.

5/ Az ötödikben

Az ötödik quinquenniumban 1992. július 3-án kapták kinevezésüket a tagok.³² Ebben a ciklusban 16 szerzetes volt a 14 világi pap és a 2 világi professzor mellett. Így tehát a névsor összesen 32 nevet tartal-

---

³¹ SEGRETARIA DI STATO, „Nomine”, in *Acta Apostolicae Sedis* 78 (1986) 804.

³² SEGRETARIA DI STATO, „Nomine”, in *Acta Apostolicae Sedis* 84 (1992) 1096.

maz. Rev. Charles Acton, Rev. Barthélémy Adoukonou, Rev. Jan Ambaum, P. Jean Louis Bruguès OP, Mons Giuseppe Colombo, Rev. Jean Corbon, P. George Cottier OP, P. Joseph Doré PSS, P. Avery Dulles SJ, P. Mario de França Miranda SJ, Rev. Adolphe Gesché, Rev. Joachim Gnilka, Rev. Ivan Golub, Prof. Gösta Hallosten, P. Tadahiko Iwashima SJ, Rev. Sebastian Karotemprel SDB, P. Luis F. Ladaria SJ, P. Gilles Langevin SJ, Mons. Michael Ledwith, Prof. William May, P. Francis Moloney SDB, P. Stanislaw Nagy SCI, Rev. Henrique de Noronha Galvão, Rev. Joseph Osei-Bonsu, P. Servais Pinckaers OP, Rev. Hermann Joseph Pottmeyer, P. Cándido Pozo SJ, S. E. Mons. Cristoph Schönborn OP, P. Norbert Strotmann MSC, P. Andrzej Szostek MIC,³³ Mons. Max Thurian, Rev. László Vanyó.

Tizenhat személy már az előző ciklusban is szerepelt. Ismét lett magyar tagja a Bizottságnak ebben a ciklusban, mégpedig Vanyó László személyében.

6/ A hatodikban

A hatodik quinquenniumra a tagok 1997. október 10-én kaptak kinevezést.³⁴ Köztük 11 volt a szerzetes, 18 a világi pap és 1 a civil professzor. Névsoruk: Rev. Charles Acton, Rev. Christopher Begg, P. Jean Louis Bruguès OP, P. Tanios Bou Mansour OLM, P. George Cottier OP, Rev. Santiago Del Cura Elena, P. Joseph Augustine di Noia OP, Rev. Willem Jacobus Eijk, Rev. Bruno Forte, P. Mario de França Miranda SJ, Rev. Pierre Gaudette, Rev. Adolphe Gesché, Prof. Gösta Hallosten, Rev. George Karakkunnel, P. Sebastian Karotemprel SDB, Mons. Roland Minnerath, P. Francis Moloney SDB, Rev. Gerhard Ludwig Müller, Rev. Henrique de Noronha Galvão, Rev. Thomas Norris, Rev. Adewale Anthony OJO, Rev. Hermann Joseph Pottmeyer, P. Rafael Salazar Cardenas MSpS, P. Fadel Sidarouss SJ, Mons Anton Strukelj, Rev. Louis Tagle, P. Shun'ichi Takayanagi SJ, Rev. László Vanyó, Rev. Tomasz Weclawski, P. Sergio Zañartu Undurraga SJ.

A tagokból tizenkilenc lett új, tizenegy maradt az előző ciklusból. Vanyó László azok közé tartozik, akik újból kinevezést kaptak; és így magyarként először lett másodsorra is a Nemzetközi Teológiai Bizottság kinevezett tagja.

---

³³ SEGRETARIA DI STATO, „Nomine”, in *Acta Apostolicae Sedis* 84 (1992) 1197.

³⁴ SEGRETARIA DI STATO, „Nomine”, in *Acta Apostolicae Sedis* 89 (1997) 878-879.

7/ A hetedik ciklusban

A hetedik quinquenniumra 2004. február 9-én kapták meg kinevezésüket a tagok.³⁵ Ebben a közösségben 9 a szerzetes, 18 a világi pap, 3 a világi professzor. A kontinensenként való megoszlás pedig a következő: Európából 17, Amerikából 5, Afrikából 4, Ázsiából 3, Ausztráliából 1 személy. Külön érdekesség ebben a ciklusban, hogy első alkalommal kapott kinevezést nő. Egyikük apáca, másikuk világi személy. A tagok névsora a következő: *Rev. P. Luis Ladaria SJ* (Spanyolország), *S. E. Mons. Bruno Forte* (Olaszország), *S. E. Mons. Roland Minnerath* (Franciaország), *Rev. Peter Damian Akpunonu* (Nigéria), *Rev. P. Serge Thomas Bonino OP* (Franciaország), *Rev. Hackmann Geraldo Luis Borges* (Brazília), *Rev. da Sister Sara Butler MSBT* (USA), *Rev. Antonio Castellano SDB* (Chile), *Rev. Basil Cho Kyu-Man* (Dél-Korea), *Rev. Santiago Del Cura Elena* (Spanyolország), *Rev. Adelbert Denaux* (Belgium), *Rev. P. Gilles Emery OP* (Svájc), *Mons. Ricardo Antonio Ferrara* (Argentína), *Rev. Pierre Gaudette* (Kanada), *Frau Professor Dr. Barbara Hallensleben* (Svájc), *Rev. Savio Hon Tai-Fai SDB* (Kína, Hong Kong), *Rev. Tomislav Ivančić* (Horvátország), *P. István Ivancsó* (Magyarország), *Rev. P. Tony Kelly CSSR* (Ausztrália), *Rev. Jan Liesen W.M.* (Hollandia), *Rev. P. John Michael McDermott SJ* (USA), *Rev. Paul McPartlan* (Nagy Britannia), *Rev. Thomas Norris* (Írország), *Prof. Dr. Iohannes Reiter* (Németország), *Rev. Paul Rouhana* (Libanon), *Mons. Ignazio Sanna* (Olaszország), *Rev. Leonard Santedi Kinkupu* (Kongói Demokratikus Köztársaság), *Prof. Dr. Thomas Soeding* (Németország), *Rev. Jerzy Szymik* (Lengyelország), *Rev. Dominic Veliath SDB* (India).

Ebben a quinquenniumban mindössze öt régi tag maradt meg. Az újak között ismét van magyar tag: Ivancsó István.

8/ A vezetőség

A Nemzetközi Teológiai Bizottság vezetői a *Statútum* alapján kapják és viselik tisztségüket. A legfőbb vezető a bíboros elnök, aki egyben a Hittani Kongregáció prefektusa is. Eddig hárman viselték ezt a tisztséget. Az első S. Em. Franjo Card. Šeper (1969-1981) volt. A máso-

---

³⁵ SECRETARIA DI STATO, „Nomine”, in *Acta Apostolicae Sedis* 96 (2004) 246-247.

dik S. Em. Joseph Card. Ratzinger (1981-2005) volt, aki pápává váló választásáig látta el ezt a tisztséget. A harmadik pedig a jelenlegi elnök: S. Em. William Joseph Card. Levada (2005-).³⁶

A Bizottságnak eddig szintén három általános titkára volt. Mint a *Statútumból* látható volt, tisztségük nem kötődik az ötéves ciklusokhoz, meg lehet hosszabbítani a kinevezésüket. Az első Mons. Philippe Delhaye (1972-1989) volt. A második P. Georges Cottier OP (1989-2004). A harmadik a jelenleg is működő: P. Luis Ladaria (2004-).³⁷

4. A Bizottság által létrehozott dokumentumok

A Nemzetközi Teológiai Bizottság által létrehozott dokumentumok a II. Vatikáni Zsinat utáni korszak teológiáját, illetve teológiai gondolkodásmódját tükrözik. A katolikus teológia története jelenik meg ezekben az írásokban. Már Joseph Ratzinger bíboros megírta 1988-ban, hogy a Bizottság szövegei a zsinat utáni teológia történetének egy nem teljes egészében ismert fejezetét alkotják.³⁸ Talán ma is ugyanezt lehetne elmondani – írja Luis Ladaria általános titkár –, még akkor is, ha a dokumentumoknak különböző nyelveken való kiadása megsokszorozódott az utóbbi években. „A tartalmi gazdagság kétségtelenül igazolni fogja, hogy ezek a szövegek afelé haladnak, hogy az egyház teológiai örökségének részét képezzék”.³⁹

A dokumentumok jóváhagyásának a folyamata is szabályozott. Miután elkészült a szöveg, két kezdeti szavazás történik, amely lehetővé teszi a javasolt változtatások beillesztését. Majd pedig kétféle jóváhagyást kaphat a szöveg. Az egyik a *speciális jóváhagyás* („speciális formában”), amikor a Bizottságból a plenáris ülésen jelenlévő tagok abszolút többsége megszavazza. S ez a teljes szövegre vonatkozik: a tartalomra, a formára, a kifejtésre. A másik az *általános jóváhagyás* („általános formában”), amely csak a szöveg vezérfonalára vonatkozik. A Bizottság elfogadja a dokumentum fő gondolatait, a többi része viszont a szerző vagy a szerzők felelőssége alá tartozik a továbbiakban is.⁴⁰

---

³⁶ Vö. *Documenti*, 2006 (1. láb.), 828.

³⁷ *Ibid.*

³⁸ Vö. RATZINGER, J., „Prefazione”, in *Documenti* 1988 (2. láb.), 10-11.

³⁹ LADARIA, L., „Introduzione”, in *Documenti*, 2006 (1. láb.), 13.

⁴⁰ Vö. GIOVANNI PAOLO II, *Tredicim anni. Motu proprio di approvazione definitiva degli statuti della Commissione Teologica Internazionale (6 agosto 1982)*, 12. – „Nota preliminare”, in *Documenti* 1988 (2. láb.), 4.

Ratzinger bíboros, a Nemzetközi Teológiai Bizottság egykori elnöke az első tizenöt év munkálkodásának gyümölcseről a következő összefoglalást adta: „Az eddigiekben külön-külön jelentek a meg a dokumentumok, ami megnehezítette általános horderejük pontos értelmezését”.⁴¹ Majd úgy folytatta, hogy nem lehet csodálkozni azon, hogy többször is lehetett olyan hangokat hallani, melyek kritikát fogalmaztak meg a Teológiai Bizottsággal szemben. Azt kifogásolták, hogy nem megfelelőképpen hatékony és hogy nincs hatása az egyházi élet egészére. Csalódníuk kellett azoknak, akik azt várták tőle, hogy állandósított és szinte hivatalos orgánum lesz az egyházi Tanítóhivatallal szemben, vagy pedig hogy a keresztény nép körében Róma-ellenes szlogeneket fog terjeszteni. Ugyanis nyugodt és tárgyilagos munkát folytat. Másrészt azok, akik nagy tudományos felfedezéseket vártak tőle, szintén nem értékelték helyesen a Bizottság célját és természetét. Ugyanis nem az a feladata, hogy egyéni kutatók céljait szolgálja, hanem az, hogy a benne lévő harminc teológus munkáját közös nevezőre hozza. „A sajátossága éppen abban a képességében található, hogy a szempontok sokféleségéből ki tud emelni egy közös teológiai látásmódot. A törvényes teológiai pluralizmusban a teológia egy marad, a teológusoknak pedig képeseknek kell lenniük arra, hogy egybehangzóan tudják kifejezni magukat egy meghatározott kérdésben.”⁴² A Bizottság munkájának értéke tehát nem a személyes eredeti gondolatok kifejtésében van, hanem abban, hogy ma is lehetséges – minden különbözőség ellenére is – egységre jutni az egyház egyetlen hitéről való gondolkozásban.

A Bizottság által eddig kidolgozott 22 dokumentumot tematikus csoportokra osztva próbáljuk meg bemutatni az új könyv alapján, természetesen az adott keretek között.

Áttekintve a dokumentumok sorozatát és megjelentetésük időpontját, azonnal látható, hogy a Bizottság mennyire körültekintően járt el az egyes teológiai problémák tárgyalásánál az adott körülmények között. De azokon a konkrét körülményeken túl, amelyek az alapot szolgáltatták a tárgyalásukhoz, a szövegeknek olyan benső értékük is van, melyek meghaladják az adott körülményeket. Ugyanis a katolikus tanrendszernek egy olyan egységes együttesét adják, amit érdemes egységes módon és szisztematikusan tanulmányozni.⁴³

---

⁴¹ RATZINGER, J., „Prefazione”, in *Documenti 1988* (2. láb.), 11.

⁴² *Ibid.*

⁴³ Vö. LADARIA, „Introduzione”, in *Documenti, 2006* (1. láb.), 13.

Ez azt jelenti, hogy áttekintésünkben mi sem egyszerűen a leíró jelleget választjuk, tehát nem a dokumentumok megjelenésének időbeli sorrendjére alapozunk, hanem a teológiai tárgyaknak megfelelő szisztematikus rendet követjük.

1/ Krisztológia és istentan

A Nemzetközi Teológiai Bizottság által kidolgozott és közzétett dokumentumok listájából szinte első pillantásra kitűnik, hogy a krisztológia és a megváltástan az istentannal együtt, mennyire fontos helyet kapott a munkálkodásban. Ez még akkor is igaz, ha nem az első dokumentumok között kaptak helyet ezek a témák.

Ebbe a témakörbe a huszonnégy dokumentumból ötöt lehet besorolni. Ezek a következők: 1. *A krisztológia néhány kérdése* (1979); 2. *Teológia, krisztológia, antropológia* (1981); 3. *Jézus öntudata önmagáról és küldetéséről* (1986); 4. *A megváltás teológiájának néhány kérdése* (1995); 5. *A kereszténység és a vallások* (1996). A következőkben tehát ezeket kívánjuk bemutatni.

1. *A krisztológia néhány kérdése* (1979) – A Bizottság ezt a témát szinte kezdettől fogva tárgyalni akarta. Ezért Šeper bíboros elnök albizottságot hozott létre, melyet először Ratzinger monsignore vezetett, de minthogy hamarosan müncheni és freisingi bíboros érsek lett, Semmelroth atyának adta át az albizottság vezetését, akitől pedig Lehmann monsignore vette azt át.⁴⁴ A munkában oroszlánrészt vállalt Hans Urs von Balthasar, aki az előkészítő szövegek jelentős részét már meg is jelentette. – A végleges szöveget elfogadta, illetve *speciális formában* jóváhagyta a Bizottság. Mivel tehát a Bizottság tagjai túlnyomó többséggel megszavazták, meg is jelenhetett. Így ez lehetett a Bizottság 9. dokumentuma.

Ez a dokumentum azzal a nagy kérdéssel kezdődik, hogyan lehet megközelíteni Jézus Krisztus személyét és művét. Ő az egyház hitének a tárgya: olyan személy, „aki történelmi környezetben élt, aki meghalt, miután létezését a történelem folyamatába állította be. Így a róla szóló történelmi kutatás magának a keresztény hitnek a követelménye”.⁴⁵ Ugyanakkor azonban jelentkezik ennek a történelmi kutatásnak a hatá-

---

⁴⁴ Lásd Philippe Delhaye bevezetőjét a dokumentumhoz, *Documenti*, 2006 (1. láb.), 164-165.

⁴⁵ *Documenti*, 2006 (1. láb.), 166.

rai is. A krisztológiai kutatás nem állhat meg pusztán a történelemnél, úgy, hogy nem veszi figyelembe az egyház hitét, még akkor sem, ha a földi Jézus felé való fordulás gyümölcsözőnek tűnik a dogmatika számára. A dokumentum előbb három nagy egyetemes zsinat tanítását tárgyalja – a Nikaiai, a Kalkedóni és a III. Konstantinápolyi Zsinatét –, majd a patrisztikus teológiáét: hogyan jelent meg ezekben a keresztény hit központi tartalma. A Kalkedóni Zsinat tanításáról így szól a dokumentum: „Ha csupán az értelmi kategóriákat és a használt módszereket tekintjük, az Újszövetség hitének egy bizonyos hellenizációjára lehet gondolni. Másrészt viszont, egy másik szempontból a kalkedóni meghatározás határozottan túllépi a görög gondolkodásmódot. Ugyanis két olyan szempont együttélését hozza létre ez a meghatározás, amit a görög filozófia mindig összeegyeztethetetlennek tartott: az isteni transzcendenciáét, ami a platonikusok szisztémájának éltető lelke, valamint az isteni immanenciáét, ami a sztoikus teológia szelleme.”⁴⁶ Az is nagyon fontos, amit a III. Konstantinápolyi Egyetemes Zsinat kapcsán szögez le a dokumentum: ez segít megérteni azt a szerepet, amelyet Krisztus embersége és életének misztériuma töltött be az ember üdvössége érdekében. Harmadik témaként a krisztológiai dogma jelenlegi értelmezését tárgyalja a dokumentum. Azoknak a nehézségeknek a tudatában, melyek a krisztológiai dogma körül jelentkeznek, a Bizottság néhány alapigazságot jelöl meg a Krisztusban való hitre jutáshoz. „Az élő Isten szeretet (1Jn 4,8); szeretetéből teremtett minden dolgot. Az élő Isten – Atya, Ige, Szentlélek – a saját képére teremtette az embert az idők kezdetétől. Megajándékozta őt személyi méltósággal, értelemmel ruházta fel, a világegyetem középpontjába helyezve. Amikor elérkezett az idők teljessége, a szentháromságos Isten kiegészítette az ő művét Jézus Krisztusban, a béke és a szövetség közvetítőjévé rendelve őt... Jézus Krisztus tökéletes ember. Ugyanis ő teljesen az Atyának és az Atyáért él. Ugyanakkor ő teljesen az emberekkel és az ő üdvösségükért él, vagyis az ő teljességükért. Így tehát ő az új emberiség példája és szentsége”.⁴⁷ A dokumentum negyedik nagy témája a krisztológiát és megváltástant tárgyalja. Az előbbit az utóbbinak a dimenziójában szemléli, s így az antropológiai szempont kiemelésére is hangsúlyt fektet. Krisztus új ismeretet nyújt nekünk Istenről és az emberről. A „pro-egzisztencia” az a fogalom,⁴⁸

---

⁴⁶ *Documenti, 2006* (1. l. l.), 173.

⁴⁷ *Documenti, 2006* (1. l. l.), 177.

⁴⁸ Vö. LADARIA, „Introduzione”, in *Documenti, 2006* (1. l. l.), 15.

amely összefoglalja Jézusnak teljesen az Istenre és teljesen az emberekre irányuló életmódját. Egyben ez az az út, amelyet ő minden ember előtt feltár. A megváltástani kérdések főként két téma⁴⁹ köré csoportosulnak. Az egyik: mit gondolt Jézus a saját haláláról; a másik: hogyan lehet rendszerbe foglalni az újszövetségi terminológia sokféleségét Jézus megváltói művéről. Az első kérdésre az a válasz, hogy Jézus egész élete az emberek üdvösségére irányult; olyan volt a magatartása, ami őt az értük való élet és az értük való halál felé irányította. Jézus életre tudta kelteni azokat a fogalmakat, amelyek Izrael áldozati hagyományából származtak, de természetesen új jelentést adott nekik. A mások üdvözítésére való irányultsága nem lehetett kétértelmű, és nem lehetett félrevezető; olyan ismerete és öntudata volt, amely határozott elszántságot jelentett célja végbevételére.⁵⁰ A másik téma összetettebb. Le kell szögezni, hogy Krisztus halála hatékony az üdvösséghez. S ez kinyilvánul mind az ő öntudatából, mind pedig a feltámadásából és megdicsőüléséből. Az egyház által tanított megváltástan Jézusnak a szavaira és tudatára alapozódik: „Ő tudja, hogy meghal értünk, a mi bűneinkért; ennek tudatában éli le teljes földi életét, szenved és támad fel”.⁵¹ Őt pontban foglalja össze a dokumentum a folyamatot: 1) Krisztus önmagát ajándékozza; 2) elfoglalja helyünket az üdvtörténetben; 3) megszabadít minket a jövőendő haragtól és minden rossz hatalomtól; 4) ebben az Atya üdvözítő szándékát teljesíti; 5) így akar bevezetni bennünket a szentháromságos életbe a Szentlélek kegyelmében való részesedés által. – Ez az a pont, amely egységet ad a kategóriák sokféleségének, amit az Újszövetségben és a Szenthagyományban használnak. Végül a dokumentum utolsó, ötödik része a megújulásra szoruló krisztológiai dimenziókról szól. Érdemesnek tűnik ezeket is a teológiai újragondolás tárgyaivá tenni. S ezek: Krisztusnak a Szentlélekkel való fölkenése, illetve az ő kozmikus abszolút elsőbbsége. Olyan témák ezek, amelyeken ettől kezdve tovább fognak dolgozni a krisztológiai munkákban.

2. *Teológia, krisztológia, antropológia* (1981) – A Nemzetközi Teológiai Bizottság kezdettől fogva fontosnak tartotta a krisztológiai kérdésekkel való foglalkozást. Ennek eredménye lett az előbb tárgyalt 1979-es dokumentum. A Bizottság megújítása után az 1980-ban kineve-

---

⁴⁹ A dokumentum hangsúlyozza, hogy nem ad itt elő teljes krisztológiát. Nem foglalkozik Jézus Krisztus emberi öntudatával sem. Krisztus misztériumának alapjait kívánja feltárni Jézus földi élete és feltámadása alapján. Vö. *Documenti, 2006* (1. láb.), 180.

⁵⁰ Vö. *Documenti, 2006* (1. láb.), 183.

⁵¹ *Documenti, 2006* (1. láb.), 186.

zett új tagok tovább erősítették az igényt, hogy a krisztológiával foglalkozzanak. A már kidolgozott témákat nem akarták ismételni, így született meg ez az új dokumentum, amelyben továbbfejlesztések és kiegészítő szempontok találhatóak az előző dokumentumhoz képest. – A végleges szöveget *speciális formában* hagyta jóvá a Bizottság.⁵² Mivel tehát a tagok túlnyomó többséggel megszavazták, meg is jelenhetett. Így ez lett a Bizottság 10. dokumentuma.

A Bizottság ebben a dokumentumban először azt a kapcsolatot kívánta kidolgozni, amely a krisztológia és az Istenről szóló beszéd, valamint az Istenben való keresztény hit között áll fenn. S miután ezeket a fontos alapokat lerakta, a krisztológia és antropológia közötti kapcsolatot is meg kívánta határozni. Másodsorra azt a két kérdést tárgyalta, amely szorosan kötődik a krisztológia alapjaihoz, de amely különleges tárgyalást kíván. Az egyik Krisztus „preegzisztenciája”, a másik pedig a ma nagyon támadott „Isten szenvedése” témája. „Ez a két tematika példát ad arra, hogy az aktuális problémák és a klasszikus válaszok hogyan tudják termékeny párbeszédben kölcsönösen megvilágítani egymást.”⁵³ A krisztológiát a dokumentum az alapjaiban tárgyalja, Istenből kiindulva. Kölcsönös kapcsolat van ugyanis a két út között, amelyen Jézus fedeztet fel Istent, illetve amelyen Isten fedeztet fel, kicsoda Jézus. A krisztocentrizmust és a teocentrizmust nem különállóan, hanem harmonikus egységben kell szemlélni. Csak Krisztus által ismerhető meg a Szentháromság, akinek a misztériumából derül fény Krisztus misztériumára.⁵⁴ A Bizottság a Kalkedóni Zsinat terminológiáját használja annak hangsúlyozására, hogy egyrészt el kell kerülni a krisztológia és a Szentháromságról szóló tanítás szétválasztását, másrészt pedig hogy tartózkodni kell a Krisztus-esemény és a Szentháromság bármiféle összekeverésétől. Ha a Szentháromságot nem is lehet elválasztani Krisztus misztériumától és nem is lehet elszigetelni a keresztény misztérium egészétől, melynek az egyetlen alapját képezi, fenn kell tartani „a megkülönböztetést egyrészt az immanens Szentháromság, aki által a szabadság azonos az Isten örök lényegében való szükségességgel, másrészt pedig az üdvösség szentháromsági műve között, ahol Isten abszolút módon gyakorolja az ő szabadságát, anélkül, hogy bármiféle természeti szükséglet szenvedne”.⁵⁵ Ebben az összefüggésben a Bizottság jelentősen elmélyí-

---

⁵² Lásd a dokumentum bevezetőjét, *Documenti, 2006* (1. láb.), 196.

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ Vö. *Documenti, 2006* (1. láb.), 198.

⁵⁵ *Documenti, 2006* (1. láb.), 201.

tette Karl Rahner ismert „alapvető axiómáját”.⁵⁶ Nem juthatunk el önmagában Isten misztériumának megismerésére, ha nem Krisztusból indulunk ki, s ugyanakkor fenn kell tartani azt a tanítást is, mely szerint a Szentháromság szabadon és ingyenesen közli magát az üdvtörténetben, melynek központja Krisztusban van. A dokumentum pontosan ezt írja: „Tehát a kortárs teológiának alapvető axiómája nagyon pontosan fejeződik ki a következő megfogalmazásban: az üdvtörténetben önmagát nyilvánító Szentháromság az immanens Szentháromság; az immanens Szentháromság az, aki szabadon és ingyenesen közli magát az üdvtörténetben”.⁵⁷ A krisztológia és az antropológia közötti viszony, vagyis a megváltástan tanulmányozásakor megerősítést nyer Jézus és Isten közötti kapcsolat jelentősége: Jézus Krisztusnak a másokért való létét nem lehet elválasztani az Atyával való kapcsolatától, sőt éppen ez alapozza meg az ő örök fiúságát. Ez azt jelenti, hogy a „pro-egzisztencia” feltételezi a „pre-egzisztenciát”. Fontos szempontot emel még ki a dokumentum a patrisztikus tanításból: az átistenülésről szóló tanítást, amit aztán többféle formában is vizsgál. Kiindulási pontját Szent Atanáz híres megállapítása képezi: „Isten Igéje emberré lett, hogy az ember Istenné válhasson”.⁵⁸ Ezzel szembeállítja azt a megfogalmazást, ami korunknak jobban megfelel: „Isten emberré lett, hogy az embert emberibbé tegye”. Ezek fényében vizsgálja aztán az átistenülést. Mindenesetre, a megtestesülésből kiindulva, az átistenülést és az emberibb emberré válást már nem ellentétes fogalmakként szemléli. Inkább kölcsönösen átjárják egymást. „Minél inkább részesévé akart válni Jézus Krisztus az emberi szegénységnek, az ember annál inkább felemelkedik az isteni életben való részesedésre. Helyesen értelmezve, ebben az értelemben az »átistenülés« teszi az embert tökéletesen emberré: az átistenülés az igazi és legfőbb »emberré levése« az embernek.”⁵⁹ – A dokumentum második, rövidebb része a jelenlegi krisztológia fontosabb kérdéseivel foglalkozik, mégpedig kevésbé általános, de konkrét és precíz formában. Az egyik téma „Jézus Krisztus »pre-egzisztenciájának« kérdése, amely a krisztológia és a szentháromságtani teológia között foglal helyet. A másik: Istennek a változhatatlansága és a »szenvedése«. Olyan problémák ezek, melyeket a mai viták az első helyre állítanak.”⁶⁰ Nem foglalkozik viszont a doku-

---

⁵⁶ Vö. LADARIA, „Introduzione”, in *Documenti*, 2006 (1. láb.), 16.

⁵⁷ *Documenti*, 2006 (1. láb.), 200.

⁵⁸ SZENT ATANÁZ, *De incarnatione*, 54,3.

⁵⁹ *Documenti*, 2006 (1. láb.), 206.

⁶⁰ *Documenti*, 2006 (1. láb.), 207.

mentum egy harmadik fontos témával: Jézus tudásával és öntudatával. Lábjegyzetben viszont megjegyzi, hogy remélhetőleg egy másik dokumentumot tud majd ennek a témának szentelni a Bizottság.⁶¹ Mindenestre, a Bizottság bizonyosan hatást gyakorolt ezen a téren a teológia további fejlődésére.

3. *Jézus tudata önmagáról és küldetéséről* (1985) – Az előbbi két dokumentum után ez már konkrét krisztológiai kérdéssel foglalkozik. Az albizottságot Schönborn atya vezette, aki akkor fribourgi professzor volt. A munkában részt vett a Nemzetközi Teológiai Bizottság magyar tagja, *Gál Ferenc* professzor is. A bővebb tervet szűkíteniük kellett a meglehetősen mozgalmas quinquennium miatt, így „nem tárgyalták a megtestesült Ige isteni, beöntött, emberi, misztikus és prófétai tudását”, bár a Bizottság tárgyalta ezeket is, nem volt elegendő idő a kidolgozásukra és a dokumentumba való belefoglalásukra.⁶² A több összejövétel után három átdolgozás és három szavazás történt, míg *speciális formában* jóváhagyta a Bizottság.⁶³ Végül meg is jelenhetett, és így lett a Bizottság 14. dokumentuma.

Ez a dokumentum négy pontban, pontosabban négy megállapításban foglalja össze az egyház hitét Jézus Krisztus tudásáról. Az első: Jézus élete tanúsítja: tudása volt arról, hogy az Atyával fiúi kapcsolatban áll, mégpedig egyetlen és egyedüli kapcsolatban. A fiúságáról való tudása tehát annak tudását jelentette, hogy ő maga Isten. A második: Jézus már ismerte küldetésének a célját, vagyis hogy hirdesse és jelenvalóvá tegye Isten Országát, és ebben az értelemben elfogadta azt, hogy életét adja mindenkiért, mert tudása volt arról, hogy az Atyától kapta ezt a feladatot. A harmadik: üdvözítő tevékenysége megvalósításához Jézus egyesíteni akarta az embereket Isten Országában. Meg kell tehát állapítani, hogy Jézus meg akarta alapítani az egyházat, erre irányult tudatos tevékenysége. A negyedik: az a tudása, hogy az Atya küldte őt a világ üdvözítésére, titokzatos módon magában foglalja az összes ember iránti szeretetét. – A dokumentum megfogalmazza a tárgyalási módszert is: hármas szempontot alkalmaz. Előbb azt fejt ki, hogy az apostolok prédikációja mint mondott Krisztusról. Majd azt vizsgálja, hogy a szinoptikus evangéliumok mit mondanak egybehangzóan Jézus tudásáról. Végül azt tárgyalja, amit a János szerinti evangélium sokszor világosabb for-

---

⁶¹ *Documenti, 2006* (1. l.áb.), 207. 20. l.áb.

⁶² Lásd Philippe Delhaye bevezetőjét a dokumentumhoz, *Documenti, 2006* (1. l.áb.), 334.

⁶³ *Documenti, 2006* (1. l.áb.), 333.

mában mond el, mint a szinoptikusok, de természetesen anélkül, hogy ellentmondásba kerülnének.⁶⁴

4. *A megváltás teológiájának néhány kérdése* (1995) – Ezt a témát maga II. János Pál pápa javasolta megtárgyalásra 1992-ben a Nemzetközi Teológiai Bizottság tagjainak. A kidolgozásra létrehozott albizottságban helyet kapott Vanyó László professzor is, a Bizottság akkori magyar tagja. Több ülés és három plenáris ülés folyamán tárgyalták a témát. Végül a szöveget 1994. november 29-én *speciális formában* jóváhagyta a Bizottság. Utána pedig felterjesztették Ratzinger bíboros elnökhöz, aki megadta a jóváhagyást a megjelentetéshez.⁶⁵ Így lett a Bizottság 18. dokumentuma. Ebben nem akartak új teológiai elemeket nyújtani, hanem inkább a kortárs teológiai megközelítések szintézisére törekedtek, s biztos találkozási pontot kívántak kijelölni a témában zajló eljövendő vitákhoz.

A dokumentumban Isten misztériumáról és Krisztus misztériumáról van szó. A megváltás elsősorban azt jelenti, hogy Isten mit tett értünk Krisztusban. A tárgyalás kiindulási pontját nem a mi szükségleteink jelentik, még akkor sem, ha igaz, hogy a rossz és a szenvedés megtapasztalása egyetemes. A rossz misztériuma a keresztény hit tanítása szerint nagymértékben az ember szívéből származik. A rossz és az üdvösség problémája egyébként megvan a nagy vallásokban és korunk nagy kulturális áramlataiban is; a dokumentum pedig folyamatosan figyelembe is veszi ezeket. S közben főleg az üdvösség keresztény örömhíre összpontosít, amelynek gyökerei egészen az Ószövetségig nyúlnak vissza. Az üdvösség alapvető örömhír az Újszövetségben, mely szerint a szabadulás kezdete már a miénk, s ennek teljességét már mostantól elővételezhetjük a reménységben. Ezért a dokumentum első része ezt a három témát öleli fel az emberi feltételt és megváltás valóságát tárgyalva: a jelenlegi helyzet; a világvallásokkal való kapcsolat; a megváltásról szóló tanítás és a modern ember. S ennek végén foglalja össze a dokumentum a célját: nem kívánja a megváltás teológiájának kimerítő tárgyalását elvégezni, hanem inkább néhány olyan választott problémával akar szembesülni a megváltás teológiájával kapcsolatban, amely az egyházban ma különösen erősen vetődik fel.⁶⁶ – A dokumentum második része a megváltás biblikus alapjait tárgyalja, a harmadik rész pedig a

---

⁶⁴ Vö. *Documenti*, 2006 (1. l.áb.), 338-339.

⁶⁵ Vö. *Documenti*, 2006 (1. l.áb.), 475.

⁶⁶ Vö. *Documenti*, 2006 (1. l.áb.), 489.

történelmi folyamatát vázolja fel a patrisztikus kortól a legújabb időkig. A megváltás a Szentháromság műveként jelenik meg, amelyben mindhárom személy a saját tevékenységét végzi. Krisztus, a megtestesült Ige, úgy vitte végbe mindenki megváltását, hogy embersége révén egyesült minden emberrel. A negyedik rész szisztematikus tárgyalás a megváltásról, és a Megváltó személyével kezdődik.⁶⁷ Az ő egyetlenségét csak az egyházban és az egyház által lehet felismerni, ahol a Krisztus-esemény jelenvalóvá válik, és amely mindazokat összefogja, akik a Krisztustól származó megigazolást megtapasztalják.⁶⁸ A krisztusi megváltásból kiindulva, az emberiség felfedezheti, hogy az üdvösségre van irányítva és rendelve a Krisztus húsvéti misztériumában való részesülése révén. Isten arra hív minket, hogy saját képességeinknél nagyobb sorsban részesüljünk. Ugyanakkor a megváltás megmutatja azt is, hogy az emberiséget megjelölte a bűn, s ezért Isten elküldte a Fiát a világba, hogy visszaállítsa az ő eredeti üdvözítő tervét, amit már a teremtésben eltervezett. De az emberiség a megváltó kegyelem jelét is viseli, s a megváltói mű mindenkre érvényes, mert minden egyes ember meghívása ugyanarra szól. A megváltás objektív tettetnek megfelel a szeretet által vezért hit szubjektív válasza. A téma további kifejtésében még egyéb szempontok is előkerülnek az étellel, illetve a keresztény üdvösséggel kapcsolatban. Ezek a következők: megszábadulás (a keresztség által), megbékélés (a bűnbocsánat szentsége által), közösség (a szentáldozás révén), harc és szenvedés, egyházi szolidaritás, megszentelődés, társadalom és világ. Végül a dokumentumból nem hiányzik az eszkatologikus perspektíva sem: „A megváltás akkor éri majd el teljességét, amikor Krisztus visszajön, hogy megalapítsa a végső uralmát”.⁶⁹ S az ő uralkodásának nem lesz vége.⁷⁰

5. *A kereszténység és a vallások* (1996) – Ha nem is szoros értelemben vett krisztológiai témát tárgyal ez a dokumentum, mégis ide érdemes beilleszteni, mert végső célja az, hogy aláhúzza Krisztus egyetlen és egyetemes közvetítő szerepét a jelen vallásos pluralizmus idején. A témát a Nemzetközi Teológiai Bizottság tagjainak többsége ajánlotta megtárgyalásra. A létrehozott albizottság Luis Ladaria jezsuita atya

---

⁶⁷ Vö. *Documenti*, 2006 (1. láb.), 518-524.

⁶⁸ Vö. *Documenti*, 2006 (1. láb.), 519.

⁶⁹ *Documenti*, 2006 (1. láb.), 542.

⁷⁰ Az eddig bemutatott krisztológiai dokumentumokat elemezte OLMÍ, A., „La cristologia della Commissione Teologica Internazionale (1969-1999), in *Sacra Doctrina* 5 (2000) 5-150.

vezetésével többször munkálkodott a szövegen, majd három plenáris ülésen is tárgyalta. Végül 1996. szeptember 30-án *speciális formában* jóváhagyta a Bizottság. Utána pedig felterjesztették Ratzinger bíboros elnökhöz, aki megadta a jóváhagyást a megjelentetéshez.⁷¹ Így lett a Bizottság következő, 19. számú dokumentuma.⁷²

„A vallások közötti kapcsolatok kérdése egyre nagyobb jelentőséget kap” – kezdődik a dokumentum.⁷³ Majd kisvártatva az egyház szerepét is kijelöli itt: a párbeszéd termékenységéhez szükséges az, hogy a kereszténység, és konkrétan a katolikus egyház pontosan megfogalmazza, hogyan értékeli teológiai szempontból a vallásokat. Kijelöli a módszert is: be kívánja mutatni azokat az alapelveket, amelyek segítenek ebben az értékelésben. Előtte azonban szükségesnek tartja érinteni a jelen teológiai viták alapvető vonásait. Ugyanis ebből kiindulva könnyebben meg lehet érteni az utána következő javaslatokat. Mindenesetre, az első rész a kérdés állását mutatja be. Előbb a vallások üdvözítő értékéről szóló vitát vázolja fel, majd az igazság kérdését, az Isten kérdését, a krisztológiai vitát, végül a missziót és a vallások közötti párbeszédet tárgyalja. A második résztől a dokumentum középpontjában az Atyaisten egyetlen üdvözítő akarátának alapvető teológiai előfeltételei állnak, aki elküldte Fiát a világba az egész emberiség üdvözítésére. A krisztusi üdvözítés egyetlenségét világosan állítja az Újszövetség és az egyház hagyománya. Ezek mindig aláhúzzák a megtestesült Isten Fiának egyetlen közvetítő szerepét. Ugyanakkor nem szabad a krisztusi üdvözítés egyetlenségét kizárólagos kifejezésekkel magyarázni. A krisztusi egyetemességgel való bensőséges kapcsolatban nem szabad megfélemleni a Szentlélek ajándékának egyetlen dimenziójáról sem, amely nélkül nem lehet fenntartani a krisztusi üdvözítő tevékenység egyetemességét.⁷⁴ A Szentlélek az Atya és a feltámadt, mennybe ment Krisztus ajándéka. Nem lehet úgy gondolni a Szentlélek kiáradására úgy, hogy az nem kötődik a húsvéti misztériumhoz. A Szentlelket úgy kaptuk meg, mint Krisztus Lelkét. Nincs a Léleknek oly működése, mely »túlmegy« Krisztus működésén. Inkább azt kell mondani, hogy a Szentlélek tevékenységével az emberek minden időben és minden helyen bekapcsolódhatnak Krisztus halálának és feltámadásának húsvéti misztériumába. Az egyház,

---

⁷¹ Vö. *Documenti*, 2006 (1. láb.), 543.

⁷² A dokumentum szövege magyar fordításban olvasható a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia honlapján.

⁷³ *Ibid.*

⁷⁴ Vö. LADARIA, „Introduzione”, in *Documenti*, 2006 (1. láb.), 20.

az üdvösség egyetemes szentsége, a martíria, a leiturgia és a diakónia hármas tevékenységén keresztül teljesíti küldetését. A dokumentum harmadik része néhány következményt mutat be. Krisztusnak és a Szentléleknek egyetemes jelenléte felveti az egyéb vallások üdvözítő értékének problémáját. Az egyházi tanítóhivatal leszögezte, hogy az igazságnak és a kegyelemnek elemei jelen lehetnek nem csak a személyekben, hanem a népek kultúráiban és vallásaiban is. Ebből a szempontból nem lehet kizárni, hogy követők számára bizonyos segítséget tudnak nyújtani az üdvösség rendjében, amit azonban nem lehet összehasonlítani az egyház által nyújtottal. Másrészt az egyéb vallásoknál vannak hiányosságok, elégtelenségek, tévedések. Mindenesetre, szem előtt kell tartani, hogy mindaz a jó, ami ezekből a vallásokból ered, Krisztustól származik, s ennek következtében senki nem lehet közömbös az ő megismerése és az egyházhoz való tartozás, amely az ő teste, s amely történelmi kontinuitásban áll övele. Csupán egyetlen hivatás létezik az ember számára, mégpedig a krisztusivá való formálódás, és ezért ki kell zárni minden más, különböző üdvöngöztetés létezését mind a keresztények, mind a nem keresztények számára. Nincs sokféle út az Istenhez való jutásra az egyetlen út mentén, csak Krisztus, az egyetlen közvetítő.

2/ Egyháztan és szentségek

A krisztológiai kérdések mellett a Nemzetközi Teológiai Bizottság leginkább egyháztani témákkal foglalkozott. Ezekből összesen hét keletkezett 1973 és 2003 között: 1. *Az egyház apostolisága és az apostoli jogfolytonosság* (1973), 2. *Választott témák az egyháztanból* (1985), 3. *A katolikus papság* (1970), 4. *A diakonátus: kifejlődése és távlatai* (2003), 5. *Katolikus tanítás a házasság szentségéről* (1977), 6. *A kiengesztelődés és a bűnbánat* (1982), 7. *Emlékezés és kiengesztelődés: az egyház és a múlt bűnei* (2000). A következőkben ezeket kívánjuk bemutatni.

1. *Az egyház apostolisága és az apostoli jogfolytonosság* (1973) – A Nemzetközi Teológiai Bizottság munkásságának kezdetére esett ennek az egyháztani témának a kidolgozása. Miután elkészült, csak *általános formában* történt meg a jóváhagyása, nem pedig *speciális* formában. Ez azt jelenti, hogy a Bizottság munkadokumentumként hagyta jóvá. Az egyes részekért a szerzők viselik a felelősséget.⁷⁵ – Mindeneset-

---

⁷⁵ Vö. LADARIA, „Introduzione”, in *Documenti*, 2006 (1. láb.), 21. 16. láb.

re, bár a tagoknak csak egy csoportja készítette, a Bizottság 4. dokumentuma lett.⁷⁶

A dokumentum az előszavában megfogalmazza a célkitűzését. Két szempontból akarja megvilágítani az apostoli jogfolytonosságot: egyrészt azért, mert a róla szóló katolikus tanítás nagy hasznot jelent a katolikus egyház életére, másrészt pedig az ökumenikus párbeszédet is elősegítheti.⁷⁷ Ezért felteszi azokat a kérdéseket, amelyekre választ kíván adni, mégpedig a Szentírás és a Szentagyomány fényében. – Az apostoli szolgálatot Krisztus alapította a keresztyének általános papságának elrendelésére és fenntartására, valamint hogy közvetítse nekik élete, halála és feltámadása gyümölcseit. Ez a szolgálat a történelem folyamán megszakítatlanul hagyományozódik tovább az apostoloktól kezdve – amint az első rész tartalmazza. A második arról szól, hogy az egyház apostoli alapjának történelmi és spirituális jellege van. Jézus az apostoli működésének kezdetétől meghívta a Tizenkettőt, s feltámadásának különleges tanúivá tette őket. Az utolsó vacsorán elővételezett Húsvét alapította meg az új szövetség népét. Ekkor adta meg az apostoloknak a hatalmat az Eukharisztia végzésére. A harmadik rész azt tárgyalja, hogy az apostoli szolgálat eszkatologikus jellegű, s kezdetől spirituális. Az apostoloknak Krisztus misztériumában való spirituális részesedését a Szentlélek teljesíti ki. Az Újszövetség bemutatja a különbséget a közösség szervezeteiben és az előjárók elnevezéseiben. S mindez az apostolok tekintélyére alapozódik. Az ő működésük meglétét biztosítani kellett a közösségekben a haláluk után is. Az egyház apostoliságának elve magával hozta a tanítói és vezetői szolgálat elismerését, mint olyan intézményét, mely Krisztustól származik, az apostolokon keresztül. Ha nem is lehet az egyház kezdeti idején minden lépést rekonstruálni, mégis lehetséges bizonyítani, hogy a második században a püspök személyét már kifejezett módon elismerik. – A negyedik rész az apostoli jogfolytonosságnak spirituális jellegét tárgyalja: a felszenteltség megkívánja a szolgától, hogy az alázatos Krisztust képviselje. A hit szabályának, a maga szentháromsági tartalmával, mindig az egyház apostoliságának és katolicitásának zálogává kell lennie. Az evangélium hirdetőinek mindig a hit szabályához kell kötődniük, s nem hirdethetik az evangéliumot a saját szájuk íze szerint. Ugyanis csak az apostoliságból kiindulva lehet

---

⁷⁶ A dokumentum szövege Somorjai Gabi fordításában olvasható a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia honlapján.

⁷⁷ Vö. *Documenti*, 2006 (1. l.áb.), 48.

biztosítani az egyház katolicitását, amire a küldetés alapozódik: egyetlen, a többitől elszigetelődő közösség sem tudja hitelesíteni az evangélium hirdetésére szóló felhatalmazását.⁷⁸ – Az apostoli jogfolytonosság az egyház életében a közösségnek Krisztustól való állandó függését igazolja, s ugyanakkor az apostoli szolgálat Krisztus és a Szentlélek tevékeny jelenlétének szentsége az Isten népében, anélkül azonban, hogy Krisztusnak és a Szentléleknek a hívekre való közvetlen hatása a legcsekélyebb mértékben is csökkenne. S az ötödik rész így fejeződik be: „A szolgálat apostoli jogfolytonossága az egész egyházra vonatkozik, de nem az globális értelemben vett egyháztól származik, hanem Krisztustól az apostolok felé, és az apostolokban minden püspök felé az idők végezetéig”.⁷⁹ – Végül a dokumentum néhány olyan megfontolással zárul, amely a nem katolikus szolgákra (lekipásztorokra) vonatkozik.

2. *Választott témák az egyháztanból* (1984) – A Nemzetközi Teológiai Bizottság a II. Vatikáni Zsinat lezárásának huszadik évfordulójára egy újabb egyháztani dokumentumot hozott létre. A kidolgozására alakított albizottság Párizsban és Fribourghban ülésezett, majd Rómában a plenáris ülésen tárgyalta. Így 1985. október 2-án abszolút többséggel megszavazta a dokumentumot, *speciális formában*, Ratzinger bíboros elnök pedig megerősítette. Így került II. János Pál pápa elé, aki október 5-én jóváhagyta, és így megjelent.⁸⁰ Mégpedig a Bizottság 13. dokumentumaként.

A zsinati hatalmas szövegmennyiségből nem tudta a Bizottság az összes teológiai és lelki gazdagságot elővenni. Így csak néhány olyan témát választott ki, amely a zsinat utáni időszak vitáiban új kérdéseket hívott életre, új megvilágítást, vagy kiegészítést és elmélyítést igényelt. „Nem bizonyos részletek terén való tudományos kutatások bemutatásáról van szó, hanem olyan közös ismeret előtárásáról, amely újból megvilágítja és előbbre viszi az alapvető vonásokat.”⁸¹

A hosszú dokumentum a *Lumen Gentium* zsinati konstitúció egyes nagy témáit veszi vizsgálat alá.⁸² Ugyanakkor az 1983-ban megjelent új Egyházi Törvénykönyvet is felhasználja. S mindezt annak fényé-

---

⁷⁸ Vö. *Documenti*, 2006 (1. lábj.), 59-60.

⁷⁹ *Documenti*, 2006 (1. lábj.), 62.

⁸⁰ Lásd Philippe Delhaye bevezetőjét a dokumentumhoz, *Documenti*, 2006 (1. lábj.), 281.

⁸¹ Lásd Joseph Ratzinger bíboros elnök preambulumát, *Documenti*, 2006 (1. lábj.), 279-280.

⁸² Különösképpen az I., a II., a III. és a VII. fejezetet veszi alapul a zsinati konstitúcióból. Vö. *Documenti*, 2006 (1. lábj.), 282.

ben teszi, hogy a II. Püspöki (rendkívüli) Szinódus (1985. november 24.) felhasználhassa az anyagát.⁸³ – Lényegében tehát minden téma, melyet a Bizottság tárgyalt, a dogmatikus konstitúcióból indult ki, s az egyháztan területére tartozott. A következő tíz fejezet található a dokumentumban: 1. Az egyháznak Jézus Krisztus által történt alapítása. 2. Az egyház „Isten új népe”. 3. Az egyház mint „misztérium” és „történelmi alany”. 4. Isten népe és inkulturáció. 5. Része egyházak és egyetemes egyház. 6. Az Isten új népe mint hierarchikusan szervezett közösség. 7. Az általános papság a szolgálati papsággal való kapcsolatában. 8. Az egyház mint Krisztus szentsége. 9. Krisztus egyetlen egyháza. 10. Az egyház eszkatologikus jellege: Isten Országá és az egyház. – A Nemzetközi Teológiai Bizottságnak ez a munkája „meggyőződésem szerint – írja Ratzinger bíboros – a Szinódus vigíliáján értékes eligazító támaszt nyújthat a Zsinat örökségének új megközelítéséhez és megfelelő módon való kifejtéséhez”.⁸⁴

3. *A katolikus papság* (1970) – Az egyháztani dokumentumok mellett a szentségekkel kapcsolatosak között az első helyet a papságról szóló téma kapta. Valójában ez lett a Nemzetközi Teológiai Bizottságnak a tényleges első dokumentuma, bár a számozásban a kettést viseli.⁸⁵ A rövid dokumentum szövegét *speciális formában* szavazta meg a Bizottság.⁸⁶

Az egész dokumentum rövid,⁸⁷ valójában tézisek felsorolása hat pontban. Ezek összefoglalását adjuk a következőkben. 1. A hierarchikus szolgálat az apostolok intézményéhez kötődik. 2. Nem létezik az új szövetségben Krisztusén kívül más papság. 3. Egyedül Krisztus vitte végbe a tökéletes áldozatot azzal, hogy önmagát áldozta fel az Atyának, s ezt az áldozatot tesszük jelenvalóvá az Eukharishtiában. 4. A papi szolgálatra meghívott személy nem pusztán külsődleges tevékenységet nyer, hanem a Krisztus papságában való radikális részesedést, amelynek erejében Krisztust képviseli. 5. Nem szabad szembeállítani a páli egyházak pusztán karizmatikus szerkezetét a más egyházak szolgálati szerkezeté-

---

⁸³ *Ibid.*

⁸⁴ Lásd a preambulumban, *Documenti, 2006* (1. láb.), 280.

⁸⁵ Az első ugyanis gyakorlati kérdésekkel foglalkozott: a Bizottság célkitűzésével és módszereivel. Lásd jelen írásunkban az Összegzés végén.

⁸⁶ Vö. *Documenti, 2006* (1. láb.), 43.

⁸⁷ Munkadokumentumként kiadták egy teljesebb szövegét, amely egy kötetet tesz ki. COMMISSIONE TEOLOGICA INTERNAZIONALE, *Il Sacerdozio Ministeriale: ricerca storica e riflessione teologica*, Bologna 1972.

vel. 6. Az új szövetség szolgálatának kollegiális vonása van, mind a pápa és a püspökök, mind a püspökök és a papok viszonyában

4. *A diakonátus: kifejlődése és távlatai* (2003) – Míg a papságról szóló dokumentum a legrövidebb a Nemzetközi Teológiai Bizottság munkálatai közül, addig a diakonátusról szóló a leghosszabb. Ezt a témát az 1992 és 1997 közötti ciklusban kezdték tárgyalni. Mivel nem tudták befejezni, a következő ciklusban új albizottságot hoztak létre, melynek tagja volt a magyar *Vanyó László* professzor is. Több albizottsági és minden plenáris ülésen foglalkoztak vele, míg végül 2002. szeptember 30-án *speciális formában* elfogadták, mégpedig egyhangú szavazattal. Utána Ratzinger bíboros elnök elé terjesztették, aki megadta a felhatalmazást a publikálására is.⁸⁸ Így lett a Bizottság 21. dokumentuma.

A dokumentum címe szerencsésen vázolja fel a benne található két nagy részt. A kifejlődés a történelemtől szól: mind az elméletet, mind a gyakorlatot tárgyalja az Újszövetségtől kezdve egészen a II. Vatikáni Zsinat tanításáig. Az ez után következő összefoglalást követően az állandó diakonátusról szól két fejezet: a Zsinat következtében történt visszaállításáról, illetve a jelen helyzetéről. Majd a dokumentum másik nagy része már a távlatokat veszi figyelembe: a teológiai elmélyítést tárgyalja, a Zsinat tanítását követve. A diakonátusnak szentségként való szemlélete jelenti a Bizottság számára a legbiztosabb tanítást, mely megegyezik a hagyománnyal és az egyház gyakorlatával, s éppen ez az egész tárgyalásnak a kiinduló pontja. Nem hiányoznak azonban a kérdések sem.⁸⁹ Ha egyértelmű, hogy a diakonátusnak szentségi karaktere van és a Krisztusra való formálódást jelenti, meg lehet kérdezni: Mi a különlegessége ennek a karakternek a papságéhoz és a püspökségéhez viszonyítva? „In persona Christi” történik a diakonusi szolgálat? A szolgálat adja a különlegességet? Melyek a sajátosan diakónusi szolgálatok? Mi annak a kézföltételnek a pontos értelme, ami „nem a pappá szentelésért” történik? Amint látható, nem kis jelentőségűek azok a problémák, amelyek itt megjelennek, s amelyeket a dokumentum meglehetősen bőven tárgyal. A püspöki és a diakónusi rend közötti kapcsolat, valamint a diakonátusnak a közösségi egyházban való elhelyezése zárja a hosszú tárgyalást.

5. *Katolikus tanítás a házasság szentségéről* (1977) – A Bizottság 1975-től döntötte el, hogy beveszi a programjába a keresztyén házasságot érintő doktrinális problémák tanulmányozását. A létrehozott

---

⁸⁸ Vö. *Documenti*, 2006 (1. l.áb.), 651.

⁸⁹ Vö. LADARIA, „Introduzione”, in *Documenti*, 2006 (1. l.áb.), 23.

albizottság az 1977 decemberében tartott ülésre készítette el az anyagot.⁹⁰ Ekkor a Bizottság megtárgyalta, és abszolút többséggel megszavazta. Ez azt jelenti, hogy nem csak fő vonalaiban, hanem minden részletében is vállalja érte a felelősséget.⁹¹ – Így lett a Bizottság 8. dokumentuma.

A munka öt nagy témát ölel fel, s mindegyiknek más-más volt a felelőse az albizottság tagjai közül. Az első rész a házasság intézményéről szól: a természetes alapokról indulva, amit Jézus megerősített és magasabb szintre emelt, a biblikus és patrisztikus tanításon át eljut a természetfelettségig. A másodikban a házasság szentségi jellegéről van szó. Szoros értelemben véve pedig a hit és a szentség kapcsolatáról. A harmadik rész a teremtésről és a megváltásról szól a házassággal kapcsolatban. A házasságot Isten akarta és rendelte el, Krisztus pedig felbonthatatlanná tette. A megkereszteltek között létrejött minden házasságnak szentségi házasságnak kell lennie. Gyakorlatibb jellegű témák is helyet kapnak itt: a nem-hívők házassága; azok helyzete, akik nem tudják, mit kíván tőlük a keresztségük; papi részvétel veszélye a nem-szentségi házasságkötésnél; polgári házasságkötés. A negyedik téma a házasság felbonthatatlansága, amit különlegesen fontosnak tart a dokumentum. Meg is fogalmazza: „Az ősegyház hagyománya, amely Krisztus és az apostolok tanítására alapozódik, leszögezi a házasság felbonthatatlanságát”.⁹² Ebből a világosan leszögezett alapelvből kiindulva tudja kifejteni a felbonthatatlanság krisztológiai természetű benső alapjait, amely azon alapul, hogy „a keresztény házasság képmása, szentsége és tanúja a Krisztus és az ő Egyháza közötti felbonthatatlan kapcsolatnak”.⁹³ Ötödik témaként előkerül az újraházasodott elváltak problémája is. Az „evangéliumi radikalizmus” nem adhat engedményt ezen a téren: „Ez a törvénytelen helyzet nem teszi lehetővé, hogy teljes közösségben éljenek az egyházzal”.⁹⁴ De éppen ezért a papoknak igen nagy gondot kell fordítani a lelki gondozásukra.

A dokumentumhoz csatlakozik *Gustave Martelet* „Tizenhat krisztológiai tézise”, amit a bizottság csak általános formában fogadott el, s így a *Statútum* alapján a szerző felelőssége alá tartozik minden

---

⁹⁰ A javaslatokat kommentálva egy külön kötet jelent meg: COMMISSIONE TEOLOGICA INTERNAZIONALE, *Teologia del Matrimonio*, Bologna 1978.

⁹¹ Lásd Philippe Delhaye bevezetőjét a dokumentumhoz, *Documenti*, 2006 (1. l. l.), 138.

⁹² *Documenti*, 2006 (1. l. l.), 149.

⁹³ *Documenti*, 2006 (1. l. l.), 150.

⁹⁴ *Documenti*, 2006 (1. l. l.), 152.

részletében.⁹⁵ A tézisek címei a következők: 1. A házasság szentsége és az egyház misztériuma. 2. Krisztus és az egyház uniója. 3. A házassági szimbólum a Szentírásban. 4. Jézus a legkiválóbb jegyes. 5. Ádám, a jövődöbelinek képmása. 6. Jézus a házaspár elsődleges igazságának megújítója. 7. A házasság szentségi jellege a hitben nyilvánvaló. 8. A polgári házasság. 9. Szerződés és szentség. 10. A házastársak, a szentség kiszolgáltatói az egyházban és az egyház által. 11. A házasság felbonthatatlansága. 12. Válás és Eukharisztia. 13. Az egyház miért nem tudja felbontani a megkötött és elhált házasságot? 14. A páli kiváltság. 15. A keresztyén házasság nem lehet Krisztus misztériumától elszigetelt. 16. Nem teljesen elfogadhatatlan kép a nem-hívőknek.

6. *A kiengesztelődés és a bűnbánat* (1982) – Ez is egy olyan téma, amit Nemzetközi Teológiai Bizottság a püspököknek szánt segítségként készített az 1983-as püspöki szinódus előtt, amelynek célja éppen az volt, hogy a bűnbocsánat szentségével foglalkozzon. Amikor a munka elkészült, a Bizottság *speciális formában* hagyta jóvá.⁹⁶ – Így lett a Bizottság 11. dokumentuma.

A bevezető azt írja, hogy miközben a Bizottság a dokumentumot készíti, „nem áll szándékában mindent elmondani, s nem gondol arra, hogy megismételje azt, ami általánosan ismert és elfogadott; fenntartja mindazonáltal, hogy hűséges marad a küldetéséhez: nem kell arra korlátoznia magát, hogy kizárólag a pillanat teológiai és lelkipásztori problémáira válaszoljon”.⁹⁷ Így három részben kívánja előterjeszteni a témáról való mondanivalóját: 1. A házasság antropológiai helyzetének elemzése ma, az ember jelen krízisével kapcsolatban. 2. A bűnbocsánatról szóló tanítás biblikus, történelmi és dogmatikai alapjai. 3. Meggondolások néhány jelentős problémát illetően a bűnbánattal kapcsolatos tanításról és a gyakorlatról.⁹⁸ Az első téma azt tárgyalja, hogy a bűnbánat mindenekelőtt emberi válasz a kegyelem ajándékára és a kiengesztelődés adományára, amely Istentől érkezik. Tehát egyszerre az Isten ajándéka és az ember szabad és felelős tette. Az a krízis, amibe a bűnbocsánat szentsége került az utóbbi időkben, a nyugati világé és emberé, aki nem akarja beismerni sem a bűnt, sem a megtérést, és nem érti meg, hogy a bűnt a saját szabadsága miatt követi el. Az ember felépítése miatt a meg-

---

⁹⁵ Vö. LADARIA, „Introduzione”, in *Documenti*, 2006 (1. lábj.), 24-25. Illetve a dokumentumban lévő címben: *Ibid.*, 153.

⁹⁶ Vö. *Documenti*, 2006 (1. lábj.), 218.

⁹⁷ *Documenti*, 2006 (1. lábj.), 219.

⁹⁸ *Ibid.*

térés és a bűnbánat szükségszerűen testi és kozmikus dimenziót ölt; ugyanakkor szociális vonatkozása is van; s végül a történelmi volta miatt az embernek be kell ismernie a múltját, hogy megnyílhasson a jövő felé. A második témát, a biblikus alapokét, bőszeges illusztrációval fejti ki a dokumentum. A végső alap Krisztusban van, mivel a keresztény bűnbánat a Jézus életében, halálában és szenvedésében, illetve az Isten által készített ajándékban, a megújult életben való részesedés. A Krisztus által végbevitt kiengesztelődés a Szentlélek tevékenysége által meghosszabbítódik az egyházban, amely Krisztusban a megbocsátás és kiengesztelődés szentségi jele az egész világ számára: „Az egyház így olyan életet él, amely Isten megbocsátására alapul Jézus Krisztusban”.⁹⁹ Jézus a saját bűnbocsátó hatalmát átadta az egyháznak: maga Isten az, aki megbocsát az egyház szolgálatán keresztül. A bűnbocsánat szentségében az egyházzal való közösség visszaállítása az Istennel való megújított közösségnek a jele. A bűnbocsánat szentsége, „második kereszttségként”, előfeltétel másik négy szentségben való részesedéshez, különösen az Eukharisztiahoz.¹⁰⁰ A dokumentum foglalkozik még itt a dogmatörténeti és teológiai alapokkal: a történelmi fejlődésben mik alkotják a szentség állandó és változó elemeit, valamint bemutatja a Tridenti Zsinat vonatkozó tanításának részleteit. A harmadik nagy rész témái, a bevezetőben vázoltaknak megfelelően, gyakorlati kérdésekkel foglalkoznak. Először bemutatja a bűnbánat formáinak egységét és különbözőségét, majd az egyéni gyónásról, a bűnbánati cselekményekről és az általános feloldozásról szól. Fontos megállapítása: „A bűnbocsánat szentségének jelenlegi krízisét nem a bűnbánat egyetlen formájának hangsúlyozásával lehet legyőzni, hanem csak egy összefoglaló szemlélettel, amely számol a bűnbánat különböző formái között meglévő összetett kapcsolatokkal, és kölcsönös kiegészítésükkel. Jobban bele kell tehát vonni a bűnbánat különböző formáit abba a cselekménybe, melyben a szentség létrejön, hogy ezzel nagyon lényegi súlyt adjunk a szentségi bűnbánatnak a hívek tudatában.”¹⁰¹ Aztán a dokumentum tárgyal a bűnökről, a súlyos bűnökről, a napi bűnökről, valamint a bűnbánat és az Eukharisztia kapcsolatáról. Végül a dokumentum így zárul: „szükséges, hogy az egész egyház a maga *martíriája*, *leiturgiája* és *diakóniája* révén a világ számára szentség legyen, vagyis jele és eszköze a kiengesztelődésnek; és hogy mind-

---

⁹⁹ *Documenti*, 2006 (1. l.áb.), 230.

¹⁰⁰ Vö. *Documenti*, 2006 (1. l.áb.), 234-235.

¹⁰¹ *Documenti*, 2006 (1. l.áb.), 248.

annak révén, ami ő maga és amit ő hisz, tanúsítsa és jelenvalóvá tegye a Szentlélekben a kiengesztelődés örömhírét, amit Isten ajándékozott nekünk Jézus Krisztusban”.¹⁰²

7. *Emlékezés és kiengesztelődés: az egyház és a múlt bűnei* (2000) – Bár nem szoros értelemben vett szentségtani kérdést tárgyal ez a dokumentum, mégis érdemes itt bemutatni, ugyanis kapcsolódik az előzőhöz, a bűnbánathoz és kiengesztelődéshez. „Az egyház és a múlt bűnei” témájának tanulmányozását Ratzinger bíboros elnök javasolta – II. János Pál pápa bocsánatkérései alapján – a Nemzetközi Teológiai Bizottságnak a 2000. évi jubileumi év megünneplése kapcsán. A kidolgozására létrehozott albizottság több találkozásán tárgyalta a témát, majd két plenáris ülés is megvitatta azt (1998-ban és 1999-ben). A végleges változatot írásban szavazták meg a Bizottság tagjai, s így lett *speciális formában* elfogadva. Ratzinger bíboros is jóváhagyta, s engedélyezte a megjelentetését.¹⁰³ – Így lett a Bizottság 20. dokumentuma.

A szöveg szerkezetét felvázolja a dokumentum bevezetője. A témának rövid történelmi összefoglalásából indul ki (*A probléma: tegnap és ma* – 1. fejezet), hogy felkutathassa hozzá a szentírási alapokat (*Bibliai megközelítés* – 2. fejezet), és hogy aztán elmélyíthesse a megbocsátás igényének teológiai alapjait (*Teológiai alapok* – 3. fejezet). A történelmi ítélkezés és a teológiai ítélkezés pontos összekapcsolása döntő elemet jelent a korrekt és hatékony megnyilvánulásokhoz, amelyek megfelelő módon számolnak az idővel, a hellyel és az összefüggésekkel, melyekben a szemlélt cselekedetek helyet kapnak (*Történelmi ítélkezés és teológiai ítélkezés* – 4. fejezet). A múlt bűneit illető bűnbánati cselekmények erkölcsi (*Etikai megkülönböztetés* – 5. fejezet) és lelkipásztori, valamint missziós következményeivel (*Lelkipásztori és missziós lehetőségek* – 6. fejezet) foglalkoznak a végső megállapítások, melyeknek különösen nagy jelentőségük van a katolikus egyházra nézve. „Mindazonáltal, annak tudatában, hogy a saját bűnök elismerésének igénye minden nép és minden vallás számára igaz kell legyen, azt kívánjuk, hogy az előtárt megfontolások mindenkit segíteni tudjanak a szeretetben, a testvéri párbeszédben és a kiengesztelődésben való továbblépéshez”.¹⁰⁴

Az Ó-és Újszövetség tanulmányozásából kiténik, hogy nem található bennük egyhangú álláspont a múlt bűneiért való bocsánatkérés

---

¹⁰² *Documenti*, 2006 (1. l.áb.), 254.

¹⁰³ Vö. *Documenti*, 2006 (1. l.áb.), 598.

¹⁰⁴ *Documenti*, 2006 (1. l.áb.), 601.

megalapozására. De a Szentírás beszél Isten szentségéről, népének nemzedékeken átívelő szolidaritásáról, valamint arról, hogy népe elismeri a bűnösségét. Az egyház, bár szent, hiszen Krisztus megszentelte, mindig sajátjának ismeri el bűnös gyermekeinek bűneit. Anélkül, hogy ezt a szentséget elhomályosítanánk, el kell ismerni, hogy Isten népének folyamatos megújulásra van szüksége. A szentség és a bűn az egész egyházon tükröződik, még akkor is, ha erős hitbeli meggyőződés, hogy a szentség erősebb a bűnnél. Pontosítani kell, hogy csak nagyon alapos történelmi nyomozással lehet meghozni a teológiai döntést a múlt tényeiről, melyek miatt az egyház azt érzi, bocsánatot kell kérnie. El lehet jutni arra a meggyőződésre, hogy az elkövetett dolgok úgy értelmezhetők, hogy nem összeegyeztethetők az evangéliummal, és hogy az egyház gyermekei, akik így cselekedtek, számot tudnak vetni ezekkel a maguk történelmi összefüggésében. Etikai megkülönböztetésből kiindulva lehet beszélni egy olyan szolidaritásról, amely egyesíti a múltat és a jelent. „Lehetővé válik tehát, hogy közös tárgyilagos felelősségről beszéljünk. Ennek a felelősségnek a súlyától akkor lehet megszabadulni, ha Istentől bocsánatot kérünk a múlt bűneiért, és ahol az szükséges, »az emlékezet megtisztítása« révén, ami a bűnök és a jelenben való támadások kölcsönös megbocsátásában csúcsosodik.”¹⁰⁵

3/ Antropológia

A Nemzetközi Teológiai Bizottság tanulmányozta az antropológiát is. Négy dokumentum született eddig ezen a téren: 1. *Emberi haladás és keresztény üdvösség* (1976), 2. *Az emberi személy méltósága és jogai* (1983), 3. *Közösség és szolgálat. Az Isten képére teremtett ember* (2004). 4. *Az eszkatológia néhány kérdése* (1992). A következőkben ezeket kívánjuk bemutatni.

1. *Emberi haladás és keresztény üdvösség* – A Bizottság előbb albizottságban tárgyalta a témát, majd 1976. október 4. és 9. között az évi plenáris ülésén is. Ekkor a tagok *speciális formában* fogadták el.¹⁰⁶ Így lett a Bizottság 7. dokumentuma.

A Bizottság, érezve, hogy az emberi haladás és a keresztény üdvösség kérdése mindenütt nagy jelentőségre tett szert, elkezdte a téma kidolgozását. Figyelmét azonban nem különböző tanulmányokra vagy

---

¹⁰⁵ *Documenti*, 2006 (1. láb.), 634.

¹⁰⁶ Vö. *Documenti*, 2006 (1. láb.), 114.

áramlatokra irányította, hanem azokra az alapvető kérdésekre összpontosította, amelyek a haladás és az üdvösség közötti kapcsolatot illetik.¹⁰⁷ Ezekben az években sokat vitatkoztak a „felszabadítás teológiájáról”. Bár a dokumentum ezt szó szerint nem említi, világos, hogy az általa támasztott problémák állnak a Bizottság aggodalmának háttérében. A szegénység és a jogtalanság állapotában lehet felismerni annak a teológiai mozgalomnak a kiindulási pontját, amely szoros kapcsolatban akar maradni a nyomor áldozataiként élő népekkel, és észre akarja vétetni a szenvedő testvérek hangját. Ezek a teológiai kísérletek értékes elemeket tartalmaznak, ugyanakkor bizonyos témákat pontosítani kell. A világ történelme és az üdvösségtörténet közötti egységet nem lehet úgy magyarázni, hogy az emberi történelem egybeesik Krisztus evangéliumával, de nem lehet eltörölni az egyház és a világ közötti határvonalat sem. A hit gyakorlását nem lehet az emberi társadalom javítására irányuló erőfeszítésekre redukálni. A politika nem adja meg a világnak a létezés végső értelmét. Figyelmeztetni kell az olyan elemző kritériumok használatának veszélyére is, melyek vitatható előfeltevésekre alapozódnak, konkrétan a marxizmusra.¹⁰⁸ Az általános rész tárgyalása után a dokumentum az isteni üdvösség és az emberi fejlődés között lévő bibliai szempontokkal foglalkozik. Mind az Ó-, mind az Újszövetség azt igazolja, hogy nincs valódi változás az emberi társadalomban anélkül, hogy az ember megbékélne Istennel és embertársaival. Az emberi élet csak akkor tud jobbá válni, ha az emberek „új teremtményekké” válnak. De az is igaz, hogy az Újszövetség fényében nem lehet egyformán elfogadni az Ószövetség minden kijelentését. Mindenesetre, világos, hogy létezik egy szervezeti formába öltözött igazságtalanság, ami az igazságot igényli. A bűn erejéből az igazságtalanság beletelepedhet a szociális és politikai struktúrákba is. Ezért a reformtörekvésnek hivatkoznia kell az igazságtalan helyzetekre és struktúrákra. A *Gaudium et Spes* lelkipásztori konstitúció megkülönbözteti az Isten Országát és az emberi fejlődést, a kegyelmi rendet és az emberi tevékenységet. De a két elemet nem lehet szétválasztani sem, mint ahogy az evilágnak nem csupán múlandó jellegéről lehet beszélni, hanem az átalakulásáról is.¹⁰⁹ Ugyanis az Isten Országá irányítja a történelmet, s meghalad minden földi lehetőséget. Bár az egyház nem kötődhet világnézethez vagy nemzethez, nem maradhat semleges a világ kü-

---

¹⁰⁷ Lásd Karl Lehmann professzornak, az albizottság elnökének bevezetőjét, *Documenti*, 2006 (1. láb.), 114.

¹⁰⁸ Vö. LADARIA, „Introduzione”, in *Documenti*, 2006 (1. láb.), 28.

¹⁰⁹ Vö. *Documenti*, 2006 (1. láb.), 128.

lönböző, különösen a rossz helyzeteivel szemben. Hatalommal kell rendelkeznie ahhoz, hogy etikai szempontból kritizálni tudja a szociális helyzeteket. De ugyanakkor azt is meg kell állapítani, hogy a valódi keresztény felszabadítást sehol nem lehet meggátolni még a szélsőséges helyzetekben sem.

2. *Az emberi személy méltósága és jogai* (1983) – Az antropológiai téma ebben a másik dokumentumban is jelentkezik. Miután a tíz tagból álló albizottság kidolgozta az anyagot, a Nemzetközi Teológiai Bizottság tagjai *speciális formában* jóváhagyták azt.¹¹⁰ – Így lett a Bizottság 12. dokumentuma.¹¹¹

Manapság az egyház a prédikációiban, a tevékenységében és az életében jogosan tulajdonít nagy jelentőséget az ember jogainak.¹¹² A Nemzetközi Teológiai Bizottság is ehhez akar társulni ezzel a dokumentummal, melynek fő vonásait felvázolja a bevezetőjének első pontja. Mindenekelőtt megjelöli azokat a kétértelműségeket, melyeket el kell kerülni. Aztán a teológia néhány ide vonatkozó tételét tárja elő, előbb a Szentírásban megfogalmazottakat, majd a római tanítóhivatalét. Így két fő vonal rajzolódik ki a gondolatmenethez: a pogány népek természeti joga, illetve az üdvtörténet teológiája. Eme utóbbi, különösen időszerű gondolatmenetre nagy figyelmet fordít a dokumentum, hogy megláthassuk, hogyan kell szemlélni az emberi méltóságot a teremtett, a bűnös, a megváltott emberben. Aztán a dokumentum vége felé néhány konkrét helyzettel találkozunk, és megjelenik még néhány filozófiai és jogi megállás is.¹¹³ – A kiindulási pont tehát a Szentírás, amelyben bár kifejezetten nincs szó az emberi jogokról, hangsúlyt kap a szegények és az elnyomottak tisztelete, az élet és az igazság tisztelete. Jézus pártját fogta a szegényeknek és az elesetteknek, önmagát mindenki üdvösségéért feláldozta. A Szentlélek működése révén az emberek Isten fogadott gyermekeinek méltóságára emelkedhettek. Nem alap nélküli tehát a tanítóhivatal állásfoglalása, melyben két irányvonal kereszteződik. A „felszálló ág” az ember méltóságát hangsúlyozza, akit soha nem lehet eszközzé silányíta-

---

¹¹⁰ Vö. *Documenti*, 2006 (1. l.áb.), 255.

¹¹¹ Bő kommentárja – amit a Bizottság *általános formában* hagyott jóvá – a „Justitia et Pax” Pápai Bizottsággal együttműködésben készült kötetben található: *Les chrétiens d'aujourd'hui devant la dignité et les droits de la personne humaine*, Città del Vaticano 1985. Előkészítő szövegei pedig a „Human Dignity and Human Rights: International Theological Commission Working Papers”, in *Gregorianum* 2-3 (1984) 229-481.

¹¹² Vö. *Documenti*, 2006 (1. l.áb.), 256.

¹¹³ *Ibid.*

ni; a „leszálló ág” pedig azt jelenti, hogy Isten Fia emberi természetet vett magára. Így tehát az ember méltóságának és jogainak világos krisztológiai alapjai vannak. Az üdvtörténetben az ember előbb teremtményként jelenik meg, majd bűnősként, végül Krisztus által megváltottként, aki a megtestesülésével az emberi természetnek összehasonlíthatatlan méltóságot adott. Krisztusban található az új emberiség kezdetei. Ezekkel az előfeltételekkel konfrontálódnak a helyzetek a világ különböző részeiben. Az „első világ” az, ahol az emberi jogokat formálisan elismerik, de ahol nem ritkán eltűnik a magasabbrendű értékek iránti érzék. A „második világ” (s itt nem szabad elfelejteni, hogy a dokumentum a kelet-európai nagy változások előtt készült) az, ahol a marxizmus által okozott problémák vannak jelen. A „harmadik világ” az, amit gyakran az igazságtalanság szituációja jellemez. A dokumentum bemutatja azokat a reményteli jegyeket, melyek a személyt tisztelő tanításból születnek, ami kiemeli megismételhetetlen értékét az embernek, aki szeretetben találkozik a másik emberrel. Ezek a tanítások „evangéliumi előkészület” jelentenek a Szentháromságról és a titokzatos Testről szóló újszövetségi kinyilatkoztatást illetően. Végül kifejezésre jut a világos és pontos igény az ember jogainak, azok jogi megfogalmazásának lerögzítésére.

3. *Közösség és szolgálat. Az Isten képére teremtett ember* (2004) – Az eddig megjelentetett dokumentumok közül az antropológia témájának szentelte a Bizottság ezt az utolsót. Miután albizottságot hoztak létre a kidolgozására, az sokszor ülésezett, mint ahogy a plenáris ülés is foglalkozott a témával 2000 és 2002 között. Végül a szöveget írásos szavazással fogadták el *speciális formában*, majd Ratzinger bíboros elé terjesztették, aki jóváhagyásával engedélyezte a publikálását is.¹¹⁴ – Így lett a Bizottság 22. dokumentuma.

A dokumentum bevezetője megadja a gondolatmenetet.¹¹⁵ Az első fejezetben az „imago Dei = Isten képmása” témájának rövid felvázolásával kezdődik az írás, ami a Szentírásra és a Szentagyományra alapozódik. Aztán az „Isten képmása” teológiájának két nagy témájára tér át. A második fejezet az „Isten képmása” témáját a Szentháromságos egy Isten és az emberi személyek közötti közösség alapjaként vizsgálja. A harmadik fejezet pedig abban a kormányzásban való részvételnek az alapjaként, amit Isten gyakorol a látható világban. Ezek a megfontolások

---

¹¹⁴ Vö. *Documenti*, 2006 (1. l.áb.), 767.

¹¹⁵ Vö. *Documenti*, 2006 (1. l.áb.), 769.

úgy vetik egybe a keresztény antropológia, az etika és az erkölcszociológia elemeit, amint azokat az „Isten képmása” teológiája megvilágítja. – Valójában a dokumentum a hagyományos keresztény antropológia kérdéseit tárgyalja: test és lélek, férfi és nő, személy és közösség, bűn és üdvösség, a világon való uralkodás, s különösképpen az Isten képére való teremtettség. A dokumentum újdonsága és értéke a krisztológiai szemléletmódban van.¹¹⁶ Mind az ember teremtését, mind végső célját Krisztusban keresi. Az „Isten képmása” a „Krisztus képmásában” konkretizálódik, mivel csak Krisztusban lehet magyarázni az emberi nem lényegi helyzetét.

4. *Az eszkatológia néhány kérdése* (1992) – Az antropológiai témához kötődik az eszkatologikus téma. A kidolgozására létrehozott albizottság előbb külön tárgyalta, majd az 1990 decemberében tartott plenáris ülés megvitatta azt. Írásos szavazással fogadták el *speciális formában*, s utána Ratzinger bíboros elé terjesztették, aki jóváhagyásával engedélyezte a megjelentetését is.¹¹⁷ – Így lett aztán a Bizottság 17. dokumentuma.

A dokumentum annak az igénynek felel meg, hogy meg kell erősíteni a halál utáni életben és a végső feltámadásban való keresztény reménységet. Ugyanis felerősödtek azok az áramlatok, amelyek az eszkatológiát evilági keretek közé akarják bevonní. Krisztus feltámadása és a mi feltámadásunk a középponti téma, amiből kiindulva lehet tárgyalni a többi aktuális problémát. Egymás után így következnek ezek: Krisztus dicsőséges újrakeletése a mi feltámadásunk. Hogyan mutatja be az Újszövetség, hogy rögtön a halál után közösségbe kerülünk Krisztussal. Mit jelent a feltámadás valósága a jelenlegi teológiai összefüggésben. A feltámadásra meghívott ember. A keresztény halál. Hogyan valósul meg a Krisztussal való életközösség az egyház minden tagja számára. Meg kell tisztítani a lelket a dicsőséges Krisztussal való találkozásához. Az emberi élet megismételhetetlensége és egyetlensége, a reinkarnáció problémái. Az isteni terv nagysága és az emberi élet komolysága. Utolsó témaként pedig: a „Lex orandi – lex credendi” elv, ugyanis a dokumentum megkeresheti és meg is akarja keresni, sőt találni a liturgiában az egyház hitét. A liturgia tanúságtételéből ugyanis „kitűnik, hogy a liturgia megtartja azt az egyensúlyt, amelynek meg kell lennie az eszkatológiában az egyéni és közösségi elemek között, s aláhúzza

---

¹¹⁶ Vö. LADARIA, „Introduzione”, in *Documenti*, 2006 (1. láb.), 29.

¹¹⁷ Vö. *Documenti*, 2006 (1. láb.), 422.

a végső dolgok krisztológiai értelmét, ami nélkül az eszkatológia pusztán emberi spekulációra degradálna”.¹¹⁸

4/ *Erkölcsteológia*

A Nemzetközi Teológiai Bizottság antropológiával foglalkozó munkái sok erkölcsteológiai kérdést közvetlenül érintenek. Ennek ellenére is feltűnő, hogy eddig csupán olyan jellegű dokumentum született, amely kifejezetten a morálissal foglalkozik.

A keresztény morális és normái (1974) – Ez a dokumentum csupán Hans Urs von Balthasar kilenc tételét és Heinz Schürmann négy tézisét foglalja magában. A Bizottság csak *általános formában* hagyta jóvá. Ez azt jelenti, hogy nem is vállalta a szövegért a felelősséget. Így az a létrehozójuké maradt.¹¹⁹ – Mindenesetre, a Bizottság ötödik dokumentumaként jelent meg.

Balthasar a bevezetője végén összefoglalja, hogy nem akart egy részletes morálist adni ebben a munkában, hanem „a keresztény erkölcs-tant főleg a maga eredetében akarta összefoglalni, vagyis Krisztus misztériumában, mely az üdvtörténet és az emberi történelem középpontja”.¹²⁰ Tételei három csoportra osztva jelennek meg. Az elsőbe – A morális beteljesítése Jézus Krisztusban – négy téma tartozik: 1. Krisztus mint konkrét norma. 2. A konkrét norma egyetemessége. 3. Az „arany-szabály” keresztény értelme. 4. A bűn. A másodikban – A jövő szintézis őszövétségi elemei – két téma kapott helyet, de a tételek folytatódó számolásában: 5. Az ígélet (Ábrahám). 6. A törvény. A harmadikban pedig – A Biblián kívüli etika részletei – három tétel található: 7. A lelkiismeret. 8. A természet Biblia előtti törvénye. 9. A kereszténység utáni antropológiai etika.

Schürmann is elmondja célkitűzését a tézisei elején. „A kérdés, hogy megtudjuk, milyen az értékek megítéléséhez és az újszövétségi előírásokhoz kötött kötelezettség természete, az erkölcsteológia terén végzett hermeneutikától függ. Mindazonáltal ez olyan egzisztenciális problémát foglal magában a kötelezettségnek típusát és fokát illetően, amit ezek a megjelölések és újszövétségi irányvonalak maguknak is megkívnának. A magunk részéről egészen sajátos módon alkalmazkodunk a

---

¹¹⁸ *Documenti*, 2006 (1. láb.), 473.

¹¹⁹ Vö. *Documenti*, 2006 (1. láb.), 65. és 84.

¹²⁰ *Documenti*, 2006 (1. láb.), 66.

problémának illetően tárgyalásához az értékek megítélésével és a páli irányvonalakkal kapcsolatban.”¹²¹ Téziseit két csoportban fogalmazza meg. Az egyikbe – Jézus viselkedése és szavai mint végső kritérium az erkölcs terén – a következő kettő tartozik: 1. Jézus viselkedése példa és kritérium a szolgáló és ajándékozó szeretetre. 2. Jézus szava a végső erkölcsi norma. A másikba is – Az apostolok és az őskereszténység ítéletei és irányvonalai kötelező erővel rendelkeznek – két tézis tartozik: 3. Bizonyos értékítéletek és bizonyos irányvonalak állandóak a teológiai és eszkatológiai alapjuk miatt. 4. Az értékítéletek és a részletes irányvonalak megkülönböztetett kötelezettségeket foglalnak magukban. – Az összefoglalásban leírja, hogy téziseivel nem akarja erősíteni az olyan véleményeket, amelyek szerint az Újszövetség értékítéletei és irányvonalai kortól függőek. Ezt a „relativizációt” nem fogadja el az egyéni véleményekre sem, amelyek nagy részét nem lehet hermeneutikailag viselkedési „modelleknek” vagy „paradigmáknak” tartani. „Ez azt jelenti, hogy az értékítéletekkel és irányvonalakkal kapcsolatban az emberi tapasztalatnak, az emberi értelem ítélőképességének és az erkölcssteológiai hermeneutikának további megoldandó feladata van.”¹²²

5/ Alapvető hittan

A Nemzetközi Teológiai Bizottság szinte kezdettől fogva foglalkozott olyan kérdésekkel is, melyek az alapvető hittan területére tartoznak. Végül eddig összesen négy dokumentum született a munkálkodásnak ezen a területén: 1. *A hit egysége és a teológiai pluralizmus* (1972); 2. *Tanítóhivatal és teológia* (1975); 3. *Hit és inkulturáció* (1989); 4. *A dogmák értelmezése* (1988). A következőkben ezeket kívánjuk bemutatni.

1. *A hit egysége és a teológiai pluralizmus* (1972) – Ez a dokumentum tizenöt tételt foglal magában, három fejezetre osztva. Összeségében az egyik legrövidebb munkája¹²³ a Nemzetközi Teológiai Bizottságnak. A tagok *speciális formában* fogadták el.¹²⁴ – Így lett a Bizottság harmadik dokumentuma.

---

¹²¹ *Documenti*, 2006 (1. láb.), 86.

¹²² *Documenti*, 2006 (1. láb.), 93.

¹²³ A tételek kifejtése található a következő könyvben: COMMISSIONE TEOLOGICA INTERNAZIONALE, *Pluralismo: unità della fede e pluralismo teologico*, Bologna 1974.

¹²⁴ Vö. *Documenti*, 2006 (1. láb.), 44.

A három fejezet címe: 1. A probléma dimenziói. 2. A hit formuláinak állandósága. 3. Sokféleség és egység az erkölcsben. – A tárgyalás abból indul ki, hogy az egység és sokféleség Krisztusban gyökerezik, aki úgy jelent meg, hogy mindent és mindenkit magához vonzzon, de ugyanakkor úgy, hogy misztériuma megmarad, s nem lehet őt kimerítően megismerni és tárgyalni. A hit igazságához tartozik, hogy egyre előbbre lehet jutni az ő megismerésében a történelmi fejlődés folyamán, s az igazhitűség nem más, mint az ebben a fejlődésben és az egyház valóságában való részesedés, amely a Hitvallás alapja. Nem pedig egy felfogásbeli vagy értelmi elgondolásba való beleegyezés. Az egyház hite adja tehát a helyes kritériumot a valódi és téves pluralizmus megkülönböztetéséhez.¹²⁵

2. *Tanítóhivatal és teológia* (1975) – A Nemzetközi Teológiai Bizottság első dokumentumai közé tartozik ez a munka, amely tizenöt meglehetősen rövid formában kifejtett tézist tartalmaz, három egységre osztva. A tagok *speciális formában* fogadták el.¹²⁶ – Így lett a Bizottság hatodik dokumentuma.

A bevezetés után a három nagy téma címe: 1. Közös elemek a Tanítóhivatal és a teológusok számára a feladatuk teljesítésében. 2. A közösen birtokolt állandó elemek, s milyen különbség van a Tanítóhivatal és a teológusok között. 3. Milyen módon lehet ma szabályozni a teológusok és a Tanítóhivatal kapcsolatát. – A Tanítóhivatal és a teológia feladatait összegyűjtő elem, mindenkinek a sajátos módszerével, a kinyilatkoztatás által kapott hitlételemény megértése, megőrzése és kifejtése. Ennek a feladatnak a teljesítése közben mind a lelkipásztorok, mind a teológusok az Isten igéjéhez és a Szentagyományhoz kötődnek a múlt és a jelen hitértelmezésével. De vannak különbözőségek is a funkciókban. A Tanítóhivatal feladata, hogy tekintélyével megőrizze a katolikus igazságot és a hit s a szokások egységét. A teológusoknak viszont az a feladatuk, hogy bizonyos módon közvetítők legyenek a Tanítóhivatal és az Isten népe között. A Tanítóhivatal a tekintélyét a szentségi felhatalmazásból nyeri, míg a teológusok a tudományos felkészültségükből. Eltérő tehát az egyházhoz való kötődésük, mint ahogy az a szabadság is, amellyel tevékenységüket gyakorolják. A dokumentum tárgyal a teológusok és a Tanítóhivatal között lévő kapcsolatokról is, valamint azokról a nehézségekről is, amelyek ezen a téren támadhatnak. – A rövid dokumentumhoz csaknem ugyanolyan terjedelemben társul a tézisek kom-

---

¹²⁵ LADARIA, „Introduzione”, in *Documenti*, 2006 (1. láb.), 30.

¹²⁶ Vö. *Documenti*, 2006 (1. láb.), 95.

mentárja, szintén 12 pontban.¹²⁷

3. *Hit és inkulturáció* (1989) – Miután a Nemzetközi Teológiai Bizottság már többször is foglalkozott érintőlegesen a témával, az 1985-ös rendkívüli Püspöki Szinódus is tárgyalta, 1979-ben a Pápai Biblikus Bizottság is kiadott róla egy dokumentumot, ideje volt, hogy egy szisztematikus munka is szülessen róla. A Bizottság éppen ezt akarta: „elmélyültebb és szisztematikusabb módon tárgyalni a hit inkulturációjának az egész világon történő szükségességét, mivel az egyházi Tanítóhivatal mindenütt találkozik ezzel az igénnyel a II. Vatikáni Zsinat után”.¹²⁸ A dokumentumot az 1987 decemberében tartott plenáris ülésen készítették elő, majd az 1988 októberében tartott plenáris ülésen szavazták meg *speciális formában*. Miután Ratzinger bíboros elnök is jóváhagyta, megjelenhetett.¹²⁹ – Így lett a Bizottság 15. dokumentuma.

Két vezérgondolat emelkedik ki az írásból, hogy alaposan körüljárja a témát. Az egyik a kinyilatkoztatás transzcendenciája azokkal a kultúrákkal kapcsolatban, melyekben megjelenik; a másik pedig a kultúráknak az evangelizációja, illetve ennek szükségessége. A dokumentum két részre oszlik. Az első rész az inkulturációt és az üdvtörténetet tárgyalja, Krisztus egyetlen és egyetemes alakját, az inkulturáció kezdetét az evangelizáció korai idején. A második rész az inkulturáció időszerű problémáit tárgyalja, mégpedig a népi jámborsággal kapcsolatban, majd a nem keresztény vallások inkulturációját, a fiatal keresztény egyházakat és keresztény múltjukat, végül pedig a keresztény hitet és a modernitást.

4. *A dogmák értelmezése* (1988) – A negyedik quinquennium kezdetén többször is felmerült a Nemzetközi Teológiai Bizottságban, hogy foglalkozni kell a dogmák értelmezésével. Így albizottság jött létre, melynek elnöke *Walter Kasper* tübingeni egyetemi tanár lett. Az 1988. október 3. és 8. között tartott plenáris ülésen vitatták meg, majd az 1989 októberében tartott plenáris ülésen hagyták jóvá *speciális formában* a szöveget. Miután Ratzinger bíboros elnök is jóváhagyta, megjelenhetett a dokumentum, melynek eredeti nyelve a német.¹³⁰ – Így lett a Bizottság tizenhatodik dokumentuma.

A dogmák értelmezésének kérdése általánosan problémákat vet fel. Ugyanis a kulturális változások miatt túl nagy lett a különbség a

---

¹²⁷ *Documenti*, 2006 (1. láb.), 104-113.

¹²⁸ *Documenti*, 2006 (1. láb.), 353.

¹²⁹ *Ibid.*

¹³⁰ Lásd Philippe Delhaye bevezetőjét a dokumentumhoz, *Documenti*, 2006 (1. láb.), 380-382.

hagyomány tanúi és a mai helyzet között. A teológia területén a problémát különösen gerjesztették a bizonyos görög-római kultúrkörben keletkezett dogmák. Nem hiányoztak az egyház dogmáinak értelmezésében az olyan kísérletek sem, melyek egy részleges elvet alkalmaztak, ami aztán az egésznek a kritériuma lett. Már a Szentírásban megjelenik a hagyomány és az értelmezés problémája, és ellenőrzés alá vonják magának a Szentírásnak önkényes értelmezését (vö. 2Pt 1,20). A Tanítóhivatal már ősi időktől fogva leszögezte, hogy az evangélium szóbeli hagyomány útján terjedt az egyházban, a Szentlélek irányítása alatt. Ez olyan tanítás, amit a későbbiek megerősítettek, melyek aláhúzzák a dogmatikus kijelentések változtathatatlanságát. Ugyanis ezeknek örök értékük van, s nem csupán a megfogalmazásuk korának körülményeit, annak értékeit viselik. A dogma így, tágabb értelemben az egyház hagyományának bensejében helyezkedik el, mint az Isten üdvözítő igazságáról szóló, Krisztusban végérvényesen kinyilatkoztatott, az egyházban folyamatosan jelen lévő kötelező tanítóhivatali tanítás tanúja. Szoros értelemben a dogma olyan tanítás, amelyben az egyház egy kinyilatkoztatott igazságot hirdet ki végérvényes és az egész keresztény nép számára kötelező formában. Így a tagadása eretnokséget jelent.¹³¹ A dokumentum aztán előtárja a dogmák értelmezésének kritériumait: a Szentírást, amelynek mindig kiindulási pontnak kell lennie, mert az egyház dogmájában mindig az Isten igéjének helyes értelmezéséről van szó. A Szentírás azonban szoros kötelékben áll a Szenthagyománnyal és az egyház közösségével, amelyben a dogmák értelmezése megtörténik. A dogmák mindenkori értelmezésének alapelveként az igazság maradandó értékét s egyúttal magának az igazságnak az aktualitását kell figyelembe venni. Ezekből az elvekből kiindulva lehet megállapítani néhány olyan konkrét elvet, ami a dogmatikai formulák örök érvényességére alapozódik. Ezek a formulák egyrészt megkívánják a dogmák tartalmának és kifejezési formáinak megkülönböztetését, másrészt pedig megakadályozzák azt, hogy ez a két dolog szétváljon, ugyanis a szavakban és az alapvető kifejezési formákban való egység is hozzátartozik az egyház hitbeli és hitvallásbeli közösségéhez.

5. A dokumentumok sorozata

---

¹³¹ LADARIA, „Introduzione”, in *Documenti*, 2006 (1. láb.), 32.

- Megfontolások a Bizottság céljairól és módszeréről (1969)
A katolikus papság (1970)
A hit egysége és a teológiai pluralizmus (1972)
Az egyház apostolisága és az apostoli jogfolytonosság (1973)
A keresztény morális és normái (1974)
Tanítóhivatal és teológia (1975)
Emberi haladás és keresztény üdvösség (1976)
Katolikus tanítás a házasság szentségéről (1977)
A krisztológia néhány kérdése (1979)
Teológia, krisztológia, antropológia (1981)
A kiengesztelődés és a bűnbánat (1982)
Az emberi személy méltósága és jogai (1983)
Választott témák az egyházatnból (1985)
Jézus öntudata önmagáról és küldetéséről (1986)
A dogmák értelmezése (1988)
Hit és inkulturáció (1989)
Az eszkatológia néhány kérdése (1992)
A megváltás teológiájának néhány kérdése (1995)
A kereszténység és a vallások (1996)
Emlékezés és kiengesztelődés: az egyház és a múlt bűnei (2000)
A diakonátus: kifejlődése és távlatai (2003)
Közösség és szolgálat. Az Isten képére teremtett ember (2004)

6. Összegzés

A Nemzetközi Teológiai Bizottság eddig kidolgozott huszonkét dokumentumát tartalmazza az a kötet, amely 2006-ban látott napvilágot. Ennek alapján próbáltuk meg bemutatni azt a nem csekély munkásságot, amit a Bizottság végzett. A teológia minden területéről belekerültek a témák a látókörbe, s így fel is dolgozták őket. Csupán az erkölcs-teológia szenvedett egy kicsit hátrányt az eddigiekben, ebből a témakörből ugyanis csupán egy olyan dokumentum látott napvilágot, amit a Bizottság kifejezetten ennek a témakörnek szentelt.

William Lewada bíboros, a Bizottság jelenlegi elnöke, a könyvhöz írt előszavában elődjének, Joseph Ratzinger bíboros elnöknek a szavait idézte az akkor megjelentetett könyv bevezetőjéből: „Terjedjen el ez a könyv széles körben s szolgálja a teológia gyümölcsöző fejlődését a II. Vatikáni Zsinat által megkívánt szellemben”. – Most, íme, kézbe vehető a következő kötet, s még több szolgálatot tehet Isten népének,

mivel a 2006-ig elkészült dokumentumokat tartalmazza. S annak, aki nem tudja haszonnal forgatni az olasz nyelvű kötetet, szolgáljon belőle ízelítőül a jelen összefoglalásunk!

Lezárásként még egy adósság törlesztése hátramaradt: a legelső dokumentum bemutatása. Ugyanis az nem illeszkedik be a teológiai disciplinák rendszerébe, mivel ténylegesen a legelső dokumentumként csak módszertani kérdésekkel foglalkozik. A címe is ez: *Megfontolások a Bizottság céljairól és munkásságáról* (1969). A mindössze két és fél lapot magában foglaló munka végén a témák felsorolása is megtalálható. A Bizottság a sok felvetett téma közül a következő négyet választotta ki, négy albizottságot is létrehozva a kidolgozásukra: 1. A hit egysége. 2. A papság. 3. A reménység teológiája; keresztény hit és az ember jövője. 4. A keresztény erkölcsi megismerés kritériumai. – A dokumentum utolsó mondata megjegyzi, hogy a többi témát folytatólagosan fogja tárgyalni a Bizottság.¹³²

---

¹³² Vö. *Documenti*, 2006 (1. láb.), 41.

NYIRÁN JÁNOS

AZ ISTENSZÜLŐ SIRATÓÉNEKE

TARTALOM: 1. Előszó; 2. Az Istenszülő könnyei; 1/ Jézus a kereszten; 2/ Temetés; 3/ Feltámadás; 3. Az Istenszülő siratóéneke; 4. Konklúzió.

1. Előszó

A bánat, a testi, lelki fájdalom, vagy éppen az öröm gyakran csalhatnak könnyeket az emberek szemébe. Míg a baba mindent sírással jelez a szülőknek, addig a felnőtt igyekszik eltitkolni könnyeit. A sírás és a könnyezés fogalmai jól ismertek a keleti világban, ahol a bűnök megsíratása sem ritkas jelenség. A Bizánci Egyház liturgikus szövegeiben is számtalanszor előfordulnak ezek a kifejezések, főként amikor azok egy-egy bibliai eseményt tárgyalnak.¹ Gondolhatunk itt az Ószövetségben Jákob bánatára József elvesztése miatt (Ter 37, 34-35),² a kis Mózes sírására (Kiv 2, 5-6),³ vagy Ezekiel próféta jövendölésére (Ez 2, 9).⁴ Az Újszövetségben a bűnös asszony (Lk 7, 36-38),⁵ Péter (Lk 22, 31-34; Mt

¹ A cikk jelentős részében a Nagyheti eseményeket elemezzük, sőt már ebben a fejezetben is a Nagyheti szertartások idevágó elemeit emeljük ki. A liturgikus szövegek idézésekor jelölni fogjuk a szertartásban levő helyüket, és a Nagyböjti énektár, (*Nagyböjti énektár*, Nyíregyháza 1998. A következőkben: *Triódion*) megfelelő oldalszámait.

² Vö. Nagyhétfői utrenye kontákja és ikosza, *Triódion*, 623.

³ Vö. Nagykeddi Előszentelték Liturgia első olvasmánya, *Triódion*, 641.

⁴ Vö. Nagyszerdán a napközi imaóra olvasmánya, *Triódion*, 652.

⁵ A párhuzamos helyek: Mt 26,6-13; Mk 14,3-9; Jn 12,3-8 beszélnek az olajjal való megkenésről, de sírásról, illetve könnyekről nem. A bűnös asszonyról és tettéről Nagyszerdán emlékezünk meg, ennek folytán számtalan utalást találhatunk a szertartásokban az illatszerre és könnyeire, melyekkel az Üdvözítő lábait lemosta. Vö. Nagykeddi esti zsolozsma 8. ódájának a kilencedik tropárja, *Triódion*, 643. Nagyszerdai utrenye: első kathizma és a harmadik kathizma, *Triódion*, 645; konták, *Triódion*, 646; a 8. óda harmadik és negyedik tropárja, *Triódion*, 649; az első és a második dicséreti sztíhira, *Triódion*, 650; Most és-re, *Triódion*, 651; a harmadik és a negyedik előverses sztíhira, valamint a Dicsőség... Most és-re énekelt Kassziáni szerzetesnő idiomelon éneke, *Triódion*, 651. Nagyszerdán a vecsernyén: az első, a második, a hatodik, a kilencedik, a tizedik és a Dicsőség... most és-re énekelt sztíhírakban, *Triódion*, 653-654.

26, 75),⁶ Nikodémus és József,⁷ a kenethozó asszonyok (Jn 20, 1-18),⁸ vagy éppen Szűz Mária könnyeire is. Tanulmányunkban ez utóbbira, vagyis az Istenszülő siralmaira reflektálunk, főként a Nagypénteki és a Nagyszombati szertartásokat tartva szemünk előtt.

2. Az Istenszülő könnyei

A liturgikus év folyamán többször is találkozunk olyan imádságokkal, énekekkel, melyek megemlítik Mária keservét fia szenvedése és kereszthalála miatt; ezek a szövegek gyakran alkalmazzák a sírás rokonértelmű szavait is, melyek még hatékonyabban fejezik ki a Szűzanya fájalmát. A nagyheti szertartásokon még intenzívebben vannak jelen ezek a kifejezések, érthetően, az üdvtörténet központi eseményeinek jelentősége miatt.

Az ógörög nyelvben legalább négy rokonértelmű szó létezik a sírás kifejezésére, valamint azoknak igekötős formái. Betűrendi sorrendben a következőket tárgyaljuk:

dakru/w = könnyel áztat, könnyekre fakad, könnyeket ont, sír;
qrhne/w = jajveszékel, sirat, qrhnde/w = gyászdallal elsirat;
klai/w = sír, (meg)sirat;
o)du/romai = siránkozik, jajveszékel, sirat.

A Nagyhét folyamán főként Nagypénteken, (amikor az utrenyén Urunk Jézus Krisztus szent szenvedéseinek szolgálatát, a vecsernyén

---

⁶ Vö. Nagypénteki utrenyén a hetedik antifóna második verse, *Triódion*, 676; a 8. óda ötödik tropárja, *Triódion*, 687; A harmadik (királyi) imaóra első sztihirája, *Triódion*, 698; Nagypénteki vecsernye az előverses sztihirák Dicsőség... Most és-re énekelt sztihira, *Triódion*, 713.

⁷ Nikodémus és József buzgalma Jézus temetése során a Szentírás tanúsága szerint nem társult sírással (Jn 19,38-42, a szinoptikusok csak Józsefet említik: Mt 27,57-60; Mk 15,42-46; Lk 23,50-54), a liturgikus szövegek azonban szabadabban és bővebben fejtik ki az eseményt, melyekben ezáltal a siratás is helyet kap a két férfiú gyászában. Vö. a Nagypénteki vecsernye Előverses sztihiráinak Dicsőség... Most és-re énekelt idiomelon-ja, *Triódion*, 713; Nagyszombaton az *Epitafios Thrinosban* a 118. zsolttár 91. versére énekelt tropár, *Triódion*, 723.

⁸ A párhuzamos helyek: Mt 28,1-8; Mk 16,1-8; Lk 24,1-12 nem említenek sírást. A Felátadást magasztaló ének második és harmadik versszaka viszont, mely helyet kap a Nagyszombati utrenyében is, bőségesen kifejti a sírás tényét vö. *Triódion*, 730. Ezenkívül hasonló utalást találunk még a Nagyszombati utrenye kontakójában is, vö. *Triódion*, 734.

pedig sírbatételét tartjuk), valamint a szent Nagyszombaton, (amikor az isteni test eltemetését, és a mi Urunknak és Üdvözítőnknek, Jézus Krisztusnak az alvilágba való leszállását ünnepeljük), találhatunk olyan liturgikus szövegeket, melyek különösen kiemelik Mária sírásának jelentőségét. A Nagypénteki utrenye alatt hangzik el például a következő sztihira:

„Keresztre feszítettetedet látván, Krisztus az egész természet megrendült... Szülőanyád pedig ott állva, anyai hangon zokogva (qrhn%dou!½sa) kiáltott, hogyne sírnék (qrnh/sw), mellemet verve, mikor téged elítéltként, ruhátlanul, a keresztfára függesztve látlak?...”⁹

E sztihira megindokolja az anyai könnyek hullatásának miértjét. Nyilvánvaló, hogy egy anyának nagyon nehéz elfogadnia gyermekének halálát, főként, ha igazságtalanul szakítják el tőle. Jelen esetben pedig, a helyzetet tovább fokozza az a tény, hogy az elítélt gyermeket még meg is alázzák, nemcsak a keresztre-feszítéssel, hanem még ruhájától is megfosztják, ami a megszégyenítésnek mindig is hatékony eszköze volt. Sírhathat tehát az édesanya, s hogy mekkora a fájdalom, azt jól szemlélteti a következő sztihira:

„Ma a Szeplőtelen Szűz keresztre feszítve látott téged, Ige, és anyai lelkét fájdalom járta át, amely szívében sebet ejtett; ezért lelke mélyéből fájdalmasan felzokogott (o)durome/nh), és szétomlott hajjal siránkozva, s mellét verve bánatosan így kiáltott: Jaj nekem, isteni gyermekem!...”¹⁰

A Nagyszombati utrenye még hatásosabban fejti ki az Istenszülő szomorúságát, legfőbbképpen pedig az ún. *Epitafios Thrinos*, amit a templomhajóban a Szent Sír előtt összegyűlt hívek énekelnek általában rövidített formában, mivel a három stációból álló műben a 118. zsoltár minden egyes versére (176) található egy kisebb terjedelmű tropár. Ezek közül a rövid tropárok közül válogatunk most, és azokat keressük, melyek – tanulmányunk kiindulópontja értelmében – Mária sírását tárják eléink. A kikeresett idézeteket azonban nem a sorszámok alapján állítjuk

---

⁹ A kilencedik evangélium után a harmadik dicséreti sztihira, *Triódion*, 688-689.

¹⁰ Nagypéntek, Utrenye 11. evangélium után a harmadik előverses sztihira, *Triódion*, 690.
– Megegyezik vele a Nagypénteki vecsernye harmadik sztihirája, vö. *Triódion*, 709.

sorrendbe, hanem szokatlan módon egy roppant egyszerű, három részre osztott drámajellegű kis alkotásba illesztjük be. A három jelenet – önkéntelenül is adódik a Szent Három Nap eseményeiből – a Kereszt, a Temetés és a Feltámadás. Az összeszerkesztett műben párbeszéd formában próbáljuk megszólaltatni Máriát és Jézust, de természetesen a kar is helyet kap benne. A tropárokon semmit sem változtatunk, szó szerint idézzük azokat, ahol viszont már túl sok az ismétlés, ott dőlt betűvel szedjük azt, amit ki kell hagyni olvasás közben. Az idézetek végén mindig megjegyezzük zárójelben a 176. zsoltár adott versét, ami után a bizonyos tropár áll, valamint a Nagyböjti énektárban található helyét is.

1/ Jézus a kereszten

Kórus: Midőn édesanyád azt látta, hogy Te, mindenség édessége, a keserű italt iszod, keserű könnyel (da/krusi) áztatta arcát. (93, *Triódion*, 723).

Benső gyötrelmében hevesen könnyezve (dakrur)r(ouu/2sa) kiáltott fel a Szűz leányzó. (160, *Triódion*, 728).

Mária: Jaj fiam! – *mondja könnyei közt (qrhnou/2sa) a Szeplőtelen* – azt vártam, hogy király leszel, s most keresztre ítélve látlak! (120, *Triódion*, 725).

Ó, jaj, világ világossága és a szemem fénye, szeretve szeretett Jézusom! – *így kiáltott siránkozva (qrhn%dou/2sa) a Szűz.* 61, (*Triódion*, 719).

Nézz a tanítványra, akit szeretted, s Anyádra, édes fiam, és szólj hozzánk – *mondja könnyezve (dakru/ousa) a Tisztaságos.* (104, *Triódion*, 724).

Jézus: Azért szenvedem ezt végig, hogy Ádámot és Évát megszabadítsam. Ne sirass (mh£ qrh/nei) hát engem, Anyám! (162, *Triódion*, 729).

2/ Temetés

Kórus: A Szeplőtelen holtan látott téged, Ige, és anyai fájdalomával megsiratott (e'qrh/nei). (147, *Triódion*, 728).

Gyászoló könnyek árját (Dakrur)r(o/ouj qrh/nouj) ontotta érted, Jézus, a te tisztaságos anyád, és sírva kiáltott: (folyt.).

Mária: Hogyan temesselek el, fiam? (28, *Triódion*, 717).

Hegyek és völgyek, s ti, embertömegek, sírjakok (klau/sate)! Világmindenség, te is zokogj (qrnhh/sate) velem, Istened anyjával! (69, *Triódion*, 720).

Szörnyen gyötrődöm, bensőmben tépelődöm, ó Ige, látva a Te igazságtalan kivégzésedet, *mondta zokogva (e'n klauqm%½) a Szeplőtelen.* (94, *Triódion*, 723).

Jézus: Az emberek megromlott természetének megújítására engedtem meg, hogy testileg megsebezhesen a halál. Anyám! Ne gyötrődj keserűséggel (o)durmoij)! (86, *Triódion*, 722).

3/ Feltámadás

Mária: Ki ad nekem vizet könnyár (dakru/wn) forrásául – *kiáltja az Isten jegyese, a Szűz* –, hogy megsirathassam (klau/sw) édes Jézusomat? (68, *Triódion*, 720)

Kórus: Könnypatakot (dakru/wn) árasztott a te szülőd, Krisztus, mikor testedet sírba tették, s így kiáltott: (folyt.).

Mária: Támadj fel Fiam, amint előre megmondtad. (90, *Triódion*, 722)

Kelj fel, Életadó! – mondja könnyek között (dakru)r(oou½sa) szülőanyád. (169, *Triódion*, 729)

Jézus: Ne sirass engem (Mhƒ e'podu/rou moi), ó Anya, látván mag nélkül méhedben fogant Fiadat a sírban; mert feltámadok és megdicsőülök, s mint Isten dicsőségbe emelem fel azokat, kik téged hittel és szeretettel szünet nélkül magasztalnak. (A Nagyszombati utrenye 9. ódájának az irmosza, *Triódion*, 737)¹¹.

Kórus: Az élet kéttermészetű életmagvát ma könnyek közt (suƒn da/krusi) a földbe vetik, hogy kihajtva örömet adjon a világnak. (88, *Triódion*, 722).

3. Az Istenszülő siratóéneke

A *thrinós* (qrh^anoj, ou, o,) jelentése *jajveszélés, panaszdal*,

---

¹¹ Ez a tropár kivételesen nem az *Epitaƒios Thrinós*-ból származik, de a Nagyszombati utrenyének szerves részét képezi.

halott siratása, siratóénekek, gyászdal, a népnyelvi költészetben pedig jól ismert műfaj, mely elmúlt dicsőségek: birodalmak, hatalmak, fontos személyek megsiratására egyaránt szolgált.¹² A siratóénekek, gyászdalok illetve beszédek természetesen nem a kereszténységgel születtek, eredetüket tekintve jóval korábbiak, a pogány világ is jól ismerte azokat, a keresztények pedig vallásos tartalmat adva fejlesztették tovább a műfajt. A bizánci liturgikus költészetben mindmáig fennmaradt gyöngyszeme az *Epitafios Thrinos* – már az előző fejezetben is megemlítettük, illetve idéztük tropárjait –, mely Krisztus Urunk siratóéneke. Az *Epitafios Thrinos*-nak több szereplője is van: Mária, János, Arimateai József, Nikodémus, akik egyaránt könnyekkel is kifejezik bánatukat az Üdvöztővel történt események láttán. Léteznek azonban olyan siratóénekek is, igaz mára már többnyire feledésbe merültek, melyek csak Szűz Mária siralmát taglalják.

Mária siratóéneke több szerzőt is megihletett keleten és nyugaton egyaránt, számos homíliának képezte tárgyát, melyek közül néhány fenn is maradt, mint például Szír Szent Efrémtől,¹³ Nikomédiai Györgytől,¹⁴ vagy Metafrasza Simeontól,¹⁵ de nem csak prózai, hanem lírai formában is megjelentek a különféle alkotások. Elsőként emelnénk ki Románosz Melodosz Nagypéntekre írt nyolcadik hangú kontákját az Úr szenvedéséről és az Istenszülő siralmáról,¹⁶ melynek *akrosztikhonja* a következő: Az alázatos Románoszé. A konták – a terminus eredeti, liturgikus jelentésében értendő – 17 strófája dialógus formájában adja elő a VI. századi szerző teológiai interpretációját. Mária és Jézus párbeszédében az anya aggodalma és siralma mintegy eszközként szerepel a kereszt teológiájának ábrázolásában, kövessük ezt nyomon a konták harmadik, negyedik és ötödik stancájában:

---

¹² Vö. „threnos”, in Kazhdan, A. (ed.), *The Oxford Dictionary of Byzantium* III, Oxford 1991, 2081-2082.

¹³ Assemani J. S. (ed.), *Sermo in pretiosam et vivificam crucem, et in secundum adventum, et de caritate et eleemosyna, Sancti patris nostri Ephraem Syri opera omnia*, vol. 2, Roma 1732, 247b-258; Phrantzoles, K. G. (ed.), (Osi/ou)Efraim tou= Su/rou e)/rga, vol. 4 Tesszalonika 1992, 129-154.

¹⁴ NIKOMÉDIAI GYÖRGY, „Stabant autem iuxta crucem Iesu”, *PG* ... C, 1457-1489.

¹⁵ METAFRASZTA SIMEON, „S. Mariae planctus”, *PG* CXIV, 209-217.

¹⁶ ROMANOS LE MÉLODE, *Hymnes*. Introduction, texte critique, traduction et notes par J. Grosdidier de Matons, IV: Nouveau Testament (XXXII-XLV), *SCh* 128, Paris 1967, 143-187. ROMANO IL MELODO, *Cantici* (ed. Maisano, R.) Torino 2002, 428-443.

3. Oh fiam igazságtalan halál felé közeledsz, és senki sem szenved veled. Nem kísér téged Péter, aki korábban azt mondta: „Nem tagadlak meg téged soha, még ha meg is kell hálnom!“. Elhagyott téged Tamás is, aki kijelentette: „Mindannyian meghalunk veled!“. És a többiek, a te barátaid, akiknek Izrael törzseit kell majd megítélni, hol vannak most? Egy sem közülük, hanem csak te halsz meg mindenkiért, oh Fiam, csak te egyedül váltasz meg és szolgálsz mindenkit, oh Fiam és Istenem!

4. Amíg így kiáltozott Mária könnyek között (klaiou/shj) legmélyebb fájdalmában és nagy szorongásában az ő szülőtte feléje fordult és ezt mondta: „Miért sírsz (dakru/eij) oh anyám, miért hagyod, hogy befolyásoljon a többi asszony? Ne szenvedjek, és ne haljak meg? Akkor hogyan üdvözítem Ádámot? Ne lakjak sírban? Akkor hogyan vezessem vissza az életbe a pokolban lakókat? Te tudod jól, hogy igazságtalanul feszítettek keresztre, miért sírsz (klai/eij) tehát anyám? Mondd inkább: „Saját akaratóból szenved az én Fiam és Istenem“.

5. Szüntesd meg, oh anyám, szüntesd meg a fájdalmat, nem illik hozzád a sírás (qrhneiϩn), hozzád, akit malaszttal teljesnek neveztek. Ne homályosítsd el tehát ezt a nevet sírással (t%½ klauqm%½), ne hasonlíts a balgákhoz, te, aki a legbőleőbb szűz vagy...¹⁷

A kontákköltészet után át kell térnünk a kánonkra, melyek liturgia-történetileg a tudomány jelenlegi állása szerint lehetnek a kontákok utódai, igaz már egy megváltozott korban (a VIII. századra tehető kezdete, fénykora pedig az ikonoklazmus utánra), más költészeti elemekkel fejezve ki a teológiai mondanivalót. Elvéve lehet azonban hallani ettől eltérő hangokat, illetve véleményeket is, de teljes egészében megcáfoló mű (tudomásunk szerint) még nem keletkezett.

A szóban forgó témában görög nyelven két olyan mára már ismeretlen kánon is fennmaradt, amelyek az Istenszülő siralmát dolgozzák fel. Az egyik egy bizonyos Miklós konstantinápolyi pátriárka műve a X. század elejéről,¹⁸ a másik pedig Metafrasza Simeoné,¹⁹ aki nem is annyira liturgikus költészetéről, hanem a Szentek Életét, vagyis a

---

¹⁷ ROMANO IL MELODO, *Cantici* (16. láb.), 428-443.

¹⁸ NICHOLAS I, Patriarch of Constantinople, *Miscellaneous Writings*, Corpus Fontium Byzantinæ, Series Washingtonensis 20, Washington 1981, 88-100.

¹⁹ “Un’ufficiatura perduta del Venerdì Santo”, in *Roma e l’Oriente* 5 (1912-13) 307-313.

Menologiont (985 körül) megreformáló munkájáról ismert. E két kánonból idézünk most néhány tropárt, melyek szintén az Istenszülő keservét szemléltetik, az elsőben monológ, a másodikban dialógus formájában. Természetesen most is olyan sorokat választottunk, amelyekben szerepel a sírás szó valamilyen formában.

Miklós pátriárka kánonjából:

Te életem és egyetlen reményem, Uram, Fiam és Istenem, ki a te szolgálód szemefénye voltál, most pedig, jaj nekem, megfosztasz magadtól, legédesebb, legkedvesebb gyermekem.

Fájdalom, szorongás és sóhajtozás jutott nekem. Jaj nekem! – keservesen sírva (qrhnou σ sa) mondja a Szűz – látva téged legkedvesebb gyermekem, ruhátlanul, kifosztottan, (olajjal) megkenve, holtan.²⁰

A Legszentebb (Istenszülő) elcsüggedve és sírva (qrhnou σ sa) mondja a kenethozó asszonyoknak: Gyászoljatok (Sunqrhnh/sate) velem, és sírjatok (klau/sate) keservesen. Itt fekszik ugyanis az én édes fényem és a ti tanítómesteretek sírba helyezve.²¹

Metafraszta Simeon kánonjából:

24. Kit siratok (qrhnh/sw) benned Krisztus, az arcul ütöttem, a megostorozottat, a kigúnyoltat, vagy a leköpöttet, a keresztre feszítetted, a tövissel megkoronázottat, az epét és ecetet kóstolt, a lándzsával átszúrtat, vagy a sírba eltemetted? Fiam, téged siratlak (qrhnh/sw).²²

15. Ne gyászolj (qrh/n σ) engem Anyám, mondja Krisztus az ő isteni szülőjének, ugyanis újra látni fogsz engem feltámadottan, és sugárzó örömet fogsz hallani, Ádám és Éva pedig feltámadnak velem együtt.²³

A liturgikus gyakorlatot tekintve egy ilyen témájú kánon csakis Nagypénteken, vagy Nagyszombaton ékelődhetett be a szertartások

---

²⁰ Az ötödik óda harmadik és negyedik tropárja, lásd NICHOLAS, *Miscellaneous Writings* (18. láb.), 94-95.

²¹ A hetedik óda negyedik tropárja, lásd NICHOLAS, *Miscellaneous Writings* (18. láb.), 98.

²² A hetedik óda harmadik tropárja, lásd “Un’ufficiatura perduta” (19. láb.), 311.

²³ Az ötödik óda második tropárja, lásd “Un’ufficiatura perduta” (19. láb.), 309.

szövegébe, manapság azonban csak az utrenyében, vagy elvétve az esti zsolozsmában kaphat helyet a kánon, mint liturgikus költemény. Ezek alapján vizsgáljuk most meg, hogy milyen szertartásba kerülhetett tehát bele a két kánon.

A fentebb említettek alapján a Nagypénteki és Nagyszombati utrenyéket és esti zsolozsmákat vizsgáljuk. A Nagypénteki utrenyében ugyan helyet kap már Jézus keresztfeszítése, szenvedése és halála mellett temetése is, de maga az esemény a liturgikus hagyományban valójában a Nagypénteki vecsernyéhez tartozik, melynek keretében külön temetési körmenetet is tartunk. Ez a vecsernye viszont, nem esik kutatásunk tárgykörébe, mivel szerkezetét tekintve, mint olyan, kizárja egy kánon jelenlétét.

A Nagypénteki és Nagyszombati esti zsolozsmák mára egészen háttérbe szorultak, olyannyira, hogy a legtöbb tipikon tanúsága szerint még a szerzeteseknek sincs előírva, mint közösségi imádság, hanem a saját cellájukban végezhetik azt. A Nagyszombati esti zsolozsma egyébként témáját tekintve már oly közel van a Feltámadáshoz, hogy azon Mária siratóéneke már egészen idegen elem lenne.

A mai liturgikus gyakorlatból kiindulva tehát, azt mondhatjuk, hogy az említett kánonok csakis a Nagyszombati utrenyében kaphattak helyet. Ez természetesen el is képzelhető, mivel egy nagy ünnep nemcsak egy adott helyen, egyetlen szerzõt ihlethetett meg, hanem más-más helyeken (Jeruzsálem és környéke, Konstantinápoly és környéke, Grottaferrata stb.), több szerző is írhatott egy-egy kánont, melyek azonban nem élték át az évszázadok viszontagságait, és a bizánci liturgia egységesítő folyamataiban kiszorultak a hivatalos szövegekből, sőt nagy részük a nyomtatást sem érte meg. Egy másik érv, ami a Nagyszombati utrenye mellett szól, az a tény, hogy e szertartás keretében szintén helyet kap egy temetési körmenet, melyhez jól társul Mária siratóéneke. Ezt illetően megjegyezhetjük, hogy a történelmi fejlődés, vagy éppen egy-egy jelenség fontosságát kihangsúlyozni akarva, találhatóak olyan elemek a liturgikus életben, amelyek valamilyen módon megduplázódtak. Jelen esetben a duplikáció jeles példajaként nevezhetjük meg a Nagyszombati utrenye körmenetét.²⁴

---

²⁴ Megemlíthetjük itt a mimézis fontosságát is szertartásaink fejlődésében az anamnézis mellett. Lásd Scicolone, I. (a cura di), *La celebrazione del Triduo Pasquale: anamnesi e mimesi*, Atti del III Congresso Internazionale di Liturgia, Roma Pontificio Istituto Liturgico 9-13 maggio 1988, (Studia Anselmiana 102 – Analecta liturgica 14) Roma 1990.

A történelmi kutatás nyilvánvalóan azonban nem állhat meg a jelennél, s abból nem vonhat le minden esetben megcáfолhatatlan következtetéseket. Ez a kijelentés a liturgia tudományára is érvényes. Ennek értelmében meg kell tehát vizsgálnunk korábbi iratokban is, hogy egyes szertartások az idők folyamán nem mentek-e át valamiféle jelentős változáson. Meg kell itt említenünk egy ősi szertartást az *Akoluthia Presviate*-t, avagy *Akoluthia Paraklitiki*-t, melynek szerkezete régen nagyon elterjedt volt, mára azonban csak bizonyos nyomai maradtak. Az „Un'ufficiatura perduta del Venerdì Santo”, (vagyis Egy elveszett Nagypénteki szertartás), szerzője a fentebb említett *akoluthia*-t ahhoz az esti zsolozsmához hasonlíítja, melynek leírása a XI. századi Evergetis tipikonban található a következőképpen:

„...rögtön énekeljük az esti zsolozsmát, *Velünk az Isten* és a tropár: *Az Istenfélő József*, és a kánon, az Istenszülő siratóéneke (kano/na to/n qrhnw/dh th□j Qeoto/kou), minta: *Ki hajdan a tenger hullámával*, 6. hang, lassan és figyelmesen. A templomhajó belsejében énekeljük az esti zsolozsmát is, a kánont is, és mondjuk az irmoszait is. A harmadik óda után nem veszünk semmit, a hatodik után: *Buzgó esedezők és megvívhatatlan bátyánk*.²⁵ A továbbiak szokás szerint, majd az elbocsájtó.”²⁶

E XII. századi tipikon csak nagyvonalakban írja le az esti zsolozsma menetét, az Istenszülő siratóéneke címet hordozó kánonnak sem nevezi meg a szerzőjét. Más kódexek vizsgálata alapján az *Egy elveszett Nagypénteki szertartás* írója azt a végérvényes következtetést vonja le, hogy a kérdéses esti zsolozsmában csakis Metafrasza Simeon kánonja szerepelhetett.²⁷ Emellett szól az a tény is, hogy az Evergetis tipikonban megnevezett kánon mintahangja (*Ki hajdan a tenger hullámával*²⁸) egyértelműen Metafrasza költeményére utal; Miklós pátriárka műve ugyanis a hatodik hangú reggeli istentisztelet kánonjának kezdő szavait idézve, a

---

²⁵ *A nagy imádságos könyv*, Nyíregyháza 1955, 184. (Az olajkenet szentsége feladásának a szertartása...), 354. (Szent szolgálat a tisztátalan lelkektől megszállt és gyötört betegekért), 458. (Paraklisz).

²⁶ DMITRIEVSKIJ, A. A., *Opisanie liturgičeskich rukopisej chranjaščichsja v bibliotekach pravoslavnago vostoka I*, Kiev 1895, 554.

²⁷ „Un'ufficiatura perduta” (19. láb.), 305-307.

²⁸ Ez a nagyszombati utrenye kezdősora (*Triódion*), mely sok hatodik hangú kánonnak mintahangja.

*Mint a szárazon*²⁹ mintadallamot jelöli meg.³⁰ Ennek ellenére sem vonhatjuk azonban kétségbe, hogy ez utóbbi kánon is éppen erre az esti zsolozsmára készülhetett egy másik szerzőtől, nevezetesen Miklós pátriárkától.

Meg kell még itt említenünk, hogy Robert F. Taft szerint I. Atanáz konstantinápolyi pátriárka (két alkalommal is: 1289-1293 és 1300-1309 között) fennmaradt leveleiben³¹ éppen ennek a szertartásnak a látogatására buzdítja a császárt és a híveket.³² Taft ezt a véleményét Pallas és Belting meggyőződésére³³ reagálva fogalmazta meg, akik I. Atanáz pátriárka leveleiben a fentebb már említett (Nagyszombat utrenyei) *Epitafios Thrinós* nyomait vélik felfedezni.³⁴

4. Konklúzió

E rövid tanulmány során az Istenszülő „könnyeit” kerestük a különféle Nagypénteki és Nagyszombati, máig fennmaradt illetve elvesztett szertartásokban. Megtapasztalhattuk a fennmaradt források alapján, hogy az Istenszülő siralma minden korban központi téma volt a Szent Három Nap (Triduum) folyamán. Az ezredforduló körüli törekvések (a hozzánk eljutott két kánon, az Evergetis tipikon tanúságtétele) valószínűleg nem egyedüliek, ám ezzel kapcsolatban más dokumentumot ez ideig nem találtak. Ezek alapján sajnos nem lehet egészen pontosan rekonstruálni az Istenszülő siratóénekét tartalmazó szertartást, s annak változatait, sem azt, hogy milyen területeken terjedt el (csupán valószínűsíthetjük, hogy a kolostorokon kívül Konstantinápolyban is). Az azonban bizo-

---

²⁹ *Dicsérjétek az Urat! Görögszertartású katolikus énekeskönyv*, Nyíregyháza 1994, 197.

³⁰ NICHOLAS, *Miscellaneous Writings* (20. láb.), 88.

³¹ Maffry Talbot, A.-M. (ed.), *The Correspondence of Athanasius I Patriarch of Constantinople. An Edition, Translation, and Commentary*, (Corpus Fontium Historiae Byzantinae 7 = Dumbarton Oaks Texts 3), Washington 1975.

³² TAFT, R. F., „In the Bridegroom’s Absence. The Paschal Triduum in the Byzantine Church”, in *La celebrazione del Triduo pasquale: anamnesis e mimesis. Atti del III Congresso Internazionale di Liturgia, Roma, Pontificio Istituto Liturgico, 9-13 maggio 1988* (= Studia Anselmiana 102 = Studia Liturgica 14) Roma 1990, 71-97.

³³ PALLAS, D. I., *Die Passion und Bestattung Christi in Byzanz. Der Ritus – das Bild*, (Miscellanea Byzantina Monacensia 2), Munich 1965, 38-66; BELTING, H., „An Image and its Function in the Liturgy: the Man of Sorrows in Byzantium”, in *DOP* 34-35 (1980-1981) 5-12.

³⁴ A kérdés nyitott, bővebb kifejtését és ezzel kapcsolatos állásfoglalásunkat lásd NYIRÁN, J., „A nagyszombati utrenye sajátosságai”, in *Görög Katolikus Szemle Kalendariuma 2007*, Nyíregyháza 2006, 102. 104.

nyos, hogy azokon a területeken, ahol ezt a szertartást végezték, és amíg gyakorlatban volt, ott a Nagyszombati utrenyére csakis reggel (vagy hajnalban) kerülhetett sor, ellentétben a mai szokással, mely szerint görög területeken a Nagyszombati utrenyét Nagypénteken este végzik. Az ezzel kapcsolatosan történő kutatások jövőbeli eredményei tehát nagyban elősegítik majd a nagyheti szertartások időbeli elhelyezését és változásait.

KUMINETZ GÉZA

A GYÓNTATÓI FELHATALMAZÁS A HATÁLYOS EGYHÁZI JOGBAN¹

TARTALOM: 1. Bevezetés; 2. A bűnbocsánat szentsége kiszolgáltatója; 3. A külső és a belső fórum (*forum externum et internum*) fogalma; 4. A magánál a jognál fogva adott gyóntatási felhatalmazás címzettjei; 5. A hivataluknál fogva felhatalmazással rendelkező személyek; 6. Gyóntatási felhatalmazás az illetékes hatóság engedélye folytán; 7. A gyóntatási felhatalmazás korlátozása; 1/ Általános elvek a bűnök tényleges fenntartásához; 2/ A bűnök fenntartása és két sajátos eset; 3/ A fenntartott bűnök a hatályos jogban; 8. A gyóntatási felhatalmazás engedélyezésével kapcsolatos előírások; 9. A gyóntatási felhatalmazás megszűnése; 1/ A visszavonásra vonatkozó előírások; 2/ A felhatalmazás megszűnése magánál a jognál fogva; 10. Rítusközi és egyházközi problémák a feloldozással kapcsolatban; 1/ A két Kódex eltérő szemléletmódja; 2/ Néhány bonyolult eset; 3/ A *communicatio in sacris* sajátos esetei; 11. Befejezés.

1. Bevezetés

Tanulmányunkkal egyrészt egy ősi jogintézményt kívánunk bemutatni, nevezetesen a gyóntatási felhatalmazást. A történelem során többféle elnevezéssel illették, ugyancsak többféle módon írta elő a tétel egyházi törvény gyakorlásának módját, ám lényege változatlan. Ezzel azt is akarjuk mondani, hogy egy olyan sajátos jogintézménnyel van dolgunk, mely minden valószínűség szerint végig fogja kísérni az Egyház életét. Elnevezése, konkrét jogrendezése változhat, ám lényege marad. Célja egyrészt az, hogy védje a bűnbocsánat szentsége méltó kiszolgáltatását, hozzájárulva ezzel a hívek azon jogához, hogy hatékony segítséget kapjanak a pásztoroktól főleg lelki életük fejlődéséhez, másrészt pedig biztosítja a pásztorok kellő felkészültségét.

Jóllehet a két Kódex előírásai alapvetően azonosak ezzel a jog-

---

¹ A kutatást az MTA támogatta a Magyar Tudományos Akadémia és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Liturgiatudományi Kutatócsoportjában folytatott munka keretében. E tanulmány létrejöttét továbbá az OTKA T 049577. számú kutatóprogram is támogatta.

intézménnyel kapcsolatban, mégis, a fenntartott bűnök intézménye eltérő szabályozású, ezért a gyóntatás során bizonyos interterrituális problémák is adódhatnak, melyek épp a gyóntatási illetékességet, vagyis a felhatalmazást érintik. Ezeknek a problémáknak a feltérképezése és a lehetséges válaszok megkeresése lenne tanulmányunk másik célkitűzése.

Az új Kódex már nem gyóntatási joghatóságról (*iurisdictio ad confessiones excipiendas*),² hanem gyóntatási felhatalmazásról (*facultas ad excipiendas confessiones*) beszél, mivel a gyóntatás a zsinati szemléletnek megfelelően nem minősül kormányzati cselekménynek, hanem a rendi hatalom gyakorlásának. Magát a gyóntatási felhatalmazás kiterjedését is új módon szabályozza a Kódex, aminek oka a mai nagy társadalmi mobilitásban, és az abból fakadó nehézségek hatékony leküzdésében található. Ám ennek ellenére azt kell mondanunk, hogy a tárgy jogrendezését illetően a változások nem minősíthetők lényegieknek,³ hiszen továbbra is fennáll a papszentelésen túl az illetékes hatóság gyóntatási felhatalmazást megadó intézkedése, mely ugyancsak a szentség kiszolgáltatásának érvényességét érinti. A Kódex revíziója során ugyanakkor voltak kísérletek arra vonatkozóan, hogy legyen elegendő a jövőben az érvényes gyóntatáshoz a papi rend. Ám ezt a felvetést joggal vetették el.⁴ Viszont mivel mind a hívek, mint pedig a papok nagy távolságokat járhatnak be, ezért a területiségre (*principium territorialitatis*) épülő felhatalmazási rendszert fel kellett váltania egy a személyiség elvére (*principium personalitatis*) épülő jogalkotásnak.⁵ Amint majd látni fogjuk, minden pap, aki tartós felhatalmazást kapott a gyóntatásra, a világon bárhol gyakorolhatja ebbéli felhatalmazottságát. Ez a rendszer megfelel tehát a mai társadalmi viszonyoknak és kedvez a pásztori tevékenység szabad gyakorlásának.

---

² A gyóntatási joghatóságról és annak 1917 utáni alakulásáról lásd NAVARRETE, U., „De extensione facultatum absolventi a casibus reservatis durante itinere maritimo vel aereo”, in *Periodica* (1960) 469-488; NAVARRETE, U., „De iurisdictione ad audiendas confessiones iuxta constitutiones primae Romanae Synodi”, in *Periodica* (1961) 160-202; PRIMETSHOFER, B., „Problemi intorno alla facoltà per sacerdoti religiosi di conferire il sacramento della penitenza”, in *Commentarium pro Religiosis* 81 (2000) 377-379; KAISER, M., „Befugnis zur Entgegennahme der Beichten”, in *Archiv für katholisches Kirchenrecht* 154 (1985) 166-175.

³ Vö. TREVISAN, G., „La facoltà di confessare”, in Miragoli, E. (a cura di), *Il sacramento della penitenza. Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, Milano 2001, 92.

⁴ Vö. TREVISAN, *ibid.*

⁵ Vö. PRIMETSHOFER, „Problemi intorno alla facoltà”, (2. láb.), 379.

2. A bűnbocsánat szentsége kiszolgáltatója

A bűnbocsánat szentsége kiszolgáltatása során a kulcsok hatalmának gyakorlásáról van szó (*exercitium potestatis clavium*), amivel kapcsolatban szintén sok tévedés ütötte fel fejét a történelem során. Voltak (és vannak), akik egyenesen tagadták, mások indokolatlanul megszorították kiterjedési körét, vagy azért, mert rosszul értették meg, vagy azért, mert tagadták isteni eredetét. Ez a hatalom minden bűn és azok ideigtartó büntetésének eltörlésére, illetve fenntartására, megtartására adatott az Egyháznak, a megkereszteltnek vonatkozásában. Akik ugyanis nem tagjai az Egyháznak, azok felett az Egyháznak nincs kormányzati hatalma. Ez a hatalom korlátlan, legalábbis abban a tekintetben, hogy minden bűnre kiterjed, és ismételt bocsánatkérés esetére is vonatkozik. Ami a Szentlélek elleni bünt illeti, az addig megbocsáthatatlan, amíg a lélekben ott van az a makacsság, ami megátalkodottá teszi a bűnöst.⁶ Szoros értelemben a bűnök megbocsátása, a bűnös feloldozása és nem felmentése történik.

A bűnbocsánat szentségének (miként az Eucharisztia és a betegek kenete szentségének is) kizárólagos kiszolgáltatója az érvényesen felszentelt pap⁷ (természetesen pap a püspök is!).⁸ A hívek csakis pap

---

⁶ Vö. MERKELBACH, B. H., *Summa Theologiae Moralís III.*, Burgis 1947, 359-365.

⁷ Akinek a szentelése érvénytelen, ontológiailag képtelen valódi szentségi feloldozást adni. Természetesen a vélelem az érvényességen van, egészen addig, amíg végrehajtható ítélet nem keletkezett az adott szentelés érvénytelenségéről. Az addigi gyónások mindazonáltal mégsem érvénytelenek, mivel a hívek jóhiszeműek voltak, s vélelmezhetően megvolt a tökéletes bánatuk.

⁸ A régi időkben előfordult az, hogy diakónusok, de világiak is hallgattak gyónásokat. Ám szentségi feloldozást természetesen adni nem tudtak. A X-XIII. században bevett gyakorlat volt az, hogy ha pap nem tudott menni a haldoklóhoz, úgy azok a bűneiket a jelenlevő klerikusoknak vagy világiaknak gyónták meg, elismerve ezzel a gyónás kötelezettségét a halálos ágyon. Ha ezek a haldoklók nem is kaphattak szentségi feloldozást, mindenesetre részük volt egy olyanfajta enyhületben és megnyugvásban, amit egyébként a bűnbocsánat szentsége adhat a gyónóknak. Vö. MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése (Szentségek és szentelmények). Egyetemi előadások a lelkipásztorkodástan köréből*, Budapest 1921, 173-174. Az ilyen nem szentségi gyónás Szent Tamás szerint szentelmény jellegű. A laikusok előtti bűnbevallás jele lehet a tökéletes bánatnak, ami magába foglalja a szentségi gyónás szándékát is, ám ebben az esetben ez lehetetlen, mivel hiányoznak a papok. Hogy miért volt lehetséges az Egyház történelme során az a gyakorlat, ami a diakónusoknak is lehetőséget adott a bűnbánat szentsége kiszolgáltatása során való közreműködésre, arra Schütz Antal az alábbi magyarázatot adja. Történelmi tény, hogy a bűnbánat teológiai értékelése során a hang-

előtt kötelesek gyónni. Akiről tudják, hogy nem pap, nem szabad nála gyónniuk, mert az ilyen gyónásról az érvénytelenséget kell vélelmezni.⁹ Ez azt jelenti, hogy elengedhetetlenül fontos a rendi hatalom, közelebb-ről a papi hatalom szentségi úton közvetített megléte (nem mintha másként pappá lehetne bárki emberfia). Ennek az ontológiai képességnek a megléte mindenkor az érvényes feloldozás egyik nélkülözhetetlen feltétele, pontosabban az alapja. A pap, mint az isteni kegyelem Isten által rendelt közvetítője jelen esetben kettős feladatot lát el: az isteni igazságosság és irgalmasság szolgálatát (*servitium divinae iustitiae et misericordiae*). Ezáltal egyrészt gondoskodik a szent Isten kellő tiszteletéről másrészt a lelkek üdvéről. E kettős feladatnak emberi szempontból egyszerre szinte lehetetlen megfelelni, mégis a pástornak elsőrendű kötelessége e két dimenziót mindenekelőtt a saját lelkében egyensúlyba hozni.¹⁰

A bűnök bocsánata szoros kapcsolatban van az Eucharisziával is, ugyanis az Úr halálának ajándéka hozta meg a bűnök bocsánatát; az Úr Jézus a bűnök bocsánatáért halt halált. Ezért tehát amint az Úr közöttünk az Eucharisziában csak a papi szolgálat által lehet, ugyanúgy szükséges a pap szolgálata a bűnbocsánat elnyerésekor is. Ugyanakkor az érvényes feloldozáshoz nem elégséges a papi karakter, hanem a jog rendelkezése révén a papnak kellő felhatalmazással is kell rendelkeznie, csak ez által gyakorolhatja a szentség kiszolgáltatását. A felszentelés révén megvan ugyan az ontológiai képessége, ám a jog nem adja meg önmagában ezzel a gyakorlási képességet, azaz inhabilitálja a személyt az illető jogcselekmény végzésére. A gyóntatási felhatalmazás elnyerése

---

súly változott. Az ógyház a vezeklésben látta a bűnbánat és bűnbocsánat legjelentősebb mozzanatát és nagy súlyt helyezett a keresztyének egyházi közösségére. Ebből adódóan könnyen elképzelhetővé vált az, hogy a vezeklés teljesítése után elég a diakónus szolgálata is az Egyházzal és az Istennel való közösség formális helyreállításához. A skolasztika ezzel szemben a bánatot és a bűnök bevallását hangsúlyozta, aminek az volt a fő célja, hogy a feloldozás megszülessék, akkor elengedhetlenné vált a felhatalmazott pap szolgálata. Ennek következtében laikusok szerepe fel sem mérülhetett. Vö. SCHÜTZ, A., *Dogmatika II*, Budapest 1937, 569-570. Végeredményben azt kell mondanunk, hogy a papi rendhez kötött gyóntatási hatalom tétéles isteni jogon alapul, tehát nem változtatható meg a jövőben sem. Vö. CONTE A CORONATA, M., *Institutiones iuris canonici ad usum utriusque cleri et scholarum. De sacramentis. Tractatus canonicus I*, Taurini – Romae 1943, 337.

⁹ Vö. NOLDIN, H. – SCHMITT, A. – HEINZEL, G., *Summa Theologiae Moralisi III. De sacramentis*, Oeniponte 1955, 288.

¹⁰ Vö. VERMEERSCH, A. – CREUSEN, J., *Epitome iuris canonici II*, Bruges – Bruxelles 1934, 113.

jogi lehetőségeinek tárgyalása előtt fontosnak tartjuk a külső és a belső fórum fogalmának tisztázását.

Felvetődhet a kérdés, hogy miért is van ezekre az úgymond korlátozó intézkedésekre szükség? Nem pusztán bürokratikus lépések-e ezek? Nem csak azért van rájuk szükség, mert valami szükséges rossz ellen nincs más ellenszer? A válaszhoz látnunk kell úgy az egyes szentségek sajátosságait, mint pedig azok egységét, szerves összetartozását, röviden alapítójuk eredendő szándékát. A gyóntatás esetében egy józan ítéletalkotás folyik a bűnös vétkességére, illetve annak súlyosságára, vagy kevésbé súlyosságára vonatkozóan, ami speciális felkészültséget kíván. Emiatt már a kezdet kezdetétől, amikor is papra kezdték a püspökök rábízni a gyóntatás feladatát, létezett egy ilyen megbízás. Nyilván olyan papot bízott meg a püspök, akit erre a feladatra alkalmasnak és felkészültnek látott.¹¹

3. A külső és a belső fórum (*forum externum et internum*) fogalma¹²

A külső és a belső fórum, mint a hatalomgyakorlás helye, teljességgel megfelel az Egyház természetének, mivel az Egyház az ember teljes javát, vagyis a lelkek üdvösségét (*salus animarum*) tartja szem előtt.¹³

E fogalompár eredete és megkülönböztetése a bűnbánati fegyelem történelmi alakulásában keresendő, pontosabban a magán penitencia (*poenitentia privata*) és a nyilvános penitencia (*poenitentia publica*) keletkezéséhez kapcsolandó. Mint tudjuk, időrendben korábbi volt az utóbbi, s talán nem tévedünk, ha a kánoni penitenciával azonosítjuk. A magán penitencia, vagyis végeredményben a mai értelemben vett gyónás gyakorlata egy gyóntató pap segítségével történt, s ezt nevezték belső fórumnak, míg a hagyományos nyilvános penitenciát külső fórumnak. Később e fogalompár vonatkoztatási pontja nem a bűnbánati fegyelem lett, hanem a kormányzati hatalom gyakorlása.¹⁴ Mindazonáltal a belső

---

¹¹ Vö. CONTE A CORONATA, *op. cit.*, 339.

¹² Erről a problémáról bővebben lásd: URRUTIA, F. J., „Il criterio di distinzione tra foro interno e foro esterno”, in Latourelle (a cura di), *Il Vaticano II. Bilancio e prospettive*, Assisi 1987, 544-570; DE PAOLIS, V., „Natura e Funzione del Foro Interno”, in AA.VV., *Investigationes Theologico-Canonicae*, Romae 1978, 115-142; ERDŐ, P., „Foro interno e foro esterno nel diritto canonico”, in *Periodica* 95 (2006) 3-35.

¹³ Vö. ERDŐ, „Foro interno” (12. láb.), 3-4.

¹⁴ Vö. DE PAOLIS, V. – CITO, D., *Le sanzioni nella Chiesa. Commento al Codice di Diritto Canonico Libro VI*, Roma 2001, 276.

fórumra történő utalás mindig megőrzött egyfajta világos utalást a lelkiismeretre vonatkozóan. Még az 1917-es Kódexben is ott van ez az utalás, mivel ennek a Kódexnek a 196. k.-ja úgy mutatja be a belső fórumot, mint a lelkiismeret fórumát (*forum conscientiae*); sőt a lelkiismeretre való utalást még fokozta az a tény is, hogy ez a belső fórum lehetett szentségi (*sacramentale*) és nem szentségi (*extrasacramentale*). Zsinat előtti szerzők nevezték Isten fórumának (*forum Dei*) a belső, illetve az Egyház fórumának (*forum Ecclesiae*) a külső fórumot. Az előbbi közvetlenül és elsődlegesen bármely hívő egyéni hasznára van, míg az utóbbi az Egyház nyilvános kormányzatára és hasznára.¹⁵ Ez így nagy vonalakban egyezik a mai szóhasználat jelezte tartalommal.

Már a mondottakból is világos, hogy nagy körütekintést kíván mind a törvényhozó, mind az egyházi törvény alkalmazójától a két fórum világos megkülönböztetése, amit részben nehezít az a körülmény is, hogy az egyházi törvény nem definiálja a két fórumot.¹⁶ Mindenesetre az új Kódex ejtette a lelkiismeretre való utalást, s egyszerűen azt állítja, hogy az egyetlen kormányzati hatalom (*potestas regiminis*) mind külső, mint pedig belső fórumon gyakoroltatik. A különbség a hatásokban van. Vagyis a külső fórumon nem kerülnek elismerésre a belső fórumon gyakorolt kormányzati cselekmények. A kormányzati cselekmények belső fórumon is tovább bonthatók. Így beszélhetünk a belső szentségi és nem szentségi fórumon végzett kormányzati cselekményekről. Szentségi egy ilyen cselekmény, ha gyónás keretében történik, szentségen kívüli pedig akkor, ha szentségkiszolgáltatáson kívül vetődött fel és lett megoldva egy adott probléma, ám titok övezi mind tartalmát, mint pedig hatásait.¹⁷ Ezzel együtt továbbra is megmaradt a lelkiismeret fórumának problémája, akár a bűnbánat szentségére vonatkozóan, akár mindazon problémák tekintetében, melyek ténylegesen csak a lelkiismeretet érintik. Ezért a lelkiismeret fórumát a szó legáltalánosabb értelmében a mindenre kiterjedő fórumnak tekintjük (a lélek erkölcsi fóruma). Ez azt jelenti, ahogy a lélek minden érzéséért, vágyáért, gondolatáért Isten előtt látja magát. Ez a fórum felel tehát a lélek ontológiai állapotáért. Természetesen ehhez a fórumhoz (is) tartoznak azok a cselekedetek és bűnök is, melyeknek a kánoni jogrendben is jelentőségük van. Mivel a kánoni törvény kötelező

---

¹⁵ Vö. MERKELBACH, *Summa Theologiae Moralis III.* (6. l.áb.), 524.

¹⁶ Vö. MIRAGOLI, E., „La Penitenziaria apostolica: un organismo a servizio dei confessori e dei penitenti”, in Miragoli, E. (a cura di), *Il sacramento della penitenza. Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, Milano 2001, 266.

¹⁷ Vö. MIRAGOLI, „La Penitenziaria apostolica” (16. l.áb.), 267.

hatálya, hasonlóan az erkölcsi törvényhez, nem pusztán a külső fórumra terjed ki,¹⁸ ezért az belsőleg, tehát a lelkiismeretben is kötelez. Mindazonáltal a jogrend számára csak bizonyos minősített cselekedetek jelentősek. Ezek képezik a jogi belső, illetve külső fórum tényállásait. Hogy melyik tényállás hová tartozik, azt a törvényhozó állapítja meg. Emiatt feszültség keletkezhet, de ellentmondás soha, a két fórum között.

A korábbi Kódex, amint már említettük, nem felhatalmazásnak, hanem joghatóságnak mondta ezt a gyóntatási jogosultságot. Az új más néven nevezi, mivel az új kánoni felfogás szerint a gyóntatás nem kormányzati cselekedet, hanem szentségi cselekmény, melyre a felszentelés képesíti az érintettet. A fakultás szó jelentését az alábbiakban körvonalazzuk. Általában jogot jelent valami megtételére. Megadása lehet egy jog adományozása, illetve elismerése. Tartalmazhat hatalmat is, de inkább csak ideiglenes és delegált jellegűt. A gyóntatási felhatalmazás az ún. lelki dolgok (*res spirituales*) közé tartozik, ezért megadása csakis ingyen, ellenszolgáltatás nélkül történhet.¹⁹ A gyóntatási felhatalmazás nem arra vonatkozik, hogy a felhatalmazott a szentségi feloldozás adására kapott hatalmat, hanem arra, hogy megengedetten és érvényesen gyakorolja rendi hatalmát a gyóntatás során. A szentségi feloldozás tehát a rendi hatalom gyakorlása, ám a gyónás nem azonosítható minden további nélkül a belső fórummal.²⁰

Aki nem rendelkezik még a megkívánt rendi hatalommal sem, és ennek ellenére gyónást hallgat és szentségi feloldozás adását kísérli meg, nyilvánvalóan nem tud érvényes feloldozást adni, sőt súlyos bűncselekményt is elkövet, melynek büntetése az önmagától beálló egyházi tilalom, és felfüggesztés, ha az illető klerikus, nem kizárva a kiközösítést sem (1378. k. 2-3 §§).

Az ún. fenntartott bűnök problémája: Ezekről már nincs szó az új latin Kódexben, mivel a fenntartást eltörölte az Apostoli Penitenciária 1983-ban. Ugyanakkor léteznek az ún. fenntartott cenzúrák, ám a tilalom, mellyel járnak, csak a szentségek vételének megengedettséget, de nem az érvényességét érintik. Így pl. ha egy kiközösített személy tudva

---

¹⁸ Ezzel szemben a világi törvényhozások ma csak külső fórumra korlátozzák az általuk hozott törvények kötelező erejét. Ezzel végeredményben azt állítják, hogy a törvény lelkiismeretben nem kötelez. Ebből adódóan, ha valaki etikai vétséget követ el, ám a jog betűjét úgymond nem sértette meg, magatartása külső fórumon, tehát a köz előtt csak vitatható, ám tevékenysége jogilag érvényes marad.

¹⁹ Vö. 879. k. 2§ CIC 1917.

²⁰ Vö. TREVISAN, „La facoltà di confessare” (4. láb.), 93.

és akarva szándékozna gyónni, nem lenne szabad feloldozni a felkészültsége ilyen hiányossága miatt, és nem a cenzúra, mint olyan miatt. Mindazonáltal a feloldozás érvényes lenne.

Az új törvényhozás sok dolgot világossá tett. A gyóntatási felhatalmazás többé nem minősíthető kormányzati (joghatósági) cselekménynek.²¹ Az Egyházban ugyanakkor csak egyetlen kormányzati hatalom létezik, mely két fórumon gyakoroltatik, a külsőn és a belsően. Ez utóbbi lehet szentségi és nem szentségi belső fórum. Ebből az következik, hogy a belső fórum kánonjogi értelemben nem a lelkiismereti, azaz nem pusztán morális fórum (*forum solum conscientiae*), hanem olyan fórum, ahol az Egyház egyetlen kormányzati hatalmát gyakorolja, mely csakis abban különbözik a külső fórumtól, hogy ezen a fórumon az Egyház a kormányzati hatalmát az egyén java érdekében a köz elől rejtetten gyakorolja, tehát külső fórumon nem jelentkeznek a hatásai. Mivel a gyóntatás esetén nem kormányzati, hanem rendi hatalom gyakorlása történik, ezért elég a felhatalmazás annak gyakorlásához. Ez azt is jelenti, hogy a gyóntatás során önmagában véve közvetlenül nincs jelentősége a külső és belső fórumnak, mint kormányzati fórumoknak. Ezért a gyóntatás valódi lelkiismereti, azaz az Isten előtti morális fórum, mely az Egyház szolgálata által jelenik meg látható módon. A gyóntató tehát, mint ilyen nem rendelkezik semmiféle kormányzati hatalommal se külső, sem pedig belső fórumon, tehát nem engedhet el büntetéseket. Ám rögtön hozzá kell tennünk, hogy ezen a lelkiismereti fórumon is néha szükség van a kormányzati hatalom (belső szentségi vagy nem szentségi fórum) gyakorlására épp azért, hogy a szent szolgálattevő jól tudja végezni feladatát. Ilyen eset például, ha a gyóntató kánoni büntetés alól old fel valakit. Ebben az esetben viszont valódi kormányzati cselekményt végez, mely kormányzati hatalmat kíván meg, és amivel az adott esetben maga az Egyház hatalmazza fel a gyóntatót azért, hogy hatékonyan végezhesse a kiengesztelődés szolgálatát.

Gyóntatási felhatalmazás elnyerhető magánál a jognál fogva

---

²¹ Jóllehet a gyóntatási felhatalmazás neve ma már nem joghatóság, ám mégis a gyóntatás egyfajta bírói cselekedet, egyfajta bírói felhatalmazottság. Sőt, talán úgy is mondhatjuk, hogy erkölcsi hatalom törvényes gyakorlása a felhatalmazásban adott keretek között. Hasonlít ilyen értelemben a bírói illetékesség (*competentia*) fogalmához, mely az adott bírót adott területen, adott ügyek kivizsgálására és eldöntésére jogosítja fel. Amint a bírói hatalom gyakorlásához sem elég a kellő szakmai felkészültség, hanem kell hozzá az illetékességgel való felruházottság, hasonlóan a gyóntatáshoz szükséges a vonatkozó speciális megbízás. Vö. MERKELBACH, *Summa Theologiae Moralis* (6. láb.), 523-524. és 531.

(törvény erejénél, hivatal erejénél, pótlás erejénél fogva), valamint az illetékes hatóság engedélye folytán. Az *ipso iure* adott fakultás nem jelent rendes fakultást, mivel a rendes és a megbízotti kategóriák nem alkalmazhatók a gyóntatási felhatalmazásra, hanem csak a kormányzati hatalomra.²²

A gyóntatási felhatalmazás a gyónás érvényességét érinti. Az a pap, akit eltiltottak a gyóntatástól, tehát bevonták felhatalmazását, és mindenütt elvesztette gyóntatási jogát, s ennek ellenére (144. k. előírása és halálveszély esetét kivéve) mégis feloldozást ad, bűncselekményt követ el, sőt maga a gyóntatás is bűncselekmény ebben az esetben. Amennyiben diakónus, vagy világi hívő kísérli meg a feloldozás adását, illetve a gyóntatást, szintén bűncselekményt követ el.

A keleti Kódexben a gyóntatási felhatalmazást a bűnök fenntartásának (*reservatio peccatorum*)²³ jogintézménye korlátozhatja, melyet egyes szerzők a legeredetibb keleti hagyományok közt emlegetnek.²⁴ A bűnök feloldozását indokolt esetben a keleti megyéspüspök (*episcopus eparchialis*) tarthatja fenn magának, ám ezzel a lehetőséggel csak akkor élhet, ha megkapta vagy a pátriarchai, illetve nagyobb érseki egyház püspökei szinódusának (ha egyházmegyéje ilyen egyházhoz tartozik), vagy a Hierarchák Tanácsának (ha egyháza a sajátjogú metropolitai egyházhoz tartozik), vagy a Szentszéknek (minden egyéb esetben) a beleegyezését.

Ma nem nagyon esik szó a tudományos értekezésekben arról, hogy a gyóntatási felhatalmazás, jóllehet a rendi hatalom megnyilvánulása, tulajdonképpen valamiféle joghatóságot, jurisdikciós jelleget is ölt a maga természetéből adódóan. Ha a gyóntatás felfogható úgy, és ezt a dimenzióját nem kerülhetjük meg (nem játszhatjuk ki az orvosi oldal kizárólagosításával²⁵), mint egy bírói ítélet meghozatalának folyamata, akkor az ítélezés természetéhez hozzá kell tartoznia a bírói joghatóságnak. Csak a fölött ítélezhetünk, aki fölött ilyenén hatalmunk van. És ennek a dimenzióknak isteni és természetjogi háttere van, legalábbis aho-

---

²² Vö. DE PAOLIS, V., „Il sacramento della penitenza”, in AA.VV., *I sacramenti della Chiesa* (Il Codice del Vaticano II, 8), Bologna 1989, 199.

²³ Erről rövid, de lényegre törő leírást lásd SZABÓ, P., *Fenntartott esetek*, in Diós, I. (szerk.), *Magyar Katolikus Lexikon III*, Budapest 1997, 559-600.

²⁴ Vö. LORUSSO, L., „Alcune osservazioni sul sacramento della penitenza nella legislazione della Chiesa Cattolica”, in *Folia Canonica* 2 (1999) 223.

²⁵ Ami az orvoslást illeti, ott is szükségképp ítélezés van, mivel fel kell állítani a diagnózist, ami pedig nem más, mint a tünetek helyes mérlegelése és megítélése. Terápia, tehát a szó szoros értelmében vett gyógyítás csak ez után történhet.

gyan ezt Mihályfi Ákos kifejti. Szerinte a gyóntatási felhatalmazás azért szükséges isteni és természetjogon, mert Krisztus Urunk a gyóntatást az ítélezés jellegével ruházta fel.²⁶ Ezt a megállapítást, jöllehet sokkal a II. Vatikáni Zsinat előtt született, ma is érvényesnek tartjuk. Ám nemrég született egy disszertáció, mely a gyóntatási felhatalmazás jogi természetét vizsgálta.²⁷ A továbbiakban ezt kívánjuk vázlatosan ismertetni. A probléma világos látásához érdemes a történelmi előzményeket megvizsgálni. Ennek tanúsága szerint a gyóntatási felhatalmazásnak, mint jogintézménynek az eredete az ókori egyház bünbánati fegyelmeiben található. Ismert tény, hogy a VI. századig kizárólagosan a püspök volt a bűnbocsánat rendes kiszolgáltatója, a kánoni penitencia előírásai szerint. A papok csak abban az esetben szolgáltatták ki ezt a szentséget, ha a püspök távol volt, illetve ha lehetetlen volt elérni. Később a tarifás penitencia elterjedése után már a papok is rendes kiszolgáltatókká váltak. Mindazonáltal megmaradt egy kötelék a régi fegyelmi renddel. A papnak a gyóntatáshoz meg kellett kapnia a püspöke engedélyét. A hívek számára előírás volt, hogy a saját papjuknál gyónjanak (püspökük és plébánosuk), illetve csak ezek engedélyével mehettek más paphoz gyónás végett. Sőt, a IV. Lateráni Zsinat (1215) szentesítette az éves gyónási kötelezettséggel együtt azt is, hogy az idegen pap előtti éves gyónás csak akkor érvényes, ha erre engedélyt kaptak a saját papjuktól. Ez volt nagy vonalakban az a gyakorlat az Egyházban, melyre szisztematikusan reflektált a skolasztika tudománya. Graciánusz volt egyike azoknak, aki különbséget tettek a szolgálattevő hatalma (*potestas ministri*) és a hatalom gyakorlása (*executio potestatis*) között, majd hamarosan megjelenik a gyóntatási joghatóság szakkifejezés is. A kulcsok hatalmát átadja a felszentelés, míg ennek a gyakorlására jogosít fel a kapott joghatóság. Gyakorlatilag ez a különbségtétel polgárjogot nyert az Egyházban, melyet az első kodifikáció is szentesített. A joghatóságon pedig kormányzati hatalmat értettek, ami a gyóntatás esetében nem hangzott idegenül, mivel a gyóntatás alapvetően egyfajta ítélező tevékenység. Mindenesetre a mondottakból kitűnik, hogy az Egyház mindig is megkívánt valamit a paptól a gyóntatáshoz a rendi hatalmon túl, ami jogi kötelékkel kötötte össze őt az egyházi hatósággal. Hogy ennek milyen nevet adtak az idők során, mellékes (engedély, joghatóság, ma épp felhatalmazás). További szempont, hogy ennek a köteléknek, illetve meglétének, vagy hiányának inhabilitáló

---

²⁶ Vö. MIHÁLYFI, *Az emberek megszentelése* (8. láb.), 174.

²⁷ Vö. WALKER, F., „Facoltà per confessare”, in *Periodica* 94 (2005) 21-41.

jellege volt-e, van-e. Ez szintén az egyházi hatóság, pontosabban az egyházi törvényhozó belátására van bízva. A 83-as Kódex előtt a szerzők különbözőképp magyarázták a joghatóság fogalmát a gyóntatásra vonatkozóan. Főleg tomista gondolkodók állították azt, hogy a gyóntatási hatalom teljes egészében a rendi hatalomból származik, s a joghatóság valami teljesen kívülről hozzáadott valami. További nehézség volt, hogy a kanonisták nem tudták kellően kapcsolni a gyóntatási joghatóságot a joghatóság általános fogalmához. A joghatóság egyfajta új értelmezésére volt szükség. S ennek az értelmezési problémának a megoldási kísérletei két fő csoportra oszthatók, aszerint, hogy a szerzők vagy a formális, vagy a materiális szempont részesítették-e előnyben. Akik a formális oldalt hangsúlyozták, azok úgy tekintették a gyóntatási joghatóságot, mint ami nem annyira valódi hatalom, hanem ami inkább a rendi hatalom gyakorlásának a szabályozása. Akik ellenben a materiális szempontot emelték ki, azok a szerzők amelletts vokoltak, hogy itt a joghatósági hatalom belső szükségszerűségéről van szó, főleg annak egyházi jellege miatt (s nem annyira azért, mert a gyóntatás ítélezés jellegű cselekmény). S ekkor az új Kódex új elnevezést vezetett be, nevezetesen a felhatalmazást.²⁸ Ezt a jogi figurát a kanonisták többsége egyszerűen úgy értelmezi, mint egy engedélyt, melynek birtokában gyakorolható a gyóntatásra vonatkozóan a rendi hatalom. Ám az igazi kérdés az, hogy mit is jelent pontosan ez az engedély? Arról van-e szó, hogy az egyházi hatóság egyszerűen fenntartott valamit ebből a rendi hatalomból, s az engedéllyel gyakorlatilag megszünteti ezt a fenntartást, vagy a dolog ennél összetettebb? Az biztos, hogy az Egyház a felhatalmazás megadásával alkalmasnak minősíti a papot a hívek gyóntatására. Erre a külön minősítésre azért is van szükség, mert ennek a szentségnek a kiszolgáltatása nemcsak a szolgálattevőn áll vagy bukik, hanem a felvevőn is. A kiszolgáltató alkalmasságáról tehát külön meg kell győződni. Ez a felhatalmazás tehát nem joghatóság gyakorlása, hanem a rendben kapott hatalom

---

²⁸ Talán nem felesleges itt megjegyeznünk, hogy Felix Cappello érdekes módon magyarázta és határozta meg a gyóntatási joghatóságot. Sajátossága abban áll, hogy ő maga is facultas-nak nevezi: „Potestas ordinis dat proximam aptitudinem et dispositionem ad hoc quod quis recipiat iurisdictionem in subditos pro danda iisdem absolute et peccatis. Potestas iurisdictionis est facultas exercendi potestatem ordinis in quosdam determinatos tanquam in subditos legitime designatos. Prior dat capacitatem, altera est facultas istam capacitatem exercendi; unde ex potestate iurisdictionis iudicium est validum, ex potestate ordinis est efficax. Potestas confessorii pertinet ad potestatem clavium proprie dictam”. Vö. CAPPELLO, F., *De poenitentia. Tractatus canonico-moralis de sacramentis II.*, Taurini – Romae 1944, 232.

konkretizálása, éspedig abban a tekintetben, hogy kikkel szemben, mikor és hogyan lehet azt érvényesen és megengedetten gyakorolni. Az Egyház hatalma kiterjed arra is, hogy akár a szentségek vonatkozásában is invalidáló törvényeket hozzon, feltéve, ha ezek a törvények nincsenek ellentétben az adott szentség lényegével. Így korlátozható a szentségek kiszolgáltatása, felvétele, vagy sajátos feltételekhez köthető ugyancsak kiszolgáltatásuk, vételük. Mindezek alapján azt kell állítanunk, hogy a gyóntatási felhatalmazás kifejezi egyszerre a bűnbánat egyházi jellegét, annak bírói karakterét és a gyónók javának sajátos védelmét. Ami az egyházi jellegét illeti, a felhatalmazás kiemeli azt a vonását a papoknak, hogy a püspöki rend munkatársai, s apostoli tevékenységükben a püspöktől függenek (LG 28a). A pap nem a maga nevében bocsátja meg a bűnöket, hanem egyszerre Krisztus személyében és az Egyház nevében. Krisztus ugyanis az Egyházra bízta a bűnök bocsánatának szolgálatát, s a pap az Egyház képviselője ebben az értelemben. Az Egyház nevében eljárni annyi, mint az Egyház előírásai szerint és előírásainak szellemében eljárni. Ez gyakorlatilag a vonatkozó fegyelem megtartását és a Tanítóhivatal által beterjesztett tanításhoz való hűséget jelenti. Ami a második, vagyis a bírói karaktert illeti, a felhatalmazás illetékesnek jelenti ki a papot arra, hogy mint a kellő hatalommal felruházott bíró, végezze a kiengesztelődés szolgálatát. Végül a gyónók javának védelmével kapcsolatban azt kell világosan látnunk, hogy itt a hívek egyik alapvető jogáról van szó. Éspedig a személyt a maga intimitásában talán leginkább érintő szentség felvételéről. Illő, sőt követelmény, hogy ezt a szolgálatot méltó, tehát a kellő tudással, szentséggel rendelkező pap végezze. Ez még akkor is így van, ha a szentség *ex opere operato* hatékony a méltatlan gyóntató szolgálata esetén is. Ebben az értelemben ennek a szentségnek a gyümölcsöző vétele nagymértékben függ nemcsak a gyónó, de a gyóntató kellő felkészültségétől is. Ezáltal a hívek hatásosabban tudnak részt kapni az Egyház lelki javaiból. Ezt szolgálja tehát a gyóntatási felhatalmazás jogi figurája.

4. A magánál a jognál fogva adott gyóntatási felhatalmazás címzettjei

A hatályos jog szerint gyóntatási felhatalmazás elnyerhető magánál a jognál fogva, valamely hivatal erejénél fogva, illetve az illetékes egyházi hatóság engedélyezése folytán. Ezek közül most lássuk az elsőt.

1) *A római pápán* kívül magánál a jognál fogva (a törvény elő-

írása értelmében) rendelkeznek gyóntatási felhatalmazással: a) *a bíborosok*, akik számára nincs semmiféle korlátozás, vagyis mindenütt a világon a híveket gyóntathatják, a pápán kívül ezt senki sem tilthatja meg nekik. b) *a felszentelt püspökök*: ők is mindenütt érvényesen gyóntatnak, ám számukra létezik egy a megengedettséget érintő korlátozás: ha egyedi esetben a helyi megyéspüspök meg nem tiltja ezt a számukra, s ebben az esetben az illető megyéspüspök joghatósági területén tilos számukra a gyóntatás (másutt teljesen legitim). Ám a püspök általában nem tilthatja meg az összes püspöknek azt, hogy egyházmegyéjében gyóntassanak. Természetesen a pápa élhet ilyen tilalommal, mely vonatkozhat bizonyos területre, személyek valamely csoportjára, de akár totális tilalom is lehet. A törvény rendelkezése értelmében tehát közvetlenül rendelkeznek a személyek fenti kategóriái gyóntatási felhatalmazással. A pápa, mint legfőbb pásztor, mindig és mindenütt szabadon gyakorolja hatalmát, s nincs szüksége semmiféle különleges felhatalmazásra. Maga a tételes isteni jog a forrása e hatalmának. A pápa illetően hatalmát kimondó kánon tehát csak deklaratív és nem konstitutív természetű. A bíborosok és a püspökök esetében a gyóntatási felhatalmazás törvény általi közvetlen megadását ezeknek a személyeknek a méltósága és az egyházban betöltött pozíciója indokolja. A Keleti Kódex külön nem tesz említést a pátriárkákról. Ebből az következik, hogy mivel püspökök, mindenütt a világon érvényesen szolgáltatják ki a bűnbocsánat szentségét.²⁹ Mindazonáltal a jog előírásai szerint más egyházmegye megyéspüspöke megtilthatná a pátriárkák számára a bűnbánat szentsége kiszolgáltatását, a tilalmat életbe léptető püspök joghatósági területére vonatkozóan.³⁰

2) A 967. k. 2§ rendelkezése *ipso iure* kiterjeszti a gyóntatási felhatalmazást, ami igen nagy jelentőségű változás a régi joghoz képest. Ez a kiterjesztés nyilván nem érinti a fentiek szerint a bíborosokat és a felszentelt püspököket. Arról van szó, hogy akik hivataluknál fogva, akár az inkardinációjuk, vagy a lakóhelyük (de nem pótlakóhely!) szerinti helyi ordinárius engedélye alapján állandó gyóntatási felhatalmazást kaptak, azok ezzel a felhatalmazással az egész világon mindenütt élhetnek, kivéve, ha valamely helyi ordinárius a joghatósági területén egyedi esetben ezt megtiltotta volna a számukra. Ezen a helyen az illető nem gyóntathat érvényesen, tehát megengedetten sem. Az Egyházban a római

---

²⁹ Vö. SALACHAS, D., *Teologia e disciplina dei sacramenti nei Codici latino e orientale. Studio teologico-giuridico comparativo*, Bologna 1999, 237-238.

³⁰ Vö. LORUSSO, „Alcune osservazioni” (24. láb.), 222.

pápán kívül nincs egyetlen olyan hivatal sem, mely automatikusan gyóntatási fakultással is együtt járna.³¹ Így a pápán kívül nincs egyetlen hatóságnak sem hatalma arra, hogy az egész világra szóló gyóntatási felhatalmazást adjon akár hivatal erejénél fogva, akár engedélyezés folytán. Ez azt is jelenti tehát, hogy minden gyóntatási felhatalmazás, akár hivattal jár, akár engedélyezés révén elnyert, csak korlátozott lehet, vagyis csak bizonyos területen, vagy csak meghatározott személyek vonatkozásában érvényes. A gyóntatási fakultás egyetemes kiterjesztésére csakis a legfőbb törvényhozó jogosult, vagy közvetlenül, vagy ilyen záradékot tartalmazó törvény hozásával (*vi legis*). Esetünkben ilyen egyetemes törvényről van szó.

3) A 967. k. 3§ szintén egy kiterjesztést tartalmaz, mely a pápai jogú, klerikusi szerzetes intézmények, valamint apostoli élet társaságai tagjaira vonatkozik, akik hivataluknál fogva, vagy az illetékes előljáró engedélyénél fogva rendelkeznek gyóntatási felhatalmazással. A jog rendelkezése folytán ez a felhatalmazásuk kiterjed az intézet vagy a társaság minden tagjára, és azokra is, akik éjjel-nappal házaikban tartózkodnak (de csak ezekre, tehát nem minden hívőre, hanem csak az illető szerzetesintézmény tagjaira³²), továbbá megengedetten élhetnek e felhatalmazással bárhol a világon (az érintett személyek vonatkozásában), kivéve, ha egyedi esetben meg nem tiltaná valamely nagyobb előljáró a saját alárendeltjei vonatkozásában. Ez a tilalom csak a megengedettséget érinti. A szerzetes papoknak, hacsak előljárójuk nem helyi ordinárius is (pl. területi apát), ahhoz, hogy intézményükön kívül mindenütt és minden hívőt gyóntathassanak, gyakorlatilag a lakóhelyük szerinti helyi ordinárius felhatalmazására van szükségük (969. k. 1§). Ha a saját ordinárius visszavonja az általános felhatalmazást, az illető pap mindenütt elveszíti gyóntatási felhatalmazottságát.

Ami pedig a vonatkozó keleti jogot illeti, a 723. k. 2§ úgy rendelkezik, hogy „hivatalánál fogva a bűnbánat szentsége kiszolgáltatása hatalmával van felruházva a pápai vagy pátriarchai jogú szerzetes intézménynek, vagy a szerzetesek módjára közös életű társaságnak minden előljárója, ha áldozópap, saját intézményeinek tagjai iránt, továbbá azok felé, akik éjjel-nappal a házában tartózkodnak”. A pátriarchai jogú szerzetesintézményekkel egyenlő elbírálásúak a nagyobb érseki jogon létező szerzetes intézmények. Egy szerzetesintézmény vagy társaság akkor

---

³¹ Vö. TREVISAN, „La facoltà di confessare” (4. láb.), 94.

³² *Ibid.*

pátriarchai vagy nagyobb érseki jogú, ha maga a pátriarcha vagy a nagyobb érsek alapította vagy határozatával ilyennek ismerte el azokat.³³

4) A hiányzó gyóntatási felhatalmazást maga a jog pótolja jól meghatározott feltételek esetében, így a köztévedés vagy a pozitív valószínű kétség fennálltakor (144. k. *CIC* és 994. k. *CCEO*). A) *A jogi-, illetve ténybeli köztévedés esete (error communis)*: A tévedés hamis ítélet a valóságról. Köztévedésről akkor beszélünk, amikor egy közösség, vagy csoport ítél meg egy szituációt tévesen. A tévedés oka lehet tudatlanság, de lehet más olyan körülmény, mely alkalmas arra, hogy tévedésbe vigye a közösséget, vagy tagjainak jelentős részét (tehát a közösség egyes tagjai ismerhetik az igazságot³⁴). Esetünkben arról van szó, hogy a közösség tévesen ítéli meg a gyóntatási felhatalmazás meglétét. Ennek klasszikus esete az a szituáció, amikor a papnak nincs érvényes gyóntatási felhatalmazása (és ezt a hívő közösség nem ismeri), s ennek ellenére beül gyóntatni. Még ha tudatosan is tenné ezt a pap (akit egyéb kánoni büntetés nem sújt) érvényesen gyóntatna, mivel az egyház jogrendjében a legfőbb törvény a lelkek üdvössége.³⁵ Sőt, ha maga a pap provokálná a köztévedést, pl. megfelelő ok miatt (nincsenek jelen tartósan más gyóntatók, vagy maga a gyónó kérné a pap szolgálatát) nem lenne erkölcsileg sem vétkes ezért, mivel fontosabb az, hogy a hívő kiengesztelődjék az Istennel és az Egyházzal (s ez közjő, közérdek), minthogy a gyóntató felhatalmazása hiányában erre a békére nem juthatna el.³⁶ További esetek, melyek alkalmasak a köztévedés előidézésére:³⁷

1) ha valamely pap simónia útján nyerte volna el olyan hivatalát (s ezt a hívek nem tudják), amihez gyóntatási felhatalmazás is társul, pl. így lett plébános, vagy helyi ordinárius, de más módon nem kapott tartós gyóntatási felhatalmazást. Ha ez a személy beülne gyóntatni. 2) Ha valamely pap bizonyos ideig gyóntat úgy, hogy feltételezik róla azt, hogy felhatalmazással rendelkezik, ám nincs neki, vagy már megszűnt, 3) Ha valahol idegen papot, mint gyóntatót előre bejelentenek. 4) Ha tévedésből ortodox paphoz fordulna katolikus hívő gyónás végett, tehát nem tudná,

---

³³ Vö. LORUSSO, „Alcune osservazioni” (24. láb.), 222.

³⁴ Vö. TREVISAN, „La facoltà di confessare” (4. láb.), 98.

³⁵ Vö. VERMEERSCH, A., *Theologiae Moralis. Principia – Responsa – Consilia. III. De personis, de sacramentis, de legibus Ecclesiae et censuris*, Romae 1935, 401.

³⁶ Vö. TREVISAN, „La facoltà di confessare” (4. láb.), 98-99. Megfelelő ok hiánya esetén azonban vétkes lenne a pap a köztévedés provokálásában, ami azonban a feloldozást nem tenné érvénytelenné. Vö. NOLDIN – SCHMITT – HEINZEL, *Summa Theologiae Moralis* (9. láb.), 295.

³⁷ Vö. CSÁSZÁR, *Gyóntatók zsebkönyve* (37. láb.), 20-21.

hogy az illető pap ortodox és nem katolikus. B) *A pozitív és valószínű kétség esete (dubium positivum et probabile)*: A kétség általában azt jelenti, hogy a kételkedő nem tudja eldönteni, mi az igazság, mivel mind valami mellett és mind ellene is hasonló erejű indokok hozhatók fel. A kétség lehet negatív és pozitív. Negatív akkor, ha valaminek se állításához, se tagadásához sem állnak rendelkezésre indokok. Ez a pusztá tudatlanság állapota, vagyis az ismeret hiánya (*nescientia*), és nem a kötele ismeret hiánya (*ignorantia*). Ennek nincs jogi jelentősége. Pozitív a kétség, ha léteznek indokok, motívumok, melyek alapján állítható, vagy tagadható valamely dolog megléte. Ezeknek a motívumoknak a súlya különböző lehet, s elérheti a valószínűség fokát, ami több mint a pusztá lehetőség. A jog csak a valószínűséget tudja tekintetbe venni, mivel ami valószínű, könnyen valóság is lehet. Jogkétség akkor áll fenn, ha maga a norma, vagy a léte, az értelmezése, a természete, vagy a megszűnése a kétség tárgya. Esetünkben arról a pozitív és valószínű kétségről van szó, hogy megvan-e az illető papnak a gyóntatási felhatalmazása, vagy hogy az az adott körülmények között továbbra is érvényes-e.

Az érvényes feloldozáshoz szükséges felhatalmazás nélküli gyóntatás büntetendő cselekmény (1378. k. 2§. 2), bár a köztévedés kihasználása adott esetben megengedett lehet. Példák a pozitív valószínű kételyre: 1) Jogot illető kétség: pl. ha a gyóntató abban kételkedik, hogy a bűn az adott körülmények közt fenn van-e tartva, bár nincs felhatalmazása a fenntartott bűnök alól való feloldozásra. 2) Ténybeli a kétség, ha pl. a cselekedet érvényessége kétes valamely ténynek bizonytalansága miatt. Így ha a gyóntató abban kételkedik, hogy a kapott felhatalmazás meddig tart, mert a felhatalmazó okiratot elvesztette, vagy afelől kételkedik, hogy fakultása kiterjed-e az adott esetre, vagy sem.³⁸

5) Halálveszélyben³⁹ (de nem *in articulo mortis*) minden pap érvényesen és megengedetten gyóntat, mégpedig minden cenzúra és bűn alól érvényes feloldozást adhat, még akkor is ha nem lenne érvényes gyóntatási felhatalmazása (pl. ki lenne közösisítve, fel lenne függesztve). Sőt még olyan helyzetben is, amikor van a közelben más, megfelelő

---

³⁸ *Ibid.*

³⁹ Halálveszélyben levőknek minősülnek: 1) akik súlyosan betegek (pl. ragályos betegség komoly veszélye, fertőzés, nehéz szülés stb.), 2) Külső körülmények miatt vannak halálveszélyben: a) mozgósított katonák; mindazok a férfiak és nők – a szerzetesnőket nem kivéve –, akik valamilyen címen a mozgósított sereghez tartoznak és a táborokban tartózkodnak. Itt mozgósításon a valóban háborúba való készülődést, tehát nemcsak gyakorlatozást kell érteni. Vö. CSÁSZÁR, *Gyóntatók zsebkönyve* (37. láb.), 17.

fakultással rendelkező paptestvér. Ez az eset is a magánál a jognál fogva történt felhatalmazásnak tekintendő. E rendelkezés értelme szintén a lelkek üdvösségében keresendő; halálveszély esetében a legfontosabb az, hogy az érintett személy Istennel és az egyházzal való kiengesztelődéssel a szívében készüljön a halálra, s ehhez szükséges és elégséges egy érvényesen felszentelt pap jelenléte. További szempont a gyóntató szabad megválasztásának a joga (gondoljunk arra, ha csak így lehetne teljes gyónást végezni; pl. a jelenlevő fakultással rendelkező pap mondjuk a halálveszélyben levő fia), ami halálveszélyben is megilleti a hívőt. Ebben a rendelkezésben is megcsodálhatjuk az Egyház jogrendjének rugalmasságát, tapintatát.

5. A hivataluknál fogva felhatalmazással rendelkező személyek

A kánon különböző módon rendelkezik, attól függően, hogy a gyóntató egyházmegyes, vagy szerzetes pap-e. Az alábbi személyek tehát nem magánál a jognál fogva, hanem hivataluknál fogva rendelkeznek a szükséges fakultással. A) *Az egyházmegyes papság vonatkozásában* hivataluk erejében felhatalmazottak a gyóntatáshoz, és pedig hivatali illetékességük határain belül: A helyi ordinárius: megyéspüspök, s a vele jogilag egyenlő elbírálású főpásztorok (368. k.), az egyházmegyei kormányzó, az általános és a püspöki helynökök. A penitenciárius kanonok (508. k.). A keleti Kódexben ismeretlen az ilyen hivatal.⁴⁰ A plébános (519. k.) és mindazok, akik a plébánost helyettesítik (pl. plébániai kormányzó, quasi-plébánia plébánosa, missziót vezető pap, vagy a plébános akadályoztatása esetén a helyét ideiglenesen átvevő káplán, mint plébániai kormányzó) (540. k.). Ha papokra *in solidum* (egyetemlegesen) bíznak plébániát, mindegyik a plébános jogkörével rendelkezik. A szeminárium rektor a 262. k. előírása értelmében. A lelkész (564 és 566. k. 1§). B) *A nem egyházmegyes klérus számára*: hivataluk erejében a saját alárendeltjeik és a házban éjjel-nappal ott tartózkodó személyek (pl. kollégisták) vonatkozásában gyóntatási felhatalmazással rendelkeznek (az egyházmegyes klérus illetékeseinek analógiájára): a pápai jogú klerikusi szerzetes intézménynek vagy apostoli élet társaságainak azok az előjárói, akik a szabályzat szerint végrehajtói kormányzati hatalommal rendelkeznek (ilyenek biztosan a nagyobb előjárók). A 630. k. 4§ tiltja ezen előjárók számára alárendeltjeik gyóntatását, kivéve, ha azok azt

---

⁴⁰ Vö. SALACHAS, *Teologia e disciplina* (29. l.áb.), 239.

egyedi esetben önként kéri. E rendelkezés értelmében egyrészt az, hogy biztosítsa az alárendelt lelkiismereti szabadságát, másrészt pedig az, hogy elkerülhetővé tegye azt a veszélyt, hogy az előjáró mégis felhasználja a gyónásból szerzett információt kormányzati döntéseihez, cselekményeihez.

Amennyiben a fent említett klerikusoknak nincs általános gyónatási felhatalmazásuk, csak a gyónatásra jogosító hivataluk, úgy gyónatási felhatalmazásuk csak joghatósági területükre vonatkozik, vagyis e területen kívül nem gyónathatnak. Ha mégis megtennék, úgy a feloldozás érvénytelen lenne, kivéve, ha a köztévedés vagy valószínű kétség esete állna fenn, valamint halálveszély fennálltakor.

A nagyobb előjárókkal egyenlő elbírálásuk a primás-apátok és a monasztikus kongregáció előjárói.

6. Gyónatási felhatalmazás az illetékes hatóság engedélye folytán

A gyónatási felhatalmazás megadására illetékes hatóság lehet a helyi ordinárius, illetve helyi hierarcha (helynökök, exarchák, apostoli kormányzók), illetve a szerzetes előjárók.

A kánon előírása szerint csakis a helyi ordinárius adhatja meg bármely papnak (nem szükséges az, hogy az ő egyházmegyéjébe legyen inkardinált, sem az, hogy ott lakóhelye, vagy pótlakóhelye legyen) a gyónatási felhatalmazást (feltéve, ha a felhatalmazás nem habituális; míg a habituális, azaz állandó felhatalmazáshoz viszont az engedélyező ordinárius részegyházába való inkardináltság, illetve az ott lakóhellyel való rendelkezés szükséges). Ez a felhatalmazás önmagában csak az ordinárius joghatósági területére (*territorium, dicio*) vonatkozik, ám a jog rendelkezése folytán az egész világra kiterjesztődik a 967. k. rendelkezése értelmében, feltéve, ha a helyi ordinárius állandó gyónatási felhatalmazást adott. Ha a helyi ordinárius szerzetes vagy az apostoli élet társaságához tartozó papnak ad gyónatási felhatalmazást, az érintett papok ne éljenek e felhatalmazással előjárójuk legalább vélelmezett (nem szükséges kifejezettnek lennie) engedélye nélkül. Ez a szabály érvényes a világi papok vonatkozásában is. Akik lakóhelyet változtatnak, vagy más részegyházba inkardinálódnak, új helyi ordináriusuk részéről célszerű magatartás, ha kéri a pap korábbi ordináriusának véleményét a gyónatással kapcsolatos felkészültségéről.⁴¹

---

⁴¹ „Ennek a szolgálatnak betöltéséhez a gyónatónak feltétlenül rendelkeznie kell különös emberi képességekkel, ezek: okosság, diszkréció, megkülönböztető képesség, szelíd

A szerzetes intézmény, vagy az apostoli élet társaságának előjárói illetékesek abban, hogy bármely papnak (egyházmegyésnek is!) gyóntatási felhatalmazást adjanak saját alárendeltjeik és azok számára, akik éjjel-nappal a házban tartózkodnak, gyóntatására. Így a helyi előljáró a ház vonatkozásában, a tartományfőnök a tartománya, míg az általános főnök pedig az egész intézmény vonatkozásában illetékes erre.

Jóllehet a gyóntatási felhatalmazásra vonatkozó jogalkotás az egyetemességet hangsúlyozza, mindazonáltal, ma sem tilos olyan nem általános gyóntatási felhatalmazás adása az ordináriusok részéről, mely csak bizonyos helyre, pl. egyházmegye, bizonyos személyekre, pl. szerzetesház lakóira stb. vonatkozik.

7. A gyóntatási felhatalmazás korlátozása⁴²

Elvileg ma is lehetséges bizonyos korlátozás a gyóntatási felhatalmazás tekintetében, ami mindig a gyóntatóra és sohasem a gyónóra vonatkozik, mivel a gyóntatási felhatalmazás korlátozásáról van szó. Aki ugyanis nem kapott állandó felhatalmazást, az a gyóntató csak az adott területen gyóntathat. Ez tehát egy helyi korlátozásnak minősül. További korlátozási lehetőség a potenciális gyónók bizonyos körének gyóntatására szóló felhatalmazás.⁴³ Ilyenek gyakorlatilag a szerzetesintézmények

---

határozottság és jóság. Továbbá szüksége van komoly és alapos, nem töredékes, hanem teljes és harmónikus felkészültségre a teológia különböző területein, a pedagógiában, a pszichológiában, az elbeszélgetés módszereiben. Mindenek fölött Isten szavának élő ismerete szükséges, valamint az, hogy át is tudja adni. De még szükségesebb, hogy ő maga mély és valóban lelki életet éljen... az emberi adottságok, a keresztyény erények és a lelkipásztori képesség kívánt értékeit nem szerezhetjük meg rögtönzéssel vagy erőfeszítés nélkül. A bűnbánat szentségének szolgálatára minden papnak már a szemináriumban kell előkészülnie a dogmatika, az erkölcsen, a lelkipásztorkodás tanulásával; de foglalkoznia kell az emberi tudományokhoz tartozó tárgyakkal is: a dialógusok módszerével, lelkipásztori eszmecserékkel. Továbbá be kell őt vezetni a gyóntatás tapasztalataiba, és abban továbbra is támogatni kell.” (*Reconciliatio et poenitentia*, 29), idézi SALACHAS, *Teologia e disciplina* (29. l.áb.), 242-243.

⁴² Ez a fejezet teljesen Mihályfi Ákos felfogásmódjára támaszkodik. Vö. MIHÁLYFI, *Az emberek megszentelése* (8. l.áb.), 187-193.

⁴³ A IV. Lateráni Zsinat bevezetett egy sajátos személyre szóló korlátozást, éspedig azt, hogy a hívőnek a saját plébánosánál, vagy annak engedélyével másnál, volt köteles a gyónását elvégezni. Ma ez teljességgel elfogadhatatlan felfogásnak minősül. Ám ha jól meggondoljuk a dolgot, a saját plébános az, aki mint saját pásztor, gondját viseli a nyájnak. Ezért ő ismeri leginkább a híveit, így a gyónás és tanácsadás is hatásosabb lehet. Ezzel nem azt állítjuk, hogy vissza kéne ehhez a gyakorlathoz térni, csak annyit kívánunk érzékelteni, hogy egy ilyen rendelkezés a maga kontextusában teljesen

előjárói által a rend tagjainak, vagy más papoknak adott felhatalmazásai. Végül korlátozhatja a gyóntatási felhatalmazást az ún. fenntartás jogintézménye (*institutum iuridicum reservationis*). Ez a korlátozás bűnökre, vagy büntetésekre vonatkozhat. Így beszélhetünk bűnök fenntartásáról (*reservatio peccatorum*), illetve büntetések fenntartásáról (*reservatio ratione censurae*). E két fenntartás adott bűn-bűncselekmény esetén egyesülhet (nem szükségszerű). Tehát fenn lehet tartani egy bűnt is, és ha az bűncselekmény is, és azt is fenntartja a hatóság, úgy abban az esetben egyidejű kettős fenntartással van dolgunk. Ilyen esetben, ha kiközösítésről, vagy egyházi tilalomról van szó, úgy a szentségi feloldozás előtt mindenképp szükség van a cenzúra feloldására.⁴⁴

A bűnök fenntartása azt jelenti, hogy a felsőbb illetékes hatóság bizonyos bűnök feloldozását magának tarthatja fenn úgy, hogy közben kizárja az alsóbb hatóság érvényes feloldozás adási hatalmát a fenntartott bűnök vonatkozásában. A bűnt kétféleképpen lehet fenntartani: 1) önmagáért (*ratione sui*), vagy 2) a bűncselekményre kirótt büntetés miatt, mely akadályozza a szentségek felvételét (*ratione reservatae censurae impediens receptionem sacramentorum*). Itt tehát a bűn feloldozása nem önmagában van fenntartva, hanem a büntetés miatt. Amíg tehát nem engedik el a büntetést, a bűn alól sem lehet feloldozást kapni.

Mi a célja ennek a jogintézménynek?⁴⁵ Mielőtt erre a kérdésre megpróbálnánk választ adni, meg kell állapítanunk, hogy az Egyháznak van hatalma, tehát van joga a bűnök fenntartásához, éspedig az Úr akaratának megfelelően: Akinek meghagyjátok bűneit, bűnükben maradnak. Ezt a jogot két tényező alapozza meg, vagy legitimálja (ha így tetszik), s ez az a két cél/ok a következő, amiért is az Egyház él ezzel a jogával: 1) A fő ok egyházkormányzati természetű: az egyházi közjő kívánja ezt

---

megfelel az Egyház szándékának, vagyis a lelkek üdvözítésének.

⁴⁴ Vö. VERMEERSCH – CREUSEN, *Epitome iuris canonici* (10. lábj.), 119.

⁴⁵ A fenntartás (*reservatio*) intézménye azt jelenti, hogy a felsőbb hatóság a maga ítélőszéke elé von valamely ügyet, s ezzel az intézkedésével kizárja az önmagában kellő hatalommal rendelkező alsóbb hatóságot. Vagy ha a felsőbb hatóság egyik illetékeségi helyről egy másik, de felsőbb hatóságához csoportosít át illetékességeket. Ennek a jogintézménynek általában hármas célja van, amint azt Wernz-Vidal magyarázza: 1. a bűncselekmény megbüntetése (*poena delicti*), vagyis a hívek bizonyos (bűnös) cselekményektől való elrettentése; 2. a bűnös hatékonyabb megjavítása (*medicina peccantis*): így a bűnös tapasztaltabb orvos kezébe kerül és 3. a fegyelmi cél, vagyis a hierarchikus rend védelme (*tuitio ordinis hierarchici*). Amint majd mindjárt látni fogjuk, a büntető jelleg a bűnök, de még a bűncselekmények fenntartása esetén is ki van zárva, annak ellenére, hogy megnehezíti a gyónó helyzetét. Vö. WERNZ, F. X. – VIDAL, P., *Ius Canonicum. Codicis normam exactum IV. De rebus*, Romae 1934, 165.

meg. Egyes súlyosabb bűnök különös fenyegetést jelentenek a közjóra, ami a hatóság részéről azzal jár, hogy megtegye a szükséges óvintézkedéseket. 2) Másodsor pedig arra szolgál a bűnök fenntartása, hogy visszaszorítsa a bűnöket, hogy elriassza e bűnök megtételétől azokat, akik azok elkövetését fontolgatják. A fenntartásban ugyanakkor van valami pedagógiai célzat is, rádöbbenteni az elkövetőket tettük súlyára. További szempont, hogy a fenntartott bűnök feloldozására kijelölt gyóntatók valószínűleg nagyobb szakértelemmel tudják orvosolni az elkövetők lelkében a bűn okozta sebeket.⁴⁶

A *reservatio peccatorum* jogintézménye ugyanakkor nem büntetés a gyónó számára, hiszen a fenntartás közvetlenül a gyóntató magatartására vonatkozik, megszorítva annak feloldozási hatalmát.⁴⁷

1/ Általános elvek a bűnök tényleges fenntartásához

A bűnök fenntartásával, amint a fentiekből kiviláglik, nagyon körültekintően kell bánni. Ezért esetleges bevezetésükre a századok során a moralisták és a kanonisták az alábbi kritériumokat dolgozták ki:

1) A bűnök fenntartására illetékes hatóság: a pápa és általában a megyéspüspökök (és akik vele a jogban egyenlő elbírálás alá esnek), továbbá a pápai jogú klerikusi szerzetesintézmények és apostoli élet társaságainak legfőbb elöljárói. A fenntartás lehet továbbá *a iure* és *ab homine*. Azaz vagy maga a törvényhozó parancsolja meg jogalkotásával, vagy az elöljáró lát szükségesnek egy ilyen intézkedést a joghatósági területe számára.⁴⁸ 2) Ami a bünt illeti, csak olyan bünt szabad fenntartani, ami úgy tárgyilag, mint pedig alanyilag súlyos bűn. „Ha az elkövetett bűn akár az anyag csekélysége miatt, akár a bűnös nem teljes beszámíthatósága miatt (félálomban, részegségben, megfontolást kizáró nagy felindulásban) csak bocsánatos: fenntartás alá nem esik. A bűnnek azon rosszaság teljes tudatában kell elkövetettnek lennie, amely miatt a fenntartás történt (*peccatum formale*)... A bűnnek tettel elkövetett bűnnek kell lennie (*peccatum externum*). De nem szükséges a fenntartáshoz, hogy nyilvános legyen (*peccatum publicum*), a titkos bűn is (*peccatum occultum*) fenntartás alá esik. 3) Szükséges az is, hogy a bűn a maga nemében befejezett, illetve hatást elért legyen. Így ha nemi bűnök tartat-

---

⁴⁶ Vö. SZEREDY, J., *Egyházjog*, Pécs 1883, 1169.

⁴⁷ Vö. VERMEERSCH – CREUSEN, *Epitome iuris canonici* (10. l. ábr.), 118.

⁴⁸ Vö. CASSOLA, O., *Censurae reservatae*, in Palazzini, P. (cura), *Dictionarium morale et canonicum I.*, Romae 1962, 640.

nak fenn, mindig csak a *copula perfecta* esik fenntartás alá. Más bűnök fenntartás alá esnek, ha a célzott hatás bekövetkezett. Például ha a gyilkosság bűne van fenntartva, a fenntartás csak akkor következik be, ha a gyilkos csakugyan embert ölt. Gyűjtogatásnál, ha csakugyan tűz támadt. Magzatelhajtásnál, ha ez csakugyan be is következett. 4) A bűnnek biztosnak kell lennie. Ha kétség merülne fel, akár a bűntényre (*dubium facti*), akár a fenntartásra (*dubium iuris*) vonatkozólag, minden gyóntató megadhatja a feloldozást. S ha később ki is derül a bűnnek, illetve fenntartásának bizonyossága, új feloldozásra már nincs szükség. Fölmérül itt a kérdés, vajon aki nem tudott a bűn fenntartásáról semmit, az is a fenntartás alá esik-e?... A fenntartás nemtudása attól nem szabadít fel senkit... 5) Vajon a gyermekek is aláesnek-e a fenntartásnak? Az egyházi törvénykönyv világosan kimondja, hogy a gyermekek nem esnek a törvényben kirótt egyházi büntetések alá (2230. k. poenae latae sententiae). De minthogy a bűnök fenntartása nem vehető büntetésszámba, a gyermekek sem vétetnek ki, hacsak az illető egyházi felsőbbtség, aki a fenntartást eszközli, őket ki nem veszi.⁴⁹ 6) A fenntartott bűnök alól az illetékes feloldozást adni, aki azt magának fenntartotta, vagy az ő felettes hatósága, s ezek hivatalbeli utódai, valamint azok, akik ezek legalább egyikétől erre felhatalmazást kaptak. 7) A fenntartás megszűnésének irányelvei: Bizonyos esetekben a fenntartás hatályát veszti, így: a) azok a betegek, akik lakásukból ki nem mehetnek (bármely gyóntató feloldozhatja őket a fenntartott bűnök alól is). Halálveszély esetén természetesen bárki pap (a felhatalmazással nem rendelkező is) feloldozhat minden bűn és cenzúra alól. b) azok a jegyesek, akik a házasságuk megkötése előtt gyónnak (szintén bárki gyóntató feloldozhatja őket); c) ha a gyóntató megfontolt véleménye szerint a felhatalmazás kérése csak a gyónó nagy kárával vagy a gyónási titok veszélyeztetésével történhet, szintén megszűnik az adott esetre a fenntartás. Ez a szabály gyakorlatilag a gyóntató mérlegelésére bizza annak megítélését, hogy hatályban van-e az adott esetben a fenntartás. d) A gyónó az egyházmegyéje területén kívül nincs alávetve az egyházmegyéjében érvényben lévő fenntartásnak, még akkor sem, ha közvetlenül ezzel a céllal megy gyónni egyházmegyéjén kívüli területre.⁵⁰ 8) A fenntartás közvetlenül a gyóntatót és csak közvetve

---

⁴⁹ Vö. MIHÁLYFI, *Az emberek megszentelése* (8. láb.), 189-190.

⁵⁰ Az új keleti Kódex előírásai gyakorlatilag megegyeznek a korábbi latin Kódex vonatkozó elveivel: „Megszűnik a fenntartás: a) valahányszor a házból kilépni nem tudó betegek vagy jegyesek a házasságkötés okából gyónnak. b) valahányszor a törvényes előjáró a meghatározott esetre kért feloldozási hatalmat megtagadta, vagy a gyóntató úgy

érinti a gyónót, mivel a gyóntató felhatalmazását korlátozza. Ezért a gyóntató feloldozhatja az idegent is olyan bűn alól, akinek a lakóhelyén az adott bűn fenn van tartva. Viszont fordítva is ez a helyzet. Az idegent nem oldozhatja fel olyan bűn alól, mely a gyóntató lakhelyén van fenn tartva, míg a gyónó lakhelyén nem. Egy kivétellel, ha a gyónó pontosan azért ment el másik helyre gyónni, hogy kijátssza a fenntartott bűnre vonatkozó szabályt.⁵¹

2/ A bűnök fenntartása és két sajátos eset

Az első esetben a következő a tényállás: Egy gyónó olyan gyóntatónál végzi a gyónását, akinek van felhatalmazása a fenntartott bűnök feloldozására is. Ebben az esetben a fenntartás megszűnik, még akkor is, ha a gyónó jóhiszeműleg (*bona fide*) nem gyónja meg a fenntartott bűnt. Ha a gyónónak később netán eszébe jutna az, hogy elfelejtette azt a bűnt meggyónni, nem kell ismét olyan gyóntatót keresnie, akinek szintén van megfelelő fakultása a fenntartott bűn feloldozására. Elégséges, ha bármely gyóntatónak meggyónja a fenntartott bűnt, aki ebben az esetben minden korlátozás nélkül feloldozhatja. Ellenben ha a hívő rosszhiszeműen (*mala fide*) hallgatta el bűnét, vagy bármely más okból érvénytelen a gyónása, úgy a fenntartás nem szűnik meg. Tehát ismételten olyan gyóntatóhoz kell fordulnia, akiknek megvan a kellő felhatalmazása.

A másik eset a következő: Valaki olyan gyóntatónál végzi a gyónását, akinek általános felhatalmazása van a fenntartott bűnök feloldozására is. A gyónó meggyónja a fenntartott bűnt is, ám más okból érvénytelen a gyónása. A fenntartás ezzel a tényállással is megszűnik, ám a vonatkozó bűn nem nyert bocsánatot. Minthogy a fenntartás megszűnt, így bármely gyóntató feloldozhatja, immár az egyébként fenntartott bűn alól is.

3/ A fenntartott bűnök a hatályos jogban

A latin egyetemes jogban nincs fenntartott bűn, ám a részleges

---

véli, hogy a gyónó nagy kára, vagy a gyónási pecsét megsértésének veszedelme nélkül felhatalmazás nem kérhető. c) a fenntartó területén kívül, még akkor is, ha a gyónó tisztán a feloldozás megnyerése végett távozott onnan”. Vö. SIPOS, I., *Katolikus egyházjog*, Pécs 1943, 127-128.

⁵¹ Vö. MÜLLER, E., *Katolikus erkölcsstan III.*, Veszprém 1889, 361-362.

jog, vagy a megyéspüspök élhet a fenntartás jogával, mivel a Kódex erre vonatkozó tilalmat, vagy invalidáló törvényt nem tartalmaz.

A keleti jogban ellenben továbbra is lehetséges a bűnök feloldozásának korlátozása, ami szintén szűkebben vonja meg a gyóntatási felhatalmazás határait. Amennyiben a püspök bizonyos bűnök feloldozását magának tartaná fenn, úgy tekintettel kell lennie arra, hogy az illető bűn, vagy bűncselekmény elengedése a kiszabott cenzúra miatt nincs-e már fenntartva a Szentszéknek, vagy ha a jog csak cenzúrárt állapított meg fenntartás nélkül. Ezekben az esetekben az alapszabály az, hogy a püspök ezeknek a bűnöknek a feloldozását ne tartsa fenn külön magának.⁵² Az egyes bűnök esetleges fenntartásáról mind a gyóntatókat, mint pedig a híveket értesíteni kell, pl. az egyházmegyei körlevelekben. A fenntartás elrendelése különös figyelmet érdemel a püspök részéről. A régi jog vonatkozó feltételrendszere továbbra is hasznos támpont lehet.⁵³ Eszerint 1) A bűnnek anyagilag és alakilag súlyosnak kell lennie, s a gyóntatónak ismernie kell azt a körülményt, amely miatt az illető bűn fenn lett tartva (*cognitione facti, non iuris*). Ha az elkövetett bűn akár a matéria miatt csekély, vagy ha elkövetője nem volt teljesen beszámítható (pl. félálom, részegség, megfontolást kizáró hirtelen felindulás), úgy nem áll be a fenntartás tényállása, mivel a bűn csak bocsánatosnak minősül. 2) a bűnnek nem pusztán gondolatban kell megfogannia, hanem ténylegesen el kellett hogy kövesse a gyónó, ám az elkövetés nyilvános jellegének (nem szükségképp *peccatum publicum*) nincs itt jogi jelentősége, elég ha legalább titkos (*peccatum occultum*). Ha pl. a vérfertőző kapcsolat bűnét tartaná fenn a püspök, akkor megvizsgálandó az a körülmény, hogy az elkövető tudja-e, hogy az a személy, akivel elkövette (*copula perfecta*) a bűnt (*persona complex*), vele vérrokonságban van-e. Ha nincs tudatában ennek, úgy nem jön létre a fenntartás tényállása; 3) a bűnnek a maga nemében bevezettnak kell lennie (*peccatum in sua specie completum*), hacsak a fenntartó kifejezetten még a bevezetlen tényeket is fenntartotta magának (pl. párbajra kihívás ténye, ám nem került sor magára a párbajra). Nem áll be a fenntartás ténye abban az esetben sem, ha a gyónó a nemiséggel kapcsolatban csak gondolatban vétkezett (*actus libidinosi*), vagy ha nem volt bevezetett. Ha a szándékos emberölés netán fenntartott eset lenne, akkor az a súlyos megsebesítés, melyet nem követ az azonnali halál, nem lesz fenntartva, még akkor sem,

---

⁵² Vö. CSÁSZÁR, *Gyóntatók zsebkönyve* (37. láb.), 32-33.

⁵³ *Ibid.*

ha gyilkolás szándékával történt; ugyancsak nem áll be a fenntartás akkor sem, ha a halál beállt, ám annak oka nem a gyilkolás szándékával elkövetett súlyos megsebesítés, hanem pl. orvosi műhiba, vagy egyéb külső ok volt. Vagy ha a gyilkosságot méreggel követnék el, s a gyónó a mérget beadta volna, ám az áldozat nem halt volna meg, szintén nem állna be a fenntartás. A kísérlet nem esik a fenntartás alá, kivéve, ha ezt maga a fenntartás elrendelője kifejezetten így határozta meg. Ha fenntartott bűn lenne a házasságtörés vagy a vérfertőző kapcsolat, nem állna fenn a fenntartás ténye abban az esetben, ha nem kerülne sor a valódi bevezetett közönsülésre (*copula consummata*). Ennek feltételei ugyanazok, mint a házasság elhálásánál alkalmazott kritériumok. Ha fenntartott bűn lenne a homoszexuális bűn (*sodomia*), vagy az állatokkal történő fajtalankodás (*bestialitas*), úgy ezeknek is bevezetettek kellene lenniük a fenntartáshoz. Azt kell mondanunk, hogy nemi bűnök fenntartása esetén csak a *copula perfecta* esik a fenntartás alá; 4) a bűnek és a fenntartásának biztosnak (*peccatum certum*) kell lennie, tehát kizárt akár a *dubium facti* (vajon a bűn elkövetésekor megvoltak-e a szükséges feltételek), akár a *dubium iuris* (vajon a fenntartás az adott esetre kiterjed-e). 5) az is feltétlenül szükséges, hogy maga a bűnös legyen az elkövető is egyúttal (tehát nem másra bízta a bűn elkövetését megbízással vagy tanáccsal). Ha tehát a gyónó az adott fenntartott bűn értelmi szerzője, ám ha ténylegesen nem ő követi el, nem jön létre számára a fenntartás. Elképzelhető azonban olyan fenntartás, amikor a közreműködőket is sújtja a fenntartás. Ám ebben az esetben csak azokat a közreműködőket érinti a fenntartás, akik formálisan és hatékonyan működtek közre (*cooperatio formalis et efficax*). Ez pedig nemcsak a szándékos (nem tudatlanságból, nem is félelemből eredő, hanem az akarat szabad elhatározásából történő), hanem a tevőleges közreműködést is magába foglalja; 6) Amennyiben cenzúra feloldását tartja fenn magának a püspök, úgy az eddigi elveken túl érvényesek a hatályos büntetőjog előírásai is.

8. A gyóntatási felhatalmazás engedélyezésével kapcsolatos előírások

Ezeknek az előírásoknak az indoka egyrészt a lelkipásztori bölcsesség, másrészt pedig az igazságos kormányzás követelménye.

1. A legfontosabb dolog meggyőződni a jelölt gyóntatási alkalmasságáról.⁵⁴ Ez az alkalmasság magába foglalja mind a tanbeli, az

---

⁵⁴ A gyóntatás művészete különleges felkészülést igényel, s erre a papképzésnek igen nagy

erkölcsi és a pásztorális vonatkozásokat is⁵⁵ (nem kizárva természetesen a kellő kánonjogi ismereteket sem). Erről az alkalmasságról vizsga keretében kell megbizonyosodni, kivéve, ha a jelölt alkalmassága egyéb módon nyilvánvaló. Önmagában véve a teológiai doktorátus sem elég.⁵⁶ A híveknek joguk van a szentségek vételéhez (a szent rend kivételével) amennyiben kellően felkészültek, s a pásztorok kötelessége, hogy kellő szakértelemmel szolgáltatassák ki azokat. Ám ezek gyümölcsöző és szakszerű kiszolgáltatásához szükség van a pásztor részéről a kellő tanbeli, erkölcsi, lelki, pásztorális és jogi felkészültségre. Erre is fel kell készítenie a szemináriumi képzésnek, s ezt a felkészültséget nem vélelmezhetjük a szemináriumi tanulmányok befejezése előtt, még akkor sem, ha közben a jelöltet pappá is szentelték.⁵⁷ Előfordulhat az is, hogy a korábban alkalmasnak tartott személyről a későbbiekben kiderül ebbéli alkalmatlansága. Ilyenkor újból vizsgára kell kötelezni, vagy végső esetben meg kell vonni gyóntatási felhatalmazását, vagy annak lejártá után nem szabad azt meghosszabbítani.⁵⁸ Mindazonáltal a sikeres gyóntatási vizsga önmagában nem elégséges a gyóntatási felhatalmazás elnyeréséhez, mivel az külön formális intézkedéshez kötött. A régi jogban ezt a jogi helyzetet hívták, ti., amikor a pap alkalmasnak bizonyult, de még nem kapott jurisdictiot, approbatio-nak, a papot sacerdos approbatus-nak.⁵⁹

2. Egy olyan papnak, aki nem tartozik az adott egyházmegyéhez (vele jogilag egyenértékű részegyházhoz), még ha ott lakó-, vagy pótlá-

---

gondot kell(ene) fordítania, amint azt hangsúlyozza az Apostoli Penitenciária Prot. N. 266/91 számú levele is (*De materiis quae a Paenitentiaría Apostolica pertractantur*).

⁵⁵ Vö. *Reconciliatio et paenitentia* 29, 7-8.

⁵⁶ A gyóntatási fakultás megadása, illetve visszavonása nem egy bürokratikus levélváltás, hanem nagykörültekintést igénylő jogcselekmény. A hatóságnak meg kell szereznie a szükséges és elégséges információkat ahhoz, hogy megalapozott legyen a döntése. Vö. WALKER, „Facoltà per confessare” (27. láb.), 41. A gyóntatási felhatalmazás megadása, amennyiben a pap felkészültsége minden vitán felül áll, nem tagadható meg ebből a szempontból, s teljességgel ingyenesnek kell lennie. Ugyanakkor az engedélynek kifejezettnek kell lennie, tehát nem vélelmezhető megadása sem az Ordinárius, sem a pap részéről. Vö. SIPOS, *Katolikus egyházjog* (50. láb.), 126.

⁵⁷ Vö. DE PAOLIS, *Il sacramento della penitenza* (22. láb.), 209.

⁵⁸ Ez alól az egyébként elvárható szigor alól legfeljebb a nagy paphiány ad némi felmentést: „Ha esetleg olyannak ad (az illetékes hatóság) gyóntatási engedélyt, akit erre alkalmatlannak ismer, az engedély érvényes ugyan, de az engedély megadásával esetleg vétket követett el. Hacsak nem menti őt a rendkívüli nagy paphiány. De ez sem menti oly esetben, amikor attól kell tartani, hogy az illető botrányt fog elkövetni a gyóntással.” Vö. MIHÁLYFI, *Az emberek megszentelése* (8. láb.), 177.

⁵⁹ Vö. MÜLLER, *Katolikus erkölcsstan* (51. láb.), 341-342.

kóhelye is lenne, a helyi ordinárius csak azután adjon tartós (állandó) gyóntatási felhatalmazást a számára, miután – amennyiben ez lehetséges – meghallgatta az illető pap saját ordináriusát. Ez az előírás csak a tartós gyóntatási felhatalmazás kiadása előtt kötelező, tehát az ideiglenes felhatalmazás minden további nélkül megadható. A fenti rendelkezés nem invalidáló természetű, mivel az illető pap saját ordináriusának meghallgatása nem minősül érvényességi követelménynek (vö. 127. k. 2§). Hogy miképp kerülhet legitim módon egy pap más ordinárius területére? Pl. nyugdíjba vonult és még szeretne szolgálni, vagy törvényesen települt át más egyházmegyébe, s ott nem olyan hivatalt tölt be, melyhez szükségképp tartozik a gyóntatási felhatalmazás.

3. A gyóntatási felhatalmazást az illetékes hatóság belátása szerint adhatja meghatározott vagy meghatározatlan időre, adott területre, bizonyos esetekre.⁶⁰ A korlátozás az illetékes hatóság józan ítéletétől függ.

4. A tartós gyóntatási felhatalmazást írásban kell adni. A gyóntatási felhatalmazás megadása külső fórumon végzett közigazgatási intézkedés. A felhatalmazott papnak pedig, adott esetben igazolnia kell felhatalmazottságát. Ezért indokolt az írásban adás kötelezettsége, mivel ez a mód a legegyszerűbb és legalkalmasabb a fakultás megléte igazolására. Jelen esetben azonban az írott forma mégsem érinti az engedély érvényességét.

5. Az ordinárius csak olyan esetben vonhatja meg az alkalmasnak talált paptól a felhatalmazást, ha erre súlyos oka van. Súlyos oknak számíthat például az, ha kiderül, hogy az illető pap megsértette a szentségi pecsétet; ha nyilvánvaló, hogy a gyóntatószékben nem az Egyház, hanem a saját „tanítását” igyekszik érvényesíteni. Az érintett amennyiben sérelmesnek tartja a gyóntatási felhatalmazása visszavonását, közigazgatási felfolyamodással élhet az 1732. skk. előírásai szerint. Nyilvánvalóan kerülni kell a kereskedés és alkudozás minden látszatát a gyóntatási felhatalmazás engedélyezése során.⁶¹ A Kódex nem rendelkezik erről az esetről, ám joggal tekinthetjük párhuzamos helynek a misepénzekkel kapcsolatos törvényhozást.

---

⁶⁰ Vö. NOLDIN – SCHMITT – HEINZEL, *Summa Theologiae Moralis* (9. l.áb.), 292.

⁶¹ Vö. SALACHAS, *Teologia e disciplina* (29. l.áb.), 243.

9. A gyóntatási felhatalmazás megszűnése

A gyóntatási felhatalmazás, hasonlóan engedélyezéséhez, megszűnhet vagy magánál a jognál fogva a hivatal elvesztésével (*cessatio officii*), vagy az illetékes hatóság részéről történő visszavonással (*revocatio*). Nyilvánvalóan, az a személy, akinek ezt a felhatalmazást maga a jog adta meg, csak az illetékes hatóság tilthatja el a fakultással járó tevékenységtől. E tilalom az érvényességet érintheti. Nem felejtethük el a gyóntatási felhatalmazás elvesztését, mint valamely bűncselekmény elkövetésének büntető következményét sem.

1/ A visszavonásra vonatkozó előírások

A gyóntatási felhatalmazás visszavonása olyan egyedi közigazgatási intézkedés, mellyel az illetékes legalább végrehajtói hatalommal rendelkező előjáró visszavonja a korábban általa vagy hivatalbeli elődje által adott felhatalmazást. Miként két hatóság adhatta a felhatalmazást, ugyanaz a két hatóság az is, amely visszavonhatja: a helyi ordinárius, illetve a pápai jogú klerikusi szerzetes intézmény, vagy apostoli élet társasága előjárója. Természetesen a visszavonás nem történhet önkényesen, vagy ellenállhatatlan kényszer, illetve súlyos félelem vagy megfélemlítés hatására, még kevésbé hivatali hatalommal való visszaéléssel. Minden papnak, miként minden hívőnek joga van a jó hírnévhez (220. k.), s az esetleges indokolatlan, netán önkényes fakultás-visszavonás e jogot sértené. Ugyancsak kárt okozna magának a közösségnek is, mivel a közösség tagjai nem élhetnének a pap vonatkozó szolgálatával. A fakultás visszavonásához tehát súlyos ok fennálltára van szükség.

1. Súlyos ok fennállta: A helyi ordinárius, vagy az illetékes előjáró visszavonhatja azt az engedélyt, amit ő adott. Ám ez csak akkor igazolt, ha azt súlyos ok indokolja, főleg ha tartós felhatalmazás visszavonásáról, vagy hivatalhoz tartozó felhatalmazásról van szó. Az a gyóntató, aki sérelmesnek érzi a hatóság intézkedését, az előjárója közigazgatási intézkedése ellen felfolyamodással élhet (1732. skk.). Az esetleges felfolyamodás csak devolutív (felfüggesztő) jellegű, ami azt jelenti, hogy ha az érintett pap mégis gyóntatna, az nem lenne érvénytelen a fakultás hiánya miatt.

2. A visszavonás következményei: különbözőek attól függően, hogy ki az az ordinárius, aki visszavonta a felhatalmazást. Ha az inkardináció, vagy a lakóhely szerinti helyi ordinárius vonta azt vissza, a pap teljességgel elveszti gyóntatási felhatalmazását, tehát sehol sem

gyóntathat érvényesen, mivel így megszűnik a fakultás kiterjesztésének alapja. Ha egy papnak más a lakóhely és az inkardináció szerinti ordináriusa, és közülük csak az egyik vonja vissza a felhatalmazást (feltételezzük, hogy mindegyik adott a papnak tartós felhatalmazást!), úgy a pap ilyen esetben mindenütt továbbra is érvényesen gyóntat a másik ordinárius engedélye alapján. Nem gyóntathat viszont a másik ordinárius joghatósági területén. Ha más helyi ordinárius (nem az inkardináció, és nem is a lakóhely szerinti) vonja vissza a felhatalmazást, akkor a pap csak az érintett ordinárius joghatósági területén veszíti el gyóntatói felhatalmazását.

3. A gyóntatói felhatalmazás megvonásának közlése: Bármely helyi ordinárius, aki valamely paptól megvonta a gyóntatói felhatalmazást, köteles informálni az érintett pap saját inkardináció szerinti ordináriusát, vagy ha szerzetes intézmény, apostoli élet társasága tagjáról van szó, úgy akkor annak illetékes előljáróját.

4. Ha nagyobb előljáró vonja vissza a felhatalmazást, úgy a hatásai hasonlóak a 2. pontban írottakéihoz. Így ha a saját nagyobb előljáró vonta meg a felhatalmazást, akkor a pap mindenütt elveszíti gyóntatói felhatalmazását az intézmény tagjai, és ott éjjel-nappal tartózkodó személyek vonatkozásában. Ha ellenben más illetékes előljáró vonja meg a felhatalmazást, a pap csak az illető előljáró joghatósági területén veszíti el fakultását. Arra nincs az új jogban rendelkezés, hogy mi a teendő abban az esetben, ha az illetékes előljáró meg akarja vonni valamely szabályos szerzetesház (*domus formata*) összes gyóntatóitól a gyóntatói felhatalmazást. Ennek hatása az, hogy a ház lakói gyóntató nélkül maradnak, ami súlyos problémát jelenthet, hiszen nélkülözniük kell e fontos szentség kegyelmeit. Mi a teendő ilyen esetben? A korábbi Kódex úgy rendelkezett, hogy ilyenkor előzetesen meg kellett kérdezni a Szentszéket. Úgy tűnik, hogy ez a követendő gyakorlat a jelenben is. További kérdés, hogy az illetékes előljáró (helyi ordinárius, szerzetes előljáró) visszavonhatja-e a hivatallal járó gyóntatói felhatalmazást úgy, hogy egyúttal nem fosztja meg a hivataltól annak birtokosát? A 974. k. 1§ értelmében a válasz nemlegesnek tűnik.

2/A felhatalmazás megszűnése magánál a jognál fogva

Nemcsak visszavonás, hanem maga a jog rendelkezése is oka lehet a gyóntatói felhatalmazás elvesztésének. Aki magánál a jognál fogva elveszíti gyóntatói felhatalmazását, megszűnik számára a 967. k.-

ban hozott kiterjesztés is, tehát az érintett személy mindenütt elveszíti illetén felhatalmazását. Mikor rendelkezik így a jog?

1. *A hivatal elvesztésével:* lemondás, áthelyezés, elmozdítás, megfosztás révén. Dimitrios Salachas úgy tartja, hogy amíg a plébános és a penitenciárius kanonok a hivatalukat törvényesen látják el, nem lehet megtiltani számukra a gyóntatást, mivel ilyen esetben a gyóntatási felhatalmazás magával a hivatallal szűnik meg.⁶² Ezt az álláspontot fenn tartással fogadjuk, mivel igaz az, hogy ez a funkció az adott hivatal szer ves része, ám lehetséges olyan helyzet, amikor nincs indok a plébános elmozdítására, ám súlyos ok szól amellett, hogy megvonják gyóntatási felhatalmazását. A plébános ugyanis nem köteles mindig személyesen gyóntatni, hanem a gyóntatás rendjéről kell gondoskodnia. Vagyis más papokat is megbízhat ezzel a feladattal.

2. *Exkardinációval, vagy az inkardináció elvesztésével, illetve a lakóhely elvesztésével:* A 975. k. CIC és 726. k. 3§ *CCEO* előírása sajátos fontossággal bír a szerzetesek számára, mivel nekik ott van a lakó helyük, ahová helyezi őket az előljárói akarat. Amennyiben a későbbiekben más területre szólítja őket a törvényes előljárói parancs, úgy a korábban az ottani helyi ordinárius által kapott felhatalmazást elveszítik, még akkor is, ha azt hosszú időre adták. Pontosítanunk kell továbbá azt, hogy mit is veszít el ilyen esetben a szerzetes? Azt a fakultását veszíti el, ami a 967. k. 2§-ában szerepel, és aminek értelmében az automatikusan kiterjed az egész világra. Ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy egy püspök ne adhatna felhatalmazást egy olyan szerzetesnek, aki nem rendelkezik a saját egyházmegyéjében lakóhellyel. Továbbá nem tilos a püspök számára az sem, hogy az egyházmegyéje területéről távozó szerzetesnek továbbra is fenntartsa az egyházmegyéje területére érvényes gyóntatási felhatalmazását. Ezekben az esetekben azonban a püspök által adott felhatalmazás érvénye nem terjed ki automatikusan az egész világra. A 967. k. 2§ csak arról a fakultásról beszél, mely automatikusan kiterjed az egész világra. Ez a kiterjesztés pedig csak az alábbi esetekben automatikus: 1) ha hivatalhoz kötött a fakultás, 2) ha tartós felhatalmazással rendelkezik egy pap, amennyiben az adott egyházmegyébe van inkardinálva, vagy ha ott lakóhellyel rendelkezik. Amennyiben az illető pap elveszti hivatalát, tartós felhatalmazását, vagy elveszíti inkardinált voltát, vagy ottani lakóhelyét, egy esetleges felhatalmazás már nem terjed ki

---

⁶² *Ibid*, 245.

automatikusan az egész világra.⁶³ Bruno Primetshofer és Mattheus Kaiser egy a szerzetes papokat érintő, főleg az ún. központosított rendekhez tartozó szerzetespapok gyóntatási felhatalmazásával kapcsolatos problémára hívta fel a figyelmet.⁶⁴ Szerinte a legfőbb törvényhozó nem vette kellően figyelembe ezeknek a papoknak a helyzetét. Ezeknek a szerzetesintézményeknek általában inkardinálási joguk van (az Apostoli Élet Társaságai esetében lehetséges a részegyházba történő inkardináció), s ez az örök fogadalomra bocsátás és a rákövetkező fogadalomtétel révén történik (1052. k. 2§). A központi irányítású szerzetesrendekben azonban az inkardináció nem jelenti azt, hogy a szerzetes kötve lenne egy házhoz, vagy egy kolostorhoz. A nagyobb előjárók áthelyezhetik ugyanis egyik házból a másikba a szerzetest, még akár a tartomány határain kívülre is. Mármost ha ezzel az áthelyezéssel a szerzetes egy másik helyi ordinárius joghatósági területére kerül, akkor elveszíti az egész világra kiterjedő gyóntatási felhatalmazását, mivel lakóhelye megszűnt (*ratione domicilii*) és korábban ott ennek alapján kapott gyóntatási felhatalmazást. Ahhoz hogy ismét legyen az egész világra kiterjedő gyóntatási felhatalmazása, ismét kérnie kell azt a jelenlegi lakóhelye szerinti helyi ordináriustól. Ha most összehasonlítjuk egy ilyen szerzetes pap helyzetét egy világi papéval, akkor látjuk, hogy hátrányosabb helyzetben van e tekintetben. Normál esetben a világi (egyházmegyés) pap megkapja egyházmegyéje ordináriusától a gyóntatási felhatalmazását (attól az ordináriustól tehát, ahová inkardinálódott vagy a felszentelésével, vagy későbbi ex- illetve inkardinálódással). Számára a lakóhely változása, még akkor sem jelent a gyóntatási felhatalmazására nézve változást, ha másik egyházmegyében szerez lakóhelyet (ám oda nem inkardinálódik, pl. törvényesen áttelepül, nyugalomba vonul stb.). A világi pap csak abban az esetben veszíti el a gyóntatási felhatalmazását, ha exkardinálják korábbi részegyházából és egy új részegyházba inkardinálják (másik egyházmegye, vagy örök szerzetesfogadalom). Míg a világi papok ritkán változtatnak egyházmegyéjét, addig a szerzetes papok esetében a lakóhely változása igen gyakori. Ebből is látható a törvényhozás kiegyensúlyozatlansága, minthogy gyakorlatilag ugyanazon tényállás (lakóhelyváltogatás) az egyik csoport számára a fakultás elveszésével, a másik számára pedig változatlanul maradásával jár (más a jog előírása

---

⁶³ Vö. DE PAOLIS, V., „Il sacramento della Penitenza (cann. 959-997)”, in AA.VV., *La funzione di santificare della Chiesa* (Quaderni di Mendola 2), Milano 1995, 137.

⁶⁴ Vö. PRIMETSHOFER, „Problemi intorno alla facoltà” (2. l.áb.), 380-386; KAISER, „Befugnis zur Entgegennahme der Beichten” (2. l.áb.), 180-182.

tehát). Ez az eltérő rendelkezés nemcsak bizalmatlanságot jelent – Mattheus Kaiser szerint – a szerzetes papokkal szemben, hanem káros lehet a lelkipásztori szolgálatuk gyakorlása számára, épp a bűnbocsánat szentsége kiszolgáltatása során. Közismert dolog, hogy ezt a szentséget nagyrészt és különböző helyeken főleg szerzetes papok szolgáltatják ki.⁶⁵ Miként lehetne jogilag orvosolni ezt a problémát? A Kódex egy korábbi tervezetében ugyanaz volt az előírás a világi és a szerzetespapok számára. Eszerint a papnak, szerzetesnek és világinak egyaránt, a lakóhelye helyi ordináriusától kellett megkapnia az általános felhatalmazást, aminek hatálya automatikusan kiterjedt az egész világra. Ám ebben a tervezetben sem vették figyelembe azt a tényt, hogy a világi pap alig vált részegyházat, míg a szerzetes pap számára a lakóhely változása gyakori esemény. Sem a latin, sem a keleti jog ma nem engedi meg e probléma olyan megoldását, mint amit a korábbi Kódex lehetővé tett, éspedig a részleges joghoz folyamodást. A mai törvénykönyvek hatályba lépése előtt sok szerzetes pap, miután jelentős időn keresztül gyakorolta papi szolgálatát, megkapta a helyi ordináriustól az állandó gyóntatási felhatalmazást éspedig az alábbi záradékkal: visszavonásig (*usque ad revocationem*), vagy életfogytig (*ad dies vitae*) érvényes. Ezen papok számára ez tehát szerzett jog (4. k.), mely továbbra is érvényes, mivel az új törvénykönyvek kifejezetten nem vonták ezeket vissza. A probléma megoldását csak az egyetemes törvény módosításával lehet elérni, ami Bruno Primetshofer szerint a 975. k. utolsó szavainak törlésében állna (*aut amissione domicilii*). Vagyis a lakóhely elvesztése így nem hozná magával a szerzetes papok számára a gyóntatási felhatalmazás elvesztését. Ezáltal az egyetlen fakultáselvezetési mód az exkardináció lenne a papok számára. Ezzel a javaslattal szemben azt lehetne ellenvetésül felhozni, hogy a helyi ordináriusnak többé nem lenne módja arra, hogy megbizonyosodjék a különböző kulturális és társadalmi körülmények közül érkező szerzetes papok felkészültségéről.⁶⁶ Erre azt kell válaszolnunk, hogy minden papnak, világinak és szerzetesnek egyaránt a püspök felügyelete alatt kell tevékenykedniük, s ezért jogos, ha a helyi püspökkel élő az a jogi kötelék, amit a gyóntatási felhatalmazás megadása jelent. Továbbá ugyanez a probléma fennállhat a világi papok vonatkozásában is, amennyiben lakóhelyet változtatnak (de maradnak a korábbi

---

⁶⁵ Vö. KAISER, „Befugnis zur Entgegennahme der Beichten” (2. lábj.), 178.

⁶⁶ Ez persze nem így van, mivel a helyi ordinárius, amennyiben kétségei vannak adott pap gyóntatási felkészültségét illetően, vizsgára kötelezheti, s ha felkészületlennek bizonyulna, úgy a helyi ordinárius megtilthatná számára az egyházmegyéjében a gyóntatást.

helyen inkardináltak!). Végeredményben a ma érvényben lévő eltérő jogi szabályozás problémájának felvetése inkább elméleti jelentőségű kérdés, mivel a gyakorlatban egyszerű megszerezni a helyi ordináriustól a lakóhelyváltóval elvesztett állandó gyóntatási felhatalmazást. Egy kis figyelmességet igényel csak az érintett előjárók részéről. Ha tehát a szerzetes pap előjárói olyan helyre küldik a rend egyik papját, ami azzal jár, hogy ezzel megszűnik gyóntatási felhatalmazása, máris vegyék fel a kapcsolatot az érintett helyi ordináriussal, kérve tőle a szükséges felhatalmazást. Van ugyanakkor egy vitatható pont az új törvényhozásban.⁶⁷ A 17-es Kódexben a gyóntatási joghatóságot más indokból is el lehetett veszíteni. Éspedig akkor, ha a gyóntató cenzúrába esett.⁶⁸ A mai hatályos Kódex nem hozza ezt az előírást, s nem is tudjuk az okát.⁶⁹ Ez annál is inkább furcsa, minthogy ha a felhatalmazás elveszíthető a gyóntató szándékától idegen tényezők miatt, akkor miért nem rendelkezik a jog úgy, hogy minősítetten súlyos bűncselekmény elkövetésekor miért nem szűnik meg a felhatalmazás ex ipso iure.

3. *A büntárrsal szemben,*⁷⁰ is normál körülmények között meg-

---

⁶⁷ Vö. WALKER, „Facoltà per confessare” (27. l.áb.), 29-30.

⁶⁸ Vö. „Ez a joghatóság megszűnik a hivatal elvesztésével a 183. kánon értelmében és ítéletileg kimondott kiközösítés, hivatalból való felfüggesztés és egyházi tilalom által (873. k. 3§ CIC 1917).”

⁶⁹ Az új Kódex redakciója során egy darabig szerepelt a kánonok között, de aztán később indoklás nélkül eltűnt. Vö. *Communicationes* 10 (1978) 62.

⁷⁰ Büntárrsal szemben a hatodik parancsal kapcsolatos minden olyan súlyos bűnt értünk (*actus libidinosus*), ami külsőleg bevezetett, függetlenül például attól, hogy milyen nemű a másik fél, továbbá csakis abban az esetben áll fenn ez a tényállás, ha a csábító megszerezte a csábított beleegyezését. Ez a bűncselekmény akkor valósul meg, ha mindkét fél beleegyezett, tehát kölcsönös. Egyéb esetben csábítás bűne vagy bűncselekménye történik, attól függően, hogy a gyónó, vagy a gyóntató volt-e a kezdeményező. Vö. VERMEERSCH – CREUSEN, *Epitome iuris canonici* (10. l.áb.), 107. Ez alapján nem minősül büntárrsal szemben a személy, akit a csábító, mondjuk, megerőszakol, vagy ha másik félnek súlyos félelmet okoz, s az ilyen körülmények közt „egyedik bele” a cselekménybe; vagy ha a csábító lerészegíti, drog hatása alá teszi, hipnotizálja áldozatát. – A büntető tényállás megvalósulásához tehát nemcsak a testi közösülést, hanem a tisztátalan beszédeket és ocsmány érintéseket is értjük, feltéve, ha ezek halálos bűn tárgyai. Ellenben nem tartoznak ide a) a tisztán belső, vagy külsőleg eléggé ki nem fejezett halálos bűnök; b) a tisztaság elleni, akár az anyag csekélyisége, akár a figyelem vagy beleegyezés hiánya miatti bocsánatos bűnök, sem a kétesen halálos bűnök. c) sem az olyan bűn, amit csak az egyik fél követ el, de a másik ellenáll, mivel ebben az esetben hiányzik a kölcsönösség. Vö. MÜLLER, *Katholikus erkölcsstan* (51. l.áb.), 369. Természetesen, a büntárs kategória minden olyan bűnre kiterjed, amelyet közösen el lehet követni. Így lopásban, rablásban, abortuszban, rágalmaszban stb. is lehet szó büntársakról.

szűnik magánál a jognál fogva a fakultás. Amennyiben a gyóntató halálveszély esetét kivéve mégis megkísérli a feloldozást, úgy a bűntárs feloldozásának bűncselekményén kívül egy másik bűncselekményt is elkövet, nevezetesen a szentségi gyónás hallgatása és feloldozás megkísérlésének büntettét.⁷¹ A büntetés: önmagától beálló felfüggesztés, nem kizárva végső esetben a kiközösítést sem.

4. *Akik kánoni cenzúra alá kerültek*: Egy pap nemcsak hivatala elvesztése, vagy gyóntatási felhatalmazásának visszavonása révén veszítheti el gyóntatási jogosultságát, hanem meg is fosztható attól, amennyiben súlyos bűncselekmény(eke)t követ el, melyeket kinyilvánítottak vagy kiszabtak. Így a kiközösített, egyházi tilalommal, felfüggesztéssel sújtott személy nem szolgáltathatja ki a szentségeket, továbbá nem gyakorolhatja az egyházi hivatalával járó cselekményeket. Ezek a tilalmak azonban nem érintik a gyóntatási felhatalmazás érvényét, sőt, a felfüggesztés sem teszi önmagában érvénytelenné a gyóntatást. A kiközösítés és egyházi tilalom, amennyiben kiszabták, vagy kinyilvánították azokat, csak a kormányzati cselekményeket teszi érvénytelenné, nem így a gyóntatási felhatalmazás gyakorlásának cselekedeteit. A jóvátevő büntetések között viszont lehetőség van arra, hogy valakit megfoszsanak jogától, felhatalmazásától, vagy ezek pusztá gyakorlásától (1336. k. 1§, 3). Az előljáró tehát megtilthatja a gyóntatási felhatalmazás gyakorlását, vagy megfoszthatja magától a fakultástól az érintettet, feltéve, ha bizonyosodik az általa elkövetett olyan bűncselekmény, melyet ily módon lehet és célszerű szankcionálni. Ebben az esetben az előljáró megfoszthatja a gyóntatót felhatalmazásától, még abban az esetben is, ha az ilyen fakultás gyakorlása a bűncselekményt elkövető hivatalához tartozik. Bár szerencsésebb beszélni ez alkalommal a fakultás gyakorlásához való jog megfosztásáról, s nem a fakultástól való megfosztásról,⁷² hiszen a bűncselekményt elkövető pap önmagában kitűnő gyóntató lehet. A fakultás továbbá mindig az adott hivatalhoz és birtokosához tartozik. A fakultás gyakorlása jogának elvesztése (megfosztása) gyakorlatilag olyan értékű, mintha maga a fakultás szűnt volna meg, tehát érinti a cselekmény érvényét. Amennyiben egy pap olyan büntetés alatt van, mely tiltja a szentségek kiszolgáltatását, léteznek olyan sajátos körülmények, amikor mégis törvényesen végez szentségkiszolgáltatást a lelkek java érdekében. Ilyen

---

⁷¹ Vö. DE PAOLIS, V., „Assoluzione sacramentale senza facultà, delitto di (Absolutio sacramentalis sine facultate)”, in Corral, C. S. – DE Paolis, V. – Ghirlanda, G. (a cura di), *Nuovo dizionario di diritto canonico*, Cinisello Balsamo (Milano) 1993, 62.

⁷² Vö. DE PAOLIS, *Il sacramento della penitenza* (22. láb.), 214.

esetben felfüggesztődik a büntetés tilalma. Sőt, halálveszély esetén minden cenzúra felfüggesztődik. A ki nem nyilvánított önmagától beálló cenzúra esetében a büntetés felfüggesztődik azokban az esetekben, ha a hívő ésszerűen kéri a szentség kiszolgáltatását.

10. Rítusközi és egyházközi problémák a feloldozással kapcsolatban

A gyóntási felhatalmazás sajátos dilemmák elé állíthatják a gyóntatókat és a kanonistákat egyaránt az ún. interrituális gyóntatás egyes eseteiben. Ezen az interritualitáson itt azt értjük, hogy más rítushoz tartozik a gyónó és a gyóntató. A bűnök fenntartásának jogintézménye továbbra is fennáll a keleti egyetemes jogban, ami jelentősen befolyásolhatja a felhatalmazás kiterjedési körét. Ebben a fejezetben ezt a problémakört próbáljuk ismertetni és kellő válaszokat adni.

Mivel minden katolikus hívőnek joga van szabadon megválasztania gyóntatóját (állandó és alkalmi gyóntatót egyaránt), felmerülhetnek bizonyos problémák abban az esetben, ha a választott gyóntató más rítusú, mint a gyónó. Miként kell a vonatkozó jogi problémákat eldönteni? A) ha olyan keleti katolikus hívő gyónik latin gyóntató előtt, aki valamely fenntartott bünt követett el a saját jogrendje szerint: Vajon a latin szertartású gyóntató feloldozhatná-e? B) Vagy ha latin rítusú hívő megy gyónni keleti katolikus pásztor gyóntatószékébe, aki fenntartott bűnbe esett. Hasonlóan feloldozhatná a keleti szertartású pap, azaz van-e az adott esetben gyóntatási felhatalmazása? Dimitrios Salachas szerint a fenntartott cenzúrák és a fenntartott bűnök általi tilalmak csak a szentségek vételének tilalmával, de nem érvénytelen vételével járnak. Ezért bármely rítusú katolikus gyóntató megengedetten és érvényesen oldozna fel a fenti esetekben.⁷³

Dimitrios Salachas véleményét nem tartjuk kellően megalapozottnak, ezért a felvetett problémát alaposabb vizsgálatnak kell alávetnünk.⁷⁴ Úgy véljük, hogy először világosan kell látnunk a két kódex eltérő szemléletmódját, amiből az eltérő konkrét jogalkotás logikájára és

---

⁷³ Vö. SALACHAS, D., *Teologia e disciplina dei sacramenti nei Codici latino e orientale. Studio teologico-giuridico comparativo*, Bologna 1999, 262. és SALACHAS, D., „Il sacramento della penitenza nella tradizione canonica orientale e problematiche interecclesiali”, in *Folia Canonica* 6 (2003) 153-154.

⁷⁴ A továbbiakban gondolatmentünk vezérfonalát ERDŐ, P., „Rítusközi (egyházközi) gyóntatási fegyelem a Katolikus Egyházban”, in *Kánonjog* 4 (2002) 7-15. és LORUSSO, „Alcune osservazioni” (24. l.áb.), 223-228. című cikkei képezik.

helyes értelmezésére következtethetünk. Majd ennek tisztázása után néhány nehéz esetet tárgyalunk.

Érdeemes néhány mondat erejéig foglalkozni a zsinat előtti vonatkozó fegyelemmel,⁷⁵ illetve a megfelelő törvények akkori értelmezésével, ami egészen különleges módon bizonyítja a kánonjog rugalmasságát, s zsinat előtti szakemberek valódi nyitottságát, illetve ökumenikus szemléletét. Az ortodox egyházak gyóntatással kapcsolatos megítéléséről lesz szó. Mivel az akkori kánoni fegyelem szerint a keleti nem katolikus egyházak püspökeinek nem volt joghatóságuk, csak érvényesen kiszolgáltató ordo-juk, alapelv az volt, hogy e hiányosság miatt nem lehet érvényes a feloldozás. Ám az ő híveik esetében nem lehetett beszélni *haeresis formalis*-ről, hanem csak *haeresis materialis*-ről, mivel feltételezhető volt a jóhiszeműségük. Ez azt jelentette, hogy Krisztus igaz egyházának tagjaként tudták magukat az ortodox hívek.⁷⁶ Mivel a saját egyházuk törvényei határozzák meg a tudatukat, nem tekinthetők olyan személyeknek, akik rosszhiszeműek lennének. Ennek következtében törvényesnek és teljességgel legitimnek tekintik a saját pásztoraik oldókötő hatalmát. Ezért a köztévedés legtisztább esetével állunk szemben, ami azt jelenti, hogy érvényesen és megengedetten gyónnak az ortodox hívek saját pásztoraik előtt.

1/ A két Kódex eltérő szemléletmódja

Az Egyház tagjai sincsenek bűn nélkül, sőt igen súlyos bűnöket, illetve bűncselekményeket követhetnek el, melyek ellen védeni kell a közösséget, s igyekezni megjavítani a tettetést. A súlyos bűnök és a bűncselekmények visszaszorítására szolgál egyrészt a gyóntatási fegyelem a kellő elégtétel kiszabásával, másrészt a jogrend a büntetések kilátásba helyezésével, illetve applikálásával. E cél eléréséhez különböző jogi eszközöket fejlesztett ki az idők során az Egyház. Ezek az önmagától beálló büntetések és a fenntartott bűnök jogintézményei. A latin és a

---

⁷⁵ Fejtegetéseink vezérfonalát Szabó Vendeltől kölcsönöztük. Lásd SZABÓ, V., *A gyónás érvényessége az orthodox egyházban*, in *Theologia* 2 (1935) 114-126.

⁷⁶ Hogy meddig vélelmezhető ez a jóhiszeműség, erre nagyon találóan válaszol Müller Lajos: „Megeshetik, hogy a protestáns (itt hozzátehetjük, ortodox hívő)... rosszhiszemű, s így formális eretnek. Könnyen meggyőződhetünk erről, ha felvetjük előtte a kérdést, vajjon a saját vallásában nyugodt-e és hiszi-e, hogy birtokolja az igazságot?” Ha erre a kérdésre igenlő a válasz, akkor nyugodtan vélelmezhetjük a jóhiszeműséget. Vö. MÜLLER, L., *Nemkatolikus haldoklók lelkipásztori kezelése*, in *Theologia* 10 (1943) 56.

keleti fegyelem közti fő különbség az objektíve súlyos bűnök feloldozását korlátozó eltérő jogtechnika alkalmazásában áll. Ezek a súlyos bűnök többnyire bűncselekmények is, tehát büntetés társul hozzájuk. A latin Kódex különleges jogtechnikai eszköze az önmagától beálló (*latae sententiae*) büntetés, melynek az a sajátossága, hogy automatikusan beáll, azaz ha valaki elkövette a bűncselekményt, máris büntetés alatt van (nincs szükség semmiféle hatóság közbejöttére). Akit önmagától beálló kiközösítés, vagy egyházi tilalom sújt, nem járulhat a szentségekhez, mivel ezek a büntetések fő hatása épp abban áll, hogy tiltják a szentségek vételét. Ezeknek az önmagától beálló büntetéseknek a célja egyrészt a tettes makacosságának megtörése, másrészt a titkos bűncselekmények elleni hatékony védekezés. A latin Kódexben eltűnt, legalábbis az egyetemes jogban, a fenntartott bűnök intézménye, ámbar ez a jogtechnikai eszköz is része a latin kánonjogi hagyománynak. Ez az eszköz úgy érte el a fentebb említett célokat, hogy bizonyos súlyos bűnök feloldozását felsőbb hatóságnak tartotta fenn úgy, hogy a kellő felhatalmazással nem rendelkező gyóntató nem tudott ezek alól a bűnök alól érvényes feloldozást adni. Tehát a tettes megmaradt bűnében egészen addig, amíg az illetékes személy fel nem oldozta. Ennek a technikának is önmagában véve nagy pedagógiai ereje van. A bűnök fenntartásának intézményét a latin Egyház számára nem tartotta célszerűnek a legfőbb törvényhozó, éspedig azért, mert úgy vélte, hogy az ilyen törvények célja a cenzúrák útján is kellően elérhető. Mindazonáltal a latin Kódex nem tiltja az ilyen jellegű törvények részleges jog, vagy a megyéspüspök általi bevezetését.⁷⁷ Amennyiben tehát egy megyéspüspök úgy ítélné meg egyházmegyéje fegyelmi helyzetét, hogy a cenzúrák révén nem lehet kellő hatékonysággal küzdeni a súlyos bűnök, illetve bűncselekmények ellen, úgy joggal tartaná fenn magának ezeknek a bűnöknek a feloldozását.⁷⁸ Ami

---

⁷⁷ Megjegyezzük, hogy a korábbi Kódex figyelmeztette az ordináriusokat, hogy ha bűnök fenntartásának elrendelését fontolgatták, úgy kötelesek voltak megvitatni annak szükségességét és helyességét az egyházmegyei zsinaton, vagy legalább ki kellett, hogy kérjék a székeskáptalan véleményét néhány bölcs és tapasztalt plébánoséval együtt (895. k. *CIC* 1917). Erről a mai Kódex nem szól, ami érthető, hiszen az egyetemes jog a latin egyházban nem tartalmaz ilyen fenntartást, jelezve ezzel azt, hogy minden valószínűség szerint egy immár mellékes jogintézményről van szó. Mindazonáltal, ha valamely püspök atya mégis ehhez az eszközhöz folyamodna, a korábbi Kódex vonatkozó előírása ma is kiváló útmutató lenne a számára. A káptalan szerepét ma többnyire a tanácsosok testülete vette át.

⁷⁸ A múlt század elején a Veszprémi Egyházmegyében például a gyújtogatás és a gyilkosság fenntartott bűn volt.

pedig a hatályos keleti fegyelmet illeti, a Keleti Kódex nem alkalmazza az önmagától beálló büntetéseket,⁷⁹ viszont ezek funkcióját a fenntartott bűnök rendszere⁸⁰ biztosítja. Ez a jogtechnikai megoldás abban áll tehát, hogy korlátozza a szentségi feloldozásra adott felhatalmazást. Akinek nincs a fenntartott bűnök feloldozására külön felhatalmazása, nem tudja érvényesen azon bűnök alól feloldozni a gyónót.⁸¹ Úgy tűnik azonban, hogy a keleti Kódex 729. kánonja⁸² lehetővé teszi a fenntartás hatályvesztését, s ez azzal a kockázattal jár, hogy a bűnök fenntartásának intézménye a gyakorlatban hatástalanná és ezért haszontalanná válik.

2/ Néhány bonyolult eset

Néhány bonyolult rítusközi helyzet a feloldozással kapcsolatban. Itt két fő kérdéskör köré csoportosíthatjuk a mondanivalónkat: 1) Az egyes keleti egyházak konkrét fegyelmi rendjeinek különbségeiből adódó problémák és 2) A keleti egyházak és a latin egyház eltérő fegyelmi rendjéből származó nehézségek.

1) *Az egyes keleti egyházak fegyelmi rendjei közti különbségek:* A keleti Kódex lehetőséget ad a részleges jognak arra (727. k. CCEO), hogy az egyes sajátjogú keleti katolikus egyházakban eltérőek legyenek a fenntartott esetek (természetesen a Kódexben fenntartott esetek minden sajátjogú egyházban ugyanúgy érvényben vannak). A bűnök fenntartását kimondó törvény címzettjei a gyóntatók (és nem a gyónók!), ami azt

---

⁷⁹ Vö. ŽUŽEK, I., „Notula de poenis latae sententiae in iure orientali”, in *Monitor Ecclesiasticus* 101 (1976) 355-356.

⁸⁰ Mivel a keleti fegyelemben továbbra is érvényben van a fenntartott bűnök intézménye, ezért az ilyen bűnök jó-, vagy rosszsziszemű elhallgatásának is megvan a lehetősége, ami befolyásolhatja a gyónás érvényességét, illetve az elhallgatott bűn újabb gyónásbeli megemlítésének kötelezettségét, a fenntartás továbbélését vagy megszűnését. Ezzel kapcsolatban részletesebb felvilágosítást és ma is hasznos kazuisztikát ad: NAVARRETE, U., „De cessatione reservationis peccati ratione sui reservati bona fide in confessione reticiti”, in *Periodica* (1959) 491-523.

⁸¹ A keleti Kódexben két bűn van a Szentszéknek fenntartva: 1) a gyónási titok közvetlen megsértése és 2) a bűntárs feloldozása a tisztaság elleni bűnben. A megyéspüspököknek van fenntartva a sikeresen végrehajtott művi vetélés bűnének feloldozása.

⁸² „A büntől való feloldozás bármilyen fenntartása teljesen hatályát veszti: 1. Ha olyan beteg végzi gyónását, aki nem képes a házból kimenni, vagy a jegyes, aki házasságkötés alkalmából gyónik; 2. Ha a gyóntató józan megítélése szerint a feloldozási felhatalmazást az illetékes hatóságtól csakis a gyónó súlyos kellemetlensége vagy a gyónási titok megsértésének veszélye árán lehetne megkérni; 3. Azon a területen kívül, amelyen az a hatóság a hatalmát gyakorolja, aki a fenntartást elrendelte” (729. k. CCEO).

jelenti, hogy nincs jelentősége annak, hogy kinek a joghatósági területén követték el a bűnt, hanem annak van jelentősége, hogy milyen rítushoz tartozó gyóntató ül a gyóntatószékekben. Az a furcsa helyzet állhat elő, hogy egyik egyházban adott bűn fenntartott, míg a másikban nem. Ha pedig egy adott városban több különböző sajátjogú keleti katolikus egyház is jelen van, s a gyónóknak szabadságában áll akár más rítusú gyóntatót is választaniuk, ez a körülmény megnehezítheti a feloldozást. Ezen eltérések megoldására elégséges lenne az, hogy az egyes sajátjogú egyházak illetékesei úgy korlátozzák a saját joghatóságuk alá tartozó papok gyóntatási felhatalmazását, hogy fenntartják a más rítus szerinti egyházhoz tartozó gyónóknak azokat a bűneit is, melyek a gyónó egyházában fenn lettek tartva. Ellenben, ha ilyen rendelkezés nincs, úgy az adott területen törvényesen gyóntató pap feloldozhatná azokat a gyónókat ama fenntartott bűnök alól is, melyek a gyónó saját rítus szerinti egyházában fenn vannak tartva. Az ilyen feloldozás még akkor is érvényes lenne, ha annak az egyháznak a területén történe, amelyik az adott bűnt fenntartotta, azzal a feltétellel, hogy a gyóntató sajátjogú egyházának is van saját hierarchiája ugyanazon a területen. Érvénytelen lenne viszont a részleges jog által fenntartott bűn feloldozása olyan gyóntató részéről, akinek a rítus szerinti egyházában az adott területen fennáll a fenntartás, még akkor is, ha a gyónó sajátjogú egyházában az adott bűn nem lenne fenntartva. Az is lehetséges továbbá, hogy ugyanannak a sajátjogú egyháznak két egyházmegyéjében más-más bűnököt tart fenn a részleges jog. Ebben az esetben nem lenne különösebb nehézség a feloldozást illetően, mivel a részleges törvények a helyi papokat éppúgy kötelezik, mint ugyanannak a sajátjogú egyháznak az adott területen tartózkodó, de más egyházmegyéhez tartozó papjait, minthogy olyan részleges törvényről van szó, mely a közrendre vonatkozik. A keleti szerzetesek, akik valamely klerikusi intézmény tagjai, ha az előljárójuktól kapott gyóntatási felhatalmazással élnek a rend tagjait (pontosabban az előljáró joghatósága alá tartozó személyeket) gyóntatva, úgy nem kötelesek a megyéspüspök által kiszabott fenntartást figyelembe venni. Ha azonban másokat, tehát nem az intézmény előljárójának alárendeltjeit gyóntatják, úgy viszont nem mulaszthatják el annak megtartását.

2) *A keleti egyházak és a latin egyház eltérő fegyelmi rendjéből adódó nehézségek:* Mint említettük, ezekben az esetekben más és más a helyzet, attól függően, hogy latin hívő keleti szertartású gyóntatót keres fel gyónás céljából, vagy keleti hívő latin gyóntatót. Először lássuk azt az esetet, amikor latin hívő végzi gyónását keleti pap előtt: Amennyiben

olyan bünt gyónna a latin hívő, amit a keleti jog vagy az adott sajátjogú egyház illetékes hatósága magának fenntartott, úgy a gyóntató e bűn alól nem oldozhatná fel érvényesen (tegyük hozzá normál körülmények között, tehát nincs halálveszély vagy egyéb különleges eset).⁸³ A latin hívő és keleti gyóntató helyzetében azonban további jogilag jelentős tényező is szerepet játszhat. Így a köztévedés és a pozitív valószínű kétség. Ám ez a lehetőség csak az általános gyóntatási felhatalmazásra vonatkozik. Egy sajátjogú keleti egyházhoz tartozó szent helyen nem lehet vélelmezni azt, hogy a gyóntatóknak felhatalmazásuk lenne a fenntartott bűnökre is. Ez azt jelenti tehát, hogy nem vélelmezhetjük azt, hogy a köztévedés tényállása könnyen megvalósul. Mi a helyzet azonban akkor, ha a latin gyónó olyan bünt gyónik a keleti gyóntatónak, ami a keleti jogban nincs fenntartva, ám a latin jog szerint olyan önmagától beálló büntetést vont maga után,⁸⁴ ami tiltja a szentségek vételét (jöllehet ez a tilalom nem érinti a szentség felvételének érvényességét). Ebben az esetben a keleti pap érvényesen oldozhatja fel a latin hívőt, azzal együtt, hogy ez a feloldozás nem lenne megengedett. Az ilyen feloldozás meg nem engedettségét az alábbi érvekkel támaszthatjuk alá: A meg nem engedettség oka közvetlenül nem a latin Kódex tilalma, mivel az csak a latinokra vonatkozik, következésképp nem kötelezi a keletieket. A meg nem engedettség oka másutt keresendő, éspedig azoknak a törvényeknek a természetében, melyek egy személy jogállását határozzák meg az Egyház közösségén belül. Nos, ezeknek a törvényeknek egyik sajátossága épp abban áll, hogy közvetett kötelező erővel bírnak az előjárók, illetve a szentségkiszolgáltatók számára, akik az illetőtől különböző sajátjogú egyházhoz tartoznak. Az előjáróknak és a szentségek kiszolgáltatóinak tehát tiszteletben kell tartaniuk a más rítusú hívek saját egyházukban körülírt jogképességét (vagy az esetleg érvényben levő inhabilitáló törvényeket), nyilvánvalóan abban az esetben, ha ilyen hívő kéri szolgálatukat. (Csak zárójelben tesszük fel a kérdést, hogy mi lenne abban a helyzetben, ha a latin hívő tudván azt, hogy pl. önmagától beálló kiközösítés büntetésébe esett és szándékosan keleti gyóntatóhoz fordulna, mondván, így könnyebben megszabadul a büntőtől? Úgy gondoljuk, hogy ebben az esetben nem lenne meg a gyónó jóhiszemősége, vagyis a felkészültsége lényeges hiányosságban szenvedne, tehát nem lenne érvényes a feloldozás).

Most vegyük szemügyre azokat az eseteket, amikor keleti kato-

---

⁸³ Vö. 725. k. és 729. k. *CCEO*.

⁸⁴ Vö. pl. 1364. k. 1§, 1367. k., 1370. k. 1-2§§, 1382. k.

likus hívő végzi gyónását latin szertartású gyóntatónál: Nyilvánvalóan, probléma akkor merül fel, ha a keleti hívő olyan bűnt gyónik, ami a saját egyházában fenntartott bűn, míg a latin fegyelem szerint a gyóntató minden további nélkül feloldozást adhatna erre a bűnre. A gyóntatási felhatalmazás bűnök fenntartásából származó korlátozása csak a keleti szertartású gyóntatóra vonatkozik. Ez a latin gyóntató felhatalmazására nincs hatással, ami konkrétan azt jelenti, hogy a keleti hívő fenntartott bűneit érvényesen és megengedetten oldozhatja fel. Ez a problémakör érint egy másik jogot is, éspedig a hívőnek azt a jogát, hogy szabadon megválaszthatja gyóntatóját. Ez a szabadságjog kiterjed a más ritusú katolikus gyóntatókra is.

Az összehasonlításból láthatunk tehát egyfajta aszimmetriát. A keleti gyóntató csak érvényesen, de meg nem engedetten oldozza fel a latin hívőt a cenzúra alól, míg a latin gyóntató érvényesen és megengedetten oldozza fel a keleti hívőt a fenntartott bűn alól. Ha jogi probléma nem is áll fenn, ám sajátos lelkipásztori helyzet igen. Ismert dolog, hogy a keleti katolikus hívek gyakran élnek diaszpórában, s ezért viszonylag könnyen kerülnek latin gyóntatóhoz. Ha ez igaz, akkor a saját fegyelmi rendjük, vagyis a bűnök fenntartásának intézménye gyakorlatilag hatástalan. Vagyis a jog nem tölti be kellően szabályozó szerepét. Ez a helyzet megoldást követel, éspedig a latin egyház részéről. A továbbiakban azokkal a jogi lehetőségekkel ismerkedünk, amit a latin Kódex lehetővé tesz. A latin megyéspüspök minden további nélkül élhet a bűnök fenntartása jogintézményével. Azokat a bűnöket kell tehát fenntartania magának, melyek a területén leginkább elterjedt sajátjogú keleti egyházakban fenntartottak. Ilyen esetben a fenntartás nyilvánvalóan csak azokra az esetekre vonatkozna, amikor a gyónó keleti egyházhoz tartozik. A fenntartás elrendelése történhetne részleges törvény hozásával, de a gyóntatási felhatalmazás közigazgatási természetű korlátozásával is. Pasztorális szempontból mindenképp indokolt a latin ordinárius részéről a keleti hierarchiával való előzetes konzultáció, valamint a lelkipásztori gyakorlat egyöntetősége miatt a püspöki konferencia állásfoglalásának kikérése.

3/A *communicatio in sacris sajátos esetei*

A bűnbánat szentsége kiszolgáltatásának nemcsak interriuális, hanem egyházakközi (*interecclesialis*) vonatkozásai is léteznek, mivel vannak olyan egyházak, melyek nincsenek teljes közösségben a katolikus egyházzal, ám vallják a bűnbánat szentségét és érvényesen felszentelt

papságuk gyakorolja is a bűnbocsánat szolgálatát. A *communicatio in sacris* eseteiről van szó. Az alábbiakban néhány sajátos szituációt fogunk bemutatni és elemezni.⁸⁵ 1) Elvált és újrَاهázasodott katolikus hívek ortodox gyóntatóhoz fordulnak: Az ortodox egyházak előszeretettel alkalmazzák az oikonomia elvét, vagyis a pasztorális irgalom és jóság elvét, melynek értelmében feloldozzák a gyónókat a legsúlyosabb halálos bűnök alól is azzal a feltétellel, hogy a gyónónak el kell fogadnia akár a legszigorúbb penitenciát is. Ugyancsak ezen elv alapján az ortodox egyházak eltűrik a válást (*divortium*), így az ortodox elvált hívek ismételt házasságot köthetnek a templomban. Nincsenek továbbá súlyos bűn állapotában és nincsenek kizárva az Eucharisziából. Ez a katolikus egyház felfogása szerint isteni jogot sértő gyakorlat (pontosabban azzal szöges ellentétben áll), ezért hogyha elvált és újrَاهázasodott katolikus hívek ortodox paphoz mennek gyónni a 844. k.-ban felsorolt esetekben, a kapott feloldozás érvénytelen lesz (halálveszély esetét kivéve), s az ilyen hívő objektív állapota továbbra sem teszi lehetővé az Eucharisziában való részesülését. 2) Elvált és újrَاهázasodott ortodox hívek fordulnak katolikus gyóntatóhoz: A katolikus egyház felfogása szerint az ortodox egyházakban kötött házasság érvényes és szentség (ha két megkeresztelt kötötte érvényes papi áldással), azaz teljességgel felbonthatatlan (ha megtörtént a házasság elhálása) és pedig az isteni jog előírása szerint. Ezért ha elvált és újrَاهázasodott ortodox hívő gyónik katolikus pásztor előtt és elmondja helyzetét, majd kéri a feloldozást, a katolikus gyóntató vajon adhat-e számára érvényes feloldozást? A fentebb említettek miatt ez nem lehetséges, annak ellenére, hogy az ortodox hívő helyzete a saját egyháza előírásai szempontjából nem irreguláris. A katolikus gyóntató nem viselkedhet kétféleképpen. Ez a helyzet azonban nem tiltja számára a gyónó esetleges megáldását a gyónás végén. 3) Ortodox hívek feloldozása fenntartott bűnök vagy önmagától beálló cenzúrák alól katolikus gyóntató részéről: A kérdés mármost ebben az esetben az, hogy a katolikus gyóntató feloldozhatja-e az ortodox gyónót a fenntartott bűn alól? Melyik fegyelmi rendet kell követnie? A katolikus vagy az ortodoxot? Ezek a törvények tisztán egyházi törvények, tehát csak a katolikusokat kötelezik. Ezért az a válasz tűnik helyesnek, ha azt mondjuk, hogy ilyen esetben a katolikus gyóntató érvényesen és megengedetten oldozza fel a gyónót, anélkül hogy a felsőbb hatósághoz kéne folyamod-

---

⁸⁵ Vezérfonal gyanánt D. Salachas útmutatását használjuk: SALACHAS, „Il sacramento della penitenza” (73. l.áb.), 152-155.

nia. Ámbár ha az ortodox hívő egyházában érvényben van az adott bűnnel szembeni fenntartás, úgy azt az előírást tiszteletben kellene tartania a katolikus gyóntatónak. 4) Katolikus hívek, akik fenntartott bűnt követtek el vagy önmagától beálló cenzúrába estek, ortodox gyóntatóhoz fordulnak: Ezek a hívek nem kaphatnak érvényes feloldozást ilyenkor, halálvesztély esetét kivéve. Éspedig azért, mert a fenntartott bűnök feloldozása, illetve az önmagától beálló büntetések elengedése nincs megengedve akármelyik papnak, hanem csak azoknak, akik erre az általános gyóntatói felhatalmazáson túl külön felhatalmazást kaptak.

Mindazonáltal katolikus szentségkiszolgáltatók nincsenek *ex iustitia* kötelezve a szentségeket nem katolikus hívek számára kiszolgáltatni. Marad viszont a fenti feltételek esetén az *ex caritate* kötelezettség.⁸⁶

11. Befejezés

A fentebb kifejtettek alapján egyértelműen kijelenthetjük, hogy a gyóntatói felhatalmazás jogintézménye nem felesleges bürokratikus intézkedés a katolikus egyház jogrendjében, hanem épp ellenkezőleg, egyfajta pasztorális szükséglet hívta életre és tartja ma is életben. Jóllehet a pappá szenteltség ontológiai szempontból képessé (*capax*) teszi a felszenteltet a gyóntatás végzésére, illetve talán pontosabb úgy fogalmazni, hogy képessé teszi az érvényes és megengedett feloldozásra, ám önmagában csak szükséges, de nem elégséges feltétele a gyóntatás gyümölcsöző szolgálatának. A gyóntatás ugyanis bírói tevékenység, annak minden gyógyító és nevelő hatásával együtt, ami a gyóntatótól sajátos és alapos felkészültséget feltételez. Csak az a felszentelt pap kaphat gyóntatói felhatalmazást, akit a saját ordináriusa erre a szolgálatra alkalmasnak ítél.

A gyóntatói felhatalmazás ugyanakkor néhány fontos egyházi hivatal, illetve méltóság szükségszerű velejárója, ezért a jog vagy maga hatalmazza fel az adott személyt a gyóntatásra, vagy hivatal alapján, illetve halálvesztélyben és néhány igen speciális körülmény fennálltakor. Ez utóbbi esetben a fő motívum a lelkek üdvössége.

A gyóntatás és a vonatkozó felhatalmazás ugyanakkor sajátos ütközőpontja lehet a külső és a belső fórum találkozásának. Emiatt néha nemcsak a bűnök alóli feloldozás történik a szentségi gyónás során, hanem valódi kormányzati hatalomgyakorlás is, nevezetesen kánoni

---

⁸⁶ Vö. NOLDIN – SCHMITT – HEINZEL, *Summa Theologiae Moralis* (9. láb.), 256.

büntetések elengedése, majd ezt követően a vonatkozó feloldozás.

Sok szílat kell tehát összefognia a gyóntatási felhatalmazás jogintézményének, illetve az ilyen fakultást adományozó és visszavonó ordináriusnak, s magának a gyóntatónak is. E jogintézmény lelke a gyóntatásra való alkalmasságról való alapos megbizonyosodás, melynek legmegfelelőbb formája az ún. jurisdikciós vizsga, mely során a pap bizonyítja, hogy kellően ismeri a katolikus egyház erkölcsstanának elveit, s azokat készségesen és helyesen tudja alkalmazni az adott konkrét esetekben.

Tanulmányunkban megvilágítottunk néhány az ún. interrituális és interekklézialis gyóntatás körébe tartozó problémát, rámutatva arra, hogy a gyóntatóknak fontos ismerniük a más rítusú, vagy az adott térségben jelen levő ortodox egyházak vonatkozó törvényhozását, s amennyiben az nem ellenkezik az isteni joggal, tiszteletben kell azt tartaniuk.

A hatályos fegyelem alapján végezetül bizton állítható, hogy továbbra is szilárd és kellően kiérlelt jogintézmény a gyóntatási a felhatalmazás a katolikus egyház jogrendjében, mely egyrészt, védi a híveknek azt a jogát, hogy hatékony segítséget kapjanak a szent pásztoroktól főleg lelki szükségleteikre, másrészt biztosítja az ehhez a szolgálathoz kellően felkészült pásztorokat, harmadrészt végül a bűnbánattartásban oly fontos pedagógiai szerepet is betölt.

PUSKÁS BERNADETT

19. SZÁZADI IKONOSZTÁZIONOK A GÖRÖG KATOLIKUS TEPLOSOKBAN

TARTALOM: 1. Ikonosztázion-szerkezet; 2. Ikonfestő mesterek; 3. Akadémikus festők; 4. Az akadémizmus kiteljesedése. Iparosodás a 19. század második felében; 5. Faszobrászok; 6. Az új festészeti gyakorlat következményei.

1. Ikonosztázion-szerkezet

A 18-19. század fordulójától az ikonosztázion-faragásban a késő barokk mellett a rokokó, a késő klasszicizmus díszítőelemei, majd a historizmus eklektikus felfogása jelent meg.¹

A munkácsi egyházmegyében a 19. század első felében az ikonosztázion-építésben még a korábbi hagyományok érvényesültek. Az ekkor készült ikonosztázionok a 17. században kialakult klasszikus felépítmény rendszerét a későbbiekben is megtartották. Az ikonosztázion-szerkezet olyan mértékű redukálására és oltárdekorációvá történő átértelmezésére, mint ahogy az a lengyelországi görög katolikus templomokban valósult meg, a történelmi munkácsi egyházmegyében nem került sor. A kisebb változtatásokat – ünnepor vagy prófétasor elhagyását, egyes sorok ikonzámának csökkentését, sorok összevonását – a mintaválasztás, a mester személye, néhol a templom diadalívének mérete befolyásolta, s ezek nem váltak általánossá. A hagyományos ikonosztázion ikonjainak rendszere jelentősebben csak a 19. század végén kezdett fellazulni.

2. Ikonfestő mesterek

Helyi mesterek. A 18-19. század fordulójától a történelmi munkácsi egyházmegye területén szinte minden városban működött faragó és képfestő mester. Ebben az időszakban az ikonosztázionok így hamarosan kikerültek a korábban működő, kizárólag ikonosztázion-faragással, ikonfestéssel foglalkozó, az ikonfestészet hagyományait ismerő és folytató műhelyek szférájából, és egyre gyakrabban a helyi központok iparos-

---

¹ ДРАГАН, М., *Українська декоративна різьба XVI-XVIII ст.*, Київ 1970, 153-178.

műhelyeiben, *Kisszebenben*, *Eperjesen*, *Bártfán*, helyi mesterek munkájaként készültek, akik másirányú egyházi és világi megrendelést is teljesítettek. A munkácsi püspökség főhatósága alá tartozó területen dolgozott többek közt *Tapolyi Antal* (megh. 1832).² *Alsó-Mirossón* az ikonosztázion Pantokrátor ikonján olvasható szignatúra szerint az ikonosztáziont 1801-ben *Mirejovszky József* (megh. 1832) bártfai festő festette.³ Az *orabinai* templomot a kisszebeni *Ignaz Kravdij* (?) festette ki 1805-ben.⁴ Ma múzeumban őrzött, eredetileg *Bártfa környéki* görög katolikus templomba készült, Szent Család és Eleusza-Istenszülő ábrázolásokkal díszített körmeneti képet az ugyancsak bártfai *Zomph Alajos* festette 1860-ban.⁵ *Napkoron* Hrabár Ákos festett oltárképet 1873-ban.⁶

Magyarországi ortodox mesterek. Kevésbé ismertek még a görög katolikusok és magyarországi ortodoxok gazdasági, egyházi, kulturális kapcsolatai (pl. a tokaji görög ortodoxokról szóló bejegyzések az ottani görög katolikus anyakönyvekben). Az biztos, hogy egyes feladatok kapcsán a görög katolikusok ortodoxok mestereket is felkerestek.⁷ Az ilyen művészeti kapcsolatok példája az a néhány ikonosztázion, amelyek faragványai, szerkezete az általános gyakorlattal ellentétben olyan ismert, képzett faragómesterre utal, akiket jelentős ortodox ikonosztázionok megalkotói között lehetett elsősorban találni. Ezek sorában a legjelentősebb a *hajdúdorogi* ikonosztázion. Klasszicizáló későbarokk faragványai stílusukban az Egerben letelepedett *Jankovics Miklós* ortodox faszobrász (megh. 1817) munkáihoz állnak közel, műhelyéhez köthetők.⁸ A feltehetően a 19. század első évtizedében készült ötsoros ikonosztázion kutatása még nem zárult le. A sajátos megrendelői gesztus, amikor egy görög katolikus egyházközség az ikonosztázion-állítás

---

² LYKA, K., *A táblabíró-világ művészete. Magyar művészet 1800-1850*, Budapest 1922, 324.

³ A mester festőcsaládból származott, Silvester Mirejovsky festett egy képet 1780-ban a Kelc-i katolikus templomba, Hervartóba pedig 1803-ban Ján Mirejovsky. FRICKÝ, A., *Ikony z východného Slovenska*, Košice 1971, 16.

⁴ ДУБАЙ, М., „З мистецтва наших дерев'яних церков”, in *Народний календар-1967*, Братіслава 1966, 94.

⁵ A Sárosi Múzeum gyűjteményében, GREŠLÍK, V., *Ikony Šarišského múzea v Bardejove*, Bratislava 1994, kat. 107. közlése szerint, az Alois téves olvasásával a kép szignója „1860 pinxit Mojs Zomph”.

⁶ Entz, G. (szerk.), *Szabolcs-Szatmár megye műemlékei*, Budapest 1987, II. köt., 132.

⁷ SASVÁRI, L., „Ortodoxok és görög katolikusok együttélése Észak-Magyarországon a 18-19. században”, in *A Herman Ottó Múzeum kiadványai*, XV. kötet, Miskolc 1984, 149.

⁸ NAGY M., *Ortodox ikonosztázionok Magyarországon*, Debrecen 1994, 52, 77.

terén legnevesebbnek számító mestert kéri fel ikonosztázionjának elkészítésére, Hajdúdorog görög katolikusságának sajátos helyzetéből és mentalitásából fakadt. A hajdúdorogiak, akik már a 18. században a püspöki támogatással épülő templomok nagyságrendjéhez hasonló és a munkácsi egyházmegye paróchiái közül kiemelkedő templomépítkezésbe fogtak, ehhez méltó berendezésre, kiemelkedően reprezentatív ikonosztázionra is igényt tarthattak, amihez a példát és a művészeti kapcsolatokot is az ekkor Egerben, Miskolcon, Tokajban sorra épülő, az egész diadalívét kitöltő ortodox ikonosztázionok jelenthették.⁹ *Abodon* az egyházközség megkeresésére az egri származású, miskolci szerb asztalosmester, *Padits Péter* faragta az ikonosztáziont.¹⁰ Műhelyének stílusához közelálló, a 19. század első két évtizedére datálható ikonosztázionok állnak még *Abaijszántón* és *Szerencsen*. Ezek az ikonosztázionok szerkezetükkel ortodox előképeiket követik (lásd a prófétasor ikonjainak a diadalívét követő, félköríves elhelyezése). Ikonjaikon is néhol a mintául választott ikonosztázionokhoz való igazodás figyelhető meg, az előképek megválasztásában a festők is közrejátszhattak. Szerencsen a predellaképeken a hajdúdorogi Királyi kapu jeleneteit követő ószövetségi áldozatok ábrázolásai láthatók, a Királyi kapura pedig a hajdúdorogi szupraport-ábrázolásokat követő jelenetek kerültek. A Vízkereszt ünnepikon Szerencsen és Hajdúdorogon is a pesti görög templom ikonosztázionjának analóg ábrázolását követi.

Püspöki felügyelet. Az előző század gyakorlatának folytatásaképpen, a népi festészeti tanulatlanság kiküszöbölésére vagy legalább is korlátozására az egyházi vezetés rendelkezéseket hozott. *Bacsinszky András* munkácsi püspök az 1802. augusztus elsején kiadott körlevelében megállapítva, hogy a korábbi tiltás ellenére számos helyen mázolókkal, képfestőkkel „elrondított” templomok vannak, előírja, hogy egyrészt, amelyik paróchus írásbeli püspöki engedély nélkül templomi munkára mestert fogad fel, a kárt maga fogja megfizetni; másrészt, festőkkel, faragókkal a paróchus vagy az egyházközség csak a vicearchidiakónus (alesperes) jelenlétében köthet szerződést.¹¹

---

⁹ A közvetítésben talán Tokajnak lehetett szerepe, hiszen Hajdúdorog birtokjogilag a tokaji uradalomhoz tartozott.

¹⁰ Ismert az a levél, amit az abodi görög katolikusok intéztek magyar nyelven Padits Péter az abodi templom díszítése ügyében. SASVÁRI, *op. cit.*, 155.

¹¹ ШЛЕПЕЦЬКИЙ, А., „Мукачівський єпископ Андрій Федорович Бачинський та його послання”, in *Науковий Збірник МУК в Свиднику, III*, Свидник 1967, 223-241.

A század elejéről több olyan ikonfestészettel foglalkozó mestert ismerünk, akik főhatósági támogatással vagy ajánlással dolgoztak. Közük a 18. század második felének egyik legjelentősebb festőegyénisége, *Spalinszky Tádé* bazilita szerzetesfestő (megh. 1809). 1807-ben készíttette végső állomáshelyén, *Mezőzomboron* egyik utolsó munkáját, a templom ikonosztázionjának ikonjait.¹²

3. Akademiikus festők

A népi, a félprofesszionális műhelyek, és a szerzetes mesterek mellett, az újonnan épült görög katolikus templomok ikonosztázionjainak festésébe néhány olyan, hosszabb-rövidebb *akademiikus* képzésben részesült festő is bekapcsolódott, akik az egyházi megrendelők körében megfelelő ismertségre vagy pozícióra szert téve, munkásságukkal meghatározó szerepet játszottak a 19. századi görög katolikus ikonfestészet további stílusának kialakításában.

Alkalmi megbízások. A 19. század első felének hivatalos egyházmegyei festői mellett alkalmilag más képzett mesterek is megrendeléshez jutottak. *Mihályi János* dolgozott *Hosztavicán*,¹³ *Zemplénagárdon* (1854). A görög katolikus egyház megrendelésére *Rombauer János* is dolgozott, 1844-ben kelt szerződés szerint a *csernina*i ikonosztázion képeinek megfestését vállalta el.¹⁴ Görög katolikus templomok számára dolgozott *Révész György* is, akit bécsi tanulmányai előtt a munkácsi püspök taníttatott Ungváron valamelyik helyi mesternél.¹⁵ Hajdúdorogon 1868-ban két falképet festett a templomhajójában: *Krisztus mennybemene-tele* és *Bálványok lerombolása Szent István korában*.

Egyházmegyei képviselők. A 19. század első felétől, a munkácsi és a belőle kivált eperjesi egyházmegyében is kialakult a püspökség *hivatalos festőjének* státusa. A legjelentősebb képzőművészeti feladatok elnyerésében, illetve általánosságban a munkák felvállalásában előnyös vezető festő kezdetben nagyszámú művével vált az egyházmegye

---

¹² Vö. PUSKÁS, B., „Két Lengyelországból származó festő a munkácsi görögkatolikus püspökség szolgálatában – Spalinszky Tádé és Mihály, XVIII. század második fele”, in *Posztbizánci Közlemények* II (1995) 120-133.

¹³ FRICKY, *op. cit.*, 17.

¹⁴ LYKA, *op. cit.*, 324. A felsőcsernyei ikonosztázion egyik próféta ikonja a bártfai Sárosi Múzeumban. GREŠLÍK, *op. cit.*, kat. 104.

¹⁵ LYKA, *op. cit.*, 325. szerint Tikos Albert is festett alkalmilag ikonokat az eperjesi görög katolikus templom számára.

gyék ikonfestészeti gyakorlatának meghatározó személyiségévé, majd a püspökségben folyó többi festészeti feladat felügyelőjévé is vált.

A munkácsi püspökségben az 1813-ban létesített egyházmegyei képviselői állásra elsőként a bécsi Akadémián tanult *Mankovics Mihályt* (1785-1853) nevezték ki. A festő számos megrendelést teljesített elsősorban Ung, Bereg és Ugocsa, de Zemplén és Sáros megyékben is, így ikonosztáziont festett *Csabalócra* (1814), *Belovezsára* (1817), *Fulyánra* (1830),¹⁶ *Nyágóra* (1831), *Csebinyére* és *Volicára* (1834).¹⁷ Az ikonosztázionokon olvasható feliratok szerint az *ardói* fatemplom ikonosztázionját 1832-ben, a *pászikai* kötemplom 1833-ban felállított ikonosztázionjának képeit 1841-ben festette, az *újkemencei* 1812-ben „Petrus Tomasco” által faragott ikonosztázion számára 1825-ben festett ikonokat „cum adiuncto sibi Alexandro Dukowski”. *Rahón* 1819-ben festette az ikonosztáziont, felső sorainak képeit Luka Mihálka nevű segédje közreműködésével.¹⁸ *Radványon* és *Inócon* 1842-ben festette az ikonosztázion képeit.¹⁹ Egyházi megrendelések közt bibliai témájú képeket is festett, illetve közismert képekről, többek közt Raffaello nyomán másolatokat készített.²⁰

Az önállósult eperjesi egyházmegye hivatalos festője a 19. század elején a sztroskói *Krizsanovsky Antal* (megh. 1832) volt. Számos feladat mellett ikonosztázionok átfestésére is megbízást kapott. Így a *semetkóci* templomban az ikonosztázion és oltárkép „javításait” ő végezte el.²¹

Utódja, *Miklóssy (Zmij) József* (1792-1841) bécsi akadémiai tanulmányai (mestere P. Krafft) és két olaszországi éve után Eperjesen telepedett le.²² Tarkovics Gergely eperjesi püspök már 1823-ban Kri-

---

¹⁶ A templom ikonosztázionjának hat ikonja a bártfai Sárosi Múzeum ikongyűjteményében van. GREŠLÍK, *op. cit.*, kat. 93-98.

¹⁷ Mankovics emellett magánmegrendelésre is festett. BESZKID, M., „Mankovics Mihály”, in *Vasárnapi Újság* 1914. nov., 422-427.

¹⁸ ЗАЛОЗЕЦЬКИЙ, В., „Мистецтво карпатської України”, in *Стара Україна* (Львів) 7-10 (1925) 139.

¹⁹ ДУБАЙ, *op. cit.*, 96.

²⁰ BESZKID, *op. cit.*, 427. Így Chira András eperjesi kanonok megbízásából az eperjesi székesegyház oldalkápolnáiba festett képeket Mankovics.

²¹ Vö. КОВАЧОВИЧОВА-ПУШКАРЬОВА, Б. – ПУШКАР, І., *Дерев'яні церкви східного обряду на Словаччині. Науковий Збірник Музею української культури в Свиднику* – 5. Annales Musei culturae ukrainiensis, Svidník 1971, 442.; ДУБАЙ (*op. cit.*, 94.) szerint Semetkócon 1838-ban Ján Krizanovsky dolgozott.

²² ПАП, С., „Ікони й іконописання на Закарпатті”, in *Записки ЧСВВ*. Том XIV. Romae 1992, 135-136. Miklóssy életrajzírói szerint első rajzleckéit a krasznibrodri szerzetesi iskolában vette egy időszakra festőtől. (1798 táján Krasznibrodon, ill. a

zsanovsky mellett egyházmegyéje hivatalos festőjévé nevezte ki.²³ Számos ikonosztáziont, oltárképet, falképet festett görög katolikus templomok számára. Megbízásokat kapott *Resó* (1826), *Abaujszántó* (1830), *Sajószöged* (1831), *Zdoba* (1832), *Kojsó* (1833), *Szobos* és *Fias* (1834), *Nagyszulin* egyházközségétől. *Eperjesen* a püspöki székesegyház ikonosztázionjának ikonjait és a Szent Kereszt-kápolnát festette (1835). Továbbá dolgozott *Pusztaháza* és *Várgony* (1837), *Sósújfalu* és *Valkov* (1839), *Mucsony* (1840) és *Petrova* temploma számára (1841), ez utóbbi munkát unokaöccse, Miklóssy Mihály fejezte be.²⁴ A *garadnai* ikonosztázion stílárís jegyek alapján kapcsolható életművébe. Egyházi megrendelésre portrékat is készített, így Paszlavszki, a bécsi Szent Barbara paróchusa, Tarkovics Gergely első eperjesi püspök, Kovács János, az eperjesi püspöki könyvtár megalapítója, és Chira András eperjesi kanonok arcképét festette meg.²⁵ Utódja, *Miklóssy-Zmij Mihály* (1818-1850) lett. Számos munkája közt ő festette a *munkácsi* paróchiális templom ikonosztázionját.²⁶

A munkácsi egyházmegyében maradt területen 1859. július 30-án Popovics Vazul munkácsi püspök egy veszprémi származású akadémikus festőt, *Vidra Ferdinándot* nevezte ki egyházmegyei vezető képviselőnek. Az 1859. szeptemberében szétküldött körlevélben kiadott rendelkezés 5 pontban szabályozza az egyházi rendeltetésű festészeti feladatok kivitelezésének feltételeit. Ezek szerint: 1. az egyházmegyében folyó minden festészeti munka a most kinevezett képviselőhöz, Vidra Ferdinándhoz tartozik, más mestereket csak központi engedély birtokában lehet alkalmazni. 2. Azok a festők, akik a püspökségtől eddig felhatalmazást nem kaptak, az engedélykérés során „mutatványul egy pár egyházi saját kezűleg készített képet is felmutatni” kötelesek, amelyek elbírá-

---

szomszédos kolostorban, Bukócon élt az idős Spalinszky Tádé bazilita festő. Talán róla is szó lehet.) 1809-14 között Miklóssy maga is Krasznibrodon bazilita testvér, majd a bécsi görög katolikus hitközség Szent Barbara templomának kántora.

²³ Az idős Krizanovsky emellett továbbra is haláláig dolgozott. ПЕКАР, А., *Нариси історії церкви Закарпаття*. Т. II. Внутрішня історія. Записки ЧСВВ. Серія II. Секція I., Рим – Львів 1997, 443.

²⁴ ТОРИСИН (ЗУБРИЦЬКИЙ) Д., „Йосиф Змій-Миклошій (1792-1841)”, in *Підкарпатська Русь*, Ужгород 6 (1925) 89-90.; PETROVÁ-PLESKOTOVÁ, А., *Slovenské výtvarné umenie obdobia národného obrodenia. Zrod slovenskej národnej školy výtvarnej*, Bratislava 1966, 67.

²⁵ ПАП, *op. cit.*, 137. Említést tesz Miklóssy Zmij József tájképeiről és zsánereképeiről is. РУБАН, В., *Український портретний живопис другої пол. ХІХ і початку ХХ століття*, Київ 1986.

²⁶ ПАП, *op. cit.*, 137; ALEXY, J., *Osudy slovenských výtvarníkov*, Bratislava 1948, 32.

lása ugyancsak a megyei képíró feladata. 3. Az engedélyezett festészeti munkák elkészültével a festők saját költségükön helyszíni szemlére kötelesek meghívni a megyei képírót, akinek írásbeli jelentésben kell beszámolnia a munka minőségéről. „Ezentúl minden templomi képállvány az Ungvári székes egyház képállványának mintájára... megfestendőnek rendeltetik.” 4. Minden vásárolt templomi zászlót, keresztet, placsenyicát vagy képet központi szemle engedélye nélkül a templomba bevinni és használni tilos. „Holmi világi képekkel vagy ollyatén fölíratokkal ellátott bármi kendők”-kel kapcsolatban rendelkezik, hogy azokat a templomba el ne fogadják, a korábban elhelyezetteket pedig távolítsák el. 5. A templomi falfaragói feladatokra addig ne kapjon megbízást senki, amíg „arra valamely képfaragó innét írásbeli fölhatalmazást nem nyerend”. Bármilyen hasonló feladattal, vagy építkezéssel, ill. nagyobb javítással kapcsolatban szerződést csak az illetékes esperes tudtával szabad kötni.²⁷

Vidra Ferdinánd (1815-1879) a bécsi akadémiai évek és olaszországi tanulmányút (1843-45) után²⁸ hazatérve – talán támogatója, Zichy Károly révén – rövidesen a munkácsi püspökséggel került kapcsolatba. 1854-ben ő festett ikonokat *Bujon* a Molnár Dániel által még 1841-ben faragott ikonosztázionhoz.²⁹ 1858-ban ő vezette az *ungvári* püspöki székesegyház ikonosztázionjának és falképeinek felújítási munkáit, majd az egyházmegye hivatalos festőjeként többek közt *Munkács*on, *Bilkén*, *Záricsón*, *Újkemencén*, *Nagydávidkán*, *Rosztokán*, részben *Veresmarton* dolgozott.³⁰ Az előírt ungvári ikonosztázion-szerkezet több templomban is megjelenik ebben az időszakban. De talán már korábban is hatásáról lehet beszélni *Kenézlőn*, *Fábiánházán*. Idős éveit a mester Bilkén töltötte, ahol másfél évig nála tanult a munkácsi egyházmegye 19. századi festészetének leendő legjelentősebb alakja, Roskovics Ignác.

4. Az akademizmus kiteljesedése. Iparosodás a 19. század második felében

Vezető mesterek. *Roskovics Ignác* (1854-1915) a budapesti Mintarajztanodában Benczur Gyulánál és Székely Bertalannál folytatott

---

²⁷ Gebe (Nyírkáta) Görög katolikus parochiális irattár: 1850-ben kezdett historia domus körlevelek másolataival. 2749. szám

²⁸ LYKA, *op. cit.*, 172-174.

²⁹ Puskás, L. (szerk.), *Házad ékessége. Görögkatolikus templomok, ikonok, ikonosztázók Magyarországon*, Nyíregyháza 1991, 24.

³⁰ ПАП, *op. cit.*, 141.

tanulmányai után (1875-1880) párizsi ösztöndíjat nyert, majd Münchenben fejezte be festészeti tanulmányait (K. Piloty és A. Wagner tanítványaként). Hosszabb olaszországi tanulmányút után 1884-ben tért vissza Ungvárra, de 1885-től Budapestre költözött és csak nyaranta dolgozott a görög katolikus templomok számára. Ebben az időszakban több falképet, illetve oltárképet festett: *Szinnán* (1888),³¹ *Krasznisorán, Veresmarton, az ungvári ún. Ceholnyai templomban, Munkácson. Tiszavasváriban* újrafestette az ikonosztázion alapképeit. Ő kezdte meg az *eperjesi* püspöki székesegyház falképeit, de egy sértő kritika miatt félbehagyta munkáját. A falképeket Zmij Miklós fejezte be.³² Roskovics Ignác nevéhez fűződik a *budapesti Szegényház téri (ma Rózsák tere)* görög katolikus templom a bizánci szertartásnak megfelelő átalakítási terve, a templom főoltárképének megfestése. A monumentális feladatok mellett számos egyházi vonatkozású táblaképet is festett. Így Drohobecki Gyula, a későbbi körösi görög katolikus püspök megbízásából megfestette *Cirill és Metód, a szlávok apostolai* képet (1876, Ungvár, Kárpátaljai Megyei Boksay József Művészeti Múzeum).

Ebben az időszakban püspöki megrendelésre *Zahorai János* (1835-1909) festett arcképeket a munkácsi püspöki arcképgaléria folytatására: *Pankovics István, Popovics Vazul és Pásztélyi Kovács János* arcképét festette meg 1877-ben.³³

Galíciai mesterek. A 19. század végén Kárpátalján galíciai festők is dolgoztak. *Mikola Holovcsák* 1874-ben költözött Dávidházára és onnan járt templomokat festeni (pl. *Beregszöllős*), *Iván Csmil* a *zsukói* templomot festette ki, a legkiemelkedőbb az itt működő galíciai mesterek között *Teofil Kopystynszki* (1844-1916).³⁴

Epigonok. A 19. század végén és a századfordulón a munkácsi egyházmegyében a vezető mesterek mellett több mester is folytatta a késő akadémikus stílusú festészetet, meglehetősen középszerű színvonalon: többek közt *Mihály Gábor, Szilvay Nil, Fenczik K. Gyula* egyházmegyei festő, aki egyben faszobrászként és aranyozóként is dolgozott. Fenczik munkái *Veresmarton*, emellett főként Szatmárban maradtak fenn

---

³¹ ОСТРОВСЬКИЙ, Г., *Образотворче мистецтво Закарпаття*, Київ 1974, 21-25.

³² ПАП, *op. cit.*, 143.

³³ A Kárpátaljai Megyei Boksay József Művészeti Múzeum gyűjteményében. Osztrovszki, G. – Seleszt, D. (szerk.), *Mányoktól Aba Mováig. A Magyar képzőművészet a Szovjetunió múzeumaiban*, Budapest 1988, kat. 467-468.

³⁴ ТКАЧЕНКО, М., *Теофіл Копистинський*, Київ 1972, 27.

(pl. *Nagykároly*).³⁵

Iparosodás. A vezető szerephez jutott, képzett mesterek mellett a 19. század második felétől, végétől az ikonosztázionok sorozatban történő készítésére iparosműhelyek is alakultak.³⁶ Működésük tovább erősítette azt a 19. században kialakult gyakorlatot, amely szerint az ikonosztázion faszerkezete, az ikonok keretrendszere, faragványai készülnek el előbb, a képeket az üres keretmezőkbe később festik meg és helyezik bele.³⁷ A 19. század második felétől a felvidéki ikonosztázionfestésbe a lengyel Bogdanski festőcsalád Jasliskoról és Dobromyliből származó tagjai kapcsolódnak be: *Jozef Bogdanski* (1800-1884), fiai *Pavel* (1831-1909) és *Anton* (1836-1918), akiknek számos templomban maradtak fenn közös munkái, többek közt *Kuszínon* (19. század vége).³⁸ Stílis jegek alapján kapcsolható műhelyükhöz a *tolcsvai* ikonosztázion (20. század eleje). Ugyanebben az időszakban dolgoztak ikonosztázionok felállításán, illetve felújításán a Spisások. 1885-ben *Spisák János* újította fel *Tokajban* a görög katolikus templom ikonosztázionját. A *felsősolcai* historizáló ikonosztáziont *Spisák Imre* faszobrász és *Spisák Gyula* festő közösen készítették 1894-ben. 1896-ban *Spisák Gyula* a *máriapócsi* templom interieurének felújítását vezette (ikonosztázion, mellékoltárok, falképek). *Spisák Imre* 1901-ben *Tímáron* festett új ikonokat a késő barokk ikonosztázion-szerkezetbe.³⁹

5. Faszobrászok

Általánosságban jellemző, hogy az ebben az időszakban készült

---

³⁵ ПАП, *op. cit.*, 144.

³⁶ Tevékenységüket 20. század elején alakult műhelyek folytatják, Pesten Rétyay és Benedek műintézete (ikonosztázionok Filkeházán, Kisvárdán, Hejőkeresztúron), Auerbauer-cég (pl. ikonosztázion – Tolcsva).

³⁷ Ennek példái a Mankovics Mihály által festett pászikai, újkemencei ikonosztázionok. Ez a gyakorlat először a 18. század végén jelent meg, amikor a templomállítások felett felügyeletet gyakorolva nemcsak a templomépítkezésekről, de azok berendezéséről is terveket kért be a Helytartó Tanács. Az ikonosztázion faszerkezete az oltárokkal, szószékkal, padokkal a berendezés részévé vált. Az ikonosztázion-terveken így csak a faragványok szerepelnek. Ld. a balsai ikonosztázion terve (1786).

³⁸ FRICKY, *op. cit.*, 17.; PRZEŹDIECKA, M., „Dzieje rodu Bogdańskich”, in *Збірник Музею української культури*, 1. Свидник 1965, 107-123. A család harmadik festőgenerációja is dolgozott a Felvidéken a 20. század elején: Jan és Felix, Pavel Bogdanski fiai, és Michal és Zygmund, Anton Bogdanski fiai.

³⁹ A Spisások tevékenységére vonatkozó dokumentumok az említett egyházközségek irattáraiban.

ikonosztázionok többségének faszobrászi munkáját az eddigi gyakorlatnak megfelelően főként asztalosok, egyszerű iparosok készítették, személyükkel kapcsolatban csak szórványosan maradtak adatok. Majd ezek mellett viszonylag képzett faragómesterek is megjelentek, akiket név szerint is feljegyeztek. Így 1869-ben *Ilosva* környékén a galíciai származású *Sztefán Kovács* faragómester dolgozott.

1898-ben az eperjesi egyházmegyének már kinevezett *hivatalos faragómestere* volt, a Sztebnikről származó *Andrej Peregrini*. Tanítványai közt *H. Hvozdovic* emelkedett ki, akinek több ikonosztázionja ismert Szvidnik környékén (*Hrabovcsik, Szobos, Stefuró, Mlinaróc*). Hvozdovics stílusát folytatta *A. Nevickij*, aki a későbbiekben szintén az eperjesi egyházmegye hivatalos faragómestere lett. A munkácsi egyházmegye sematizmusai nem adják meg a hivatalos mesterek nevét, pedig többnek kinevezéséről is vannak feltételezések.⁴⁰

6. Az új festészeti gyakorlat következményei

A 19. század során a főhatóság törekvéseinek megfelelően az ikonosztázionok készítésének feladatköre fokozatosan kikerült a népi mesterek tevékenységi köréből és szinte kizárólagosan gyakorlott iparos műhelyek működési szférájába került át. Az így létrejött együttesek az esetek többségében azonban változatlanul nem jelentettek kiemelkedő kvalitású alkotásokat, emellett pedig elvesztették a 18. századi hagyományos, polgári, félprofesszionális, népi műhelyek tradicionális szemléletét és spontaneitását, amellyel azok – bár sokszor gyenge színvonalú – de lendületes formában megfogalmazott, szellemes ikonográfiai részletekkel gazdagított, és a Kárpát-vidék eredeti ikonszemléletéhez közel álló műveket hoztak létre.

A 19. században működő képzett mesterek tanultságuk ellenére a hagyományos ikonfestészetben kevésbé voltak járatosak. Ezek az akademikus, néhol a nazarénusok stílusában festett képek egészen más felfogást képviseltek, mint akár az ugyanebben az időszakban a népi ikonfestők által festett ikonok. Elsősorban a gyakorlottságról, jobb esetben profizmusról és a közízlés és szemlélet újabb változásáról tettek tanúságot. Azonban az új, nem túl költséges műhelymunkák, ahogy talán az akademikus stílusban kísérletezők képei sem, a jelek szerint már nem töltötték be maradéktalanul eredeti ikon-funkciójukat. Így szerepük

---

⁴⁰ ПЕКАР, *op. cit.*, 429-430.

meglehetősen ambivalens mind esztétikai, mind a liturgikus tradíció szempontjából.

Az orosz ikonfestészetben is lejátszódó, hasonló jelenségekkel foglalkozó kutatás a régi patrisztikus hagyományokon nyugvó ikonográfia elhagyását okolja e hanyatlással összefüggésben, azt, hogy az ortodox teológiai gondolkodás lefékeződésével a hívek és teológusok egyaránt, megfelelő képzettség híján elfelejtették az e területeken oly sokáig fennmaradt képszemléletet, az ikon az Isteni jelenlét teológiájával összefüggő értelmezését.

Hasonló folyamat kezdődött a múlt század változó társadalmában a Kárpát-vidéken, Magyarországon is. Galiciában kísérletek történtek az ikonosztázion újraértelmezésére, vagy latin oltárépítménnyé való átalakítására, vagy nagyobb nyílásokkal történő „levegőssé tételére”, Magyarországot ez a szemlélet szerencsére csak a 20. század elején érte el, amikor megkezdődött a feleslegesnek ítélt ikonosztázionok kiszerezése.⁴¹

A képzőművészetben lejátszódó változások – egy általánosabb társadalmi szemléletváltás következtében – a templomépítészetben is lejátszódtak. A 19. század folyamán a templomot és berendezését már nem a közösség közös elképzelése hozza létre, építése iparaggá, városi vállalkozók területévé válik.⁴² A hagyományörző közösségi szemlélet háttérbe szorítása az, ami a különféle hatások alatt változó, de fennmaradt évszázados helyi keleti művészeti tradícióban ekkor meghatározó törést okozott.

---

⁴¹ NAGYMIHÁLYI, G., *Képmás és világkép. Művészettörténeti tanulmányok*, Nyíregyháza 1995.

⁴² MAROSI, E., *Magyar falusi templomok. Építészeti hagyományok*, Budapest 1975, 70.

VÉGHSEŐ TAMÁS

**A BAZILITA KULCZICKY PORPHYRIUS
MUNKÁCSI HELYNŐK NÉGY LEVELE KOLLONICH LIPÓT
BÍBOROSHOZ 1688-BÓL
(FORRÁSKÖZLÉS)**

TARTALOM: 1. Bevezetés; 2. Kulczicky a munkácsi egyházmegyében; 3. Kulczicky levelei Kollonich Lipóthoz; 1/ Az első levél; 2/ A második levél; 3/ A harmadik levél; 4/ A negyedik levél; 4. Összegzés. Források.

1. Bevezetés

A munkácsi egyházmegye történetében a Parthén Péter püspök halála (1664) és a De Camelis püspök (1689) kinevezése közötti huszonöt év súlyos problémákkal terhelt időszak volt. A püspöki szék betöltésének joga fölött folyó vita azt eredményezte, hogy az egyházmegyében egyszerre több, különböző felhatalmazásokkal rendelkező kormányzó vagy vikárius működött, gyakran egymással versengve.

Az események rekonstruálását a rendelkezésére álló források alapján Hodinka Antal végezte el,¹ aki maga is szembesült azzal a problémával, hogy a forrásanyag hiányosságai miatt számos kérdés maradt megválaszolatlanul. Az alábbiakban a Lengyelországból a munkácsi egyházmegyébe érkező bazilita szerzetes, Kulczicky Porphyrius² négy levelét mutatom be, melyeket 1688-ban Kollonich Lipót bíboroshoz írt. A leveleket a Prímási Levéltár őrizte meg.³ Az iratokat Hodinka Okmánytárában nem közli, monográfiájában pedig nem utal rájuk.

---

¹ HODINKA, A., *A munkácsi görög-katolikus püspökség története*, Budapest 1909. (A továbbiakban: Hodinka Tört.), 378-423.

² Nevét az autográf leveleken szereplő írásmód szerint közlöm.

³ Jelzetük: PL Arch. Eccl. Vet. Classis X 56. 51. cs. fol. 184-187.; PL Arch. eccl. vet. Classis X 56. 51. cs. 188-189.; PL Arch. Eccl. Vet. Classis X 56. 51. cs. fol. 180-183.; PL Arch. Eccl. Vet. Classis X 56. 51. cs. fol. 176-179.

2. Kulczicky a munkácsi egyházmegyében

Kulczicky Porphyrius neve 1683-ban bukkan fel a munkácsi egyházmegye betöltésével kapcsolatban. Sobieski János lengyel király 1686. május 18-án kelt levelében arra kéri Lipót császárt, hogy erősítse meg Kulczicky három évvel korábban – éppen az ő javaslatára – már megtörtént kinevezését a munkácsi püspöki székre. A lengyel király utal arra, hogy csak a háborús események miatt nem kerülhetett sor a székhely tényleges elfoglalására.⁴ Ezt megelőzően, 1685 januárjában két főméltóság, Stanisław Herakliusz Lubomirski herceg, a lengyel királyság főmarsallja és Martin Ogynsky, litván főkancellár ajánlották Lipót császár kegyeibe a bazilita szerzetest.⁵ Mindketten azzal érvelnek, hogy a szintén Lengyelországból a munkácsi székre pályázó, de Bécsben elutasításra talált Joannes Malachowski lemondott a püspökségről. Méltó utódnak tartják a nagyműveltségű és világlátott Kulczickyt, aki sokat tehetne az unió megerősítéséért. Lipót császár lengyel diplomatája, Jan Krzysztof Zierowski,⁶ 1686 májusában szintén támogatásáról biztosította Kulczickyt.⁷

Az előkelő ajánlólevelek ellenére Kulczicky kinevezése és felszentelése elmaradt.⁸ Ahogyan azt Hodinka Antal kimutatta, a bécsi udvarnak nem állt érdekében a Lengyelországból érkező jelöltek támogatása, mivel ez azzal a veszéllyel járt, hogy a munkácsi püspökség a kijevi metropolita joghatósága alá kerül.⁹ Ugyanakkor az udvarnak számolnia kellett azzal a ténnyel is, hogy a királyság területén belül nem fognak elfogadható püspökjelöltet találni. Ezért próbálkozott Kollonich

---

⁴ HODINKA, A., *A munkácsi görög szertartású püspökség okmánytára, 1458-1715*, Ungvár 1911. (A továbbiakban: Hodinka Okm.), 218. sz. irat.

⁵ Hodinka Okm. 210. és 211. sz. irat.

⁶ GEBEL, S., „Az orosz-török béketárgyalások Karlócán és Konstantinápolyban (1699-1700)”, in *Aetas* 1 (2002) 104-119.

⁷ Hodinka Okm. 217.

⁸ Welykyj – további forrásmegjelölés nélkül – megjegyzi, hogy Kulcsicky püspökjelöltségében szerepet játszott az is, hogy családja Bécs 1683-as ostrománál jelentős érdemeiket szerzett: Welykyj, A. G. (edidit), *Litterae episcoporum historiam Ucrainae illustrantes (1600-1900)*, vol. III. 1665-1690, Romae 1974. Analecta OSBM, Series II, Sectio III. Documenta Romana Ecclesiae Catholicae in terris Ucrainae et Bielarusjiae. Epistolae metropolitaram, archiepiscoporum et episcoporum, (collegerunt Welykyj, A. G. – Pidrutchnyj, P. B.), 147.

⁹ Hodinka Tört. 397.

görög származású püspökökkel:¹⁰ először Theophanes Maurocordato érsekkel, majd pedig ennek kudarca után a Kulczicky vetélytársaként felbukkanó Rafael érsekkel, aki 1687 végén kapta kinevezését, de 1688 őszén már vissza is hívták Bécsbe. Maga Kulczicky, aki Rafael általános helynöke volt, számol be erről 1688. november 10-én Benkovich Ágoston váradí püspöknek írt levelében, nem említve a visszahívás konkrét okát.¹¹

A görög érsek távozása nem nyitotta meg az utat Kulczicky előtt. Kollonich továbbra is görög származású püspököt szeretett volna látni a munkácsi egyházmegye élén. Választása 1689-ben a Rómában élő egykori misszionáriusra, Johannes Josephus De Camelisre esett. A két előző sikertelen kísérlet után De Camelis beváltotta a hozzáfűzött reményeket. 1690 tavaszától 1706-ban bekövetkezett haláláig kitartóan fáradozott a zilált állapotok felszámolásán és az unió helyzetének megszilárdításán. Az egyházmegye átvételekor még számított Kulczicky közreműködésére. 1690. április 22-én kelt, Kollonich Lipót bíborshoz intézett levelében említést tesz Kulczickyról is, akivel az egyházmegyébe érkezve találkozott. Az újonnan kinevezett munkácsi püspök az egyházmegye helyzetét kiválóan ismerő Benkovich Ágoston váradí püspök információira hagyatkozott, aki dicsérte Kulczickyt műveltsége, megkérdőjelezhetetlen katolicitása és buzgósága miatt. Egyetlen hibájaként Benkovich Kulczicky heves „lengyeles” vérmérsékletét róta fel, ami leginkább akkor vált fékezhetetlenné, amikor alkoholt fogyasztott. De Camelis ennek ellenére úgy gondolta, hogy kezelni tudja majd Kulczickyt, aki nagy hasznára lehet nyelvismerete és a helyi szokásokban való jártassága miatt. Kérte Kollonich-ot, hogy azt a havi járandóságot, amit eddig kapott, a jövőben is biztosítsa számára.¹²

A kinevezés elmaradása fájdalmasan érinthette Kulczickyt. A már említett levelében kifejezetten kérte Benkovich Ágoston váradí püspököt, aki leleszi prépostként a görög katolikusok ügyeiben leginkább jártas latin főpapnak számított és Kollonich bizalmasa volt, hogy Rafael érsek Bécsbe történő visszahívása után őt javasolja kinevezésre a

---

¹⁰ A görög püspökökről újabban: BAÁN, I., „Greek-speaking hierarchs on a ruthenian see: the diocese of Munkács (Mukačeve) in the Subcarpathian region at the end of the 17th century”, in Brogi Bercoff, G. – Lami, G. (edited by), *Ukraine's re-integration into Europe: a historical, historiographical and political urgent issue*, Alessandria 2005, 97-107.

¹¹ Hodinka Okm. 228. sz. irat.

¹² A levél szövege: Hodinka Okm. 241. számú irat, valamint Welykyj, *Litterae episcoporum* (8. l.áb.), 311-313.

munkácsi püspökség élére. Ennek ellenére Benkovich Lipniczki János Jeromost pártfogolta, aki 1681 óta Szelepchényi György esztergomi érsek megbízásából az egyházmegye északi területein működött gyakorlatilag helynökként.¹³ De Camelis megérkezése után Kulczicky valószínűleg hamar belátta, hogy számára a munkácsi püspöki szék elérhetetlen. Néhány hónappal később (1690. június 3-án) ugyanis Joannes Malachowski przemysl-i püspök a Propaganda Kongregációnak írott levelében már arról számol be, hogy a varsói internuncius által kérte Kulczicky, akit bírósági helynökének nevez, koadjutori kinevezését az egyházmegyéjében.¹⁴ Pelesz szerint a Winnickyj püspökkel szemben tehetetlen Malachowski át is adta az egyházmegye vezetését Kulczickynek és a lengyel királyi udvarba vonult vissza.¹⁵ Úgy tűnik tehát, hogy De Camelis beiktatása után nem sokkal Kulczicky elhagyta az egyházmegyét.

1694-ben Innocentius Winnickyj przemysl-i püspök a Propaganda Kongregációnak írt levelében megemlíti, hogy elődje, Joannes Malachowski idejében Kulczicky az egyházmegye bírósági helynöke volt.¹⁶ Nem világos, hogy meddig maradhatott a przemysl-i egyházmegyében. 1702-ben végre püspöki kinevezést kapott: 1716-ban bekövetkezett haláláig a pinszk-turov-i egyházmegye püspöke volt,¹⁷ 1708-1709-ben pedig az üresedésben lévő polocki egyházmegyét is kormányozta.¹⁸

3. Kulczicky levelei Kollonich Lipóthoz

Kulczicky munkácsi működésével kapcsolatban Hodinka két dokumentumot közöl. Az első 1688. június 15-én kelt és annak a Szat-

---

¹³ Hodinka Tört. 405.

¹⁴ Welykyj, *Litterae episcoporum* (8. láb.), 319.

¹⁵ PELESZ, J., *Geschichte der Union der ruthenischen Kirche mit Rom*, 2 vol., Wien 1878-1880., vol. II., 347. Hodinka tévesen értelmezi Pelesz sorait, mivel egyértelmű, hogy nem a munkácsi egyházmegye kormányzását adta át Kulcsiczynak, hanem a przemysl-i egyházmegye irányítását. Hodinka Tört. 393. lábjegyzet.

¹⁶ Welykyj, *Litterae episcoporum* (8. láb.), 147.

¹⁷ PELESZ, II., 329.

¹⁸ Welykyj, A. G. (edíció), *Litterae episcoporum historiam Ucrainae illustrantes (1600-1900)*, vol. V. 1711-1740, Romae 1974. Analecta OSBM, Series II, Sectio III. Documenta Romana Ecclesiae Catholicae in terris Ucrainae et Bielarusjiae. Epistolae metropolitanarum, archiepiscoporum et episcoporum, (collegerunt Welykyj, A. G. – Pidrutchnyj, P. B.), 137.

máron lefolytatott vizsgálatnak a jegyzőkönyve, melyet Monasztelli Demeter főesperes ügyében folytatott le a Rafael érsek vezetésével kivonult bizottság.¹⁹ A második irat – Kulczicky Benkovich-hoz írott levele – 1688. november 10-én Munkácson kelt.

A most bemutatásra kerülő négy levél a köztes időszakban került megfogalmazásra: június 29-én, július 6-án, július 16-án és szeptember 6-án. Az első három levelet Kulczicky még Szatmáron írta, a negyediket már Munkácson. Mind a négy levél címzettje Kollonich Lipót bíboros, akit Kulczicky szinte heti rendszerességgel kívánt tájékoztatni az eseményekről. A harmadik és a negyedik levél között eltelt hosszabb időszak azzal magyarázható, hogy a Munkácsra való visszatérése után Kulczicky heteken át súlyos betegséggel küszködött.

1/ Az első levél

Kulczicky a Monasztelli főesperessel szemben lefolytatott vizsgálat után két héttel még mindig Szatmáron tartózkodva fogalmazza meg első levelét. Előrebocsátja, hogy még soha életében nem volt ilyen kétségbeesett és reménytelen helyzetben. Ez visszatérő motívum leveleiben, s az egyházmegyében uralkodó zűrzavaros állapotokat tükrözi. Egyrészt a munkácsi kolostorban székelő Methodius, akit Kulczicky következetesen csak álpüspöknek (pseudoepiscopus) nevez, cselszövései, másrészt pedig a görög érsek példátlan durvasága keserítik meg életét. Alighogy elindultak Munkácsról Szatmárra Methodius azonnal lázítani kezdte Rafael érsek és ellene a papságot, nem kis kárt okozva. Methodius álnoksága nagy csalódást jelentett Kulczickynek. Benkovich püspök tanácsára és csupán jóindulatból hagyták meg a kolostorban, mivel úgy tűnt, hogy elfogadja az uniót. Az események tükrében Kulczicky számára világossá vált, hogy ez csak színjáték volt. A papság egy jelentős részét elbizonytalanította, s magát Monasztellit is megtévesztette. A főesperes viszont felismerte, hogy Methodius „ragadozó farkas”, aki veszélyt jelent Krisztus nyájára és megszakította vele a kapcsolatot. Talán még Methodiusnál is nagyobb csalódást okozott Rafael érsek, akiről Kulczicky súlyosan elmarasztaló ítéletet fogalmaz meg. A vizsgálat kezdetén Monasztelli főesperest két napon át zsarolta és fenyegette, hogy az két lovat vagy száz aranyat ajándékozzon neki. Mivel Kulczicky ez

---

¹⁹ Hodinka Okm. 225. sz. irat. A bizottság tisztázta a főesperest az ellen felhozott vádak alól.

ellen felemelte szavát, magára haragította az érseket, aki attól kezdve minden alkalmat megragadott arra, hogy kifejezze iránta érzett gyűlöletét és megalázza őt a papság előtt. Monasztelli főesperes ezeknek szemtanúja volt. A nézeteltérések és a megaláztatások ellenére Kulczicky lelkiismeretesen kivette részét a vizsgálatból, mivel azt tapasztalta, hogy rajta kívül a jelenlévők közül senkinek sincs gyakorlata a hasonló eljárásokban. Levele végén ígéretet tesz arra, hogy minden megpróbáltatás ellenére kitart küldetésében. Azt kéri a bíborostól, hogy tekintélyét latba vetve szabadítsa meg a sokat szenvedett egyházmegyét a külső és belső zavaroktól.

2/ A második levél

Egy héttel később Kulczicky újabb levelet írt Kollonich bíborosnak, melyet teljes egészében Rafael érsek általa botrányosnak ítélt joggyakorlatának szentel. Egy házassági ügyet ugyanis a görög érsek negyven forint ellenében az érdekeltek kívánsága szerint rendezett, figyelmen kívül hagyva az egyházi törvényeket. Ez annyira felháborította Kulczickyt, hogy azonnal a bíboroshoz fordult tanúként idézve Károlyi László grófot, mivel az ő jobbágyai fordultak az érsekhez. Kihangsúlyozza, hogy ő csak utólag szerzett tudomást a botrányos ítéletről. Ismételtén kéri a bíborost, hogy az ilyen és hasonló botrányoktól sújtott egyházmegyét karolja fel, s buzgó és önzetlen munkások által az igaz hit fényére és a keresztény erkölcsök tisztaságára vezesse el. Önmagát nyilvánvalóan ez utóbbiak közé sorolja.

3/ A harmadik levél

Újabb tíz nap elteltével Kulczicky ismét tollat ragad és válogatott jelzőkkel utal Rafael érsek viselt dolgaira, akit immáron javíthatatlannak tart. Megjegyzi, hogy európai utazásai során nem találkozott az érsekhez még csak hasonlítható személlyel. A bíboros rendelkezéseit megveti, hatalmával visszaél, a helynök kiiktatásán fáradozik, a latin teológiai és egyházi jogi könyveket, melyeket Kulczicky mindennél többre tart, elveti, azt állítván, hogy ő nem latin, hanem görög módra kívánja az ügyeket intézni. Ez utóbbit Kulczicky már azért is veszélyesnek tartja, mivel tapasztalata szerint – és ezt minden értelmes ember beláthatja – a görög egyház teológiai irodalma össze sem hasonlítható a latin egyház kincsestárával. Míg a görög egyház „elszáradt ág”, addig a latin egyház

„kimeríthetetlen óceán”. Kulczicky utal Rafael érsek esetleges elmeza-varára és tudni véli, hogy római tartózkodása alatt is szoros őrizetben megláncolva tartották fogva, majd pedig a tengeri kalandorok életét élte. Mindezeket Kulczicky természetesen a lelkek üdvössége miatt írja meg a bíborosnak. Állításait Monasztelli igazolhatja, aki maga sem győz csodálkozni mindazon, amit Rafael érsektől lát és hall. Elkerülhetetlen tehát az, hogy az érseket valaki más váltsa fel. Kulczicky javaslatot is tesz a kiválasztás szempontjaira: az új főpásztor legyen tanult, jó erkölcsű katolikus, a jezsuita atyák neveltje, a szláv nyelvekben jártas és a bazilita rend tagja. Ebben a jellemzésben Kollonich természetesen ráismerhetett Kulczickyra... A helynök szerint Rafael érseket vissza kellene küldeni Rómába, vagy elküldeni Havasalföldre, vagy bárhová máshová, csak a munkácsi egyházmegyétől minél távolabb.

Levelének utolsó részében beszámol a Monasztelli főesperes ügyében lefolytatott vizsgálat szerencsés kimeneteléről. A vádak alól tisztázott főesperesről Kulczicky nagyon jó véleményt fogalmaz meg: sokat tesz a szent unió ügyéért és gondja van az egyházfegyelem megtartására.

4/ A negyedik levél

Az időrendben utolsó levelet Kulczicky szeptember 6-án írta Kollonich bíborosnak. A Munkácsra történő visszaérkezése után súlyos betegség döntötte le lábáról. Ötször érezte úgy, hogy elérkezett halálának pillanata, de a Boldogságos Szűz közbenjárására újra és újra sikerült összeszednie magát. Betegségének leírása után áttér Methodius püspök viselt dolgaira. Amint az „álpüspök” tudomást szerzett a helynök betegségről, megjelent öt lovassal és egy aposztata szerzetessel. Ez utóbbi nevét Kulczicky nem árulja el, de valószínűsíthető, hogy Kaminszki Petroniusról van szó, kiről a Benkovich-nak november 10-én írott levelében beszámol.²⁰ Kulczicky kezdetben azt hitte, hogy udvariassági látogatásról van szó, de hamarosan világossá vált számára, hogy ellenfelei gyengeségét kívánják kihasználni. A Methodius által leitatott aposztata szerzetes válogatott rágalmakkal illetve a helynököt, s vakmerőségében odáig ment, hogy a Kollonich által küldött utasításokat (sanctam dispositionem) széttépte. Ellenfelei túllóttek célon: saját maga gyalázását még elviselte volna, de azt nem tűrhette, hogy a bíborost ily módon meg-

---

²⁰ Hodinka Okm. 228. sz. irat.

sértsék. A Boldogságos Szűz segítségével felkelt betegágyából, s embe-
reit arra utasította, hogy fogják el a vakmerő szerzetest. Két hétig tartotta
őrizetben. Az álpüspök ezt látva megértette, hogy elszámolta magát és
félelmében elhagyta a kolostort. Csak Isten tudja – teszi hozzá Kulczicky
– milyen szándékai lettek volna, ha nem talál a helynök ellenállására. A
magára hagyott aposztata szerzetes mindent megígért szabadulása érde-
kében. Megszánva őt, Kulczicky szabadon engedte, de az szinte rögtön
csatlakozott az „álpüspökhöz”, akivel együtt újabb zavarokat keltettek.
A helynök szükségesnek tartja a bíboros intézkedését az ügyben.

Levelének utolsó részében Rafael érsekről is ír. Pozitívumot
ugyan ez alkalommal sem tud róla feljegyezni, mégis szembetűnő, hogy
a „Reverendissimus Archiepiscopus Galatensis” kifejezést használja.
Ilyen tiszteletteljes megszólítás a korábbi leveleiben nem fordult elő: a
súlyosan elmarasztaló jelzők mellett többnyire az „Archiepiscopus
Graecus” megjelölés szerepel. Ezúttal viszont a negatív jelzők is elma-
radnak. Ennek oka valószínűleg az lehet, hogy Kollonich a helynök
leveleire adott – egyelőre ismeretlen, de Kulczicky által említett – vála-
szában augusztusban még kiállt Rafael érsek mellett. Ezt látva Kulczicky
ugyan változtatott a hangnemen, de célkitűzésein már nem. A legna-
gyobb tisztelet mellett is fontosnak tartja megemlíteni, hogy az érsek a
rablóktól való félelmében nem tért vissza székhelyére, hanem a bizton-
ságosabbnak ítélt Szatmáron maradt. Kulczicky viszont az egyházmegye
és az unió érdekeit a saját személyes biztonságánál is fontosabbnak tart-
ja. Ha ő nem tartózkodna Munkácson, akkor az egyházmegye összeom-
lana. Így viszont a papoknak van kihez fordulniuk, s ők is és a hívek is
megnyugodva konstatálják, hogy a szertartások a megszokott és változat-
lan módon kerülnek elvégzésre, az intézkedések és a szentszéki ítéletek
pedig a megfelelő formában kerülnek meghozatalra. Minden gond tehát
részakad, de ő továbbra is kitart, és erősen bízik abban, hogy az unió
terjesztésében is további sikereket fog elérni. A helynök sorait olvasó
bíboros figyelmét nyilván nem kerülte el a szolgálat elől megfutamodó
érsek és a veszélyek között is kitartó helynök közötti éles különbség.

4. Összegzés

Kulczicky helynök levelei egyértelműen elsősorban azzal a cél-
lal íródtak, hogy a görög katolikusok ügyeiben intézkedő Kollonich
Lipót bíborosnál elérje Rafael érsek elmozdítását és saját teljesítményét
részletesen taglalva önmagára irányítsa a figyelmet. Törekvései csak

részben jártak sikerrel. 1688. november 10-én a Benkovich püspöknek írt levelében már arról számol be, hogy Rafael érseket visszarendelték Bécsbe („propter certas magnas rationes”), ahonnan már nem térhetett vissza az egyházmegyébe. A bíboros nyilván más forrásokból is értesült az érsek viselt dolgairól, de Kulczicky beszámolóí is nagyban megalapozhatták a visszahívást. A bíboros kedvét azonban nem szegte az, hogy alig egy évtizeden belül már a második görög származású munkácsi püspök vallott kudarcot. Az önjelölt Kulczickyt továbbra is mellőzve a következő évben – immáron szerencsés választással – De Camelist nevezeti ki az egyházmegye élére, így biztosítva a lengyelországi görög katolikus felsőklérus befolyásának visszaszorítását.

A munkácsi kolostorban székelő Methodius püspököt Kulczicky igazából nem tartja riválisának. Tudja, hogy katolicitását Kollonich is megkérdőjelezi. A bíboros 1688 nyarán el is rendelte, hogy Methodius hagyja el a kolostort és vonuljon vissza. A döntést Kulczicky közölte vele, s valószínűleg ez váltotta ki haragját és ezért támadt a nagybeteg helynökre. Ezzel egyidejűleg Kollonich-nál is próbálja bizonygatni katolicitását és megbízhatóságát.²¹

Kulczickynek abban kétségkívül igaza van, hogy a riválisainál tanultabb, az egyházi ügyekben járatosabb, s a rábízott feladatot nagy felelősségtudattal végzi. Emberi gyarlóságoktól azonban ő sem volt mentes. Elég, ha De Camelis utalásaira gondolunk.

A helynök levelei a tudatos karrierépítés dokumentumai. Ezt az elemzés során mindenképpen figyelembe kell venni. Szerzőjük elfogultsága ellenére mégis értékes információkkal szolgálnak, melyek elősegítik az események rekonstruálását és a munkácsi egyházmegye történetének alaposabb megismerését.

---

²¹ 1688. július 28-án kelt levele: PL Arch. Eccl. Vet. Classis X 56. 51. cs. fol. 141-143.

PL Arch. Eccl. Vet. Classis X 56., 51. cs. fol. 184-187.

Szatmár, 1688. június 29.

fol. 184.

Eminentissime Princeps Domine Domine clementissime

Non tantum aeviterna mei obligatio, quam ore, stylo, calamo, exaratam, ac publicatam, humilissima veneratione anhele, sed etiam negotii amplitudo sistit me produmbentem plantis Eminentissimi Domini mei, quatenus supplicii poplite demississimo audeam, statum nostrum modernum intimare alloquio. Nusquam recorder me in maiori barathro desperationis, et consternationis constitutum fuisse, quam in praesenti tempestate, dum ex una parte impia et fraudulenta illius pseudoepiscopi Methodii, premor machinatione, ex alio vero latere insperata illius archiepiscopi graeci una mecum submissi, incomparabili opprimor barbarie. Adeo ut positus in hoc medio, quo me vertam nescio. Post discessum nostrum Munkaczyno, ille pseudoepiscopus, immediate se convertit ad illas arces, quatenus in certis comitatibus magna disturbia contra nos excitaret, retrahendo et populum et clerum a nostra subiectione, idque practicavit subordinatis literis, ubi non potuit actu personali exequi, alios corrumpendo, alios vero in maximas spes erigendo, fecitque nobis notabile damnum. Cum magna pars cleri pro praefixo termino minime comparuerit, exceptis circiter triginta sacerdotibus, cum quibus spirituale nostrum confecimus colloquium. Ut igitur seriem calamitatum mearum ordinatim exponam, ordior ab ipso capite scissionis, quod Christi tunicam inconsutilem dilacerare, toto virium annisu, hucusque non cessat. Impius ille Methodius // (fol. 185.) quem nos ex charitate nostra, et consilio singulari Illustrissimi Varadiensis in monasterio Munkacziensi collocavimus, eo intuitu quatenus pacifice expectaret ab Eminentissimo Domino ulteriorem suae personae dispositionem. Intentendo, et ipsum pertrahere ad sacrum unionis nexum, quem ad externam apparentiam videbatur acceptare, corde vero, ut pote natus et hereditarius schismaticus, procul erat ab eo, eventus docuit, nam mox ut nos ex loco movimus, statim se totum, huic operi impendit, ut iurisdictionem nostram confunderet, populum excitaret, clerum retraheret, sacram unionem omnibus exosam faceret. Totamque dioecaesim denique misceret, effecissetque aliquid, nisi quorundam egregiorum catholicorum obstitisset illi magnitudo. Nihilominus in certis partibus fecit clerum ambiguum, utrique parti applaudentem, et quasi futurum eventum prospicientem. Cum ergo stante publica nostra installatione, talia audet facere: quid non molietur clandestinis artibus in perniciem salutis nostrae et nobis adhaerentium. Satis apparet ex istis actibus illius pessima conscientia, dum non ita pridem promittebat ARD Demetrio Monastelli, archidiacono Sakmariensi,

pertrahendo eundem ad suas partes. Scilicet omnium proventuum suorum medietatem sacerdotes vero bigamos, et trigamos tolerare, dominos terrestres pro eliberandis illis minime molestare, in populo paria vitiorum monstra // (fol. 186.) non reprehendere, de unione vero nec mentionem facere. Sed repulsus ab eodem RD Demetrio, tamquam simoniacus, schismaticus et lupus rapax, qui ovinclaus Christi non tantum tondere, sed etiam deglubere voluit. Hinc Eminentissimus perpensis tantis periculis, pro suo sublimissimo iudicio, dignetur ponere obicem, impiosque conatus partis adversae, prorsus annihilare, antequam suo robore invalescant. Ad haec facunda mala accepit et illud summe considerabile, et mihi plane intolerabile ille Archiepiscopus graecus, huc mecum ordinatus, talia virtutum suarum praebuit lineamenta, nimirum quod sit homo, plenus livore, odio, suspitione, ambitione, proprio innixus consilio, excludens civilem societatem, et mutuam mecum charitatem, quae tanquam basis et fundamentum unionis vel maxime debuit observari. Illud enim specimen sui zeli Sakmarini posuit, quod etiam violenter voluit extorquere ab ARD Demetrio Monastelli duos equos vel centum imperiales cum comminationibus gravissimis et promissionibus utilissimis modo eos sibi punctualiter praestraret. Sed ego minus sanae et rectae ipsius intentioni semper restiti et nunquam permisi, quatenus fortiretur effectum, quamvis per duos integros dies continuo dominum Archidiaconum molestaverit. Hinc contra me implacabile suscepit odium, eo quod res ista ex voto eius minime cesserit et exinde coquebat iram brevi contra me evomendam. Dum ergo versabamur in actu deliberationis et consilii, ratione cleri et propagandae, sanctae // (fol. 187.) unionis, ita contra me exarsit, praesente ARD Demetrio, ut me tantis contumeliis et opprobriis afficeret, quibus nec hostis meus capitalis auderet me opprimere cum scandalo maximo plurimorum, cuius publicae meae confusionis iste secutus effectus, quod ego in crastinum pro congregatione sacerdotum nec celebrare potui, nec concionem perficere, nec spiritum dissipatum recolligere, exceptis doctrinis certis catechisticis quas scriptotenus proprio labore porrexi cum informatione rudissimi cleri. Actionum istarum erat oculatus testis RD Monastelli, qui ad requisitionem Eminentissimi Domini omnia per conscientiam enarrabit. Ego vero multa alia conticesco quoad usque Eminentissimus Dominus meus plenarie de omnibus non informabitur. Interim non obstante eiusmodi inter nos discrepantia, ubicumque vertitur negotium salutare sanctae unionis vel boni ordinis, sive causarum emergentium, vel defensio cleri, vel formandorum iudiciorum, nunquam intermitto applicationem et omnem possibilem industriam meam in bonum commune redundantem, ea diligentia et activitate sicuti et ante, quia cum omnia negotia et processus per meas manus dirigantur cum nullus hic ex ritui nostro in istis habent praxim, non possum per conscientiam munus meum intermittere, quia cum ille minus ista intelligat, ob diversam in oriente praxim oportet per me omnia suppleantur. Dum ergo in statione mea incommotibilis persisto persistamque semper. Simul per omnia sacra Eminentissimo Domino meo supplico, quatenus pro sua admiranda et

incomparabili dispositione disponere dignetur istam afflictam dioecesim ut sublata omni intrinseca et extrinseca perturbatione in sanctitate et iustitia tranquillitate eadem refluere possit. Ego interim osculando sacros pedes Eminetissimi Domini mei Patronis clementissimi maneo aeternaliter

humilissimus et obligatissimus servus et indignus exorator

Porphyrius Kulczycki

officialis et vicarius generalis Munkacz. Ordinis Sancti Basilii Magni

Sakmarini, 29 Junii 1688

PL Arch. Eccl. Vet. Classis X 56., 51. cs. 188-189.

Szatmár, 1688. július 6.

fol. 188.

Eminentissime Princeps Domine Domine clementissime

Ipse ardor perpetuus, labor immensus, industria singularis nullis limitibus circumscripta in provehendis missionibus apostolicis Eminentissimi Domini mei bonas in pectore meo excitat flammam, quatenus demum venerabundus cum supplici libello accedam deploratasque actiones illius graeci archiepiscopi compendioso calamo describam. Iliadem conficerem, si caetera particularia prosequerer. Sed sufficit illi in hoc actu malitia sua, dum extra ultimum erroris periculum, et ignorantiae patrocinium me praesente constitutus essem. Tamen clandestine et sine ulla forma iudiciali privato tantum praemisso examine fecit divortium scripto proprio confirmatum talibus personis. Nimirum erat unus valachus cuius uxor depravata reliquerat ipsum et secuta erat certum Amasium, cum quo cohabitavit circiter per duos annos, elapsos vero hoc tempore invenit illum seductorem ille primus maritus et propriam uxorem recepit ab illo iudiciose quae iterum post illam pacificationem profugit ad suum Amasium cum quo et unam prolem habuit. Tandem ille primus vir suus taedio ductus ob inconstantiam uxoris suae, ex stulta illius Amasii persuasione, vendidit uxorem eidem deceptorum pro quadraginta florenis hungaricalibus, ut perpetuo cohabitaret cum illa, sed postquam iudicium iterum tam enormem ac infamem ipsorum compactationem resciderit atque dirimerit, venerunt // (fol. 189.) clam ad Archiepiscopum et proposita causa talem acceperunt declarationem, scilicet ut ille primus maritus libere ducat sibi uxorem, priore repudiata ob adulterium commissum, ille vero Amasius remaneat cum uxore eius libere et perpetuo sine ulla excitatione litis. O bella Theologia, plane Archiepiscopo digna. Hoc totum fecit me inscio, insuper et adiuravit complices ne mihi dicerent, a quibus accepit pro praemio florenos quadraginta. Notitiam istius rei perfectiorem accipiet

Eminentissimus Dominus ab Illustrissimo Domino Carolo Lislau²², cuius sunt isti subditi, ita indicati, et qui novit optime statum rei, sed tantum dissimulat. Idem requisitus respondebit adaequate Eminentissimo Domino meo. Si ergo iste homo audet talia facere, modo, quid non audebit post et aperiet portam sceleratis hominibus, ita ut nunquam postea coerceri, vel difficulter poterint, qui et modo simile divortium vult perficere et benedicere, rerum docebit eventus. Ego interim Eminentissimo Domino humillime supplico, ut pro sua incomparabili prudentia hanc miseram dioecesim tot erroribus scatentem, tandem ad lumen fidei orthodoxae et morum christianorum perfectionem deducere dignetur, idque efficere per zelosos et non interessatos operarios, quae omnia dum per conscientiam. Ex munere meo Eminentissimo Domino meo humillime defero. Simul provolutus sacris pedibus, maneo aeternaliter

humillimus et obligatissimus servus et indignus exorator
Porphyrius Kulczycki
officialis et vicarius generalis Munkacz. Ordinis Sancti Basilii Magni

Sakmarini, 6 Julii 1688

PL Arch. Eccl. Vet. Classis X 56., 51. cs. fol. 180-183.

Szatmárnémeti, 1688. július 16.

fol. 180.

Eminentissime Princeps Domine Domine clementissime

Inter multiplices curas, quae animum meum assidue pulsant, illa in primis cordi est, ut purgatis pravaram opinionum erroribus misera dioecesis Munkaczynensis eiurato pristinae schismate tuto militare possit quae in hac ampla messe operariis vacua requirit athletas fortissimos, qui rebus religionis inclinatis atlanticos humeros supponere possint, praecipue in his partibus, ubi perpetuum religionis graeco catholicae, ac pristinae pietatis fuit exilium. Sed cum hucusque ille graecus episcopus, simul mecum transmissus, impetu levis exitu vanus apparet, qui tantum inane virtutis simulacrum ostentat, et incorrigibilis contumaciae spiritum gerit, pro domo sua, non pro salute aliorum negotiandum, non unionem, sed perpetuum litigii aperiet theatrum. Scripseram in praeteritis literis admirabiles ipsius phantasticas, turbulenta inquietas, actiones, quas in partibus barbarorum, ita hausit, ut ei coidenticatae naturaliter videantur. Quid ergo cum tali phantasta destructore commercii humani mutuae charitatis et civitatis explosore, consiliorum secretorum proditore, iurato

---

²² Károlyi László, gróf Károlyi Sándor apja.

personae meae ex nullo merito persecutore, vanissimo et suspiciosissimo omnium mutuum etiam piarum intentionum livido, scrutatore acturus sum prorsus ignoro. Notabilem partem Europae peragravi et nusquam in tanta diversitate gentium regnorum et provinciarum in simile subiectum impegi sicuti in hunc hominem. Iam omnes dispositiones Eminentissimi Domini fastidit, iam absolutum dominium // (fol. 181.) independenter usurpavit, iam vicariatium generalem tollere satagit, iam libros latinos casisticos et canonisticos supra omne pretium mihi aestimabiles, quos ego tanquam thesaurum mecum circumfero, a se excludit et ne ad iudicium adhibeantur, totaliter rejicit, dicendo se nolle modo ad normam latinam, sed tantum ad graecam iudicia et causas exercere. Ego vero per experientiam scio, quod apud graecos nulli modo dantur libri in sublimitate casistica, iuridica, canonistica caeterisque theologicis quaestionibus et summis tractatibus, sicuti in Sacra Ecclesia Romana, quae in hoc passu oceanus inexhaustus, scientiarum merito dici possit. Ecclesia autem graeca remansit tanquam arida ramus, absolute his omnibus destituta et tamen unus idiota audet talia effutire. Vivit Deus et anima mea, in cuius conspectu sto, quod secluso omni respectu, ista Eminentissimo Domino humillime defero, alias essem iniurius, animae meae et peccassem in observantiam characteris eius, si proximum meum a me eminenter amandum et honorandum, aliqua nota falsitatis increparem. Sed respiciendo commune bonum et salutem tantarum animarum, non possum tacere quin impendenti periculo subsidia et praesidia ab Eminentissimo Domino implorem, qui solus censoria virga sua promptum autoritatis remedium subministrare poterit, plurimos enim illius levitatis ut inconstantiae habeo testes et ipsum ARD Demetrium Monastelli Archidiaconum Sakmariensem, qui non potest satis mirari ea quae de ipso vidit et // (fol. 182.) audivit. Unde sic stantibus rebus, nihil efficiam pro incremento sanctae unionis, cum tam vertiginoso capite penetraverat enim et ipse Eminentissimus Dominus pro sua sublimitate illius viri laesum cerebrum, et ego abunde usque ad nauseam expertus sum, qui etiam Romae existens in strictissimo fuit arresto, et ut alii dicunt in catenis, et nisi resipuisset, procul dubio oberrasset maria in triremibus hinc colligere licebit, cum quali operario in vinea Domini mihi laborandum esset, quae omnia hic existens rescivi. Supplico itaque Eminentissimo Domino meo per zelum illum quem habet erga sacram unionem et ecclesiam universam quatenus pro hac dioecesi Munkacsynensi provideat victimam et eiusmodi ordinare subiectum, quod sit naturaliter catholicum doctum, bene moratum, in spiritu Societatis Jesu educatum, in lingua slavonica, illirica et serbica apprime versatum formaliter unitum in Ordine Sancti Basili Magni Unitorum Institutum. Tunc cum tali zelatore possemus convertere corda patrum in filios schismaticam impietatem funditus abolere, jungendo felices ubique gentium dexteras. Illum vero notissimum archiepiscopum graecum pro sua summa et elevata prudentia ita disponere, quatenus possit gloriosum nomen Eminentissimi Domini mei cum dulci recordatione portare et praedicare, sive Romam ad quam aspirat, sive in

Valachia ad quam anhelat, sive quocunque sidere mundi habitaturus recognoscat patrocinantem et beneficam manum // (fol. 183.) Eminentissimi Domini mei. Negotiorum nostrorum Sakmarini peractum talem facio humillimem relationem, nimirum processionem in octavo Sanctissimi Corporis Christi solemniter in sacro apparatu more graeco perfecimus cum frequenti populo eiusdem ritus. Varia iudicia in causis sacerdotalibus tractavimus, inquisitionem solemnem in ratione obiectorum innocenter criminum contra ARD Monastelli Archidiaconum Sakmariensem elucidavimus, qua feliciter absoluta, decretum pro parte eiusdem ex deductis probationibus conscripsi, quod ad sublimem censuram Eminentissimi Domini mei transmitto. De eodem reverendo Patre Demetrio Monastelli, hoc per conscientiam testari possum, quod ultra meam spem et opinionem plurima in rem sanctae unionis perfecit et sacerdotes dissolutos refrenaverit, de quibus omnibus speciatim postea Eminentissimo Domino meo exprimam. Gratiam singularem et favorem, tam Excellentissimi Commendantis Sakmariensis, quam etiam Illustrissimi Caroli Ladislai expertus sum. Idque ob respectum Eminentissimi Domini cui dum humillime haec omnia defero, simul demissime supplico quatenus provideantur ultiores sumptus, tum provisiones, tum etiam pro aliis necessitatibus, sine quibus impossibile est substinere. De illo nefario pseudoepiscopo Methodio, parum modo attingo, qui hucusque non cessat pervertere vias Domini, et quamdiu sic ille manebit nusquam pacificabitur Dioecesis.

Interim sacros pedes Eminentissimi Domini osculando maneo aeternaliter

humilissimus et obligatissimus servus et indignus exorator

Porphyrius Kulczycki

officialis et vicarius generalis Munkacz. Ordinis Sancti Basilii Magni

Sakmari Nemet, 16 Julii 1688

PL Arch. Eccl. Vet. Classis X 56., 51. cs. fol. 176-179.

Munkács, 1688. szeptember 6.

fol. 176.

Eminentissime Princeps Domine Domine clementissime

In hac patiendi nobili palaestra, dum hucusque superabundo in tribulationibus meis, sine ullo respiro, liceat mihi Eminentissimi Domini eam implorare dexteram, quae tanquam infractus clypeus in omnibus emergentis, praesentissimum semper adferre possit mihi remedium. Postquam redierim Sakmarino, seu tuguriis monasterii Munkaczynensis, partim terrorem incutiendo

schismaticis, partim intrepide divina operando, quae iuxta regularem modum Ordinis Sancti Basilii Magni cum pusillo grege non desisto perficere non tamen sine evidenti vitae meae discrimine, ubi et aperte, et clandestine inhiant saluti meae, sed quis me separabit a charitate Sanctae Ecclesiae Romanae et unione formali cum eadem, confido in Deo salutari meo, quod nec praesens, nec superventura calamitas et potestas. Interim ut firmis praesidiis Ecclesia Dei muniatur caeterisque ornamentis afficiatur, necesse est ut Eminentissimus Dominus illa tollat obstacula, quae perpetuum causant dissidium, et sacram unionem iurata conspiratione delere ac eradicare tot virium annisu nituntur, de quibus paulo inferius agam, nunc ad calamitosum statum meum converto calamum. Ab ipso mihi fatali mense Augusto usque ad praesens tempus. Tam terribili morbo continuatae malignae attritus sum, ut totum robur meum, naturalem vigorem firmitatem complexionis constitutionem optimam fundamentaliter deperdidit, et amiserim. // (fol. 177.) Ita ut sola macies et ossa arida in me remanserint. Iam quinques in terram repositus fueram, ut propinquior matri meae essem, de qua exivi, ubi iam ultimum aeternitatis praestolabar momentum. Sed semper mihi mirabiliter affulsit patrocinium Beatissimae Virginis, quam continuo invocabam, dum per totum Augustum, ubicunque inciderat aliqua solemnitas semper mihi suppetebant vires, ut ipse potuerim et celebrare et omnia munia ecclesiastica subire, quibus exactis statim in lectum debui cadere. Idque ideo fueram sollicitus, quia nullum hucusque potui habere unitum formalem sacerdotem, ne igitur profanaretur ara sacra toties per mea sacrificia consecrata. Sic per vices quasi suscitabar ne et populus sua devotione frustraretur et ego pariter meo voto, ubi etiam ferventissima suspiria pro Eminentissimo Domino meo fundebam, quatenus ut communis christianitatis protector et promotor in beato et imperturbabili ac incolumi statui conservaretur, pro quo tamdiu orare non desistam, quamdiu hoc vita mortalis ultima non claudetur periodo. Nunc revoco calamum, ad ea quae in hac circumstantia perpeccatus fueram. Ille nefarius pseudoeписcopus Methodius, stante infirmitate mea, invaserat monasterium, eiusmodi forma politicismi. Venerat cum quinque circiter equitibus armatis et uno apostata terribili monacho, qui sine lege, sine Deo ab annis quindecim in variis vagabatur partibus. Tandem ego putabam illum impostorem // (fol. 178.) Mephtodium ex charitate venisse, quatenus et me infirmum visitaret et aliquam conferentiam haberet. Ille vero nullo officio exhibito eundem monachum apostatum bene potatum subordinavit quatenus mirabiles contra me calumnias evomeret, cum maximis minis, terroribus violentiis eiectionibus denique quidquid potuit, et malitia et praeparatio illa suppeditare hoc totum cum incomparabili mei iniuria in caput meum congestum est. Dumque ille maledictus monachus in illo furibundo impetu perseveraret et iam sanctam dispositionem Eminentissimi Domini carperet, iam amplius non poteram pati. Sed invocata in praesidium Beatissimae statim surrexi et famulos meos disposui et excitavi assistendo illis etiam forti manu si opus fuerit. In illo puncto, immisit Deus terrorem inter illos et statim

illum blasphematores caepi, qui tremens ad me adductus et post magnas exprobrationes ad praesidium arcis deductus est. Ubi per duas circiter septimanas mansit. Ille vero pseudoepiscopus videndo se esse confusum, quod illum non poterat eripere de manibus meis forte et sibi timuit mox discessit ex monasterio, qualem autem habuit intentionem si non obstitissem Deus ipse novit. Tunc ille apostata videndo se ita circumdatum fecit supplicationes et instantias per varios promittendo se in posterum sancte et constanter gesturum et ex dioecesis Munkaczynensi sine ulla perturbatione abiturum nec illam partem mihi contrariam sectaturum quod et scripto satis sibi oneroso // (fol. 179.) praesente Domino Commendante, suam illam intentionem confirmavit. Sic ergo ductus compassione emisi ex arresto, qui posposito iuramento et tanta abligatione, statim se adiunxit illi pseudoepiscopo et iterum novas turbas cum eodem mihi excitabit, de quo scripsi Sakmarinum, quia illuc iturus erat, ut statim ibi arestetur ad dispositionem ulteriorem Eminentissimi, cuius vitam quando transmisero, mirabitur Eminentissimus Dominus, quod tanta malitia in monacho sit reperibilis. Modo humillime supplico Eminentissimo Domino quatenus iam informatus, dignetur nosse partem illam nefariam, quae poterit contra me aliquid attentare, ne credatur illis, quia illi suum interesse, non gloria Dei curant. Reverendissimus Archiepiscopus Galatensis ille semper mansit Sakmarini, quia Munkaczyni timuit latrones. Ego vero ut tenerem sacram unionem etiam debui me periculo exponere, quia se non mansissem in loco, esset in confuso tota dioecesis. Nunc vero et sacerdotes ad me concurrunt et populi et reliqui cicurantur videndo, suas cerimonias et ritum immutabilem et iudicia in debita forma. Unde spero magnum fructum futurum et conversionem stabiliendam. Cum ergo omnia onera monasterii tam ecclesiae, quam etiam familiaria solus sustineo et omnia sunt penitus desolata et ruinata, nullus sumptus pro servis loci, quos si non habuero procul dubio non potero, nec ego nec locus, nec ipsi substinere. Dignetur ergo Eminentissimus Dominus meus pro sua apostolica charitate ad Dominum Klobusyczki ordinare ut et pecunia parata et frumento sufficienter providere possit.

Reliqua sequenti posta intimabo, quia modo infirmitas non permittit. Quod dum facio, simul maneo aeternaliter Eminentissimi Domini mei Patroni Clementissimi

humillimus et obligatissimus

servus et indignus exorator

Porphyrius Kulczycki

officialis et vicarius generalis Munkacz. Ordinis Sancti Basilii Magni

In Cathedra Munkaczynensi, 6 septembris 1688

SUMMARIA

L'attività di trentacinque anni della Commissione Teologica Internazionale (István Ivancsó)

La Commissione Teologica Internazionale ha pubblicato in quest'anno il vastissimo volume che contiene tutti i documenti della sua attività di trentacinque anni. I membri della Commissione l'hanno ricevuto come omaggio durante la sessione plenaria. Questo libro segue il suo predecessore che è stato pubblicato con la prefazione del cardinale Joseph Ratzinger, prefetto della Congregazione per la Dottrina della Fede. Nel presente volume ha scritto la prefazione il cardinale William Joseph Levada, prefetto attuale della sopraddezza Congregazione e preside della Commissione, mentre l'introduzione l'ha scritto Luis F. Ladaria, segretario della Commissione. Il libro stesso contiene i ventidue documenti finora elaborati da parte dei membri della Commissione. Il testo è italiano che è importante da quel punto di vista che non tutti i documenti sono stati scritti in italiano. – Noi in questo lavoro presentiamo ciascun documento. Prima di iniziare la presentazione, nell'introduzione facciamo un cenno sull'importanza del libro. Poi scriviamo della nascita e dello scopo della Commissione stessa, che segue l'elenco dei membri dei diversi quinquenni. Poi, cominciamo il nostro lavoro non in ordine cronologico come i documenti sono stati editi, ma in ordine sistematico: Cristologia e dottrina su Dio (1), Ecclesiologia e sacramenti (2), Antropologia (3), Teologia morale (4), Teologia fondamentale (5). Intanto non ci dimentichiamo neanche sul primo documento che è stato semplicemente un bozzo: "Riflessioni su finalità e metodi della Commissione" nell'anno 1969.

Nella sua prefazione il cardinale Levada ha ripetuto le parole scritte dal suo predecessore, l'allora presidente della Commissione, oggi Papa Benedetto XVI, e cioè che la raccolta edita in 1988 "abbai larga diffusione e serva così da un fruttuoso sviluppo della teologia nello spirito auspicato dal Concilio Vaticano II". Noi invece auspiciamo che

per i teologi e i semplici lettori di teologia ungheresi, che si interessano sul tema, questa presentazione sia un mezzo utile nella conoscenza dell'attività della Commissione Teologica Internazionale ed anche dei risultati di una tale attività. Lo speriamo bene che sarà così.

Il lamento della Madre di Dio

(János Nyirán)

Lamento, pianto, lacrimazione sono parole ben conosciute nel mondo bizantino. Possiamo trovare tantissimi testi liturgici, i quali fanno riferimento al pianto della Madre di Dio (che è un tema molto eloquente durante il Triduo Pasquale). Nel presente articolo raccogliamo alcuni di essi noti e meno noti, tradotti o no in ungherese, percorrendo soprattutto le ufficiature (attualmente) utilizzate e perse del Venerdì e Sabato Santo. Nel secondo capitolo abbiamo citato i testi in uso liturgico tra cui dobbiamo sottolineare quelli dell'Encomio o Epitafios thrinos, ossia il lamento davanti al sepolcro di Cristo. I tropari sono stati inseriti in una opuscula drammatica di tre scene: Gesù sulla croce (1), la sepoltura (2) e la risurrezione (3). Nel terzo capitolo che porta il titolo *Il lamento della Madre di Dio* rappresentiamo alcuni versetti di un kondakion (di Romano il Melode) e di due canoni (il primo di Simeone Metafrasta, il secondo invece del Patriarca Nicola) caratterizzati dal tema esposto nel titolo, e infine un'ufficiatura persa del Venerdì Santo. Le traduzioni di tropari scelti mantengono la forma dialogica tra Gesù e Maria come nel secondo capitolo. L'ufficiatura persa del Venerdì Santo l'abbiamo presentata secondo la descrizione del Typikon Evergetis, la quale non è molto dettagliata, e non ci dice niente della sua permanenza o sopravvivenza. Dunque, ci vogliono ancora tante ricerche per puntualizzare ancora la decadenza dell'akoluthia in questione, che probabilmente può anche precisare lo spostamento della celebrazione del mattutino del Sabato Santo dalla mattina del Sabato Santo alla sera del Venerdì Santo presso i greci.

La facoltà di confessare nella disciplina canonica attuale

(Géza Kuminetz)

In questo nostro articolo parliamo della facoltà di confessare.

Ogni sacramento ha la sua peculiarità, ha la sua grazia speciale. Il sacramento della penitenza dà il perdono dei peccati. Ma prima di perdonare i peccati, il sacerdote deve accettarsi della preparazione del penitente. E il confessore deve conoscere a fondo le virtù e le vizie, cioè i peccati. E nel giudicare i peccati si deve conoscere anche le circostanze. Senza questo giudizio, in merito, il recezione di questo sacramento non sarà fruttuoso, anzi, non sarà valido. Se non possiamo giudicare rettamente i peccati, i nostri fedeli saranno guidati erroneamente. L'amministrazione del sacramento della penitenza è non solo un atto sacramentale, ma contemporaneamente, un atto giudiziale. Proprio per questo motivo è stato introdotto la facoltà di confessare. Con questo vecchio istituto giuridico assicura la Chiesa Cattolica l'amministrazione debita di questo sacramento. Con questo istituto giuridico l'ordinamento canonico rassicura la debita preparazione del confessore e difende efficientemente il diritto dei fedeli agli sacramenti, se degnamente sono preparati.

Secondo il nuovo linguaggio giuridico la facoltà di confessare non è più un atto di giurisdizione, ma piuttosto la legittimo esercizio della potestà di ordine. Ma, in cause speciali, richiede il servizio del confessore anche la potestà di giurisdizione. Proprio per questo motivo il confessore deve conoscere i delitti, ed i cosiddetti casi riservati. Ma il regolamento di questi casi è diverso nei Codici, perciò il confessore deve conoscere questa diversità. Il Codice orientale ha mantenuto l'istituto della riserva dei peccati, mentre il Codice latino l'ha abolito. Per questo motivo può accadere qualche conflitto fra i due ordinamenti. In questo contributo fissiamo i principi della retta applicazione delle norme codiciali. Applicando questi principi, si può evitare l'applicazione erronea delle norme legislative.

In fin dei conti l'istituto giuridico della facoltà di confessare, che hanno maturato i secoli, rimane anche nel presente e anche nel futuro un importante istituto nell'ordinamento canonico.

Les iconostases du 19e siècle dans les églises gréco-catholiques (Bernadett Puskás)

L'article traite la problématique de l'iconostase du 19e siècle: la question du changement de structure, l'activité des maîtres des icônes, des artistes académiques, ainsi que des sculpteurs-décorateurs.

Parmi les peintres des icônes dans l'Église gréco-catholique, dans ce période-là il est possible de trouver non seulement des membres des ateliers traditionnels, provinciaux – locaux, ou originaires de Galicie (Ukraine) – mais aussi des maîtres très qualifiés qui ont travaillé plutôt pour la commende des églises orthodoxes en Hongrie: le plus important parmi eux Miklós Jankovics, le maître de l'icônostase de Hajdúdorog et un maître serbe, moins connu, Péter Padits qui travailla à Abod.

Dès la première moitié du 19e siècle, pour réduire les possibilités des peintres naïfs, les évêques gréco-catholiques avaient nommé des peintres officiels. Dans l'éparchie de Munkács c'est d'abord Mihály Mankovics, puis Ferdinánd Vidra, dans l'éparchie d'Eperjes c'est Antal Krizsanovszky, puis József Miklóssy (Zmij) et Mihály Miklóssy-Zmij qui ont occupé ce poste. Dans la deuxième moitié du 19e siècle, à côté des maîtres académiques si remarquables comme Ignác Roskovics, la pratique des ateliers familiaux, spécialisés dans la construction et la peinture des iconostases en série (le Bogdanski, les Spisák) devient de plus en plus dominante.

L'analyse du thème signale l'épanouissement de l'académisme dans la peinture d'icônes. L'influence de la peinture académique sur le genre d'icône résulte la transformation non seulement de la technique, mais celle de l'interprétation originelle de l'icône. En même temps, c'est le moment définitif dans le processus de l'oubli de la pratique traditionnelle, basée sur la théologie de l'icône.

ROBERTO GIRALDO

A KELETI KATOLIKUS EGYHÁZAK ÖKUMENIKUS KÖZREMŰKÖDÉSE, KÜLÖNÖS TEKINTET- TEL AZ ORTODOXIÁVAL VALÓ PÁRBESZÉDRE¹

TARTALOM: 1. Az un. uniatizmus (egységőtrekvés) természete és tipológiája; 2. A Firenzei Zsinat; 3. Fogadtatása.

Keleti katolikus Egyházak alatt azokat az egyházakat értjük, akik bár teljes egységben állnak Rómával, saját, a latin egyháztól eltérő hagyománnyal rendelkeznek. Görög katolikusoknak is nevezik őket, éppen a saját bizánci/keleti liturgikus és kánonjogi hagyományaik miatt.

Az ezekről az egyházakról és a Rómával való egységük megtalálásának módjáról való beszéd egyet jelent azzal, hogy az ember egy igen komplikált és nehezen megmagyarázható történelmi helyzetbe helyezi bele magát. Önmagában már a különböző uniókra alkalmazott szóhasználat problémákat okoz, amennyiben már a hivatalos terminológiát, a maga összességében jelentős mértékben befolyásolta az ortodox egyház olykor megvető kritikája. Ezért is igen különösnek találom, hogy egy olyan korban, mint a miénk, amelyben megpróbáljuk mindazon kategóriákat elkerülni, amelyek bántónak tűnhetnek, továbbra is olyan terminusokat használnak, mint pl. „uniatizmus” vagy „uniált”, melyeket nem nevezhetünk teljesen indifferens kifejezéseknek.²

¹ Roberto Giraldo, ferences szerzetes, a Pápai „Antoniano” Egyetem tanára és a Venecei Szent Bernárd Intézet elnök-rektora. Szakterülete a dogmatikus teológia, különösen is az ekkleziológiai és szentségtani témakörök. Művei közül: *A pápai hatalom és a püspök-szentelés kapcsolata (Rapporto tra poteri papali e consacrazione episcopale)*, L.I.E.F., Vicenza, 1978.

² Néhány szerző szerint, éppen a szavak játéka miatt, az „unio” kifejezés szláv fonetikája unija és unijat szavakra változtatta azt, ami könnyen párosítható egyfajta „menekülés” és „tagadás” jelentésekkel. Vö. ALZATI, C., „L’ortodossia”, in Filoramo, G. – Menozzi, D. (a cura di), *Storia del cristianesimo. L’età moderna*, (Economia Laterza 240) 1997, 353. „Általunk alkotott meg az »uniáltak«, mint lenező jelző: a rutén Unióval szemben orosz polemikus irodalomból származó kifejezés, melyet napjainkig is gyakran használnak történeti és publicisztikai területeken, anélkül, hogy annak negatív fennhangjának tudatában lennének. Ha pedig az »uniáltak« tükrözi az ortodox

Egy további nehézséget, túl a különböző keleti katolikus egyházak eredetére vonatkozó változatos eseményeken, azoknak az igaz szándékoknak, különösen is ezek modalitásának az igen nehéz megértésében találjuk, amelyek árán a római katolikus egyház az ortodox közösségekkel az egységet és közösséget megtalálta. A római látásmód, amellet, hogy a Firenzei Zsinatra hivatkozik, sokkal inkább úgy tekintett ezekre az uniókra, mint a „skizmatikusok” visszatérésére az igaz egyházba és az egyetlen legitím tekintély, a pápa alá, mintsem két egyház közösségének a megtalálására.³ Róma gyakorlatilag nemcsak, hogy nem „várta” az egyesült egyházakban rejlő eredetiséget, hanem megkövetelte, hogy ne tartsanak fenn semmilyen kapcsolatot az eredeti keleti anyaegyházukkal. Ha ehhez a mélyeséges sebhez hozzátesszük még a különböző helyeken található ortodox egyházak bizonytalan helyzetét, könnyen elképzelhetjük, hogy az egész folyamat elkeseredett felháborodással/megbotránkozással élték meg, s az uniós kísérletekben pusztán egy bekebelezést láttak és mindezt egy, egyetlen rendszerre való leegyszerűsítésként tekintették.

Nem könnyű azonban eligazodni a magyarázatok között sem: a különböző egyházak történései és teológusai, úgy tűnik, hogy nem jutottak el még e jelenség ismeretének és a „nyugalomnak” arra a fokára, hogy egy részlehlajlás nélküli ítéletet mondhassanak róla. Azt, hogy a különböző egyházak között ebben és a hasonló kérdésekben a klíma igencsak mérges, abból a tényből is megállapíthatjuk, hogy a katolikusok és az ortodoxok közötti párbeszéd 2000-ben éppen azért szakadt meg, mert képtelenek voltak a nap témáját, „az uniatizmus teológiai és kánonjogi következményei”-t⁴ illetően, egy közös nyilatkozat meghozatalára.

---

apologetika polemikus szellemiségét, »a keleti rítusú katolikusok« terminus nyilvánvalóan magában hordozza a római ekkleziológia visszhangját, amint a »görög katolikusok« kifejezés is a császári kancellária bürokratikus nyelvvezetét idézheti fel bennünk, mely a Habsburg területen jelenlévő különböző vallási csoportok vitathatatlanul világos osztályozásában »gondolkodik«. Valójában tehát ezeknek az egyházaknak híveit, bárhol is »határozzák« meg őket, az »uniáltak, unitusok« kifejezéssel azonosítják őket...”

³ Vö. ALZATI, „L’ortodossia”, 350.

⁴ Vö. A katolikus és ortodox egyház teológiai párbeszédének nemzetközi vegyes bizottsága, „Az uniatizmus teológiai és kánonjogi alkalmazása”, Emittsburg-Baltimore (USA) 2000. július 9-19, in *Service d’Information* 104/III (2000) 153-154, és ugyanennek a bizottságnak hivatalos sajtótájékoztatója, in *L’Osservatore Romano* 166 (2000. július 20.). Annak ellenére, hogy a párbeszéd nem szakadt meg, gyakorlatilag látva a probléma összetettségét és bizonyos értelemben az ortodox egyházak meg nem alkuvását, akik a probléma megoldásaként a görög-katolikusoknak vagy az ortodox vagy a római

Igaz, figyelmüket egy másik, a prozelitizmus szintén kényes problémájára is fordították, mely mindig az „el- és visszafoglalás” agyémképéhez vezet el minket.

Mindezeket pedig csak nehezíti, túl az egymás hiányos ismeretén, a Kelet és Nyugat eltérő történelmén és az azok hátterében meghúzódó pszichológiai magatartásokon, az ortodoxiának az a tipikus felfogása, mely belülről fűzi össze az etnikai és a konfesszionális (felekezeti) hovatartozást. Hasonló ideológia, azon felül, hogy kizárja a vallási pluralizmus lehetőségét, mindmáig befolyásolja, ha nem is ugyanazzal az erővel, az egyesült egyházakról alkotott ítéletet.

1. Az un. uniatizmus (egységtörekvés) természete és tipológiája

Amikor „uniatizmusról” beszélünk bizonyos módon az egyház látható közösségét és egységét képzeljük magunk elé, s azt próbáljuk meg elérni. Elsősorban azonban nem az alap gondolatot, azaz a látható egység elérésére vonatkozó akaratot tekintjük, hanem ennek a megvalósításához szükséges különböző modalitásokat. Nagyvonalakban, három modellel találkozunk.

Az első, amely az egyház és a hatalom összefonódó együttműködését jelenti. Tipikus esete ennek az osztrák uralom alatt létrejövő Ungvári és Gyulafehérvári Uniók: a hatalom megtilt az ortodox hívektől bizonyos civil jogokat, ezzel is kényszerítve őket, a katolikus misszionáriusok munkája által is, hogy görög katolikusokká legyenek, így pedig már teljesen „elismertek”.

A második modell, elsősorban a Közel-Keleten jelenlévő, a latin misszionáriusok segítségét és munkáját jelenti a kisebbségben levő keresztények számára, akik így kezdenek el szimpatizálni a katolicizmussal. Idővel pedig, amikor a kisebb csoportok megerősödnek, s bizo-

---

katolikus egyházhoz való átállását kérnék, nem világos a „hogyan tovább”. Szerencsére a párbeszéd óhaja előrébb való. Vö. „L'impegno di promuovere una genuina volontà di dialogo”, in *L'Osservatore Romano* (2005. december 16.), 5.: „2005. december 12-én, az Ökumenikus Pátriárka, egy Fanarban megtartott összortodox összejövetel alatt, végül is meghozta azt a döntést, hogy az ortodox egyházak részéről újraindítsák »a katolikus és ortodox egyház teológiai párbeszédének nemzetközi vegyes bizottságát«. A döntés és az Egységittkarságnak az Ökumenikus Pátriárkátussal való egyeztetése után tisztázódott ennek az új szakasz első találkozásának az időpontja: a »Bizottság vegyes koordináló Csoportjának« ülése (Róma, 2005. december 13-16.), aminek feladata, hogy előkészítse a 2006-os plenáriát, melynek megrendezésére a Szerb Egyház késznek mutatkozott”.

nyos esetben a püspökökre vagy a pátriárkájukra is számíthatnak, könnyen eljuthatunk oda, hogy a Rómával való egység szentesítődjön. Azt is meg kell jegyeznünk, hogy olykor ezek a keresztény kisebbségek nincsenek is tudatában annak a szakadásnak, mely őket Rómától elválasztja.

A harmadik modell, melyet, helyesen, az ortodoxok egyházak leginkább kritizálnak, amikor az ortodox hívek által lakott területen létrehoznak görög-katolikus egyházakat, kizárólag azzal a szándékkal, mivel adva van a hagyománybeli hasonlóság, hogy a saját egyházuknak híveket szerezzenek.

A Rómával való egység létrejöttének és akaratának ez a három „modalitása”, így bemutatva, egy kis cinizmussal fűszerezve, azt a képzetet is táplálhatja, hogy az unió kizárólag az egyik vagy a másik „csoport” számításának az eredménye. Ez azonban nem így van! Ahogy mindig, most is, külső tényezők és fondorlatok vagy emberi politikák találkoznak alap-elképzelésekkel és igen változatos tényezőkkel, melyek csak együtt igazolhatják és motiválhatják két, bizonyos szempontból olykor igen távolinak tűnő egyház egységét. Feltételezve, hogy az egység elérése a keresztények számára mindig, mint végcél áll, a feltételek és motivációk, melyek ennek elérésére ösztönöznek, igen-igen változatosak lehetnek. Ami azonban ezekben az uniókban nem változik, az mindenekelőtt a saját identitás megőrzésére irányuló feltétlen akarat: a Rómával való egység csak ezzel a feltétellel lehetséges és kívánatos.

Ez már önmagában kell, hogy tiszteletünket és odafigyelésünket kiváltsa. Nem tekinthetjük az egyesült egyházakat szinte a priori „pusztán az ellenséghez pártolóknak”, s nem tekinthetjük őket, mint a ravasz prozelitizmus gyümölcseit. Aki ebben a látásmódban megmarad, az nem látja a valóságot. Valóság, mely az utolsó időben inkább egyre csak felkavarodik: a kommunizmus összedőlése, mely korábban a keleti katolikus egyházakat az ortodox egyházakba beépítve függesztette fel, olykor javaikat is eldobozva, nem csak újjászületésüknek, hanem egzisztenciájukhoz való joguknak és templomaik és egyéb javaik visszaszolgáltatásának is tanúja volt.⁵

---

⁵ Vö. CITTERIO E., VALENTINI N. és MARCHIS I. együttműködésében, „La testimonianza e il presente. Chiesa Ortodossa Romana”, in *Regno-Attualità* 18 (2005) 631. „Talán a leghíányosabb szempont, általánosságban, az Egyház magatartásainak apologetikus és a kritikát nélkülöző magatartása a kommunizmus alatt (ahol elsőbbséget élvez, pl. a görög katolikus egyház felfüggesztésének történeti legitímációjára való utalás, vagy pl. a »szociális apostolkodás«, mint az aktuális pasztorális döntésre való hivatkozás) és a román ortodoxia egységére hivatkozó folyamatok, kritika nélküli hivatkozás”.

Úgy gondolom, hogy az egyesült egyházak történetét mélyebben és alaposabban kellene tanulmányoznia mind a katolikus, mind az ortodox félnek: mindketten mondhatnának valami igen fontosat a másiknak, a vallásszabadság, a hagyományok tisztelete, az inkulturáció és az egyház egységének helyreállítására vonatkozó lehetőségek terén.

Ahhoz, hogy megértsük azokat az alapokat, melyekre az általunk is vizsgált uniók támaszkodnak, a Firenzei Zsinatig (1438-39) kell visszamennünk.

2. A Firenzei Zsinat

Különböző okok játszanak szerepet abban, hogy a Firenzei Zsinat különös jelentéssel bír számunkra. Mindenekelőtt azért, mert az unió problémáját érintő hosszú folyamat utolsó időszakába helyezkedik bele. A Lyoni zsinattól (1274) folyamatosan az egyház egységének kérdése egyre nagyobb súllyal jelentkezik, éppen az erősödő török terjeszkedés miatt. Firenzét, távol attól, hogy valamilyen vándorsziklaként tekintsük, a különböző uniós kísérletek pódiumán kell, hogy értelmezzük, még ha ez gyakorlatilag csak a tárgyalóasztalok szintjét jelentette.

Ezenfelül fontos és aktuális lehet az egyház egységének firenzei értelmezése, amelyeket a különböző hagyományoknak megfelelő egységmodalitás szerint gondoltak végig, hogy ezzel az egyházak közötti változatos kapcsolatokat szabályozzák. A Firenzében realizált unió nem az egyik vagy a másik egyház vagy hagyomány kárára történt: hiszen a választás nem két egymást kizáró valóság között, aut-aut módon történt, hanem a Rómával való közösség alkalmazásáról beszélhetünk, mégpedig az ortodox hagyományok teljes tiszteletével. A hagyományok alatt azonban nem pusztán a szokásokat és a rítusokat értjük, hanem az eltérő teológiai hagyományt és legalább ennyire magának az egyház struktúrájának eltérő értelmezését. A kánonok által elismert patriarkális előjogokat a legkisebb mértékben sem vitatták, egyszerűen a pápai primátussal együtt fogadták el.

A vitatott kérdésekre vonatkozóan – Filioque, tisztítótűz, kovásztalan kenyér és a pápai primátus⁶ – mindegyik hagyomány gyakorlatilag a saját szempontjának legitimitációját és érvényességét erősítette

---

⁶ Vö. A Firenzei Zsinat határozata, *Laetentur caeli et exultet terra* (1439. július 6.), in *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, Bologna 1973, 523-528.

meg, azonban mindig a kölcsönös tiszteletben és elfogadásban⁷. Nem találunk semmi utalást arra, hogy a másik egyház használataiból és szokásaiból bármit is kötelezően be kellett volna vezetni. Nem egy másik egyházba, az előző kiközösítése által történő áttérésről van szó, hanem mindkét egyház hagyományának teljes legitimitásának és érvényességének elismeréséről.⁸ A hagyomány tisztelete, annak teljességében, a másik tiszteletben tartására utal. Ha ez igaz, és különösen is így van, akkor, mint vezérfonal áll előttünk, sajnos azonban a valóságban ez kevésbé történik így: mindegyik egyház, különösen is a pápa és a pátriárkák viszonyát illetően, saját látásmódja és saját szokásai szerint értelmezi a megállapodást.

Ki kell emelnünk, hogy a Firenzei Zsinat egyik célkitűzése az 1378-ban megkezdett „nagy skizma” végleges megoldása volt, mely megpróbálta a zsinat pápa feletti felsőbbbségét elrendelni. Firenzében ezért a pápaság elsősorban saját monarchiájának megerősítésén fáradozott. Mivel azonban kevés idő jutott arra, hogy a pápai hatalom termé-

---

⁷ Vö. PROCH, U., „L’unione al concilio di Lione a al concilio di Firenze”, in Alberigo, G. (ed.), *Storia dei concili ecumenici*, Brescia 1990, 312-315. A szerző, miután megjelölte a firenzei siker múltékonyságának okait – mint pl. az etnikai és polémikus motívációk, szerény részvétel a nép és a nemesek részéről a zsinaton, az unió magyarázata a római egyház részéről, mint „a római egyház újraegyesítése”, mellyel tévesen értelmezik az egyenlőség célját vagy az erősen pápahű véleményt, mely a pápa elismerését túlságosan központosított értelemben gondolja el – pontosítja, hogy az uniót „nem egyszerűen megvásárolták”, hanem az a két egyház gyakran nem könnyű útjának eredménye. Végül azonban hozzáteszi, „az unió eredménytelenségének igazi oka, szerintem, a két teológiai-ekkleziológiai modell egyszerű szembenállásában figyelhető meg. A skolasztikus és a patrisztikus-zsinati modell részben elfogadja egymást, azonban nem képesek kölcsönösen kiegészíteni egymást abban a gazdagságban, amit a Szentlélek az »Egyháznak mond« (vö. Jel 2-3). A nyugati pápai egyház és a történelmi pátriárkai egyházak megelégszenek azzal, hogy elismerik egymást, anélkül, hogy képesek lennének önmagukat úgy értelmezni és megjeleníteni, mint kiegészítő valóságok. Maga a zsinati elgondolás, az igazi szellemiség, melyből az unió ötlete is születik, s amelynek részleges felfedezése abban az időben alapvető jelentéssel bírt az egyház élete számára, a Bazileai zűrzavarok után azonnal akadályokba ütközött”.

⁸ CIOFFARI, G., „Il vero uniatismo in un sincero dialogo ecumenico”, in *Studi Ecumenici* 11 (1993) 183. „Végeredményben a Firenzei Zsinat egy olyan egyházi unióért száll harcba, mely a saját egyház benső életére vonatkozóan egy minimális változtatást sem követel meg. A keleti és a nyugati egyház egyaránt teljes mértékben maradhat meg saját hagyományában. Az előbbire vonatkozóan az egyetlen különbség a pápai primátus elismerése, amely azonban a keleti egyház belső szokásain nem kell és nem is változtathat semmit, amennyiben ez ugyanabban a környezetben születik, mint a különböző hagyományok tisztelete, s az ezekkel való visszaélést úgy is felfoghatjuk, mint a kormányzás egyetemes hatalmának elismerését illető illetéktelen »megszegést«.”

szetét és kiterjedését részletesen és alaposan megtárgyalják, a keletiek magatartása nem lehetett más, minthogy tradíciójukra hivatkozva „ment-sék a menthetőt”.⁹ Ezen felül, sem időnk, sem képességünk nincs arra, hogy az egyezés minden részletét megvizsgáljuk, éppen talán a vele járó teljes újdonság miatt sem.¹⁰ Egyrésztől létezik a mai napig érvényes elképzelés, másrésztől egy ennek ellentmondó, a sajátos egyházhoz ragaszkodó mentalitás, mely a többi tényezővel egységben, nem favorizálja az egyházak közötti újjárendeződést. Emellett pedig, szinte naiv elképzelésnek tűnt, hogy két, ennyire eltérő hagyomány ily rövid idő alatt megérti egymást, sőt bizonyos értelemben kölcsönösen integrálódnak.

A Firenzei Zsinat jelentőségének másik fontos tényezője abban áll, hogy a további egység-megállapodások alapjaként szolgálhatott.¹¹ Ez

---

⁹ Vö. MEYENDORFF, J., *Lo scisma tra Roma e Costantinopoli*, (Spiritualità Orientale), Qiqajon, Magnano 2005, 131. „Magatartásuk (görögöké) tisztán védekező volt: hogyan őrzik meg a legteljesebb módon a hozzájuk közel álló keleti egyházi struktúrát, mely a régi zsinatok kánonjaira és a pentarchiára alapszik? Kérték és sikerült is elérniük, hogy mindkét utalásukat odaillésszék a pápai hatalom világos és egyértelmű definíciójához. Latinok és görögök tehát könnyen értelmezheték az ilyenfajta utalásokat egészen eltérő módon.”

¹⁰ Vö. SCHATZ, K., *Storia dei concili. La Chiesa nei suoi punti focali*, (Corso di teologia sistematica. Complementi 6), Bologna 1999, 146-147, ahol a primátusra vonatkozóan írja: „Végül is, eljutunk oda, hogy a kompromisszum, mint ellentmondások egész sora áll előttünk. Egyrésztől, a *Laetentur Coeli* dekrétumban a pápa tanítói és jurisdikciós legfőbb tekintélyét hangsúlyozza, mégpedig a nyugati jelentésben és a nyugati terminológia használatával... Másrésztől, mindez egy olyan paragrafus követi, ahol az öt pátriárkátus sorrendjéről beszél... Semmit sem mond arról, hogy ez a két állítás milyen viszonyban van egymással, s kölcsönösen hogyan egészítik ki egymást. A nyugati képviselők számára, a szövegnek csak az első része bír a dogmatikai kijelentés súlyával, míg a második csak egy tiszteletreméltó hagyomány szempontjait vette figyelembe. A görögök nagyobb többsége számára azonban, a római primátus elismerése csak a pentarchia-primátusának jegyében értelmezhető, így a második kijelentés gyakorlatilag behatárolja az elsőt. Ennek értelmében a görögök szerint inkább behatároló, mintsem bizonyító értelme van »ahogy az egyetemes zsinatok aktáiban és a szent kánonokban áll« kijelentésnek”.

¹¹ Vö. BOUWEN, F., „Chiese cattoliche orientali”, in *Dizionario del movimento ecumenico*, Bologna 1994, 176. „Kelet-Európában, bizonyos közösségek – olykor püspökekkel együtt történő – egyesülését Rómával erősen meghatározta az adott társadalompolitikai helyzet, különösen is az ortodox-katolikus országok közötti határváltozások. Az ukránok egyesülése (Breszt-Litovszk 1595-1596) abban az időben fejeződött be, amikor ezek a területek lengyel fennhatóság alá tartoztak. A rutének (Ungvár 1646) és a románok egy csoportjának egyesülése (Erdély 1700) pedig az osztrák-magyar birodalom határain történt. Kisebb jelentőséggel bírtak a szerb, bolgár, szlovák, magyar, fehérorosz, albán, orosz és görög keleti katolikus Egyházak”. – A felsorolás a Közel-

megerősíti azt, hogy a Firenzében megvalósult egység kizárja azt a sokak által kinyilvánított véleményt, mely az „uniatizmus”-ban kizárólag és csakis „módszert” lát. Az itt kijelölt alapok ma is az egyetlen lehetőségek. Ezen felül meg kell említenünk a zsinat egyfajta „szerencsését” az ortodoxok körében, igaz gyakorlatilag csak a katolikus uralom és fejedelemséghez tartozó ortodox keresztények esetében.

3. Fogadtatása

Így hitelt veszti egy közös gondolat: amely a katolikusoknak a Firenzei Zsinat feltétel nélküli és entuziazmussal történő elfogadást tulajdonít, míg az ortodoxoknak egy azonnali és méltatlan elutasítást. Valójában mindkét oldalon találkozunk elfogadással és szembenállással egyaránt. Az ortodoxok részéről történő elutasítás csak később következik be, ami nem mindig valamilyen megalapozott ok miatt történt.¹²

Igen világos tanúságokat találunk a firenzei zsinat pozitív elfogadásáról és az ezzel járó következményekről.¹³ Egy 1443-ban, Jeruzsálemben megtartott zsinat részéről kimondott ítélet ellensúlyozza bizonyos mértékig azt a támogatást, melyet bizonyos konstantinápolyi pátriárkák, a kijevi fejedelem, s az ő metropolitájuk, Izidor adott a firenzei zsinatnak. Úgy tűnik, hogy az egység bizonyos hatást gyakorolt Átoszra is, egészen pontosan a Vatopedi és Szent Atanáz Lavrájára. Ciprus ortodox püspökei, éppen a létrejött egységre hivatkozva, híveik számára követelik azt a jogot, hogy bizonyos feltételekkel, latin templomokban is az Eukarisztiához járuljanak.¹⁴

Keleten történő egyesülésekkel folytatódik. a maronita egyház (a IV. századból, az antióchiai területen lévő Beit-Marun monostorban); a keleti-szír vagy nesztoriánus hagyomány (kaldok 1553); a keleti szír hagyomány (szír katolikusok 1662); az örmény hagyomány (örmény katolikusok 1740); a bizánci hagyomány (görög katolikusok vagy melkiták 1724); a kopt (1895) és az etióp (1930) katolikus hierarchák kialakulása; a Malabár (1599) és a Malankár (1930) egyház.

¹² Az orosz Egyház magatartásához lásd MEYENDORFF, *Lo scisma tra Roma e Costantinopoli*, 140-147. Visszautasítja azt az elképzelést, miszerint Moszkva azért utasította el az uniót, hogy még jobban eltávolodhasson Bizánctól, s ezzel, mint az ortodoxia egyetlen megmentője jelentkezzen.

¹³ Minden utaláshoz és tanúsághoz lásd CIOFFARI, *Il vero uniatismo*, 185-193.

¹⁴ Vö. CIOFFARI, *Il vero uniatismo*, 186-187: „1441. Ciprus püspökei szeretnék a közös Eukarisztiához való járulást (interkommunió)”.

1441. november 5-ei dátummal IV. Eugéniusz pápa levelet ír Colossi (Rodi) érsekének, közölve vele, meghallgatván a ciprusi görög püspökök kérését, arra kérte a latinokat, hogy ne utasítsák el a görög ortodoxokat az Eukarisztia vételétől. A ciprusi

Mindez elvezet minket, ahogy már fent említettük, a katolikus részéről történő ellenálláshoz. Különösen is a legérdekesebb helyekhez: Lengyelország, Litvánia, ahol egyenes meg volt tiltva az egységdekrétum felolvasása és Velence. Olyan esetek ezek, amelyek nemcsak egy késleltetésről vagy a firenzei dokumentum alkalmazásában történő ellenállásról beszélnek, hanem annak nyílt visszautasításáról.¹⁵ Ezt az a tény is magyarázhatja, hogy a lengyel és a litván földön élő katolikusok konciliaristák voltak, s jól értették, hogy az unió győzelme egyet jelent a pápaság sikerével és győzelmével.

---

püspökök levelükben helyesen jegyzik meg: Ha a latinok nem szolgáltatják ki az Eukarisziát a görögöknek, nem beszélhetnénk egy hitről, egy, katolikus, minden hívő anyaszentegyházáról, s azt is gondolhatnánk, hogy semmi sem történt, s szentséged dekrétumai is érték nélkülivé válnának, azok, amelyeket a zsinat jóváhagyott, örök emlékezetül a világ minden határáig, széltében és hosszában is elterjedtek. Emlékeztetve, hogy Ciprus latinok és görögök által is lakott, a püspökök botrányosnak tartják, hogy a latinok, még a Firenzei Zsinat után is, az esküvők, temetések és a nyilvános szertartások alkalmával folyamatosan elutasítják a görögöket az Eukarisztia vételétől.

¹⁵ Vö. CIOFFARI, *Il vero unitismo*, 194-195. „Mivel Litvániában és Lengyelország jelentős részén elsősorban a konciliarista katolicizmus volt jelen, egyenes következmény, hogy ezeken a területeken a firenzei unió igen jelentős nehézségekkel találkozott. A kijevi Izidort (azt a metropolitát, aki elfogadta az uniót) nemcsak Moszkvából, hanem egész Litvániából kiutasították. A kijevi metropoliták számára a nehézségek azonban nem elsősorban az ortodoxok unió-ellenes magatartásából születtek, amiről különösképpen nincs is információnk, hanem a latinok részéről érkező folyamatos támadásokból, akik erősen lenézték a keleti rítust, s szerették volna az ortodoxokat megtéríteni. Az előbbieken pedig láttuk Giuseppe Bolgarinovic jellegzetes esetét, aki egységben Rómával és Konstantinápolyval még 1498 (hatvan évvel a Firenzei Zsinattól), aki az ortodox részéről nem ütközött különösebb problémákba, hanem sokkal inkább a latinokkal.

Már 1476-ban a kijevi „uniált” metropolita, Misail Prsutski, arra panaszkodott a pápánál, hogy a római katolikusok nem tisztelik a firenzei kánonokat, újrakeresztelik a ruténokat, rítusukat pedig lenézik. 1500-ban, miközben Bolgarinovic levelet írt VI. Sándor pápának, elismerve a Firenzei egységet és magát a pápai hatalom alattvalójaként értelmezi, addig Krakkóban egyre inkább terjedt az *Elucidarius errorum ritus Ruthenici* kezdetű füzet, amely a két egyház közötti rítusbeli eltéréseket, mint tévedéseket tárgyal. Annak ellenére, hogy VI. Sándor kezdetben megvédte a kijevi metropolitát, 1501-ben kritizálja őt amiatt, hogy kapcsolatot tart fenn Konstantinápolyval. Hasonló negatív fordulattal találkozunk Jan Laski esetében is, aki már rutén szimpatizánusként, 1514-ben a Lateráni Zsinaton felsorolta a rutének tévedésének egész sorát, ennek a kifejezésnek a jegyében összefűzve a vörös oroszokat (a lembergi régió), a fehér oroszokat és a moszkvaiakat. Megváltozása behelyezhető a lengyel-orosz háború valóságába. Smolensk városának az oroszok kezébe történő esete lehetőséget teremtett a lengyelek számára, hogy unióellenes álláspontjukat még inkább elterjesszék, mely döntően a Firenzében megfogalmazott egység bukásában nyilvánul meg.”

Találunk egy olyan tanúságforrást, mely egyszerre érzékelteti a latinok magatartását, az anti-unionisták gyakorlatilag győztes szembenállását, csakúgy mint az unió-pártiak bátor ellenállását. Fontos az ítélet: egy igaz és sajátos unió, mely nem szakadt vagy változott meg. Másrészt az unió ellenzőire egyetlen magyarázat létezik: a latinokkal szembeni gyűlölet. II. Nifon, konstantinápolyi pátriárka 1498-ban írt leveléről van szó, melyet a kijevi metropolitának Giuseppe Bolgarinovic-nak címzett, aki feltárta mindazt a zűrzavart, amelyet a latinok magatartása okozott, akik szemrehányást tettek neki, hogy még mindig kapcsolatot tart fenn a Konstantinápolyal.

„Tudjátok meg, hogy ez a zsinat (Firenzei) milyen nagy egyetemes örömmel lett összehívva és elfogadva... Ennek ellenére, közülünk néhány »partizán«, akik nem is voltak jelen a zsinaton, a latinokkal szembeni gyűlöletük miatt visszautasították az egység elfogadását; ezek kisebb felkeléseket és zűrzavart akarnak közöttünk szítani, s megpróbálnak minket, és a ránk bízott nyáját irányítani. Ki tudja, hogy nem éppen a mi szembenállásunk miatt, büntetett meg az Isten, s büntet ma is ily szigorúan! Senki sem tesz semmit, hogy segítséget nyújtson. Mostanáig, a latinok nemhogy nem segítettek, de a hozzánk való viszonyukban egészen ellenségesnek mutatkoztak... Szeretitek nem kell, hogy szembenállássá legyen, hanem a nyugatiakkal való békében élés, hiszen mi is megengedtük a szigeten lakó és a Velencei szenátus alá tartozó papjainknak, hogy a latinok imádságaiban és együttléteiben részt vegyenek, s hogy őrizzek meg atyáik vallását, csakúgy, mint a keleti egyház összes szokását. A Firenzei Zsinaton őseink sem egyesültek volna a latinokkal, ha nem lettek volna biztosak abban, hogy kiváltságaikat nem változtatják majd meg”.¹⁶

Sajnos az egyik, illetve másik oldalról is létező, s olykor igen jelentős unió-ellenesség győzedelmeskedik majd. A katolikus részről elsősorban a lengyelek azok, akik azon felül, hogy egy ruténellenes, igaz és sajátos unióellenes kampányt építenek fel.

A nyugatiak és keletiek közötti feszültségek egyre inkább elmérgesednek, egészen odáig, hogy az 1596. október 8-án, egy Brestben

---

¹⁶ CIOFFARI, *Il vero uniatismo*, 191-192.

megtartott zsinaton, az uniót a Firenzei Zsinat szellemében szentesítik, igaz az ortodox egyház tekintetében egy erősen polemikus klímában, akik számára egy elsődleges negatív kép rajzolódik ki. A személyes okokon és a politikai helyzeten túl, az elsődleges indok, mely elvezette az ukrán és a fehérorosz püspököket az unió megkötéséhez „a rendezetlen és tudatlan képet nyújtó ortodox és a rendezett és képzett katolikus egyház által nyújtott látvány”¹⁷ szembeállítására lehetett.

Itt is azonban a saját identitás tiszta tudatosságával találkozunk, amely abból a feltételből is kitűnik, hogy az unió a keleti hagyomány semmilyen megváltoztatását sem foglalja magába, beleértve a „matrimonia sacerdotalia”-t és a monasztikus felépítettséget (a szerzetesek az adott terület megyéspüspökeiktől függenek, nem pedig egy provinciálistól).¹⁸

Hasonló akaratot és megegyező szándékot látunk a később, az erdélyi román egyházak részéről megkötött unióban, hiszen az 1697. március 21-én, az erdélyi egyház metropolitája, Teofil által aláírt hivatalos dokumentumban az unióról, mint „visszatérésről” beszélnek.¹⁹

Eltekintve attól, hogy az uniót nem ratifikálta sem a bécsi kormány, sem a római katolikus egyház tekintélye, a második Szinódus dokumentumában (1698. október 7.), amely ténylegesen elvezet majd az unióhoz, többé már nem beszélnek „visszatérésről”:

„E forma alatt egyesülünk és tanúsítjuk, hogy a szent Római Katolikus Egyház része vagyunk, megtartva Keleti Egyházunk hagyományát, amelyet nem akarunk, hogy megváltozzon, istentiszteletével, ünnepeivel, böjti fegyelmével, ahogy ez idáig is történt, s a jövőben is, azzal a szabadsággal, hogy a régi naptár szerint őrizzük meg azokat...”²⁰

---

¹⁷ CIOFFARI, *Il vero uniatismo*, 197.

¹⁸ *Ibid.*, 198.

¹⁹ „Mi, Teofil, az isteni irgalom által, az Erdélyi (Ardeal) és a ránk bízott magyar részek román Egyházának püspöke, közösségben ennek az egyháznak papságával, írásban az emlékezet számára meghagyjuk, hogy az elmúlt február hónapban Gyulafehérváron Általános Szinódust tartottunk. Egyhangúlag eldöntöttünk, hogy a Római Katolikus Anya-Egyházhoz visszatérünk, s ismét egyesülünk vele, megkapva és elfogadva mindazt, amit hisz és hirdet. Mindenekelőtt megvalljuk azt a négy pontot, mely mostanáig elválasztott minket...”

²⁰ A román görög katolikus Egyház ide vonatkozó szövegeihez lásd Barbolovici B. licenctézisét: *Le relazioni tra la Chiesa ortodossa romana e la Chiesa romana unita a Roma*, Velence 2001, 43. és 50.

A katolikus részről, az unió Firenzében felvázolt elfogadását jelentő nehézségek hosszú története, megérteti velünk, sok egyéb dolog mellett, hogy mennyire távol vagyunk az „egység a sokféleségben” gondolatától. Nehéz tehát az újjászerveződést nem úgy tekintenünk, mint „visszatérést”, in toto megőrizhetve a saját hagyományokat, amikor oly különbözőek egymástól szervezeti szinten, egyidejűleg tartva meg Rómával és a keleti egyházzal is kapcsolataikat, s különösen is megpróbálni a pápai primátus és a szinodalitás gondolatát egységben tartani. Mindaddig, míg ez egyetlen egyházon belül ez a két dimenzió nem találja helyes harmóniáját, igen nehéz lesz az eredeti egység helyreállításának kísérleteiben, az egyik egyháznak a másik feletti felsőbbbségi akaratát nem észrevenni.

Mindezekhez pedig, ha hozzáképzeljük Kelet és Nyugat ősi gyűlöletét, mint a kevés ismeret vagy kölcsönös tisztelet és politikai harcok és rivalitások színtereként, könnyen megérthetjük, hogy a keleti katolikus egyházak miért jelenthetnek a katolikus és az ortodox egyház párbeszédén belül neuralgikus pontokat, pontosabban neuralgikus felfedezéseket.

(Fordította: Seszták István – *folyt. köv.*)

JÁNNISZ ZIZIÚLASZ

ÚJABB VITÁK A PRIMÁTUS KÉRDÉSÉRŐL AZ ORTODOX TEOLÓGIÁBAN*

TARTALOM: Bevezetés; I. *Primus inter pares*, vagyis tiszteletbeli elsőbbség; II. Létezik-e egyetemes primátus? Következtetések.

Bevezetés

Mindenekelőtt szeretném mély hálámat kifejezni a meghívásért, hogy részt vehetek e tanácskozáson. A primátus kérdése talán a legfontosabb ökumenikus probléma. Az *Ut unum sint* kezdetű újabb pápai megnyilatkozás említést tesz a téma jelentőségéről, és minden keresztényt ennek tanulmányozására hív. Konferenciánk egy efféle vizsgálat része

---

* A szerző (1931-) pergamoni metropolita (a mai Bergama, Törökország). Tanulmányait Thesszalonikiben, Athénban és az Egyesült Államokban végezte. Tizennégy éven át a Glasgow-i Egyetem rendszeres teológia professzora. Vendégtanár volt a Genfi és a Londoni Egyetemen, valamint a római Gregorianán. Az Athéni Akadémia tagja. A konstantinápolyi ökumenikus pátriárkát képviseli számos nemzetközi egyházi testületben. Kulcsfigurája és vezetője volt a Római Katolikus Egyházzal és az Anglikán Egyházzal folytatott teológiai párbeszédnek. Titkára volt a genfi székhelyű Egyházak Ökumenikus Tanácsa Hit és Egyházszervezet Bizottságának. Központi szerepet játszott abban, hogy az Ortodox Egyház egyike a legtevékenyebb vallási közösségeknek, amelyek a fejlődés és az ökológia kérdéseivel foglalkoznak. Nagyhatású teológiájának főként liturgikus és eszkatologikus összefüggéseit méltatják, illetve hozzájárulását a „személy” teológiájához, főként Hitvalló Szent Maximosz nyomán. Legismertebb könyve a *Being as Communion: Studies in Personhood and the Church* (1985). Más művei: *Eucharist, Bishop, Church*, illetve *Communion and Otherness*.

Előadása 2003. május 24-én hangzott el, egy különleges szimpózium keretében. A tudományos tanácskozás Walter Kasper, a Keresztények Egységét Előmozdító Pápai Tanács elnökének kezdeményezésére jött létre, II. János Pál pápa *Ut unum sint* kezdetű enciklikája nyomán. Témája a péteri szolgálat, résztvevői a Római Katolikus Egyház és a nagyobb kelet-európai ortodox egyházak püspökei és teológusai voltak (az orosz ortodoxia kivételével). Az előadók egyházaikat hivatalosan képviselték, ugyanakkor tudományos jelleggel, a döntéshozás lehetősége nélkül. Forrás: Walter Kasper (ed.), *Il ministero petrino. Cattolici e ortodossi in dialogo*, Città Nuova, Roma 2004, 249-264. Fordítás az eredeti angol szöveg alapján (a ford.).

kíván lenni, válaszul Őszentsége meghívására. Ezt nem tekinthetjük másként, mint annak előremutató jeleként, hogy a Római Katolikus Egyház komolyan közelít az Egyház egységének problémájához, és nyitott más keresztény közösségek nézetei és álláspontjai irányában, beleértve, talán különleges módon is, az Ortodox Egyházat.

A primátus kérdése kétségtelenül a római katolikus-ortodox kapcsolatok velejét érinti. Történeti szempontból ez volt ama kérdés, amely fokozatos elidegenedéshez, végül szétváláshoz vezetett a két egyház között. 1054 tragikus eseménye óta a pápai primátus kérdése mindinkább elmélyítette és megerősítette a római katolikusok és az ortodoxok közötti szakadást, s a szóban forgó vitát legtöbbször lélektanilag terhelt polémia kísérte. A téma megvitatása végül indulatos kontroverziába torkollott, különösen az I. Vatikáni Zsinat alatt és azt követően, s ekképpen folytatódott az utóbbi időkig, míg a Szeretet Párbeszéde el nem kezdődött, s egy sokkal békésebb szellem alakult ki a két oldal vitáiban. Ma éppen e szellemben közelítünk e kényes kérdéshez, és így kell tenünk mindaddig, amíg el nem jutunk valamiféle kiengesztelődéshez. Ezért nem tehetünk mást, mint hogy tovább fáradozunk érte.

Arra kértek föl, hogy mutassam be a modern ortodox teológusok nézeteit a primátus kérdésében. Ez hatalmas föladat, és kétséges, hogy valamennyire is elégséges módon teljesíthetem. Amit reményeim szerint egyedül tenni tudok, hogy *néhány jellegzetes példáját* nyújtom annak, miként közelít a modern ortodox teológia az egyházi primátus kérdéséhez, Róma egyháza igényeinek ellenhatásaként. Történetileg néhány XX. századi teológus bemutatására szorítkozom, minthogy azon álláspontok képviselőinek látszanak, amelyek még ilyen vagy olyan módon meghatározzák a teológia képét. Nem követek majd szigorú időrendet, inkább álláspontjaik szerint osztályozom a különféle teológusokat, s nem a történelmi korszak szerint, amelyben éltek; jóllehet a legtöbb esetben, eléggé érdekes módon, a különböző teológiai álláspontok egybeestek bizonyos történelmi korszakokkal. Végül pedig engedjék majd meg, hogy mondjak valamit saját véleményemről is e tárgyban.

Többféleképpen osztályozhatjuk a modern ortodox teológusok nézeteit a primátus kérdését illetően. Saját fölfogásomból a következő osztályozás következik:

- a) A teológusok egy csoportja kevés vagy egyáltalán semmilyen kapcsolatot nem lát a primátus és az Egyház természete között. Számukra a primás hivatala az egyházi *bene esse*, nem

pedig az *esse* tárgya, vagyis inkább a *kánonjogi*, mint az *egyháztani* szükségszerűség kérdése.

b) A teológusok egy másik csoportja a primátust az Egyház *esse*-jéhez tartozónak tekinti, azaz mint egyháztani és nem egyszerűen kánonjogi kérdést.

Ezen osztályozás segítségével igyekszünk majd megérteni az ortodox álláspontot Róma püspökének primátusára vonatkozóan. Erősen hiszem, hogy a primátus témája nemcsak Róma püspöke igényeinek tekintetében kérdés, hanem magában az Ortodox Egyházban is.

I. *Primus inter pares*, vagyis tiszteletbeli elsőbbség

„Róma politikai jelentősége és egyházának apostoli volta, valamint Péter és Pál apostolok itt elszenvedett vértanúsága révén, illetve kiválósága által a szeretet, a szolgálat és a misszió műveiben, Róma püspöke a zsinatoktól és az Atyáktól, illetve az istenfélő császároktól – tehát emberi és nem isteni rendelés által – *egyszerű tiszteletbeli és sorrendbeli elsőbbségben* részesült, mint első a részegyházak egyenlő vezetői között, minthogy a pápák, a pátriárkák, az érsekek és a metropoliták alapvetően egyszerű püspökök, egyenlők püspöktársaikkal a papság szempontjából (*hieratikósz*)...”

A vezető ortodox teológusok egyikének, a néhai *Joannisz Karmirisz* professzornak e szavai¹ összefoglalják a legtöbb ortodox teológus álláspontját a XX. század első felében, és a néhai *Alivizatosz*, *Muratidisz*, *Hriszosztomosz Papadopulosz* érsek és mások nézeteit visszhangozzák, hogy utalásaink csak görög teológusokra korlátozódnak,² akikkel a korabeli, más nyelveken alkotó ortodox teológusok bizonyosan egyetértettek.

---

¹ KARMIRISZ, I., *Orthodox egyháztan*, 1973, 590. (görögül).

² Vö. ALIVIZATOSZ, A., „Egyházszervezet, a metropolita-püspök és különösen Róma püspöke”, in *Episztimoniki Epeterisz Theologikisz Szholisz Athinon* 1956-1957, 25-34. (görögül); MURATIDISZ, K., *Az Egyház lényege és szervezete Aranyszájú János tanítása szerint*, 1958. (görögül); UŐ., *Különbségtétel, szekularizáció és mai fejlődési irányok a Római Katolikus Egyház kánonjogában*, 1961. (görögül); PAPADOPULOSZ, HR., *A római püspök primátusa*, 1930. (görögül); UŐ., *A harmadik egyetemes zsinat és a római püspök primátusa. Válasz XI. Pius „Lux Veritatis” enciklikájára*, 1932. (görögül); TREMBELASZ, P., *A római püspök primátusáról*, 1965. (görögül).

Amennyiben megkíséreljük az imént idézett szakasz teológiai elemzését és magyarázatát, a következő megállapításokat kell tennünk:

1. A primások létezése az Egyházban e fölfogás szerint nem az isteni, hanem az emberi jog tárgya. Ez azt jelenti, hogy az Egyház létezhet primátus nélkül, noha nem létezhet püspökök vagy szinódusok nélkül, lévén az utóbbiak *iure divino* és az Egyház *esse*-jének részei.³

2. A primátusok jelenlegi szerkezete, amely eredetileg a bizánci pentarchiából származik, és később kiegészült a többi pátriárkátussal, illetve autokefál egyházzal Keleten, csupán történeti körülményeknek tulajdonítható, úgymint a fővárosok politikai súlya, más egyházak érdekében végzett kiemelkedő szolgálat stb., vagyis kizárólag emberi és mulandó tényezőknek.

3. Az efféle primátus „egyszerű tiszteletbeli és sorrendbeli elsőbbség”. E homályos kifejezés nem annyira pozitív jelentése által érthető meg, hanem azért, hogy mit szándékozik kizárni. Úgy tűnik, hogy amit e kifejezés kizárni igyekszik, a következő:

a) *A joghatóság gyakorlása a primás helyi egyházán túl.* Karmirisz világosan szól erről: azzal, hogy „tiszteletbeli elsőbbségről” beszél, ki akarja zárni a primás jogát a többi püspök föltötti joghatóság gyakorlásában. Ezen elvet az összes ortodox egyház elfogadja, s ez csakugyan akadály számukra Róma püspökének igényei kapcsán. Dacára annak, hogy az ortodox pátriárkák és az autokefál egyházak vezetői számos esetben avatkoztak be más püspökök ügyeibe, egyetlen ortodox sem vallaná elfogadhatónak az efféle közbelépéseket kánonjogi és egyháztani szempontból.

Noha ez igaz, ezen elv körülírása „egyszerű tiszteletbeli elsőbbségként” egyháztani és kánonjogi szempontból megkérdőjelezhető. Az „egyszerű tiszteletbeli” kifejezés teljes hatalom- és tekintélynélküliséget látszik sugallni, holott tapasztalatból tudjuk, hogy ama személy, aki bármiféle összejövetelen elnököl, igen jelentős hatalmat gyakorol, beleértve a találkozó összehívásának és levezetésének, a napirend kialakításának stb. jogát. Az Egyházra vonatkoztatva, a primátus efféle körülírása

---

³ Ezen álláspont logikai ellentmondásnak tűnik Karmirisz fönti idézetében: amennyiben a szinódusok az Egyház *esse*-jéhez tartoznak, miként mondhatjuk azt, hogy a primátusra vonatkozó döntéseik „tehát emberi és nem isteni rendelkezések”?

„egyszerű tiszteletbeliként” alapvető kánonjogi elveknek látszik ellentmondani, például a 34. apostoli kánonban foglaltaknak, amely kimondja, hogy minden területen (valószínűleg a metropolitai tartományról van szó, de tágabb értelemben a primátus minden formájában) *kell* lennie primásnak (*prótosz*), aki nélkül a tartomány püspökei semmit sem tehetnek, noha ő maga sem tehet semmit nélkülük. Úgy tűnik, ez arra utal, hogy a *primus* még a szinódus tanácskozásait is megakadályozhatja, amennyiben úgy dönt, hogy így tesz, miközben *távollétében a többi püspök nem képes szinódusi módon működni*. Az Ortodox Egyházban például közismert kánonjogi rendelkezés, hogy a pátriárka távollétében vagy trónjának megüresedése alatt nem lehet püspököt választani, vagy bármiféle „kánoni cselekményt” végrehajtani. Ez vajon „egyszerű tiszteletbeliség”? Látható, hogy e kitétel arra vonatkozik, amit ki akar zárni (joghatósági beavatkozás stb.), de igen félrevezető, ha szó szerint vesszük. Valójában úgy tűnik, hogy „egyszerű tiszteletbeli elsőbbség” nem létezik, még az Ortodox Egyházban sem.

b) *A primás szentségi vagy papi magasabbrendűsége*. Az „egyszerű tiszteletbeli elsőbbség” kifejezés ama tényt igyekszik hangsúlyozni, hogy az összes püspök, kezdve a pápától és a pátriárkáktól egészen a legegyszerűbb püspökig, egyenlő. Ez alapelv a római katolikusok és az ortodoxok számára egyaránt, noha azzal az alapvető különbséggel, hogy tudniillik a római katolikusok csak a szentségi kegyelem szintjére alkalmazzák ezen egyenlőséget, amely *nem* foglalja magában egyúttal a joghatóság gyakorlását (*missio canonica*), míg az ortodoxok nem tenének ilyen megkülönböztetést. Ez ama döntő pont, ahol a római katolikus teológia zavartalanul összeegyeztetné az összes püspök egyenlőségének gondolatát a pápának a többi püspök fölött gyakorolt joghatóságával. Következésképpen ama tény, hogy az ortodoxok számára is minden püspök szentségileg egyenlő, önmagában véve nem igazolja a pápai primátus elutasítását, hacsak ki nem egészíti azon elgondolás, miszerint a püspöki szentségi kegyelem elképzelhetetlen a vele szükségképpen együtt járó joghatósági hatalom nélkül. Ha azonban erről van szó, mivel indokolják az ortodoxok a „címzetes” püspökök létét egyházukban, vagyis ama püspökökét, akik szentségi szempontból egyenlők a többi püspökkel, de nincs fennhatósági joguk? Úgy tűnik, hogy az ortodoxok önmagukkal kerülnek

alapvető ellentmondásba, s ennél fogva súlyosan elgyengítik érvelésüket a római primátus ellenében. Miközben a Nyugattól ilyen könnyű szívvel kölcsönözték a címzetes püspök intézményét, nem eszméltek rá arra, hogy a püspöki kegyelem és a joghatóság (*missio canonica*) közötti megkülönböztetést is kölcsönvették, amely megkülönböztetés megengedi a pápának, hogy joghatósági tekintélyt gyakoroljon saját egyházmegyéjén túl anélkül, hogy ellentmondásba kerülne az összes püspök szentségi egyenlősége elvével.⁴

4. Figyelemre méltó, hogy a *Karmirisz* és korának ortodox teológusai által a pápai primátus ellenében hangoztatott érv a *dogma* és az *egyházszervezet* világos megkülönböztetésére támaszkodik: míg az Egyház püspöki és szinódusi szerkezete a dogmatika (egyháztan) témája, a primátus nem az. Ez pedig fölveti a kérdést, hogy vajon: (1) lehetséges-e ilyen határozott megkülönböztetés a kánoni rend és az egyháztan között, tekintve hogy az Egyház kánonjai tekintélyüket egyháztani igazolásukból nyerik. E ponton szükséges némi magyarázat. *Karmirisz*, miként *Alivizatosz*, *Trembelasz* és még inkább *Moratidisz* (valószínűleg mind-egyikük a nyugati skolasztikától erősen befolyásolt *Andrucosz* nyomán) az Egyház *emberi* és *isteni* jellege közötti különbségtétel gondolatát alkalmazza az egyháztanban. Minden, ami az Egyház rendjéhez tartozik, emberi jellegéből származik; s minden, ami az Egyház dogmájára vonatkozik, *iure divino* létezik. Furcsa egyháztan ez, amely egy ugyancsak furcsa krisztológián alapszik. Az egyháztanban, miként a krisztológiában is, egyfajta *antidoszisz idiómátón* áll fenn az isteni és az emberi között, s ahogy semmi sincs Krisztus isteni természetében, ami ne hatna döntően és állandóan emberségére, úgy az egyháztanban sem mondhatjuk, hogy valami a kánoni rendhez tartozik, s ezért föltétlenül *de iure humano*. A primátus, miként a püspökség, a szinódusi elv stb. a kánoni rendhez tartozik, de nem szükségképpen az Egyház „emberi” jellegéhez. Ama fölfogás, amelyet a fentebb említett teológusok képviselnek, miszerint a

---

⁴ Ez a legsúlyosabb következménye azon egyháztani és kánonjogi ellentmondásnak, amelyet a címzetes püspök intézménye okozott az Ortodox Egyházban. Noha az ortodoxok nem fogadják el a *potestas ordinis* és a *potestas iurisdictionis* közötti megkülönböztetést, mégis szentelnek címzetes püspököket, akik nem a világi törvények miatt nem gyakorolhatnak joghatóságot egyházmegyéjükben, mint például az ökumenikus pátriárka törökországi metropolitái esetében, hanem mert egyházmegyéjük egyházilag egy másik püspökhöz tartozik!

püspökség, szinódusi elv stb. *iure divino* létezik, de a primátus nem, alaposabb magyarázatra szorul, hogy elfogadhatóvá váljék.

Ezen álláspont legfőbb gyengéje az, hogy átsiklani látszik azon egyszerű és nyilvánvaló tény fölött, miszerint *a szinódusi elv nem létezhet primátus nélkül*. Soha nem volt még, és nem is lehetséges szinódus vagy zsinat *prótosz* nélkül. Amennyiben tehát a szinódusi elv *iure divino* létezik, miként azt a főnti teológusok (helyesen) tartják, a primátusnak is ugyanazon jogon kell léteznie.

E nehézséget elkerülendő, *Alivizatosz* főnntartja: nem szükséges, hogy a *prótosz* állandó legyen, a primátus váltakozva [rotáció révén] is gyakorolható.⁵ Ezt az autokefál egyházak közötti kapcsolatokra vonatkoztatja, ám, ha elfogadjuk ezen álláspontot, logikailag ki kell terjesztenünk alkalmazását minden egyes autokefál egyházon belülré is, s akkor minden püspök váltakozva primás lenne autokefál egyházában. Ez a pátriárkai, metropolitai stb. hivatalok mint állandó személyi szolgálatok megszűnését jelentené. A primátus mint állandó személyi hivatal elutasításával azonban úgy tűnik, *Alivizatosz* többet hagy el az egyházi rendből, mint amit ő maga föltételezhetően kész lenne elfogadni.

Alivizatosz nem rejti véka alá filozófiai és teológiai előföltévéseit, amikor ezen álláspontra helyezkedik. Határozottan úgy véli, hogy az Egyház alkotmánya *demokratikus*, s ezért elfogadhatatlannak tartja a primátust. Amennyiben ezen előföltévé teológiai szempontból helytálló, s nem a felvilágosodás és a szekuláris társadalomkutatás közvetlen származéka, megfontolást érdemel.

Karmirisz szintén az Ortodox Egyház jellegzetességeként fordul a demokráciához. Ő azonban gondosan kerüli, hogy a primások váltakozásáról beszéljen. Érvelése inkább a *zsinati elv* alapján áll: az Egyház tekintetében nem lehetséges a primátus, mert a legfőbb tekintély benne a zsinat vagy szinódus. A valódi *primus* az Egyházban a zsinat. *Karmirisz* nyíltan a nyugati *konziliarizmus* mellett foglal állást, amikor ellenkezik a pápai primátussal. Az ortodox álláspontot azonosítja a nyugati konziliarizmusával: a zsinat, különösen egyetemes formájában, minden egyéb primás fölött áll. Bizonyosan így látja valamennyi ortodox, csakhogy továbbra is kérdés, hogy vajon *létezhet-e bármilyen zsinat vagy szinódus primátus nélkül*. Vagyis valamiképpen a zsinati elvbe kell foglalnunk a

---

⁵ Vö. Lásd ALIVIZATOSZ, A., „Az egyetemes zsinat helyes értelme és helye a keresztény Egyházban az orthodox kánonjog szerint”, in *Praktika tisz Akadimiasz Athinon* 42 (1967) 179. (görögül).

primátust, amennyiben teológiai szempontból nyugvópontra kívánunk jutni e kérdésben.

II. Létezik-e egyetemes primátus?

A római primátus elleni érvek, amelyeket ortodox teológusok alkottak az 1960-as évekig, többé-kevésbé az imént vizsgált típushoz tartoznak: az Egyház természete szerint „demokratikus”, s ez kánonjogi értelemben azt jelenti, hogy zsinati jellegű. Következésképpen nem lehetséges olyan egyénhez rendelt tekintély, amely magasabb a zsinatnál vagy a szinódusnál. Így tehát nincs más egyetemes primátus az egyetemes zsinaton kívül.

A II. Vatikáni Zsinattal az 1960-as években az egész egyháztani vita más irányba fordult. A hosszú teológiai előkészítő szakasz idején, amikor vezető alakjai, *Congar, Rahner, Ratzinger, de Lubac* és mások kikövezték a II. Vatikáni Zsinat teológiájának ösvényét, már ama kérdés határozta meg a vita menetét, hogy vajon az Egyház teljessége, katolicitása egybeesik-e egyetemes szerkezetével. A kihívás az ortodox teológia felől érkezett, főként a Párizsban élő és tanító *N. Afanaszjev* orosz teológus ún. „eucharisztikus egyháztana” közvetítésével, aki az „ahol az Eucharisztia, ott az Egyház” alapelvét indítványozta. Ez azt jelentette, hogy minden egyes helyi egyházat, ahol megünneplik az Eucharisziát, teljes és katolikus Egyháznak kell tekintenünk. A II. Vatikáni Zsinatra hatást gyakorló római katolikus teológusok komolyan vették e kihívást, s ennek folytán a helyi egyház teológiája megjelent a Zsinat döntéseiben, és lenyűgöző mennyiségű tanulmányt eredményezett a helyi egyházzal (*Lanne* stb.).

Az egyháztani vita megváltozása fontos következményekkel járt a primátus kérdését illetően. Amennyiben minden egyes helyi egyház „katolikus” Egyház, mi szükség egyetemes primátusról, sőt mi több, „egyetemes egyházzal” beszélni? Ortodox oldalról a vitát főként orosz származású, eredetileg Párizsban, később esetleg Amerikában élő teológusok vezették. Négyőjük, *Afanaszjev, Meyendorff, Schmemmann* és *Kulomzin* gyűjteményes kötetet adott ki, *Péter primátusa az Ortodox Egyházban* címmel,⁶ amely a primátust a II. Vatikáni Zsinat szellemi környezetébe illeszkedve tárgyalja. E teológusok között jelentékeny eltérések vannak, amelyek ezért figyelmet érdemelnek.

---

⁶ Angol kiadása: 1973. Eredeti francia címe: *La Primauté de Pierre dans l'Église orthodoxe*, 1960.

Afanaszjev kijelenti, hogy az egyetemes egyházban Szent *Cipriánig* ismeretlen az ókori egyházban, s hogy a primátus gondolata jogi fogalom, amely ellentmond a kegyelem evangéliumi gondolatának. Ebben *Homjácovot* és bizonyos mértékben a liberális protestáns teológiát (*Sohm, Sabbotier* stb.) visszhangozza. Idegenkedik a *primátus* kifejezéstől, s inkább a *prioritást* javasolja. Minthogy minden egyes helyi egyház „katolikus”, az egyetemes szintű „primátus” egyetlen formája, amellyel *Afanaszjev* elégedett lenne, azé az „egyházé, amely szeretetben elnököl”, ahogy Ignác mondja egy Róma egyházához írt levelében.

A „primátus” és a „prioritás” közötti különbség azonban homályos marad: miért jelentené a „prioritás” magától értetődően a „kegyelmet”, míg a „primátus” a „törvényeskedést”? Ám az igazi nehézség, amelyet *Afanaszjev* álláspontja okoz, hogy az elszigetelődéshez vezethet az egyházban, amennyiben a helyi egyházat önelégültségessé teszi és függetlenné a nővéregyházakkal való kapcsolatában. Amint *Nicholas Lossky* megállapítja,⁷ ez nem következhet közvetlenül *Afanaszjev* álláspontjából, ténylegesen mégis több ortodox egyházat vezetett az „autokefalizmus” olyan formájához, amely nem kívánja az egyetemes szintű ortodox egység jelentőségét belátni. Amint *Lossky* megjegyzi, az efféle nézetek, összekapcsolódva ama ténnyel, hogy a legtöbb autokefál ortodox egyház egybeesik valamiféle nemzeti identitással, könnyen vezethetnek a nacionalizmus beszűrődéséhez az ortodoxiába.

Úgy tűnik, *Afanaszjev* primátusról alkotott nézeteit nem teljesen osztja a többi emigráns orosz teológus. *Florovszkij, Meyendorff* és *Schmemann* más álláspontra helyezkednek. E tekintetben *Schmemann* a leginkább szókimondó, aki az imént említett gyűjteményes kötetben minden szinten megvizsgálja a primátus gondolatát (nem téve magáévá a „prioritás” kifejezést), és arra a következtetésre jut, hogy a primátus legmagasabb és végső formája az „egyetemes primátus”. Az ortodoxiához fordulva azt kéri, hogy szabaduljon meg „az évszázados Róma-ellenes előítéllettől, amely egyes ortodox kánonjogászokat egészen odáig vezetett, hogy tagadják az ilyen primátus létezését a múltban, vagy szükségességét a jelenben”. Számára „a kánonjogi hagyomány tárgyilagos vizsgálatából nem hiányozhat annak minden kétséget kizáró megállapítása, hogy az »egyetértés központjaival«, vagyis a primátusokkal együtt az

---

⁷ LOSSKY, N., „Conciliarity – Primacy in a Russian Orthodox Perspective”, in Puglisi, J. F. (ed.), *Petrine Ministry and the Unity of the Church*, 1999, 127-135.

Egyház az egyetemes primátust is ismerte”.⁸ A primátus *Schmemann* fölfogásában az Egyház *esse*-jéhez tartozik (ellentétben a primátus bármilyen *iure divino* jellegét tagadó *Karmirisz* és más teológusok nézetével). Megfogalmazása szerint „az egyetemes *koinonia*-tól elválasztott helyi egyház valójában *contradictio in adiecto*, minthogy e *koinonia* az Egyház leglényege. Ezért a *koinonia formája* és *megnyilvánulása*: a primátus. A primátus az összes helyi egyház egységének, élő és hatékony *koinonia*-jának szükséges kifejeződése, a hit és az élet tekintetében.”⁹ *Schmemann* ennél fogva kritikus szemmel tekint bizonyos, az autokefáliát illető ortodox álláspontokra. Azt írja:

„Viszonylag újabb keletű vélemény az ortodox egyházak között, hogy az Egyház élete az autokefália elvén nyugszik. (...) E fölfogás szerint az autokefália elve nem csupán egyike saját egyetemes szerkezete történeti megnyilvánulásainak, hanem épenséggel az Egyháznak és életének egyháztani alapzata. Más szóval, a római egyháztan egyedülálló egyetemes szervezetét állítják itt szembe az autokefál szervezetekkel, amelyek mind-egyikét számos egyházmegye alkotja. (...) Mindezen autokefáliák teljesen egyenlők egymás között, s ezen egyenlőség kizárja a primátus bármiféle egyetemes központját.”¹⁰

Nézete szerint mindez abban összegződik, hogy az egyetemes primátust fölváltja az autokefál egyház fejének és az ő színódusának hatalma:

„Noha az ortodox öntudat elutasította, és még ma is elutasítja (ti. az egyetemes primátust) annak római formájában, vagyis mint egyetemes hatalmat, mégis könnyedén elfogadta azt az úgynevezett autokefáliákban”.¹¹

Hasonlóak *Meyendorff* nézetei a primátus kérdésében. Érdeemes szavait idézni *A bizánci örökség az Ortodox Egyházban* című művéből (1982., 243. sköv.):

---

⁸ SCHMEMANN, A., „The Idea of Primacy in Orthodox Ecclesiology”, in Meyendorff, J. (et al.), *The Primacy of Peter in the Orthodox Church*, Bedfordshire 1973, 163.

⁹ *Ibid.*, 165.

¹⁰ *Ibid.*, 166.

¹¹ *Ibid.*, 148.

„A primátus központi gondolata magának az egyháztannak nagyon is része volt: az ideiglenes püspöki szinódusok vezetőit igényeltek, akinek jóváhagyása nélkül egyetlen döntés sem volt érvényes. Ez csakugyan elkerülhetetlen föltétele annak, hogy az Egyház valóságosan létezzék a világban. (...) Tény (...), hogy sohasem fordult elő, hogy az Egyház ne ismert volna föl egyfajta rendet előbb az apostolok, majd a püspökök között, és hogy e rendben egy apostol, Szent Péter, később egy püspök, egy rész-egyház fejeként a primás helyét foglalta el. (...) Megkockáztatnám itt annak kijelentését, hogy az egy Püspök egyetemes primátusa (...) nem csupán gyakorlatias követelményeket tükröző történelmi véletlen. (...) Az egy Püspök rendeltetése az, hogy világszinten szolgálja az egységet, éppúgy, ahogy a tartományi primásnak az a rendeltetése, hogy tartományi szinten legyen az egység szolgálja.”

Következtetések

Nagyjából ezek tehát azok a nézetek, amelyeket ortodox teológusok fejtettek ki a II. Vatikáni Zsinat idején és azt követően. Eddig még nem vitatták meg őket teljesen, és természetesen messze vannak attól, hogy az Ortodox Egyház hivatalos álláspontjává legyenek. Amint *Schmemmann* megjegyezte, az ortodox egyházban még várat magára az egyetemes szintű primátus egyháztani elismerése.¹² Az alapgondolatok ugyanakkor már megvannak, és fölhasználhatjuk őket a kérdést illető ortodox konszenzus kialakítása során. Engedjék meg, hogy bemutassam a témáról alkotott saját nézetemet.

Az ortodoxia elutasítja az egyetemes primátus gondolatát az Egyházban, s ezen elutasítás mélyen gyökerezik az ortodox öntudatban. Ez teológián kívüli és teológiai okoknak egyaránt tulajdonítható. Az előbbiekhöz tartozik a nagy szakadást követően a római katolikus-ortodox kapcsolatokat évszázadokon át jellemző vitázó lelkület. Az ortodoxok egyetemes terjeszkedési törekvésként fogták föl a pápai primátust, s mint Róma kísérletét, hogy az összes keresztényt saját hatalmának uralma alá vonja. A pápai primátus ekképpen az elnyomással és az egyházi totalitarizmussal vált egyenértékűvé. Válaszul az ortodox teológusok a primátust általában véve elleneztek, mint amely nem egyez-

---

¹² *Ibid.*, 164.

tethető össze a modern társadalom demokratikus eszméivel, s ily módon engedték, hogy teológián kívüli érvek határozzanak egy teológiai kérdésben.

E túlfűtött vita során az ortodoxok hajlottak arra, hogy szemet hunyjanak a saját hagyományukban és hitükben jelenlévő egyes tények és gondolatok fölött, mint például a *prótosz* jelenléte, illetve rendeltetése minden egyes helyi egyházban és szinódusi életében. Szinódus primás nélkül soha sem fordult elő az Ortodox Egyházban, s ez világosan jelzi azt, hogy amennyiben a szinódusi elv egyháztani, azaz dogmatikai szükségesség, akkor a primátus is ilyen. Ama tény, hogy *minden* szinódusnak egyháztani szükségszerűséggel van primása, azt jelenti, hogy az egyetemes zsinatnak is kell, hogy legyen *primus*-a. Ez azonnal maga után vonja az egyetemes primátus létét. A szinódusi elv logikája a primátushoz vezet, s az egyetemes zsinat logikája az egyetemes primátushoz.

Továbbmenve, a primátust *sohasem* gyakorolták váltakozva az Egyházban. Ez nyilvánvaló jele annak, hogy a primátus egy külön hivatalhoz vagy szolgálathoz és egy bizonyos személyhez kapcsolódik. Minthogy azonban e hivatal vagy szolgálat létokát a szinódusi intézményben, annak részeként leli meg, ezért csakis *a szinódust alkotókhöz kapcsolódva* működhet, és sohasem elszigetelve. A primátus, mint minden más az Egyházban, sőt Isten (háromságos) létében is, *kapcsolaton alapul*. Nem létezik semmiféle, a *közösség* valóságán kívül fölfogott és működtetett egyéni szolgálat.¹³

Éppen ez az, amit a közismert 34. apostoli kánon világosan és határozottan állít. E kánon lehetne a primátus teológiájának aranszabálya. Fölteszi, hogy a *prótosz* a szinódusi intézmény számára *conditio sine qua non*, ebből eredően egyháztani szükségszerűség, s ugyanígy, a szinódus előfeltétele a primátus gyakorlásának. S mindez azért, miként a kánon összegzi, mert Isten maga is Háromság.

Annak, hogy a primátus és a szinódusi elv kölcsönösen föltételezik egymást, mélyreható teológiai következményei vannak. Mégpedig az, hogy a primátus nem jogi fogalom, amely egy bizonyos egyén hatalommal való fölruházását jelenti, hanem a *diakoniának*, vagyis a szoros értelemben vett szolgálatnak egy formája. S azt is jelenti, hogy e szolgálat kiterjed az egész közösségre, ugyanakkor a helyi egyházak egysége

---

¹³ Vö. *Being as Communion. Studies in Personhood and the Church*, Contemporary Greek Theologians 4, (St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, 1985) című könyvem.

(kommuniója) a zsinatot vagy szinódust alkotó püspökökön keresztül jelenik meg. Ezért kell, hogy maga a primás a helyi egyház feje legyen, vagyis püspök. Ez teszi lehetővé, hogy minden egyes helyi egyház teljes és katolikus Egyházként a zsinati valóság része legyen. A primátus ez esetben egyetlen helyi egyház egyháztani épységét sem bontja meg. A primás nem egyénileg, hanem egy helyi egyház fejeként szolgálja az Egyház egységét, amely Egyház a teljes egyházak *koinonia*-ja, s nem az egyetemes egyház önmagukban hiányos részeinek együttese.

Ez utóbbi ponton tárul föl, hogy az egyetemes primátus kérdésköre végső soron a helyi és az egyetemes egyház viszonyától függ. Vajon a helyi egyház *része* az egyetemes egyháznak, vagy teljes és katolikus Egyház? Vajon egyháztani szempontból az egyetemes egyháznak elsőbbsége van a helyi egyház fölött, vagy a helyi egyházak *koinonia*-járól van szó? E kérdésekre választ kell adnunk, még mielőtt az egyetemes primátus bármilyen teológiai elméletét kialakíthatnánk. Az elmúlt évszázad primátusról szóló vitáinak e rövid áttekintése, amelyet ehelyütt bemutatni igyekeztünk, jóllehet hiányosan, de megmutatja, hogy az ortodox teológia kész egyháztani szempontból igazolhatóként elfogadni a primátust az Egyház szerkezetének minden szintjén, beleértve az egyetemes is. A római katolikusok és az ortodoxok közötti teológiai párbeszéd összefüggésében a megvitatásra váró kérdés az, hogy *miféle primátusra* gondolunk. Amennyiben e kérdést a kommunió egyháztana segítségével közelítjük meg, sikerülhet közelebb hoznunk egymáshoz a két hagyományt egy olyan kérdésben, amely éppannyira döntő az Egyház egységére nézve, mint a primátusé.

Ezért, ha tovább kívánjuk hegyezni a kérdést, amellyel szembeültünk, meg kell kérdeznünk magunktól: szüksége van-e az Egyháznak egyetemes *primus*-ra, és miért? És milyenre? A kérdésre adott válasz csakis a teológia, és nem a bibliai exegézis vagy a történelem felől érkező, közös válasz lehet. A modern ortodox teológia vizsgálata megmutatja, hogy Péter újszövetségi helyét illetően a római katolikusok és az ortodoxok között továbbra is mély ellentét feszül.

Jóllehet az ortodoxok egyre inkább fölismerik Péter vezető helyét a Tizenkettő között, a római katolikusok által neki tulajdonított különös jelentőséget erősen vitatják. Ha addig várakozunk, amíg a biblikus kutatók egyetértésre nem jutnak e kérdésben, talán a következő évezredre, ha nem örökre, kell elhalasztanunk az Egyház egységét.

A történelem szintén bizonytalan talaja a *kiengesztelődésnek*. A néhai *Yves Congar* bíboros az első évezred vonatkozásában teszi ezt

világossá:

„Keleten Róma székének tekintélyére sosem tekintettek úgy, mint egy egyeduralkodó fejedelem tekintélyére. A VI. Egyetemes Zsinat (680-681) története e tekintetben önmagáért beszél. Agathón pápát nem azért ismerték el, mert tekintélyének engedelmeskedtek, hanem mert a hiteles hit kifejezését ismerték föl szavaiban. A pentarchia elmélete (...) az egyházak közötti kommunikáció megszervezésének módja volt, és az egység biztosítója. (...) A pentarchia a maga módján a szinódusi elvre épült Kelet testületi (kollegiális) érzékének kifejeződése, amennyiben az egyházak egybehangzó közösségének formája volt. (...) Krisztus Testének nincs más feje, mint maga Krisztus. (...) A bizánci teológusok nagyon ritkán kapcsolták Róma székének primátusát Péter apostolhoz, bár olyan tekintélyes szerzők, mint Hitvalló Maximosz vagy Sztudioszi Theodorosz, olykor mégis mondanak erről valamit.”¹⁴

Nem ez volt a történelmi helyzet Nyugaton, ahol mindenki elismerte a római primátust, noha nem mindig tulajdonítottak neki „olyan jelentőséget, mint amelyet Rómában Szt. Leó után kapott”.¹⁵ A történészek véleménye eltérhet annak mértékét illetően, amennyire Róma tekintélyét Keleten elismerték, ám senki sem vitathatja ez ügyben a Kelet és Nyugat közötti különbséget már jóval a XI. századi szakadást megelőzően.

Ezért ökumenikus szempontból a történelem vizsgálata ma csak két módon lehet segítségünkre – bár egyik sem valószínű. Egyfelől, a római katolikusok és az ortodoxok visszatérhetnek az első évezred állapotához. Ez főként azért valószínűtlen, mert a Római Katolikus Egyház nem volna kész zárójelbe tenni történetének második évezredét azért, hogy egyesüljön az ortodoxiával. A másik lehetőség az, hogy az ortodoxok és a római katolikusok között a primátust illető különbségeket két párhuzamos vagy egymást kiegészítő hagyománynak tekintjük, amelyek létezhetnek egymás mellett. Ez megint csak valószínűtlennek bizonyulna, minthogy valójában azt jelentené, hogy a pápának *in practice* le kellene mondania az egyetemes joghatóság igényéről azzal, hogy a Nyu-

---

¹⁴ CONGAR, Y., L'Église de St. Augustin à l'époque moderne, 1970, 78-79.

¹⁵ *Ibid.*, 65.

gatra (vagyis a saját nyájára) korlátozza azt. Tulajdonképpen ezt javasolták megoldásként római katolikus teológusok számos évvel ezelőtt, ám semmi sem lett belőle.

Ha tehát nem találkozhatunk sem a bibliai exegézis, sem a történelem talaján, megkérdezhettük önmagunktól, hogy vajon találkozhatunk-e bizonyos sarkalatos teológiai elvek alapján, hogy közös választ adhassunk a főntebb fölített kérdésre; mégpedig arra, hogy vajon szükségünk van-e egyetemes *primus*-ra, s milyen *teológiai* okokból, illetve miként érthetjük meg természetét és rendeltetését. Ilyen teológiai okok a *kommunió egyháztanából* bontakozhatnak ki, amely korunkban kezd meghonosodni a II. Vatikáni Zsinat teológiai meglátásainak eredményeképpen, és azáltal, hogy korunk római katolikus és ortodox teológiája egyaránt túllép a skolasztikán. Ez azt jelentené, hogy a római primátus igazolása abbéli egyetértésünktől függene, hogy az Egyház az *egy Egyházban* egyesült *teljes helyi egyházakból* áll fönn anélkül, hogy azok elvesztenék egyházi teljességüket, továbbá, hogy a primátus minden szinten szükséges eszköze a sok és az egy közötti egyensúly megteremtésének és biztosításának.

Yves Congar, a kommunió egyháztanának egyik úttörője római katolikus oldalról, úgy vélte, hogy az akkoriban uralkodó monarchikus irányultság dacára a pápai primátust Nyugaton is a kommunió egyházta-
na keretében gyakorolták körülbelül a XVI. századig, amikor is a pápaságnak sikerült az egész Nyugaton érvényesítenie egyeduralkodói primátusát.¹⁶ Amennyiben erről van szó, visszatérni a kommunió ilyen egyháztanához talán nem is annyira valószerűtlen vállalkozás. Én mindenesetre ebben reménykedem.

(Fordította: *Orova Csaba*, Békés Gellért Ökumenikus Intézet)

---

¹⁶ *Ibid.*, 78sköv.

SOLTÉSZ JÁNOS

ÉLET KRISZTUSBAN¹

TARTALOM: 1. Az erkölcsi kérdések jelentősége az Egyház hitének egészében; 1/ A vallás és az erkölcs kapcsolata: szükségszerű az erkölcsi élet; 2/ Krisztus-központúság; 3/ A *lex vivendi* kiemelt szerepe; 2. Az „Élet Krisztusban” lényegi tanítása; 1/ Az ember hivatása: Élet a Szentlélekben; a/ Az emberi személy méltósága; b/ Az emberi közösség: személy és társadalom; c/ Isten üdvössége: törvény és kegyelem; 2/ A Tízparancsolat; 3. Az „Élet Krisztusban” sajátos jellemzői; 1/ Az „igazság ragyog” a biztos tanításban; 2/ A szegénység új formájának elkerülése; 3/ A szubjektivizmus veszélye; 4/ A vallási ismeret és gyakorlat egysége; 5/ A remény vágya: Amilyen a jövőd, olyanná leszel!

1. Az erkölcsi kérdések jelentősége az Egyház hitének egészében

Az Egyház nemcsak a hit, hanem az erkölcs területén is megfogalmazza véleményét tekintéllyel, minden ember számára, de különösen azoknak, akik szoros közösségben élnek vele. Ezért az erkölcsi kérdések tárgyalása alapvető fontossággal bír a hit-egészben. A *Kompendium* néhány kérdése konkrét választ ad erre: az egyház Tanító Hivatalának azért is kell beavatkoznia az erkölcs területén, mert kötelessége hirdetni a hitet úgy, hogy az emberek higgyék és meg is tegyék, amit befogadtak. E feladat pedig kiterjed a természetes erkölcsi törvény pontosabb megfogalmazásaira, melyek figyelembevétele, megtartása szükséges az üdvösség eléréséhez.² Az egyháznak alapvetően az emberek üdvösségének szolgálata a feladata, ezért sem hallgathat az erkölcs kérdéseiben. Táp-lálja a keresztyén ember erkölcsi életét már azzal, hogy közösségben

---

¹ Felkért előadóként megtartott előadás publikálása a jelen tanulmány, mely elhangzott a VI. Nemzeti Kateketikai Kongresszuson Budapesten, 2006. november 11-én, az Országos Hitoktatási Bizottság szervezésében. A kongresszus témáinak aktualitását az adta, hogy megjelent *A Katolikus Egyház Katekizmusának Kompendiuma*, Budapest 2006, melyet a dogmatika, az erkölcssteológia, a liturgia és a lelkeség szempontjából tekintettek át az előadók, állandóan szem előtt tartva a katekézis gyakorlati megvalósításának elősegítését.

² *Kompendium*, 430.

fogadja be az ember Isten Igéjét, a krisztusi tanítást, itt tölti el a szentségek által Isten ajándéka, a kegyelem, lehetővé teszi, hogy az ember ezáltal egyesüljön Krisztus áldozatával, s erkölcsi élete lelki áldozattá váljék, követve Mária és a szentek példáját.³ S mindezen gondolatok gyakorlati vetülete, hogy a keresztények erkölcsi élete az evangélium hirdetésében nélkülözhetetlen. Feltehetjük a kérdést, hogy miért? Mert a keresztények Jézushoz való tartozásukat leginkább így bizonyíthatják, ezzel vonzani is fogják a többi embert az Istenben való hit elfogadására; átítatják a világot az Evangélium lelkületével, vagyis a világ megszentelődését elősegítik, s ebből már következik, hogy siettetik Isten Országának eljövetelét, annak teljes kinyilvánulását.⁴

1/ A vallás és az erkölcs kapcsolata: szükségszerű az erkölcsi élet

Sokszor felmerül az emberekben, hogy miért nem élhet az ember „csak úgy, saját tetszése” szerint. József Attila fogalmazta meg talán legtalálóbban az alapproblémát: „Miért legyek én tisztességes? Kiterítenek úgysis! Mért ne legyek tisztességes? Kiterítenek úgysis”. Miért hangoztatja az egész emberiség, vagy legalább egy része, állandóan az erkölcs fontosságát? Azért, mert helyesen érzi, hogy az erkölcs utal valamilyen mélyebb valóságra, ami miatt nem rejthetjük el felelősségünket tetteinkért, ami miatt a számadás nem lerázható fogalom az árnyak tűnő emberi életről.

Nem véletlen, hogy a földön élő emberek 80-90 %-a valamilyen vallás felé tendál, még akkor is, ha a vallással kapcsolatos megnyilvánulásaik végtelenül sokfélék, nehezen csoportosíthatók. Azt mégis bizonyítják, hogy az emberi természet fogékony a „szent” érték iránt, azzal kapcsolatot szeretne tartani legalább egyéni, sajátos módon. A „szent”, mint valóság, ontológiai tökéletesség, ami egyedül az Isten létében valósul meg maradéktalanul. Összetett érték, a végtelen igazság, jóság és szépség együttese. Nekünk embereknek – az egyistenhívó vallások alapján teljesen egyértelműen – a „szenttel” kapcsolatot kell tartanunk, mert a lét forrását érintjük általa. S mivel Isten először „szent” – ami miatt vallásos tisztelettel közelítünk Hozzá –, s azon belül jó – ami az erkölcsi élet, s az emberi törekvés irányának kulcsszava, s törekszünk is „jóvá”

---

³ *Kompendium*, 429.

⁴ *Kompendium*, 433.

válni –, világossá teszi, hogy „vallásosnak lenni” elsődleges, s csak ez után következik, hogy „erkölcsösnek lenni”. De kell, hogy ez következzen belőle, mert a vallásosság meghatározott életvitelt kíván, ami megfelel a „szent Istennek”, akivel kapcsolatot akarunk tartani. Ilyen értelemben a keresztény élet is erkölcsi élet, és szükségszerűen az, bár jóval több, mint egy „erkölcsstan” megtanulása, mert a Mennyei Atyával, aki a „szent Isten”, akar kapcsolatot létrehozni és ápolni. A katekézisnek sem lehet ezért csupán az a célja, hogy erkölcsi tanítást nyújtson, hanem Istennel ismertesse meg a tanulókat, akik ennek megfelelő élettel bizonyítják a Hozzá való tartozásukat, vallásosságukat. Csak az a vallásosság időtálló, mely nem csak mondja: „Uram, Uram...”, hanem aki meg is teszi az „Atya akaratát”. Ettől függ a hitelesség és a hatékonyság. A keresztény ember vallásos és erkölcsi életét csak a mintára, Krisztusra, az Atya Fiára építheti, nem keres más erkölcsöt, mert tökéletesebb nincs!

2/ Krisztus-központúság

Csak Krisztusra alapozva érdemes komoly erkölcsi életet élni. Filozófusok is elismerték, hogy a „legmagasabb szintű” erkölcs az, amit az Isten Fia élénk élt (pl. Descartes véleménye).⁵ S ha nem lenne az, aki, akkor miért követnénk? Az apostolok nem véletlenül kapták a meghívást: „Kövess engem!”⁶ Kétkedéseiket pedig nyugvópontra juttatta a lényeg meglátása: „Uram, kihez mennénk? Tied az örök életet adó tanítás”.⁷ Ezért gyakran magunk elé kell állítani azokat a szentírási helyeket, melyek Jézus Isten Fiúi valóságát igazolják. Ezek közül a legfontosabbak: „*Én vagyok az Út, az Igazság és az Élet... Senki sem juthat el az Atyához, csak énáltalam*”.⁸ Fontos megjegyeznünk, hogy Jézus nem az „utat” tanítja, mint egyes vallásalapítók – például Buddha –, ami tőle különböző lenne, hanem magát nevezi útnak egyedülállóan a történelemben. Aki ezt felfogja, annak számára világossá válik, hogy nem kell más útmutatót, tökéletesebb vallást keresnie, csak Jézust követni, mert benne megtalálta, akit, amit keresett. S lássunk még két idézetet, melyek megmagyarázzák Jézus tekintéllyel történő fellépésének jogosságát. „*Én és az Atya egy vagyunk*”.⁹ Ugyanúgy Isten Ő, mint az Atya. „Mielőtt

---

⁵ KECSKÉS, P., *A bölcsélet története*, Budapest 1981, 278-280.

⁶ Mt 8,22; 9,9; Mk 2,14; Lk 5,27; 9,59; 18,22; Jn 21,19,22

⁷ Jn 6,68

⁸ Jn 14,6

⁹ Jn 10,30

Ábrahám lett volna, én vagyok”¹⁰ – fogalmaz egy másik helyen, ugyan-csak eléggé egyértelműen. Nem is értették ezt félre a zsidók, rögtön megbotránkoztak benne. De hát mi mást mondhatott volna Jézus, ha ez az igazság? Ha csak ezt a néhány idézetet komolyan vesszük és befogadjuk, máris megoldódik az alapvető New Age-s probléma, hogy milyen „üdvözítő utat” válasszunk.

3/ A lex vivendi kiemelt szerepe

Krisztus követése azt jelenti többek között, hogy meg kell élni a hitet. Jézus tulajdonképpen új életmódot hirdet. Lényege a szemléletbeli változás, amely szerint hitelesen csak belső igény alapján lehet cselekedni. Itt nyer újra létjogosultságot az életszentségre törekvés „rehabilitálása”. A „legyetek szentek”, „legyetek tökéletesek” felszólítás, amely ma is érvényben van, válságban lévőnek mutatkozik. Hányszor halljuk: „Senki sem szent...”, ami leginkább a másik ember leértékelését kívánja helyben hagyni, s a mi erőtlenségünket igazolni. Márpedig a keresztény ember célja, az örök élet elérése, s ahhoz nélkülözhetetlen az élet megszentelése, az életszentség megvalósítása. Ma nagyon könnyen kimondják az emberek, hogy „senki sem szent”, s hogy nem akarnak „szentek” lenni, mert ez ügyis elérhetetlen. Épp ezen a szemléleten kell változtatni. A cél kijelölése, s az elérés vágyának ébrentartása, fokozása az ember akaratától nagy mértékben függ, motiválni kell!

A *Kompendium* logója csodálatosan kifejezi a vágy és a cél összetartozását és lényegét.¹¹ Ez egy pogány jelkép, amely a Domitilla katakombában (III. század), keresztény síron szerepel. Pásztor-idillt ábrázol, végtelen nyugalmat áraszt, s mintha a Paradicsom megnyílására emlékeztetne, ahová vágyakozik eljutni az ember. A pásztor a főalak, aki nyilván az evangéliumi „jó pásztor”, Jézust jelképezi, aki tanítja, vezeti és gondozza népét. A lábánál egy bárány ül, fejét a pásztor felé fordítja, jelképezi Jézus minden követőjét, minden keresztényt is, akik életük irányítójának fogadták el őt. A pásztor ül, mintegy királyi trónuson, vagy bírói széken, hisz hatalma van a rábízottak fölött, s ő fogja elbírálni életüket is. A bal kezében lévő pásztorbot a tekintély és az engedelmes-ség jele, aminek elsődleges példáját az Atya felé ő mutatta meg, s ez

---

¹⁰ Jn 8,53

¹¹ A *Kompendium* logója három helyen szerepel: a könyv első és hátsó borítóján és a belső címlapján, sajátos hangsúlyt adva annak a szép tartalomnak, mely minden embert foglalkoztat, s melyen mindenki épülhet.

minta követői számára is. A jobb kezében lévő pásztorsíp az igazságot adó tanítás megnyugtató dallamát szimbolizálja, a tiszta forrást, amelyből fakad. S van még egy nagyon fontos mozzanat: a pásztor fölött koronáját kibontó életfa, mely utal a Paradicsomra, melyből bár kivettetett az ember, s az élet fájától eltávolodott, de a keresztfá által Jézus helyreállított mindent, s újra megnyitotta azt. A pogány jelkép így boldogító keresztény tartalommal telt meg, s hirdetője lett a keresztény tanításnak.

A természetes embernek – ha szentté akar válni – nem könnyű a feladata. Hívását csak a kegyelem segítségével tudja teljesíteni. De a segítség ott van, csak le kell érte hajolni, mint a vándornak a forrásvíz után: a kegyelem eszközeiben, a szentségekben és a szentelményekben. Ha ezeket nem akarja, nem fogadja el az ember, akkor elviselhetetlennek fogja találni Jézus tanítását. Ezért szükséges az Istenember Krisztus el- és befogadása, hisz az ő ajándékához így juthatunk hozzá, nyújtja is egyházán keresztül, tehát be is kell kapcsolódní szabadon az általa alapított közösségbe. Krisztus igazi mivoltának, s az egyház szerepének felismerése feltétele a szentségekkel táplált szent élet megvalósításához.

Az életszentségre való törekvés elvezet a tanúságtétel fogalmához. Aki komolyan teszi az Atya akaratát, annak meg is fog látszani az életén. Jézus a Hegyi beszédben világosan fogalmaz: „lássák jótetteiteket, és dicsőítsék Atyátokat, aki a mennyekben van”.¹² A tanúságtétel a jótettekkel felékesített, hitvalló embert állítja a világ, a többi ember elé. VI. Pál pápa szerint ez az evangélium hirdetésének legfőbb módja.¹³ A *lex vivendi* lényege, a keresztény hit felmutatása a világnak, a tanúságtétel által biztosan megvalósul, ezért valóban a keresztény élet gyakorlati vonatkozásának legfontosabb fogalma.

2. Az „Élet Krisztusban” lényegi tanítása

1/ Az ember hivatása: Élet a Szentlélekben

A témát El Greco festményével, s annak rövid elemzésével indítja a *Kompendium*. A festmény címe: *Szent János szemléli a Szeplőtelen Fogantatást*.¹⁴ Mária a Szentlélek fő műve. Életét a Szeplőtelen Fogantatástól a Mennybevételéig áthatotta a Szentlélek, az isteni szere-

---

¹² Mt 5,16

¹³ VI. PÁL, *Evangélii nuntiandi*, 21.

¹⁴ A festmény a spanyolországi Toledó, Szent Kereszt Múzeumában található.

tet. Ezért ő a legfontosabb példakép, a Lélekben való élet mintája. A Szentlélek „új Évát” formált belőle. Életét a Mennyei Atya imádása és az iránta való engedelmesség jellemezte. Befogadta a Fiút, akinek anyja, tanítványa és társa lett. A Szentlélek Szentélye. A festményen körbeveszi őt a Szentlélek, aki kegyelemmel teljessé tette, János apostol, aki minden hívőt képvisel, a templom, mely az Egyházat jelképezi, s kifejezi, hogy Mária az Egyház védője és oltalmazója, szerepel még ott egy virágzó rózsabokor, jelezvén, hogy Mária Jézustól bőséges kegyelmet küld az Egyháznak. Máriának ez a katolikusoknál kiemelt szerepe az előbb elmondottak ellenére sokakban visszásságot szül. Van, aki megjegyzi, hogy „a katolikusoknál minden Máriáról szól”. Viszont az ellenkezőjére is van példa, van, aki egy kisebb közösségből azért tért vissza a katolikus egyházhoz, mert a Mária tisztelet hiányát nem tudta elviselni. „Olyan volt Ő, mint a mennyei bölcsesség könyvtára, szívében őrizte, amit látott és hallott (Jézustól)...”¹⁵ Mária olyan kiválasztottja volt az Isteni gondviselésnek, hogy a népies túlzásokat kivéve valójában alapnélküli az ő szerepének túlfokozásával vádolni a katolikus egyházat. A Szentlélekben való élet Jézus utáni legnagyobb támogatóját tiszteljük benne.

A *Kompendium* három fő témakörben tárgyalja az ember hivatását: a személy méltósága, a közösség és a üdvösség köré csoportosítja mondanivalóját.

a/ Az emberi személy méltósága

A legfontosabb erkölcszociológiai fogalmakat találjuk itt, röviden és lényegretörően. Az ember Isten képmása.¹⁶ Ebben gyökerezik a személyi méltóság. S a legmodernebb szemléletű antropológiák megbecsülését is találjuk az itt szereplő megfogalmazásban: Az emberi személy „testestül-lelkestül örök boldogságra” van meghívva. Fontos, hogy boldogságra szól a meghívásunk. Az evangéliumi „boldogságok” jelentősége, hogy megrajzolják Krisztus arcát, Isten ígéreteit tökéletesítik, s világossá teszik az ember életét mélyen meghatározó végső célt, az örök boldogságot, „ahol részesei leszünk az isteni természetnek”.¹⁷ Felülmúlja minden elképzelésünket, arra késztet, hogy Istent mindennél jobban szeressük, s Isten ajándékának tekintsük az oda történő érkezésünket.

---

¹⁵ Egy 12. századi apát, Krisztian fogalmazott így egyik prédikációjában (Első beszéd Mária mennybeviteléről). Lásd *Kompendium*, 127.

¹⁶ *Kompendium*, 358.

¹⁷ 1Pét 1,4

Mindezt alapvetően befolyásolja az ember szabadsága, melynek alapvonása, hogy Istentől kapott hatalom a cselekvésre. Magával hordozza a választás képességét, így a jó mellett a rossz lehetőségét is. Belőle fakadóan kell az emberi felelősségről szólni,¹⁸ melynek legfőbb fokmérője a szándékosság. S itt tárgyalja azokat fogalmakat is, melyek a cselekvő felelősségének csökkentését eredményezik. Kitér a cselekvés erkölcsi megítélésének kritériumaira is, ezek: a szándék, a tárgy a körülmények, beleértve a következményeket is. Érdekes az ember testi mivoltából fakadó érzelmek, ösztönök, indulatok, az un. szenvedélyek értelmezése, melyeket „késztetéseknek” nevez, melyek lehetnek jóra vagy rosszra vezetők, lehetnek erények részei, de rossz szokások részeivé is válhatnak.¹⁹

Külön témaként érdemes az „erkölcsi lelkiismeretet” megemlíteni, mely az ember bensejében lakozó „erkölcsi minőségbiztosítás” centrumaként képes működni. Lehetővé teszi az emberhez szóló Isten szavának meghallását, ezért kell különösen is tiszteletben tartania mindenkinek a másik lelkiismeretét is. A közjó határain belül a lelkiismeretet nem szabad kényszeríteni, különösen vallási kérdésekben kell óvatosnak lenni, ugyanakkor nevelésre szorul, fáradhatatlanul helyességre és igazmondásra kell ösztönözni. Ebben elsősorban Isten ígéjének és az egyház tanításának van nagy szerepe, de ébresztgetik a Szentlélek ajándékai, támogatják bölcs tanácsok, sokat segíti az imádság és a rendszeres vizsgálat. Erre azért van szükség, mert sajnos ismerjük – tapasztalatból is – a téves lelkiismeret fogalmát, amit ki kell küszöbölni. Segítenek mindig egyértelműen követendő szabályok is bennünket: ilyen az arany-szabály, a felebaráti szeretet törvénye és a rossz minden körülmények közötti kerülése.²⁰ A lelkiismeret neveléséhez kapcsolódik az erények tárgyalása. A mai erkölcsi szemlélet pozitív beállítottságának kiemelésében az erényeknek kulcsfontosságú szerep jut. Céljuk: „hasonlóvá válni Istenhez” – fogalmaz a *Kompendium* Nüsszai Szent Gergelyre hivatkozva.²¹ Az emberi és a teológiai erények mellett fontos szerep jut a Szentlélek ajándékainak, valamint 12 gyümölcsének.

A témakör mégsem zárulhat anélkül, hogy az emberi viselkedés csődjéről, a bűnről ne essék szó. Szerepel itt a bűn Szent Ágostontól kölcsönzött meghatározása, megerősíti a *Katekizmus* alapján a halálos és

---

¹⁸ *Kompendium*, 363-369.

¹⁹ *Kompendium*, 370-371.

²⁰ *Kompendium*, 372-376.

²¹ *Kompendium*, 133.

a bocsánatos bűn alapvető kategóriáinak megkülönböztetését, melynek megőrzésére II. János Pál pápa erősen figyelmeztetett morális enciklikájában,²² Érdekes még az elmúlt évtizedek vitáinak sajátos lecsapódása a bűn „struktúráival” kapcsolatos megfogalmazásban, miszerint ezeket nem valami külsődleges, embertől független megnyilvánulásként kell megközelíteni, hanem a „személyes bűnök” sajnálatos eredményeként kell értékelni.²³

b/ Az emberi közösség: személy és társadalom

A személy és a társadalom szoros kapcsolatban áll egymással, amit nem szükséges, de erőszakosan nem is szabad elválasztani. Összekapcsolójuk a közös cél, a testvériség megvalósítása valamint a szeretet. Az elvek közül a szubszidiaritás az, amit az egyházi dokumentumok mindig is hangsúlyoztak a II. Vatikáni Zsinat után. A *Kompendium* is szorgalmazza a katolikus keresztény emberek részvételét a társadalmi életben. A részvétel nyomvonala az igazságos törvények és az élet különböző szinterein a kötelességteljesítés irányában keresendő. Kiemelten fontos a Szentírás alapján is a szociális igazságosságnak megfelelő élet-szervezés, mely a személy méltóságának és jogai tiszteletben tartásának követelményét veszi alapul. Az emberi egyenlőség és a szolidaritás, mint a hit lelki javainak megosztása a szociális igazságosság legfontosabb „terméke”.

c/ Isten üdvössége: törvény és kegyelem

Az erkölcsi törvény az isten bölcsességének megnyilatkozása. A természetes törvény által minden ember hordozza magában a viselkedés általános szabályait. Ilyen alapon minden ember Isten ítéletének alanya lesz, függetlenül attól, hogy hívő vagy nem. Mégis szükséges volt a kinyilatkoztató Istennek, hogy üzenetében is adjon okítást az embernek, hisz ezzel segített az embernek, mert „kőtáblára írta azt, amit az emberek a szívükben nem tudtak elolvasni” – amint ezt Ágoston mondta.²⁴ Az újszövetségi törvény pedig nem más, mint a Szentlélek kegyelme, legfontosabb foglalatja a Hegyi beszédben található.

---

²² II. JÁNOS PÁL, *Veritatis splendor*, 70.

²³ *Kompendium*, 391-400.

²⁴ *Kompendium*, 400.

A kegyelem és a megigazulás az Isten szeretetének megnyilvánulásai bennünk. Krisztus érdemelte ki, s a keresztségben kapjuk meg, s Isten életének részesei válunk általa. Az első kegyelmet senki sem érdemelheti ki. Megtérésünk és megigazulásunk kezdete Isten ajándéka. Világosan kiemeli a *Kompendium* e szempontokat, mert a pelagianizmus és a New Age azonos gondolata, napjainkban is felbukkanó téves felfogásra is utal.

A kegyelem és a megigazulás megszerzése nem lehetséges az Egyház nélkül. Ezért tárgyalja itt az Egyházat, mint az „Anya és tanító” feladatának magvalósítóját. Megtaláljuk itt az egyház parancsait, melyek új felosztásban fogalmazzák meg a katolikus keresztények kötelelességeit.

2/ A Tízparancsolat

Sokszor éri vád a keresztényeket, hogy miért a Tízparancs alapján beszélnek a keresztény erkölcsről? J. Ratzinger bíboros a Hittani Kongregáció prefektusaként a *Katekizmus* megjelenésekor is nyomatékosította, hogy Jézus tanításának következtében nem a Tízparancs szűnt meg, hanem az ószövetségi Tóra. A Tízparancs, a Dekalógus, a szövetség okmánya átértelmeződik, tisztul az értelmezésben és megmarad.²⁵ Bizonyítja ezt, hogy a Hegyi beszédben foglalkozik vele Jézus, félreértetlenül fenntartva érvényességét. Az átértelmezés épp azt bizonyítja, hogy a benne szereplő útmutatások megfelelnek a teremtés rendjének, amit nem megszüntetni, hanem felemelni akar a bűn megjelenése után Jézus.

A Tízparancsot a *Kompendium* is két részben tárgyalja a Főparancs szellemében, és két részének megfelelően. Így a két kőtábla Istenre és emberekre vonatkozó parancsait tárgyalja csoportban. Az Istenre vonatkozó parancsok (I-III.) magyarázatánál érdekesség, hogy a három isteni erény megtartásában látja a megvalósítás lényegét, valamint világosan megfogalmazza a tisztelet és az imádás különbségét, vagyis helyes értelmezését, valamint nagy hangsúlyt helyez az Úr napjának megtartására, figyelmeztetve a mai keresztény gyakorlat súlyos hiányosságaira. A második kőtábla az embertárs tiszteletének vonatkozásait, tömör kifejtését tartalmazza, lényegretörően összefoglalva az életetika legégetőbb kérdéseit és keresztény válaszait is. A Tízparancs egyes parancsainak

---

²⁵ RATZINGER, J. – SCHÖNBORN, CH., *Bevezetés a Katolikus Egyház Katekizmusába*, Budapest 1993, 35-36.

részletezése a jelen tárgyalás kereteit szétfeszítené, ezért eltekintünk tőle. Hangsúlyát a *Kompendiumban* láttatja az a tény, hogy száz kérdés foglalkozik vele.²⁶

3. Az „Élet Krisztusban” sajátos jellemzői

1/ Az „igazság ragyog” a biztos tanításban

Boldog emlékü II. János Pál pápa erkölcsi jellegű enciklikájának nem véletlenül „Az igazság ragyogása” a címe. A pápa nagyon jól tudta, hogy az igazság szabaddá teszi az embert. A korosztályok a katekézisben is az igazság tanítását várják. A fiatal és serdülő a hit szilárd és biztos alapjaira kíváncsi, de már a gyermekek is helyes ismerettel kell, hogy rendelkezzenek a születés, a halál, a feltámadás, a kezdet és a vég kérdéseiben, szintjüknek megfelelően. A képviselt, kinyilvánított igazság megerősít! A tanítás ismerete meghatározások, velős megfogalmazások, bármikor elő vehető készletét jelenti, melyre korunk kihívásai, kisebb vallási közösségek tagjaival szembeni védekezés miatt szükség van. Ezek az ismeretek a szentírás mélyebb ismeretére kell, hogy épüljenek.

2/ A szegénység új formájának elkerülése

Az igazság birtoklása gazdagság. „Nem vagyok szegény, van hitem” halljuk olykor emberektől a bölcs és igaz megfogalmazást. De sokan ezt nem mondhatják el, sajnos, magukról. A vallási tudatlanság súlyos formájáról is beszélhetünk úgy, sajnos, mint a szegénység modern dimenziójáról. Új szemlélet, új fogalmi magyarázatok szükségesek, s ehhez kiváló anyagot nyújt a *Katekizmus*, s különösen most megjelent új formája, vademecuma, a *Kompendium*. Minden továbbképzésnek alapja a hitletéteményben való megerősödés. „Mi a hitletétemény?” – teszi fel a kérdést Newman. „Az, amit rád bízta, és nem az, amit te fedeztél fel. Az, amit átvettél, és nem az, amit kigondoltál. Nem holmi agyafürtség, hanem tanítás, nem privát használatra szolgál, hanem a nyilvános továbbhagyományozásra.”²⁷ Ehhez segít a *Kompendium*, mint hiteles „adatbank”, hogy megerősödvé a hitben másokra is rábízassuk a kincset, ami minden embernek jogszerű öröksége is egyben.

---

²⁶ *Kompendium*, 434-533.

²⁷ RATZINGER – SCHÖNBORN, *op. cit.*, 64-65.

3/ A szubjektivizmus veszélye

A mai világ kihívásai között az egyik legfontosabb az autonóm gondolkodás kemény individualizmussal együtt járó formájának felismerése és mérséklése, visszautasítása. Nehezen akarja a mai ember megérteni, hogy a „szabad vagyok” kifejezést nem lehet helyesen értelmezni a Szentírás nélkül, mely arra figyelmeztet, hogy a szabadság elsősorban nem jog, hanem ajándék, s egyben feladat és kötelesség önmagammal, másokkal és Istennel szemben is. Ennek megfelelően nem szabad engedni pl. a lelkiismeret eldeformálódását, mely bizony, nem abszolút normája a cselekvésnek, mivel nevelésre, ápolásra szorul a tévedésének lehetősége miatt, s hitbeli kérdésekben is sokszor túl sokat engedhet meg, pl. válogatást a hitigazságok között. A New Age is erre épít, relativizálja az igazságok rendszerét, s a válogatásban aztán magára hagyja a megingatott embert, felelősséget nem vállalva a következményekért, s mindezt a szabadság és az autonómia nevében.

4/ A vallási ismeret és gyakorlat egysége

Jézus tanítását áthatja az a prófétai és bölcsességi szemlélet, mely a bensőséges vallásosságot és a szív tisztaságát már hangsúlyozta. Ez a mai értelemben nagyon kell, hogy azt jelentse, hogy az ember tanúságtevően, őszintén és komolyan gyakorolja vallásos életét. A szülő, a nevelő, a testvér, a barát mutassa meg elkötelezettségét Krisztusnak, s tegye vonzóvá, elfogadhatóvá, komollyá személyes példájával hitbeli meggyőződését. A jó példa ragadós, az elkötelezettség ma vonzó. A disszonancia az elmélet és a gyakorlat között a hiteltelenség melegágya, s minden korábbi jó törekvést és kezdeményezést visszavethet, elértékteleníthet.

5/ A remény vágya: Amilyen a jövőd, olyanná leszel!

Összefoglalásomat ezzel a buzdító gondolattal indítanám. Ugyanis mai világunkban túl sok a reménytelenség az élet minden területén. A keresztyén ember sincs könnyű helyzetben. A reményre vágyunk, s Jézus Krisztusban minden alapunk meg is van erre. Minden gondjaink között rá kell bízunk életünket, s a legnehezebb időkben is az ő szolgálata, tanítása, s a legalább miatta történő kötelességteljesítés a kiút. A

remény ágát tartja ő fejük fölött, mint a *Kompendium* logójának életfája is mutathatja. Az ő kereszthalála és feltámadása az értelmes jövő záloga, benne kell felfedeznünk jövőnket, s ha ehhez mérjük magunkat, akkor kegyelmét igényelve és felhasználva fel is fogunk nőni a nekünk szánt feladathoz, hisz ő is ezt akarja: töltsük be hivatásunkat, érzük el végső célunkat.

KRÓNIKA

International Conference on the Occasion of the 100th Anniversary of the First Printing of the Prostopinije by the Rev. J. Boksay

2006. június 25. és 27. között, Ungváron az ungvári Romzsa Tódor Görög Katolikus Teológiai Akadémia szervezésében jubileumi nemzetközi konferencia került megrendezésre Boksay János *Irmologionja* első megjelenésének centenáriuma emlékére. A rendező intézmény nevében, *Taras Lovska* rektor a konferenciát megnyitó köszöntőjében az évfordulóról megemlékezve hangsúlyozta többek között, hogy az egységes liturgikus énekhagyomány kialakulásának fontossága nem csak abban rejlik, hogy összegzi a bizánci egyház szellemi örökségének helyi elemeit, hanem egy olyan közös dallamkincset hagyományoz tovább, amely közös pontként összekapcsolja mindazokat, akik ezt használják. Ez a tanulság több további előadásban is megerősítést nyert, és a meghívott és jelenlévő külföldi és belöldi egyházi méltóságok, előa-

dók, vendégek személyén keresztül, a naponta közösen végzett szertartások révén nemcsak tudományos eredmények közzétételének fórumává, hanem az egyházak közötti párbeszéd, közeledés eseményévé is tette a rendezvényt.

A konferencia első napján *Cyryl Vasil' S. J.* (Róma, Pápai Keleti Intézet) „A munkácsi egyházmegye és püspökei – Létrejöttének története” című előadásában áttekintette a körtvélyesi és munkácsi kolostorokkal kapcsolatos korai dokumentumokat, majd a munkácsi kolostor joghatóságának kiterjesztését és az unió előtti püspökei jogállását dokumentáló források révén elemezte a munkácsi püspök státuszát az unió előtti időszakban. *Filip Lajos* (Ungvár) „Kántorok képzése és kántorképzők a munkácsi püspökség történetében (XVII. század – XX. század eleje)” című előadásában az Olsavszyk Emmánuel püspök vizitációiban leírt, kántorokra vonatkozó adatok jelentőségét emelte ki, majd történelmi kutatások irodalmi adatain keresztül mutatta be a képzés történetét. Ezt követve *Bendász Dániel* tartott

előadást „Boksay János élete és tevékenysége. Malinics József kántor rövid életrajza” címmel, amelyben az Irmologion dallamainak lejegyzője és előadója életét tekintette át. Negyedikként *Nicholas Smisko* metropolitának, az Amerikai Kárpát-Ruszin Ortodox Egyházmegye hierarchájának köszöntése és előadása hangzott el „*Prostopinije*: közös örökség a barátság megújításáért” címmel, amelyben Bartholomeosz konstantinápolyi pátriárcha köszöntő szavait tolmácsolta, és kihangsúlyozta a közös zenei hagyomány és általa a közös múlt jelentőségét, amely közeledést hozott a Pittsburgi Bizánci Katolikus Főegyházmegye és egyházmegyéje között, és reményt jelent közös jövő szempontjából. Az ötödik előadó *Jack Figel* (Eastern Christian Publications, USA) „A liturgikus ének, mint az egyházi szertartásokban való részvétel és a paróchiális közösségi élet előmozdítója” címmel tartott beszámolót. A délutáni három előadás a zeneelméleti kérdéseket járta körül: *Tatjana Roszul* (Ungvár) „Boksay János atya zenei életműve” címmel, *Ihor Zadorozsnyij* (Munkács) „A *Prostopinije* irmoszai, források és a melodika sajátosságai” címmel, *Dávid Pancza* (Szlovákia) „Karácsony, Vízkereszt, és az Úr találkozása Simeonnal ünnepek kánonjai Boksay

Irmologionjában” címmel adott összehasonlító elemzést.

A konferencia következő napján elsőként *Vsevolod* skopelosi érsek (Ukrán Ortodox Egyház, USA) tartott előadást „A munkácsi énekhagyomány, a *Prostopinije* ökumenikus perspektívái” címmel. Ebben több amerikai, nagy-britanniai, ausztrál, törökországi ökumenikus konferencia és záró szertartásaik tapasztalatait, illetve az 1999. évi ökumenikus zárandoklata (Bari, Róma – Szent Péter sírja) emlékét idézte fel, melyek szertartásaiban a *Prostopinije*-t végezte, amely formai egyesítő eleme lett a szertartásoknak, s véleménye szerint olyan fundamentum lehet, amellyel választ lehet adni az Úr felszólítására: Legyenek mindnyájan egy! Ezt követte *Jakov Kulič S. J.* (Róma, Pápai Keleti Intézet) előadása „Szent Cirill és Metód és a bizánci egyházi zene” címmel. Ebben megjegyezte, hogy a korai források csekély száma megnehezíti a szlávok evangelizációja során használt liturgikus zene pontos meghatározását, ismertette az eddigi kutatások nézeteit és részeredményeit. Majd összegezte, hogy a bizánci liturgia egyházi szláv nyelvre való fordítása közvetítésekkel annak a sokszínű keleti zenei tradíció áthagyományozását jelentette, amelyben nemcsak a klasszikus görög ele-

mek, de közel-keleti hatások is megfigyelhetők. Emellett kiemelte, hogy a IX. századi gyakorlatban még nem állt távol egymástól nagymértékben a keleti és a nyugati szertartás, és a helyi népzenei hagyomány is nyomot hagyhatott a liturgikus zene előadásmódjában, amint ez a jellegzetes „kárpátaljai előadásmódban” is megfigyelhető. Harmadikként *Dániel Škoviera* (Szlovákia) tartotta meg „A bizánci himnuszköltészet szlovák nyelven és az ún. Munkácsi Irmologion” című előadását, amelyben többek közt az adekvát fordítás problémaköréről szólt, és a görög és egyházi szláv szövegek feldolgozása mellett az angolra történő fordítási megoldások egyes analóg példáit is vizsgálta. Majd *Simon Marinčak* (Szlovákia) előadása következett „Az 1970-es (S. Papp féle) Irmologion liturgikus énekeinek jellemzői” címmel. Ezt követően hangzott el *Ivancsó István* (Nyíregyháza, Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola) „A Boksay-Malinics Irmologion a Hajdúdorogi egyházmegyében” című előadása, amelyben kiemelte annak jelentőségét, hogy az egységes éneklési mód kialakítása idején e mű magyar változata terjedt el a magyar görög katolikusság körében, s mind a mai napig meghatározza a magyar görög katolikus egyházban a liturgikus éneklés módját. Hatodikként

Michael Thomson (USA) tartott előadást „A Boksay-féle *Prostopinije* angol nyelvű fordítása” címmel. A konferencia munkája *Joachim Hološnjaj* (Szerbia) „A Munkácsi *Prostopinije* a Körösi egyházmegyében és Szerbia-Montenegro Apostoli Exarchátusában” című előadásával zárult. Az angolul és ukránul elhangzott előadások a tervek szerint tanulmánykötetben is megjelennek.

(*Puskás Bernadett*)

Janka György a MELTE új elnöke

A Magyarországi Egyházi Levéltárosok Egyesülete (MELTE) 2006. július 5. és 7. között tartotta éves konferenciáját és közgyűlését Kismaroson, a ciszterci nővérek monostorának vendégházában. A tisztújító közgyűlés az okleveles levéltárosi végzettséggel is rendelkező *dr. Janka György* főiskolai tanárt választotta meg új elnökének négy éves időtartamra. A Magyarországi Egyházi Levéltárosok Egyesülete a Nemzetközi Levéltári Tanács Egyházi szekciójának magyar tagja, mely 1993-ban alakult meg és összefogja az összes hazai és határainkon túli egyházi levéltárosokat, megteremtve szakmai továbbképzésüknek lehetőségét. A példásan ökümenikus szellemű MELTE tartja a kapcsolatot a magyarországi

szakmai egyesületekkel, és képviseli az egyházi levéltárak ügyét az illetékes minisztériumok és kura-tóriumok felé is. Görög katolikus részről mindig aktívan vettünk részt a MELTE munkájában, s püspök úr támogatásával 1997-ben nemzetközi konferenciát is tartottunk Nyíregyházán, melynek anyaga kötetben is megjelent. Megtiszteltetés számunkra, hogy Kormos László, Szabadi István és Horváth Erzsébet után, most először választottak katolikus, mégpedig görög katolikus elnököt a Magyarországi Egyházi Levéltárosok Egyesületének élére.

(Janka György)

Az egyházatyák és a Szentírás

A Magyar Patrisztikus Társaság VI. tudományos konferenciája

2004. június 29. és július 1. között Kecskeméten immár hatodik alkalommal került megrendezésre a Magyar Patrisztikai Társaság évenként hagyományos konferenciája az ókori kereszténységről. A helyszín ismét a Piarista Rendház és Gimnázium díszterme volt, ahol a házfőnök, Czeglédy Zsolt atya köszöntötte a megjelent vendégeket. Majorossy Imre Gábor, a Társaság leköszönő és újraválasztott titkára, ismét oroszlánrészt vállalt magára a konferencia lebonyolításában.

A konferencia nyitóelőadását ebben az évben is a Társaság elnöke, Baán István görög katolikus szórványlelkész és egyetemi tanár tartotta. *A feltámadt test milyensége, Jób 19,25-27 patrisztikus egzegézise* címmel az órigenista viták hatását mutatta be Jeromos és Nagy Szent Gergely szentírás-magyarázatában.

A hozzászólások után Perendy László piarista professzor *Antiokhiai Theophilosz, az egzegéta* című előadása a hatodik antiokhiai püspök magas etikai eszményét és a Pentateukhosz elejéhez kapcsolódó meglátásait állította a figyelem középpontjába. Ezt követően Adamik Tamás: *A Szentírás Hieronymus Vita Pauli című munkájában* című előadása hangzott el. Érdekes beszámolót tartott még az ortodox Tóth Péter „*Van-e kapu az út elején?*” címmel a Mt 7,13-14 szakasz eredeti formájáról. Este a PhD munkáját előkészítő görög katolikus művészettörténész, Terdik Szilveszter számolt be Szent Pál és Aranyházájú Szent János „mester-tanítvány” kapcsolatáról, amennyire ezt a bizánci ikonográfia láthatóvá teszi.

Június 30-án pénteken reggel Fabinyi Tibor evangélikus professzor tartott remek előadást *Tyconius donatista hermeneutikájáról*, illetve annak recepciójáról Szent Ágostonnál. Az előadás utáni élénk vitát követően a Pécsi

Egyetem dékánja, Somos Róbert a Szentírás szerepét vizsgálta Origenész *Contra Celsumában*. A nap legnagyobb tudományos rangú előadását a leuveni egyetem professzora, Boudewijn de Handschutter tartotta angolul *Gospel of Judas – the Reception of the Gospels in Gnostic texts* címmel. A „gnózis” témaköréről szóló előadás aktualitását a közelmúlt sajtóhíreinek Júdás-evangéliummal kapcsolatos kampánya adta meg. Ezután még Ötvös Csaba tartott előadást arról az embriológiában használt „ektróma” görög fogalomról, amellyel Szent Pál önmagát jelölte az 1Kor 15 fejezetében, s ami a „gnosztikus Pál” portréjának egyik lényeges alkotórésze lett.

Délután a Magyar Patrisztikus Társaság közgyűlése zajlott le, melynek során nemcsak az elmúlt években történt nagyobb lépésekről volt szó, hanem tisztújítás is következett. A közgyűlés megválasztotta a Társaság új vezetőségét. Az új elnök ismét Baán István, a titkár pedig Majorossy Imre Gábor piliscsabai tanár (PPKE BTK) lett.

Az elnökség tagjai Heidl György, Perendy László, Kendeffy Gábor, Pesthy Monika és Bugár István lettek, illetve maradtak.

Július elsején, szombaton reggel Frenyó Zoltán az előző nap

Szent Ágoston egzegéziséről megkezdett fejtegetéseket folytatta *Homály és egyszerűség. A Szentírás Szent Ágoston hermeneutikájában* címmel. Őt követően a japán Akijama Manabu professzor ismertette „A tüposz Mopszvesztiai Theodórosznál” témakörben folytatott kutatásait. Az előadás utáni párbeszédet Nemeshegyi Péter SJ atya japán nyelven elhangzó hozzászólása élénkítette. A délelőtt második felében a bakonybéli szerzetestestvér, Baán Izsák, majd pedig Boros István váci főiskolai tanár tartott előadást *Evagriosz hermeneutikájáról*, illetve *a képi narráció hermeneutikai szerepéről*.

Délután Heidl György *Szent Ambrus Izsákról szóló (De Isaac vel anima)* előadása a Szentírás-értelmezés és Plótinosz-értelmezés aktuális kérdéseit vizsgálta.

Késő délután hangzott el a főiskolánkon tanító Orosz Atanáz előadása *Zsoltárkommentár-prológosok Alexandriától Küroszig* címmel és Szerencsés Róbert egyetemi hallgató vetítettképes beszámolója *Michael Pacher Kirchengväter-oltáráról*. Az ikonográfiai elemzést némi vita, majd pedig az elnöki zárszó követette.

Az új elnökség első közérdekű határozata arra vonatkozott, hogy a következő évi tudományos konferencia középpontjában Arany-szájú Szent János és kora fog

állni, hiszen 2007 szeptemberében Khrüszosztomosz halálának 1600. évfordulója lesz.

(*Orosz Atanáz*)

De Camelis konferencia a Főiskolánkon

Kettős cím szerepelt a meghívón, illetve két nyelven is kinyomtatták a meghívót, amely a Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskolára hívta az érdeklődőket 2006. szeptember 29. és 30. között. „Da Roma all’Hungaria”, azaz „Rómából Hungáriába” – ez volt a címe a Joannes Josephus De Camillis (1641-1706) munkácsi püspök halálának 300. évfordulójára rendezett nemzetközi konferenciának.

A konferencia nemzetközi volt, s minden előadó maga választhatta meg előadásának nyelvét. Ám a korszerű technikát segítségül hívva az idegen nyelvű előadások szövegét folyamatosan lehetett olvasni a nagy kivetítőn. A külföldiek pedig kézbe kaphatták a magyar nyelvű előadások idegen nyelvű szövegét. – Dicséretes, hogy tanáraink közül többen is merték vállalni az idegen nyelven való előadást.

A nagy konferencia beosztása a következő volt. Az első nap a püspöki ünnepélyes megnyitóval kezdődött. Ez egyben meg is nyitotta az „Uniók, sikerek, kudar-

cok” című részt. Ennek első előadását *Szabó Péter* tartotta „Le strutture giuridiche della reintegrazione delle comunità orientali nella Chiesa cattolica all’epoca delle unioni (sec. 16-17)” – *A keleti közösségek katolikus egyházba történő reintegrálódásának jogi strukturái az uniók korában (16-17. sz.)* címmel. A második előadást *Oleh Turiy* tartotta „Ekklesiale Indentität der Kyjiver Kirche im Bezug mit dem Abschluss der Brester Union” – *A kijevi egyház önazonossága a Breszti unió kontextusában* címmel. Ezt követte Molnár Antal lebilincselő és őszintén a lényegre mutató előadása: „A szerb ortodox egyház és az uniós kísérletek a 17. században”.

A konferencia következő egysége a „De Camelis róma éveit és missziós tevékenysége” címet viselte. Itt az első előadás *Antonis Fyrigos* római professzortól hangzott el. „Considerazioni sulla preparazione culturale e attività pastorale di Joannes De Camillis da Chios, futuro vescovo di Munkács” – *Megfontolások a chiosi Joannes De Camillis, későbbi munkácsi püspök tanulmányairól és lekipásztori tevékenységéről* – ezt a címet adta érdekes mondani-valójának, melyben olyan dokumentumokat ismertetett, amelyek eddig teljesen ismeretlenek voltak. Az első nap ebédszünete

után még ugyanebben a „szekcióban” folytatódott a munka. Előbb *Ciril Vasil’ SJ* „L’opera ascetica »La vita divina ritrovata fra termini del tutto e del nulla« di De Camelis” – „*La vita divina ritrovata fra termini del tutto e del nulla*”: *De Camelis* Rómában megjelent lelkiességi műve címmel tartotta meg előadását, majd pedig *Bitskey István* előadása hangzott el: „Telekesy István püspök Róma-élménye” címmel.

A konferencia harmadik része délután következett. Előbb *Maklár Ákos* mondta el „Az Apostoli Vikariátus intézménye a 17. században” című előadását, hogy a jogi háttérrel felvázolja a munkácsi püspökség formálódása idején. Majd a kávészünet után a konferencia szervezőjének előadása következett a történelmi háttérről: „Il cardinale Leopoldo Kollonich e i greco-cattolici dell’eparchia di Munkács” – *Kollonich Lipót bíboros és a munkácsi egyházmegye görög katolikusai*. Ezt követte *Ivancsó István* előadása „L’attività sacerdotale del monaco Isaia all’epoca di De Camillis” – *Izaiás szerzetes papi tevékenysége De Camillis püspök idején* címmel, ami a munkácsi püspök „földijéről” szólt.

A második nap első témaköre a „De Camelis tevékenységének külső körülményei” címet viselte”. Itt az első előadás *R. Várkonyi*

Ágnesé volt: „Il Rákóczi Ferenc és a katolikus egyház”. Majd *Zachar József* mondta el „Das kriegszerstörte Apostolische Königreich Ungarn als Tätigkeitsrahmen für den unierten Bischof von Munkács, 1689-1706” – *A háborúk sújtotta Magyar Apostoli Királyság, mint a munkácsi püspök tevékenységének színtere 1689 és 1706 között* című előadását. A második témakör, egyben a konferencia ötödik „szekciója” a „De Camelis püspöki tevékenységének színterei” címet viselte. Ennek első előadását *Baán István* tartotta „Prolémes pastoraux et tentatives pour leur solution: le second mariage du clergé” – *Lelekipásztori problémák és megoldási kísérletek: a „bigamus” papok* címmel. A kávészünet után *Janka György* kapott szót, hogy elmondja „De Camelis püspök zsinatai” című előadását. Majd *Gheorghe Gorun* következett, aki „De Camelis püspök és Bihar várménye román görög katolikusai” című előadását tartotta meg. Őt követte *Ovidiu Ghitta*, akinek előadása a „La prima visita a Mintiu (Szatmárnémeti) del vescovo Giuseppe de Camillis” *De Camelis püspök első látogatása Szatmárnémetiben* címet viselte. Az ebédszünet után *Ovidiu Pop* kapott szót, aki „Il catechismo del vescovo De Camellis” – *De Camelis püspök katekizmus*a címmel tartotta meg elő-

adását. A utolsó előadást ebben a részben *Horváth Tamás* tartotta „Il conflitto tra Eger e Munkács all'epoca di De Camelis” – *Eger és Munkács konfliktusa De Camelis idején* címmel.

A hatodik s egyben utolsó része a konferenciána az „Egyház-művészeti vonatkozások” címet viselte. Itt előbb *Puskás Bernadett* tárte elő mondanivalóját „De Camelis püspök portréja és a munkácsi püspökök arcképcsarnoka” címmel, majd pedig *Terdik Szilveszter* „A bikszádi monostor kegyképeinek eredete” című előadásával zárult az előadások sorozata.

A nemzetközi konferenciát a szervező a világhálón is meghirdette, s az nyitott volt minden érdeklődő előtt. Öröm, hogy mindig volt hallgatóság, s újabb örömet fog jelenteni, ha az előadások anyaga két kötetben – idegen és magyar nyelven – megjelenik.

(*Ivancsó István*)

Szegedi vallási néprajzi konferencia

2006. október 5. és 7. között Szegeden a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszéke szervezésében, *Érzékek és vallás* címmel megrendezésre került a 8. Szegedi Vallási Néprajzi konferencia. Amint azt a konferencia szervező-

je, prof. Barna Gábor bevezető előadásában megfogalmazta, a konferenciasorozat célja a néprajzi kérdések és problémák interdiszciplináris megközelítése, a több tudományágat foglalkoztató témák különféle megközelítéssel, módszerekkel való közös vizsgálata. Az öt szekció munkájában a néprajz és a kulturális antropológia kutatói mellett teológusok, történészek, művészettörténészek, az irodalomtörténet és a zeneelmélet kutatói vettek részt. Több görög katolikus vonatkozású, illetve a keleti Egyház gyakorlatával kapcsolatos előadás is elhangzott. *Cselényi István* „Az öt érzékszerv liturgiája a keleti egyházban” címmel, *Szabó Irén* „Érintés. A görög katolikus vallásgyakorlat egy gesztusáról” címmel, *Janka György* „Az érzékek megtisztítása, a keresztény böjt története” címmel, *Puskás Bernadett* „Az ikon a görög katolikusok liturgikus gyakorlatában: a sátoraljújrhelyi ikonosztázion” címmel tartott előadást. – Várható az anyag publikálása. (*Janka György*)

Eperjesi konferencia

2006. október 24-én Eperjesen Chrám v byzantskej tradícií z pohľadu architektonického, ikonografického, liturgického a teologického (A templom a bizánci hagyományban – építészeti, iko-

nográfiai, liturgikus és teológiai megközelítésben) címmel nemzetközi konferencia megrendezésére került sor az Eperjesi Egyetem Görög Katolikus Teológiai Karának szervezésében. Négy szekcióban hangzottak el előadások: I. építészet, II. Ikonográfia, III. Liturgia és teológia, IV. Gyakorlati vonatkozások. A Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskolát *Janka György* képviselte, „Fejezetek a görög katolikus kőtemplomépítészet történetéből magyarországi források alapján” címmel tartott előadást. A Nyíregyházi Főiskola részéről *Puskás Bernadett* „Мікрокосмос візантійської церкви в росписах 17-18 століття Мукачівської єпархії” (A bizánci templom mikrokozmosza a munkácsi püspökség 17-18. századi falképei tükrében) című előadással vett részt. Az ungvári Boldog Romzsa Tódor Görög Katolikus Teológiai Akadémia képviselőjében *Puskás László*, a szakrális művészet tanára tartott előadást Проблеми сакрального мистецтва (A szakrális művészet problémái) címmel.

A konferencia anyaga hamarosan kötetben is megjelenik.

(*Janka György*)

Kateketikai Kongresszus

Nemzeti Kateketikai Kongresszus volt Budapesten, 2006.

november 9. és 11. között a MKPK Hitoktatási Bizottságának szervezésében. A kongresszus mottója a következő volt: „Ragaszkodjatok az életet tápláló tanításhoz!” (Fil 2,16). A kongresszus témája a keresztyén tanítás bemutatását tűzte ki célul, a Katolikus Egyház Katekizmusának vademecuma, a Közelmúltban megjelent Kompendium bemutatásával egybekötve. Előadások hangzottak el a „Tanítás tartalma” címmel *Udvardi György* püspök-elnök részéről; a „Hitvallás” *Kránitz Mihály* előadása volt, „A szentségek, a húsvéti misztérium szentségi ünneplése” *Bosák Nándor* püspök feldolgozásában került a hallgatóság elé, „A Keresztyén imádság” *Hofher József SJ* előadása volt. Főiskolánk tanára *Soltész János* pedig az „Élet Krisztusban” morális előadást tartotta meg, a Kompendium erkölcteológiai részét bemutatva, jellemezve. Ezen a kongresszuson bemutatásra került *Obbágy László* kateketika tanárunk szervezésében a „Pirula” című igen hasznos oktató CD. A Kongresszust *Juliusz Janusz* érsek apostoli nuncius és *Erdő Péter* bíboros prímás érsek is megtisztelte jelenlétével. (*Soltész János*)

VI. Liturgikus szimpozion

Hittudományi Főiskolánk Liturgikus tanszéke immár a hatodik

liturgikus szimpozionot rendezte 2006. november 16-án. Mint az eddigieknek, ennek is megvolt a maga aktualitása. Most éppen a centenáriumát ünneplő *Irmológion* adta ezt, Boksay János és Malinics József műve. Figyelemre méltó, hogy a mű a Hajdúdorogi Egyházmegye dallamkincsét mind a mai napig meghatározza, eddig nem kapott megfelelő szakirodalmi méltatást. A két nyelven (ószlávul és magyarul) megjelentetett nagyalakú kottás könyvből a magyar görög katolikus egyházban, természetesen, a magyar nyelvű változat terjedt el, mely „a magyar ajkú híveknek” készült.

A szimpozion megnyitóját a hivatalos munkája miatt távollévő megyéspüspök úr helyett Ivancsó István tartotta, kiemelve nem csak az *Irmológion*, hanem a szimpozion jelentőségét is. Ugyanis a nyár elején Ungváron már rendeztek egy nagyszabású konferenciát a centenárium kapcsán, de a mi Intézményünk hamarabb kezdte a szimpozion szervezését, melyet a fentebbiek ismeretében sem akart lemondani.

Az első előadást *Boksay Péter* V. éves papnövendék tartotta, Boksay János dédunokája, aki bemutatta dédapja életrajzát. Ezt követte *Ivancsó István* előadása „A Boksay-Malinics Irmológion a Hajdúdorogi Egyházmegyében”. Ez a mű megjelenési körülményei-

ről, a róla szóló tudósításokról, valamint az egyházmegyében való használatáról szövege. A következő előadást a felkért előadó, *Petrusevits Nicefor* atya nem tudta megtartani, mert kórházi kezelésre szorult. Helyette Kocsis Fülöp és Boksay Péter beszélt „A Boksay-Irmológion ószláv és magyar változatának differenciái”-ról. Több énekkel illusztrálták mondanivalójukat. Ez után következett *Kocsis Fülöp* szerzetes atya előadása, amelynek címe „Kántortanítók múltja és jövője” volt. Saját kutatásait a korabeli sajtó anyagával egészítette ki. Érdekes, hogy csak a múlttól és a jövőről kívánt beszélni, de azért megpendítette a jelen „kántorképzésének” problematikáját is. Az eladások sorát *Gebri József* volt énektanárunk zárta. Ténylegesen is így történt, hiszen a megadott időkeretet túllépve már hozzászólásokra és az annyira várt vitára már nem kerülhetett sor. Fontos mondanivalójának azt a címet adta, hogy „Énekeljük magyarul a liturgiánkat!” – és valóban sok hasznos szempontot kaphattunk a helyes magyar éneklésre, éneklési módra vonatkozóan.

Örvendetes tényként állapíthatjuk meg, hogy az előző öt liturgikus szimpozion közül egynek sem volt olyan nagy közönsége, mint a mostani, hatodiknak.

(*Ivancsó István*)

Liturgikus konferencia Szlovákiában

Újabb nemzetközi teológiai konferenciát rendeztek Szlovákiában 2006. november 24. és 26. között. A konferencia címe: *Svätci a svätost' v západnej tradícii* (A szentek és a szentség a nyugati hagyományban). A helyszín ezúttal Pozsony és Vrobcé volt.

A nemzetközi eseményre meghívták a Liturgikus Tanszékünk vezetőjét, aki egy előadással képviselte Intézményünket. Ennek címe: „Nyugati szentek tisztelete a magyar görög katolikus egyház liturgikus gyakorlatában”. Ígéret szerint hamarosan megjelenik a konferencia anyagának kötete.

(*Ivancsó István*)

Nyíregyházi keleti teológiai konferencia

Hittudományi Főiskolánk „teológiai munkacsoportja 2006. november 30-án tudományos konferenciát szervezett, melynek címe „Keleti teológusok és nyugati interpretációjuk” volt.

A tudományos esemény egyik mottója a következő volt: „A történelem, a hagyomány és a számtalan egyházi intézmény világosan mutatja, hogy a keleti egyházak milyen jelentős szolgálatokat tettek az egyetemes Egyháznak. A Szent Zsinat tehát nem

csak kellően értékeli és méltóképpen magasztalja ezt az egyházi és lelki örökséget, hanem Krisztus egyetemes örökségének is tekinti” (*Orientalium Ecclesiarum*, 5).

Ennek fényében hangzottak el a következő előadások, jórészt Intézményünk tanáraitól. A sort *Sivadó Csaba* kezdte előadásával: „John Meyendorff teológiája és annak krisztológiai vonatkozásai”. Másodikként *Baán István* szölt „A szabadság teológusa: Olivier Clement” című előadásával. A harmadik előadást *Orosz Atanáz* tartotta „Az Egyház mint közösség Joánnisz Zizioulas teológiájában” címmel.

A szünetben felvételt mutattak be XVI. Benedek pápának törökországi látogatásának fontos állomásáról, a fanari Szent Liturgiáról, amit I. Bartholomeosz öku-
menikus pátriárka végzett.

A második részt *Kruppa Tamás* előadása nyitotta meg „Vlagyimir Szolovjov interpretációja Hans Urs von Balthasar esztétikájában” címmel. Őt követte *Nyirán János* diakónus előadása, melynek címe a következő volt: „Robert F. Taft liturgikus »törvényei«”. A záró előadást maga a konferencia irányítója és fő szervezője tartotta, *Seszták István*, és mondanivalóját a következő címmel adta elő: „A keleti teológia módszere és útja Joánnisz Spiteris értelmezése szerint”.

Az előadásokat rövid diszkuszió követte, melyet maguk az előadók moderáltak. Intézményünk impozáns épületében első került sor ilyen jellegű konferenciára. Mindenesetre, abba a távlati tervbe illeszkedik, amelynek remélhetőleg lesz folytatása.

(*Ivancsó István*)

Kelet-Nyugat lelkiségi szimpozion Heiligenkreuzban

Bár a lelkivezetés nemcsak a nyugati, hanem a keleti egyházak hagyományában is igen mély gyökerekkel rendelkezik, a „spirituális kísérés” („Geistliche Begleitung”) egyre divatosabb fogalma görög katolikus berkeiken belül egyelőre még szinte ismeretlen. Márpedig erről szólt az a háromnapos nemzetközi szimpozion, amelyet a bécsi egyetem Lelkiségi Teológiai Intézete a heiligenkreuzi ciszterci monostorban rendezett november elején.

Az ősi monostor szinte évszázadok óta változatlanul latinul folyó zsolozsmájába bekapcsolódó teológusoknak az első előadásban *Andreas Schönfeld* jezsuita atya világított rá a téma bonyolultságára. A „Geist und Leben” című keresztény lelkiségi folyóirat szerkesztője bibliai alapon megválaszolta a „miért” kérdést: az Istentől jövő vigasztalás, bátorító támogatás továbbadására minden

korban szükség volt. Nem pusztán baráti szavakról van szó, de nem is föltétlenül lelkiatyaságról és lelkivezetésről. A legkülönbözőbb élethelyzetekben szükség van olyan hiteles útmutatásra, amely lehetővé teszi a Krisztus-követést. Ezt vállalták hajdan (és remélhetőleg olykor még ma is) a keresztülők, s ezt teszik lehetővé olyan lelki emberek (beleértve természetesen asszonyokat és Istennek szentelt szüzeket is), akik egy-egy hivatás-kérdésben vagy életfontosságú döntés előkészítésében akár rendszeresen is tanácsot adnak.

Főleg ilyen esetekről szól ma a „spirituális kísérés” fogalma, amelyet Nyugaton az 1968 óta erősen megtámadott lelkiatyaság és lelkivezetés fogalma helyett privilegizáltak vagy amellet alkalmazznak. A protestáns közegeből átvett kifejezést ma már világszeret katolikusok is több-kevesebb sikerrel használják, de nyilvánvaló a kísértés, hogy a fogyasztói társadalom igényei szerint most az egyház is beszálljon a pszichoterapeuták egyre bősegebb kínálata mellett egy sajátos lelki terápia hasonló kínálatával. Kétségtelen, hogy a keresztény szeretet és életprogram megvalósításához szükséges az a tanácsadás, amely a saját életút megvilágítására vonatkozik, de ennek „professzionizálódása” egyik-másik nyugat-európai egyházme-

gyében már veszélyessé is válhat. Mióta nagy egyházmegyék kiadták az egyéni „spirituális kísérés” kritériumait, laikusok egy csoportjából „hivatásos”, egyházilag is elismert „lelki kísérő” lett, amiből nemcsak komoly tekintélyre lehet szert tenni, hanem alkalomadtán esetleg jól meg is lehet élni. Nem tisztázott azonban még a kérdés, hogy az atyai és egyházvezetői tekintélyt megkerülni igyekvő társadalom nem hígítja-e fel azáltal a hagyományos (papsághoz kötődő) egyházi és szentségi gyakorlatot, hogy egy könnyebben elérhető, laikusok és frissdiplomás leányok által is közölhető és kezelhető Krisztus-kapcsolatot ígér némileg „light” lelki közösség szintjén?

Michael Schneider, a frankfurti (St. Georgen) jezsuita főiskola spirituális emlékeztetett arra, hogy a nyugati hagyományban jó ideig a „spirituális tanácsadás” a gyónás keretében zajlott, s ez tette indokolttá, hogy hetenként többször, sőt Néri Szent Fülöp és mások esetében már-már naponként is többszöri gyónást ajánlottak a lelki élet középkori és újkori mesteri. A keleti hagyományt is jól ismerő jezsuita atya az igazi „lelki tanácsadás” mozzanatát hangsúlyozva inkább a gyónás és „spirituális kísérés” szétválasztása mellett van. A „lelki tanácsadás” legyen a Szentlélek általi valósá-

gos „belehelés” a lelki életbe, nem csupán beszélgetési alkalmak összege, hanem egyfajta „becsapódási pont”, amelyből az élet gyökeresen átalakulhat. A legfontosabb lelki kísérőnk természetesen maga Isten, s hozzá képest mindenki csak eszköz. Mégsem mehetünk el szó nélkül a „csöndes” „spirituális kísérők” mellett. Ilyenek lehetnek (főként lelki) olvasmányaink, a természet, vagy akár maga az egész nap is. A „lelki élet” begyakorlásához éppen arra van szükség, hogy a nap mind a 24 órájának legyen ilyen lelki irányultsága, vagyis hogy maga a napunk is „spirituális kísérőnk” legyen.

A nyugati előadók közül igen tartalmas előadást tartott *Tóth József* bécsi kanonok, az ottani szeminárium hajdani spirituális és a bécsi főegyházmegye papságának mai lelki kísérője. Igen személyes hangnemben szólt azokról a beszélgetéseiről és gyóntatásairól, amelyek többnyire a papi hivatás tisztázását és megerősítését szolgálták és szolgálják. Vallotta, hogy az évtizedek során ezekből ő maga is sokat tanult. Megtanult kérdéseket föltenni, s helyzeteket helyesen megítélni. Egyre körültekintőbb módon igyekszik a cél felé vezetni paptestvéreit. Szívügye az, hogy a lelki életben is rendet teremtsen, s fölismerthesse az igazi hitbéli célo-

kat. Ő is fölhívta a figyelmet arra, hogy legfontosabb lelki kísérőnk maga Isten, aki a szenvedés és fájdalmak közepette is az öröm teljessége felé vezet. Igen nagy figyelemmel kíséri azokat az „apróságokat”, amelyek Isten különleges ajándékainak számítanak a lelki életben. Fontosnak, sőt egyenesen kreatívnek tartja a csendet is, hiszen még beszélgetés közben is rájöhetünk, hogy szavaink még nem kimerítő erejűek: az egész párbeszéd nyitott marad Isten felé. Ha együtt hallgatunk, rájövünk, hogy közös csendünk mennyire tele van a „jelenléttel”.

A magyar származású prelátus előadását a szintén bécsi *Chr. Benke* előadása követte, aki a laikus teológusok lelki kísérésére kapott hivatalos megbízást egyházmegyéjétől. Szóba hozta korunk sajátos kihívásait és bizonyos „újjvallási” jelenségeket, amelyek az ezoterizmus különféle formáival járnak együtt. Érdekes meglátásokat közölt a mai egyetemi problémákról, a diákokról általában és a teológusokról, akikkel minden mai nehézség ellenére is „sikerülhet a beszélgetés”. A „határok tiszteletben tartása” mellett is el lehet jutni a beszélgetőtárs szívéig, ha a lelki kísérőnek sikerül megtalálnia a kulcsszót, amely a konkrét ember valóságához vezethet be.

A keleti résztvevők közül elő-

ször a párizsi St. Serge Intézet professzora, *Job Getscha* archimandrita kapott szót. Angolul mondta el az ortodox egyházak gyóntatással és lelki vezetéssel kapcsolatos tapasztalatait. Szerencsésen összegezte azokat a különböző hagyományokat, amelyek első látásra szinte áttekinthetetlené és ellentmondásossá tennék a keleti egyházak ide vonatkozó gyakorlatát. „Néhány modern kérdés egy nagyon ősi gyakorlatról” alcímmel foglalta össze a két évvel korábban Míkonosz szigetén e témában tartott nemzetközi ortodox konferencia során nyilvánvalóvá lett kérdéseket és ellentmondásokat a mai ortodox gyakorlatban. Rámutatott például a feloldozási formulák használatával és a gyóntatás helyével kapcsolatos alapvető különbségekre az orosz és görög gyakorlat között. A lelki vezetéssel kapcsolatban megemlítette az orosz sztarecek sajátos hagyományát és az eszme mai gyakorlását. Nem tagadta, hogy itt-ott fönnáll egyfajta személyi kultusz veszélye is, sőt a sztarec vissza is élhet felelősségével, amennyiben a világi életre igyekszik hatást vagy illetéktelen befolyást gyakorolni. De a jelenlévők kérdéseire válaszolva pozitív képet is adott például saját lelkivezetőjéről és a vele való első találkozásáról. Az orosz liturgikus professzor hangsúlyozta, hogy

különbséget kell tenni a gyóntatás és lelki vezetés között. A bűnbánat szentségében a múlt bűnös cselekedeteit eleveníti föl a gyónó a jelenlévő pap előtt, míg a lelki beszélgetésben jelenlegi gondolatait és érzéseit tárja föl abban a reményben, hogy belső életének e tükrét látva a lelkiatya segítséget tud adni a továbbhaladáshoz és gyógyuláshoz. Külön fejtegette a gyógyító imák jelentőségét például pszichikai betegségek esetében, de alapvetően különbséget tett spirituális és pszichikai betegségek között. Fölvetette azt az ortodox vélemény, hogy egy jó lelkiatya az utóbbi betegségek gyógyítására is képes lehet, de azért leszögezte, hogy ilyen diszkrécióval rendelkező gyógyító lelkiatya manapság igen ritkán található, úgyhogy a komoly gondolkodású keresztény pszichoterapeutákra is szükség van.

A kopt egyház részéről a Bécs mellett működő *Gabriel püspök* tartott élményszerű előadást a saját egyiptomi kolostori tapasztalatairól. Főlelevenítette azt, ahogyan Remete Szent Antal, Thébai Szent Pál és Pakhómiosz jutott el a szerzetesség alapjainak lerakásához, s ezekhez az ősrégi alapokhoz szervesen illesztette a jelenlegi egyiptomi kolostori gyakorlatot. A lelki atya tekintélye ott mindmáig rendkívül nagy maradt, olyannyira, hogy még a tekintély „túlzá-

sainak” tűnő nagy próbatételeket sem veszik rossz néven a szerzetességre vállalkozók.

Előadást tartott saját szerzetesi tapasztalatáról és a magyar görög katolikus gyakorlatról a jelen sorok írója is, akitől elsősorban személyes tapasztalatainak összefoglalását kérték a szervezők. Egyházunk életéből a papi családok sajátosságai és különösen is a papnék lelki szerepvállalása lepte meg a hallgatóság egy jó részét. Mivel szinte minden előadó utalt arra a történelmi mércére és lelki mesterre is, akitől különösen sokat merített a lelkibeszélgetés terén, *Orosz Atanáz* előadásának utolsó harmadát saját eszményképének és görög mesterének, Szent Maximosz hitvallónak a bemutatása töltötte ki: hogyan vezeti rá az ifjú szerzetesjelöltet saját gondolatmenete alapján a teljes belátásra és bűnbánatra az idős atya az „aszketikus beszélgetés” című remek párbeszédben.

A szimpozion utolsó ülészakánának sajátos színfoltját a bencés lelkiség adta. A Szent Benedek regulájára hivatkozó bencés és ciszterci novíciusmesterek és vendéglátók nemcsak az egyéni lelki beszélgetésekről, hanem Szent Benedeknek a vendégfogadásra vonatkozó elveiről és ezek mai alkalmazásáról is alaposan beszámoltak. Kiderült, hogy olykor a monostor egésze is fölállal

valamiféle „spirituális kíséret”, még akkor is, ha nem történik külön személyes lelki beszélgetés. Ennek keretében hangsúlyozták a liturgikus imádság és zsolozsma nagy szerepét is, amely a szimpozion résztvevőit is egész biztosan megérintette és előbbre vezette a lelki életben. Sőt nem is csak a szoros értelemben vett lelkiekben, hiszen nem sokkal a szimpozion befejezése után értesülhettünk arról, hogy az egyik fiatal résztvevőt, *Anton Leichtfried* osztrák szemináriumi előljárót még abban a hónapban a nehéz éveket átélte St. Pölten egyházmegyéjének segédpüspökévé nevezte ki XVI. Benedek pápa.

(Orosz Atanáz)

**A BOLDOGGÁ AVATOTT
SALKAHÁZI SÁRA
SZOCIÁLIS TESTVÉR**

2006. szeptember 17.

A boldoggáavatási kérelem

Ruppert József piarista atya, a boldoggáavatási ügy posztulátora kéri, hogy avassák boldoggá Salkaházi Sára testvért, majd röviden ismerteti Isten szolgálója életrajzát.

Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye és a Szociális Testvérek Társasága az elmúlt években megvizsgálta Salkaházi Sára szociális testvér életét és vértanúságának körülményeit, melynek alapján Erdő Péter bíboros, prímás érsek azt kérte a Szentatyától, XVI. Benedek pápától, hogy Isten Szolgálóját avassa boldoggá.

Főtisztelendő Bíboros Úr!
Főtisztelendő Pap testvérek!
Krisztusban Kedves Testvérek!

Salkaházi Sára – eredeti nevén Schalkház Sarolta Klotild – Kassán született 1899. május 11-én. Fiatalkora a tehetséges, helyét kereső ember próbálkozásait mutatja: tanítónői oklevelet szerez, könyvkötőként dolgozik, részt vesz a kisebbségi irodalmi és politikai életben. Újságíró, író, lapszerkesztő. 1929-ben belép a Szociális Testvérek Társaságába, amely 1927-ben telepedett le Kassán. Első fogadalmát 1930-ban, örökfogadalmát 1940-ben teszi le. Szociális testvéri életének mottójául első fogadalmára egyetlen szót választ: Alleluja! Örök fogadalmi mottója: Alleluja! Ecce ego, mitte me! (Alleluja! Íme, itt vagyok, engem küldj!) Mottójához hűen szívét-lelkét, minden képességét, erejét a „Megszentelő Sze-

retet” szolgálatába állítja. Két éven át Kassán, majd Komáromban karitász munkát szervez, irányít, hitoktat, szerkeszti a Katholikus Nő című folyóiratot. Egyik létrehozója a szlovenszkói Katholikus Nőszövetségnek, előadásokat tart, leányegyesületeket alapít a Felvidéken és Kárpátalján. 1937-ben ébred fel benne a brazíliai misszió iránti vágy, amelynek megvalósulását a háború kitörése megakadályozza. 1938-tól Budapesten él, 1939-40-ben Kárpátalján a Rahói és Técsői járás szociális előadója. 1941-től a Katholikus Dolgozó Leányok és Nők Mozgalmának központi vezetője, több munkásleányotthon nyit, tanfolyamokat szervez. Tanít a Katholikus Női Szociális Képzőben. Emellett szépirodalmi tevékenységet is folytat. A II. világháború alatt a társaság befogadja házaiba az üldözötteket. Sára testvér is részt vesz az üldözöttek menekítésében. Tisztán látja a társaságot fenyegető veszélyt. Egyre jobban ég benne a vágy, hogy felajánlja önmagát áldozatul a társaságért, a testvérekért. 1943. szeptember 14-én megkapja előjáróitól az engedélyt, hogy felajánlhassa életét. Életáldozata 1944. december 27-én teljesedett be. A budapesti Bokréta utca 3. sz. alatti munkásnőotthonból – ahol üldözötteket bújtatott – vitték el a nyilasok, Bernovits Vilma

hitoktatónővel és néhány menekítettel együtt. Még aznap este belelőtték őket a jeges Dunába a pesti alsó rakparton.

Ezt követően a Szentatya képviseletében Erdő Péter bíboros úr felolvasta a boldoggáavatásról szóló apostoli levelet.

Apostoli levél

Elfogadva testvérünk, Erdő Péter bíboros, esztergom-budapesti érsek, valamint sok más püspök testvérünk és sok hívő kérését, és miután megkértük a Szentéavatási Ügyek Kongregációja véleményét is, apostoli tekintélyünkkel megengedjük, hogy Isten szolgálója Salkaházi Sára vértanú szüzet, a Szociális Testvérek Társasága szerzetes nővérét, aki életét adta a szegényekért és az üldözöttekért, mátol kezdve boldogként tiszteljék, és hogy ünnept megtarthassák a jogban előírt helyeken és módon minden év május 11-én.

Az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében. Ámen.

Kelt Rómában, Szent Péter székénél az Úr 2006., pápaságunk második évében.

XVI. Benedek pápa

(Forrás: *Magyar Kurír*)

Határozat Salkaházi Sára vértanúságról

A Szenttéavatási Ügyek Kongregációja

Az Esztergom-Budapesti Főegyházmege számára

Isten Szolgálójának, Salkaházi Sárának, a Szociális Testvérek Társasága fogadalmas nővéreinek (1899-1944) boldoggáavatása, vagyis vértanúságának kinyilvánítása

Határozat a vértanúságról

„Én ma a Társaság és a Testvérek iránti hálából és szeretetből fölajánlom magam, mint a Társaság áldozatát: azon esetre, ha egyházüldözés, a Társaság és Testvérek üldöztetése következne be.”

Isten Szolgálója, Salkaházi Sára 1943-ban e szavakkal ajánlotta föl életét az Úrnak, aki a következő évben meg is hallgatta őt, és abban a kegyelemben részesítette, hogy vérét onthatta hitének megvallására és a felebaráti szeretet parancsának hősies teljesítésére.

Krisztus e tanúja 1899. május 11-én született Észak-Magyarországon, Kassán (ma Košice Szlovákiában). Vallásos neveltetést kapott, több jámbor egyesületnek is szorgalmas tagja volt. Tanítónői oklevelet szerzett, de nem tanítani akart, hanem előbb könyvkötést

tanult, majd újságírással, politikával, írással foglalkozott, amiben nagyon tehetségesnek bizonyult. 1929-ben hosszas gondolkodás és hivatásának mérlegelése után belépett a Szociális Testvérek Társaságába, amelynek anyaháza Budapesten volt. Mivel heves, élénk és tevékeny természete volt, nagy harcokat kellett megvívnia ön maga megfékezéséért és jobbulásáért.

1930. június 12-én ideiglenes, tíz évvel később örök fogadalmat tett. A feladatokat, melyeket előjárói rábíztak, kezdettől fogva buzgón teljesítette. Kassán irányította a karitatív munkát, segítette a nőket általános és katolikus műveltségük gyarapításában, és hogy jobban részt vegyenek az Egyház életében, előadásokat tartott és megalapította a Katolikus Nő című folyóiratot. 1932-ben hitoktatás céljából áttelepült Komáromba, amely Csehszlovákiában volt. Itt először tovább folytatta a Kassán általa alapított folyóirat szerkesztését, majd egy másik, a testvérek által korábban Erdélyben kiadott lap munkatársa volt. Támogatta a Csehszlovákiai Püspöki Kart azzal, hogy tanulmányi heteket szervezett a Katolikus Ifjúsági Egyesület keretében, amelynek országos vezetője volt. Mindig törődött a szegényekkel, gyermek-konyháján ötszáz gyermek kapott ételmelet. F fiatal lányok részére egyesületet hozott létre és meg-

alapította a Katolikus Nőszövetséget. Mivel pedig óriási és folyamatos erőfeszítései testileg és lelkiileg kimerítették, 1934-ben visszarendelték Kassára. Az ellene támadt irigykedést és ellenségeskedéseket Istenben bízó hittel viselte.

1937-ben visszatért Magyarországra, hogy innét brazíliai miszsióba menjen. Hogy ez az égő vágya teljesülhessen, fájó szívvel ígéretet tett, hogy le fogja tenni a szerzetesi ruhát és a laikus testvérekét ölti magára, akik a Szociális Testvérek Társaságának hívását követve közreműködtek annak szociális munkájában. Isten Szolgálója szívének vágya teljesült, főként a második világháború idején, amikor a szeretetnek nagy és sokféle formáját gyakorolhatta. Szeretéből áldozta fel életét is. 1941-ben ugyanis Isten Szolgálója Budapesten a Katolikus Dolgozó Leányok és Nők Országos Szövetségének központi vezetője lett, amely időszakot is fenntartott és több lapot is kiadott.

Isten Szolgálója Krisztus iránti szeretetéből mentette azokat, akiket politikai felfogásuk miatt üldöztek, és a zsidókat, akiket a faji törvények sújtottak. Mivel sok zsidónak biztosított menedéket, följelentették és 1944. december 27-én elfogták. A legkisebb ellenállást sem tanúsította, hanem a rózsafüzérét magához véve követ-

te hóhérait, akik még aznap a Duna partján kézi fegyverrel agyonlőtték.

Mivel a hit vértanújának tekintették, az esztergom-budapesti érsek, megindítva a boldoggáavatási, vagyis vértanúvá nyilvánítási eljárást, 1996-1998 között lefolytatta az egyházmegyei vizsgálatot. Ezen eljárás jogi érvényességét ugyanez a Dikasztérium 2000. február 25-i határozatával jóváhagyta. Miután a Positio elkészült, a szabályok szerint megvizsgálták Isten Szolgálójának abban állított vértanúságát. 2005. április 5-én a teológus konzultorok speciális ülése az ügyről pozitív véleményt mondott. A bíboros és püspök atyák ugyanazon év június 21-én tartott rendes ülésükön, amelyen az ügy előadója Salvatore Boccaccio, forsinone-verulano-ferentínói püspök volt, elismerték, hogy Isten Szolgálóját mint Krisztus hűséges tanítványát ölték meg.

XVI. Benedek pápa – miután mindezekről az alulírott bíboros prefektus tájékoztatta – a Szenttéavatási Ügyek Kongregációjának véleményét elfogadva és jóváhagyva a mai napon kinyilvánította: *Megállapítható Isten Szolgálójának, Salkaházi Sárának, a Szociális Testvérek Társasága fogadalmas nővérének vértanúsága és annak oka a szóban forgó esetben és célból. Öszentsége elrendelte, hogy e határozat nyilvánosságra*

*hozassék és a Szenttéavatási
Ügyek Kongregációjának iratai
közé kerüljön.*

Kelt Rómában, az Úr 2006.
évében, április 28-án.

José Saraiva Martins
bíboros prefektus
† Edward Nowak
lunai c. érsek titkár

(Forrás: Magyar Kurír)

**Erdő Péter szentbeszéde
Salkaházi Sára
boldogáavatásán**

Szükségünk van Sára testvér
példájára

Budapest, Szent István-
bazilika, 2006. szeptember 17.

(Iz 50,5-9a; Jak 2,14-18; Mk
8,27-35)

Kedves Testvérek!

1. „Szenteltesék meg a te neved!” – ez az első kérdés, ami legfontosabb imádságunkban, a Miatyánkban elhangzik, abban az imában, amelyre maga Jézus tanított minket. Az isteni név megszentelése a legfőbb kérdésünk, a legfőbb kívánságunk. Ez az, ami különleges esetekben még azt is megkövetelheti tőlünk, hogy az életünk árán teljesítsük Isten aka-

ratát. Ha ezzel a gondolattal olvassuk a Miatyánk további kéréseit, világos képet kapunk arról, mit jelent hitünk szerint Isten nevének megszentelése. „Jöjjön el a te országod!” – vagyis jöjjön el Isten uralma az életünkben, mutatkozzék meg akarata a közösség és az egyén életében ezen a világon és az idők beteljesedésével az örökévalóságban is. Aki szeret engem, megtartja parancsaimat – mondja Jézus. Amikor a Miatyánkban azt kérjük, hogy teljesüljön Isten akarata, nagy dologra kötelezzük el magunkat: arra, hogy mi magunk is mindent megteszünk az ő akaratának követésére.

Szent Jakab apostol leveléből olvastuk az imént: „Mit használ, ha valaki azt állítja, hogy van hite, belőle fakadó tettei azonban nincsenek... a hit is, ha tettek nem származnak belőle, magában holt dolog”. Keresztény hitünk tehát elemi erővel szólít fel minket az embertársaink iránti szeretet konkrét gyakorlására. Ez a szeretet pedig kívánhat munkát, nagylelkű adakozást, személyes figyelmünk, törődésünk felajánlását a másik embernek. Megkívánhatja azt is, amit önmegtágadásnak szokás nevezni, vagyis, hogy lemondjunk valamiről, amihez kedvünk lenne, amit a magunk számára kellemesnek, hasznosnak, szórakoztatónak, vagy akár szükségesnek találunk.

De Isten akaratának követése néha együtt jár a szenvedéssel is. Izajás könyvéből olvastuk a mai szentmisében: „Az Úr megnyitotta füleimet. Én nem álltam ellen, és nem hátráltam meg. Hátamat oda fordítottam azoknak, akik vertek, arcomat pedig azoknak, akik tépáztak. Nem rejtettem el arcomat azok elől, akik gyaláztak és leköpdöstek.” Ebben a drámai értelemben hangzanak el az evangélium szavai. Jézus saját kortársainak várakozásaitól függetlenül mondja meg, hogy kicsoda ő. Nekünk pedig nem marad más, mint tanulni tőle. Ezt megtanulni, így elfogadni, és eszerint építeni a magunk életét. Ha azt mondjuk, hogy elfogadtuk őt, hogy mi is a tanítványai közé tartozunk, akkor nem a saját önkényes elképzelésünk szerint kell járnunk azon az úton, amiről úgy hisszük, hogy az övé. Hanem figyelemmel kell szemlélnünk Jézus személyét. Újra és újra megfontolni, hogy ténylegesen mi is az ő útja. Hogy valójában mit is kíván tőlünk. És lehet, hogy ez nem lesz olyan tetszetős, mint amelyet szerettünk volna. Lehet, hogy nehezebb is lesz, de ha biztosan megérezzük, hogy ez az út az övé, akkor örömmel fogunk tudni ragaszkodni hozzá. Jézus mondja: „Ha valaki követni akar, tagadja meg magát, vegye föl keresztyét, és kövessen! Mert aki meg akarja menteni életét,

elveszíti azt, de aki elveszíti életét értem és az evangéliumért, megtalálja azt.”

2. Amikor a mai ünnepi szentmisében Salkaházi Sára szociális testvért Szentatyánk, XVI. Benedek pápa döntése alapján boldognak hirdetjük, személyében példaképet és közbenjárót kapunk.

Példaképet a Krisztus melletti tanúságtételről, hiszen ez a keresztyén mártírium legősibb értelme. Ez a tanúságtétel pedig, mely egyben Isten nevének megszentelése, megvalósul az élet számtalan tettében, de főként és visszavonhatatlanul, a szó legszorosabb értelmében megvalósul a Krisztus iránti hitből és hűségéből vállalt halálban. Salkaházi Sára intelligens, kereső, tehetséges és nyitott lelkű ember volt, tanítói diplomát szerzett, újságírással, szépirodalommal, közélettel foglalkozott. Különleges hivatást érzett arra, hogy életét a szociális szükséglet szenvedők szolgálatának szentelje. Ezért fogadta el a szerzetesi hivatást, ezért jelentkezett a szociális testvérek társaságába, amely az 1920-as és 30-as évek fordulóján a megszentelt élet egyik legmodernebb formájának számított. Újságírói tevékenységében, szervezői munkásságában a legszegényebek segítése mellett, az ingyenkonnyhák működtetésén túl különleges szerepet töltött be a nők méltóságának elismerése, az

akkori idők női sorsának átélése. Sára testvér tiszta keresztény tekintete felismerte, hogy a munka, a család, a társadalom terhei iszonyú súllyal nehezedenek a gyermekeiket nevelő, dolgozó asszonyokra, a szegényebb néposztályok tagjaira. Foglalkozott Sára testvér a leányifjúsággal, sőt alapítója volt a Katolikus Nőszövetségnek. Ideiglenes fogadalmát 1930-ban, örökfogadalmát csak mintegy tíz évvel később tehetné le. Érezte a misszió hivatását is, nemcsak a hittől távolabb álló emberek felé, hanem a távoli világrészekre is. Ezért braziliai munkára jelentkezett. Erre azonban már nem kerülhetett sor. A hazai szükségletek és nyomorúságok egyre intenzívebb munkát követeltek tőle. Számos helyen működött, így különlegesen nehéz körülmények között Kárpát-alján is.

Közben egyre mélyült benne a vágy, hogy egész életét mintegy áldozatul Istennek ajánlja. 1943-ban tette meg azt az önfelajánlást, amelynek szövege ránk maradt. Áldozatul akarta felajánlani magát a szociális testvérek társaságáért, ha az egyházat, a társaságot vagy a nővéreket üldöztetés éri. Drámai dolog az emberi lélek és Isten kapcsolatában egy ilyen önfelajánlás. Sok szent élete mutatja, hogy Isten személyesen figyel ránk, hogy adott esetben, ha szeretetének és bölcsességének

úgy tetszik, mintegy szavunkon fog bennünket, és felajánlásunkat a szó szoros értelmében elfogadja. Krisztus szeretete készítette Sára testvért arra, hogy előbb politikai üldözötteket, majd a menekülő, üldözött zsidókat rendházába befogadja, és menedéket adjon számukra. Ha pusztán emberi együttérzésből tette volna ezt, már az is tiszteletreméltó lett volna. Ő azonban Krisztus tanítása nyomán a főparancsra figyelt, a legfőbb parancsra a Törvényben: „Szeresd Uradat, Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből, teljes elmédből és minden erődből. A második pedig ehhez hasonló: Szeresd felebarátodat, mint önmagadat!” Nem magányos harcosa volt ennek a szeretetnek. Más kiváló egyházi személyekkel együtt, például Boldog Apor Vilmostal, Mindszenty Józseffel, főként pedig saját előljárójával, Slachta Margittal és nővértársaival vállalta a kockázatot az üldözöttekért. A Szociális Testvérek Társaságának más házaiban is szervezeten folyt a mentés. Kolozsvári házukban például sok üldözött nőt öltöztettek be a rend ruhájába, a Thököly úti központi házban pedig maga Slachta Margit adott menedéket sokaknak, még férfiaknak is, akiknek olykor a padláson kellett bujkálniuk, akár egy ládában meghúzódva. A nagy félelem napjai voltak ezek, azé a félelemé, amely

évtizedekkel később is, akár agóniájuk során napokig tartó kiáltásban tört fel azokból, akik átérték. De a félelem napjai voltak ezek a kockázatot vállaló nővérek számára is. Sára testvér és társai származásuk alapján nem tartoztak az üldözöttek közé. Embermentő akciójuk viszont veszedelmes volt. Ezért féltette Sára testvér a társait, erre is gondolhatott, amikor életét a megmenekülésükért ajánlotta. De gondolt azokra a hírekre is, amelyek a Szovjetunióból érkeztek papok és szerzetesek megkínzásáról és legyilkolásáról.

Méltán mondja Salkaházi Sáráról az Apostoli Szentszék határozata, hogy őt, mint Krisztus hűséges tanítványát gyilkolták meg: cselekvő hitéről életével tett tanúságot. Amikor 1944. december 27-én a Dunába lőtték Bernovics Vilma hitoktatónővel és azokkal a személyekkel együtt, akiket a Bokréta utcai házban rejtegetett, méltóságteljes, lassú, nagy keresztvetéssel fogadta a gyilkos golyót. Azt tanította korábban a fiatal lányoknak is, hogy ne elkapkodva, tessék-lássék veszenek keresztet, hanem öltözzenek bele a megfeszített Krisztusba, azonosuljanak azzal, akire ez a jel emlékezteti őket.

3. Salkaházi Sára vérével tett tanúsága ma is aktuális. Nem úgy aktuális, mint egy hírlapi szenzáció, nem úgy aktuális, mint egy

világra szóló látványosság, hanem annál sokkal mélyebben: teremtett emberségünk alapjait tárja fel. Mikor azon a banális, piszkos-szürke téli napon elérte a halál, csend maradt utána. Üresen maradt a helye. Élőszóval, de suttogva terjedt a híre, hogy igen, őt is a Dunába lőtték. És előbb a nővérek között, majd mások körében is végigborzongott a felismerés: hiszen akkor vértanú lett! De azután más idők jöttek és más félelmek. Mőd sem mindig volt arra, hogy Magyarországról kiindulva egy hivatalos egyházi boldoggáavatási eljárást el lehessen kezdeni. De az idő újabb és újabb bizonyítékokat hozott elő a csendből, és felhangzottak, eleinte halkán, a hála, a meghatottság és az elismerés hangjai. És megjelent a neve a világ igazainak sorában, és megindult 1996-ban a boldoggá avatás hivatalos eljárása is az Esztergom-Budapesti Főegyház-megyében. Mert ötven év múltán is feltárult az emlékezet, mert időszerűnek éreztük, hogy személyében mennyei pártfogóhoz folyamodhassunk és feltekinthesünk egy hitelesen keresztény példaképre. Egy olyan példaképre, amelyet nem messzi évszázadok legendáiból ismerünk csupán, egy olyan példaképre, amely nem uralkodói vagy előkelő környezetben kellett, hogy megvalósítsa a mindenütt nehéz keresztény életet.

Olyan példakép ő, aki közel áll hozzánk, aki egyszerű körülmények között élt, aki megtapasztalta a XX. század magyar történelmének nagy viharait, aki az életszent-ség női példáját adta.

Szükségünk van Sára testvér példájára az idej jubileumi évben különlegesen is. Nemzetünk lelki megújulásáért imádkozunk az engesztelés és a kiengesztelődés jegyében. Azért a megújulásért, amely csak igazságban, igazságosságban és szeretetben lehetséges, azért a lelkiéletért, amely a leggyengébbekben és a legszegényebbekben is észreveszi az embert, aki mégis csak a legnagyobb érték minden idők minden társadalmában. A megújulásra és kiengesztelődésre pedig égető szükség van társadalmunkon belül, de a népek között is, itt, a Kárpát-medencében és az egész világon.

Katolikus hitünk útmutatás és erőforrás számunkra. Ha Krisztust feltétel nélkül követjük, életünk érték lesz környezetünk és egész népünk számára, érték a világtörténelem számára is. A szentek alakjában Krisztus arca ragyog ránk az emberi élet millió helyzetében, a történelem számtalan pillanatában. Férfiak és nők, fiatalok és idősek, minden földrész és minden nemzet gyermekei megjelenítik ezt az örök arcot. Krisztus jelenléte pedig békességet, elpusztíthatatlan reményt és örömet ad a világnak. Az örök élet dicsőségének ígéretét és biztosítékát.

Magyarok Nagyasszonya, könyörögj érettünk! Boldog Salkaházi Sára vértanú, könyörögj érettünk! Mennyei Atyánk, szenteltesd meg a te neved! Ámen.

(Forrás: Magyar Kurír)

IVANCSÓ ISTVÁN

A NEMZETKÖZI TEOLÓGIAI BIZOTTSÁG MUNKÁLKODÁSA

1. A 2006. évi plenáris ülés

A Nemzetközi Teológiai Bizottság plenáris ülésén a keresztség nélkül meghalt gyermekek sorsáról készülő dokumentumot tárgyalták a másik két téma mellett 2006 október első hetében. Az ülés október 2-ától 6-áig tartott. Ezt erősítette meg a Szentszék sajtóirodája, arról is tudósítva, hogy az üléseken *William Joseph Levada* bíboros elnökölt, aki a Hittani Kongregáció prefektusa is, *Luis Ladaria* jezsuita atya pedig az általános titkári teendőket látta el, az üléseket vezetve.¹

Mint ismeretes, a Bizottság dokumentumai a Szentszéket és a Hittani Kongregációt próbálják meg segíteni a különlegesen fontos hittani kérdések tanulmányozásával.

Még 2005 decemberében, amikor erről a fogalmazási fázisban lévő dokumentumról beszélt *Luis Ladaria* jezsuita atya, a Nemzetközi Teológiai Bizottság általános titkára, a vatikáni rádió adásában elmondta, hogy a „limbus”-ról „nincs dogmatikai definíció, nincs róla olyan katolikus tanítás, amely megváltoztathatatlan lenne”.

„Ismeretes, hogy századokon át úgy gondolták, hogy ezek a gyermekek a limbus-ba kerülnek, ahol valamiféle természetes boldogságnak örülhetnek, nem lehetett sajátjuk az Isten szinelátása. Ez a vélekedés ma a legújabb nem csupán teológiai, hanem tanítóhivatali fejlődések során krízisbe került. Mi tehát most ezt a problémát úgy vizsgáljuk, hogy ez olyan pont, amelyben nem mondtak ki döntő a szót” – magyarázta a titkár. Mindenképpen abból kell kiindulni, hogy „Isten mindenkinek az üdvösségét akarja, és senkit nem akar az üdvösségből kizárni”, valamint abból, hogy „Krisztus minden emberért meghalt, és hogy az egyház az üdvösség egyetemes szentsége, amint a II. Vatikáni Zsinat tanította”. Márpedig, ha ebből az előfeltételből indulunk ki, a keresztség problémája teljesebb összefüggésbe kerül.

---

¹ „Analizzata la bozza di un documento sui bambini morti senza Battesimo”, in *Zenit* 06. 10. 03.

A közlemény azt is kifejtette, hogy elkezdték tanulmányozni az első vázlatát annak a témának is, amely a teológia – mint *scientia fidei* – természetének és módszerének az identitásáról szól. Továbbá folytatták a véleménycserét a természeti erkölcsi törvényről II. János Pál pápa *Veritatis splendor* és *Fides et ratio* enciklikái alapján. Ezek a témák a jelenlegi quinquennium (2004-2008) tárgyalásra kitűzött témái.

Továbbá azt is hírüladta a közlemény, hogy a plenáris ülés végén a szentatya, XVI. Benedek pápa koncelebrált szentmisét végez a bizottság tagjaival a vatikáni *Redemptoris Mater* kápolnában. Ugyanis Joseph Ratzinger bíboros, mialatt a Hittani Kongregáció prefektusa volt, egyben ennek a Bizottságnak az elnöki tisztjét is betöltötte.²

2. A pápai prédikáció³

A szentatya, XVI. Benedek pápa, a Nemzetközi Teológiai Bizottság tagjaival a vatikáni apostoli palota *Redemptoris Mater* kápolnájában 2006. október 6-án reggel fél nyolckor koncelebrált szentmisét végzett. Közben prédikációt is mondott.⁴

A szentatya azzal kezdte a szentbeszédét, hogy nem készült igazi homíliára, csak néhány elmélkedési pontot szeretne adni. A napi szent, Szent Brúnó, arra irányítja a figyelmünket, hogy az ő küldetése a csend és az elmélkedés volt.

„De a csendnek és az elmélkedésnek egy célja van: arra szolgálnak, hogy megőrizzék a mindennapi életben az Istennel való folyamatos egyesülést. Ez a célja: a lelkünkben állandóan jelen legyen az Istennel való egység, s ez átforgalmazza az egész lényünket” – így folytatta.

Továbbra is Szent Brúnó példájánál maradva, ezt mondta a szentatya: „A csend és az elmélkedés arra szolgál, hogy mindennapi szétszóródottságunkban megtalálhassuk ezt a mély, folyamatos egységet az Istennel. Csend és elmélkedés: a teológus szép hivatása az, hogy beszéljen. Ez a küldetése: korunk és más korszakok bőbeszédűségében, a szavak elértektelenedésében jelenvalóvá tege a lényeges szavakat. A

---

² „Internationale Theologenkommission tagt bis Freitag im Vatikan”, in *Zenit* 06. 10. 03.

³ Teljes szövege, melyet ismertettünk: „Omelia del Papa ai membri della Commissione Teologica Internazionale”, in *Zenit* 06. 10. 06.

⁴ A prédikációról szóló ismertetések: „La prostituzione del teologo: cercare gli applausi e non la verità, afferma il Papa”, in *Zenit* 06. 10. 06. – „Die Tugend des Theologen beginnt mit dem Schweigen: Papst Benedikt XVI. predigt vor den Mitgliedern der Internationalen Theologenkommission”, in *Zenit* 06. 10. 06.

szavakban megjelenítse a Szót, az Istentől jövő Szót, azt a Szót, aki Isten.

De hogyan tudnánk jelenvalóvá tenni a Szót a szavakban, miközben az evilág részei vagyunk annak minden szavával, ha nem a gondolkodásunk megtisztításának folyamata révén, aminek főleg a szavaink megtisztítása folyamatának is kell lennie? Hogyan tudnánk megnyitni a világot, s előtte saját magunkat, a Szó előtt az Isten csendjébe való belépés nélkül, akitől az ő Szava származik? Szavaink megtisztításához, valamint a világ szavainak megtisztításához is, szükségünk van arra a csendre, amely elmélkedéssé válik, amely beléptet bennünket az Isten csendjébe, és így juthatunk el arra a pontra, ahol a Szó születik, a megváltó Szó.”

Ezek után Aquinói Szent Tamást idézte fel a szentatyá, aki azt mondta, hogy a teológiában Isten nem tárgy, akiről beszélünk. „Isten valójában nem tárgya; Isten alanya a teológiának. Aki beszél a teológiában, beszélő alany, maga Isten. A mi beszédünk és gondolkodásunk pedig csak azt szolgálja, hogy hallható legyen, hogy helyet találhasson a világban az Istenről szóló beszéd, az Isten Szava. És így, ismét arra vagyunk hivatva, hogy elinduljunk a szavainkról való lemondás útján; a megtisztulás útján, hogy szavaink csak eszközök legyenek, amik által Isten tud megszólalni, és így Isten valóban nem tárgy, hanem alanya a teológiának.”

Majd a napi szentleckéből az 1Pt 1,22 részt idézte fel a szentatyá. „Az igazságnak való engedelmisség meg kell hogy »tisztítsa« a lelkünket, s így kell hogy vezessen a helyes beszédre és a helyes cselekedetre. Más szavakkal: tapsot keresve beszélni, afelé fordulva beszélni, amit az emberek hallani akarnak, a közgondolkodás diktatúrájának engedelmeskedve beszélni, ez úgy tekinthető, mint a beszéd és a lélek egyfajta prostitúciója. Az a »tisztaság«, amire Péter apostol utal: nem alávetni magunkat ezeknek a standard-oknak, nem keresni a tapsot, de keresni az igazságnak való engedelmisséget. És én úgy gondolom, hogy ez a teológus alapvető erénye, ez a mégoly kemény tanítás az igazságnak való engedelmisségről, amely az igazság munkásaivá tesz bennünket, az igazság szájává, hogy ne mi beszéljünk a szavaknak ebben a mai folyamatban, hanem valóban megtisztítva és tisztává téve az igazságnak való engedelmisség által, az igazság beszéljen bennünk. S így leszünk valóban az igazság hordozói.”

„Ez eszembe juttatja Antióchiai Szent Ignácot és az ő szép mondatát: »Aki megértette az Úr szavait, megérti az ő csendjét, mert az

Urat csak az ő csendjében lehet megismerni«. Jézus szavainak elemzése eljut egy bizonyos pontig, de a mi gondolkodásunkban marad. Csak amikor eljutunk az Úrnak ahhoz a csendjéhez, az ő Atyával való együtt-létéig, ahonnan a szavak származnak, csak akkor kezdjük el valóban felfogni ezeknek a szavaknak a mélységét. Jézusnak a szavai a Hegyen való csendjében születtek, amint a Szentírás mondja, az ő Atyával való együttlétében. Az Atyával való, az Atyába való elmerültségének ilyen közösségből származnak a szavak, s csak erre a pontra elérkezve, és ebből a pontból kiindulva érkezünk meg a Szó igazi mélységéhez és lehetünk a Szó hiteles értelmezői. Az Úr hív bennünket, beszélve, hogy menjünk fel vele a Hegyre, és az ő csendjében tanuljuk meg ismét a szavak igazi értelmét.”

Prédikációját folytatva a szentatyá, az olvasmányból Jób példáját is felidézte. „Jób Istenhez kiáltott, szembe is szállt Istennel a nyilvánvaló igazságtalanságok miatt, melyek őt érték. Most pedig az Isten nagyságával szembesült. S felfogja, hogy Isten igazi nagysága előtt a mi öszszes beszédünk csak szegénység, és egyáltalán nem is távolról érkezik a lénye nagyságához, és így szól: »kétszer már beszéltem, nem folytatom tovább«. Csend az Isten nagysága előtt, mert a mi szavaink túl kicsinyekké válnak. Ez eszembe juttatja Szent Tamás életének utolsó heteit. Ezekben az utolsó hetekben már semmit nem írt, nem beszélt. Barátai megkérdezik tőle: Mester, miért nem beszélsz, miért nem írsz? Ő pedig ezt mondja: Amit láttam, az előtt minden szavam csak szalmának tűnik. Jean-Pierre Torrel atya, Szent Tamás nagy ismerője, azt mondja, ne értelmezzük rosszul ezeket a szavakat. A szalma nem semmi. A szalma hordozza a búzaszemet, és ez a nagy értéke a szalmának. Hordozza a búzaszemet. És a szavak szalmája is értékes marad a búzaszemek hordozójaként. De ez, mondanám, számunkra is a munkánk relativizálása s egyúttal a munkánk értékelése is. S egyben felhívás is, hogy a munkánk módja, a mi szalmánk, valóban hordozza Isten Szavának a búzaszemét.”

„Az evangélium ezekkel a szavakkal fejeződik be: »Aki titeket hallgat, engem hallgat«. Micsoda figyelmeztetést, micsoda lelkiismeretvizsgálatot jelentenek ezek a szavak! Tényleg igaz, hogy aki engem hallgat, az valóban az Urat hallgatja? Imádkozzunk és dolgozzunk azért, hogy egyre igazabb legyen: aki bennünket hallgat, az Krisztust hallgatja. Ámen!” – fejezte be a szentatyá a szentbeszédét.

3. Az ideai munkálkodás fő témája⁵

Valóban létezik a limbus? Hogyan kell értelmezni a keresztség nélkül meghalt gyermekek lelkének állapotát? – Az írás szerzője ezekből a kérdésekből indul ki, amikor a Nemzetközi Teológiai Bizottság ideai plenáris üléséről akar szólni.

Még 2004. október 7-én kérte II. János Pál pápa az új, ötéves ciklusra kinevezett, az akkori Joseph Ratzinger bíboros elnöklété alatt működő Nemzetközi Teológiai Bizottságtól, hogy foglalkozzék a keresztség nélkül meghalt gyermekek sorsának kérdésével. XVI. Benedek pápa elődje számára nem csupán egyetlen teológiai problémáról volt itt szó: „Több alapvető téma kapcsolódik szorosan ehhez: az Isten egyetlen üdvözítő szándéka, Jézus Krisztus egyetlen és egyetlen közvetítői tevékenysége, az egyház szerepe az üdvösség egyetlen szentségeként, a szentségek teológiája, az áteredő bűnről szóló tanítás jelentősége”. A Bizottság feladataul tehát II. János Pál pápa azt jelölte ki, hogy „mind-ezen hittitkok közötti »kapcsolatot« alapozza meg, hogy ebből egy olyan teológia szintézis jöjjön létre, amely egy következetes és világos lelkipásztori gyakorlatot támaszthat alá”.

„A Bizottság feladata ennek megfelelően az, hogy a jelenlegi pápának egy teológiailag elmélyített kidolgozást adjon az összetett doktrinális helyzetről. A »limbus« fogalmát eközben hagyják kihullani, s egy továbbvezető teológiai magyarázatba illesztik bele. Joseph Ratzinger bíboros már 1984-ban kinyilvánította, nem annyira a Hittani Kongregáció prefektusaként, mint inkább teológusként, hogy a limbus-t soha nem definiálták hitigazságként. Megerősítette, hogy hiányzik a biblia alap. Olyan teológiai hipotézisről van szó, amit fel kellene adni.”

„Mi is valójában a limbus, és hogyan keletkezett ez a hipotézis?” – kérdezi a szerző. Majd azzal válaszolja meg, hogy a jelentése, szó szerinti fordításban „perem”, „szegély”, s egy olyan helyre utal, amely a Paradicsom és az örök kárhozatra ítélték helye között van. „Már a karthágói zsinat leszögezte 418-ban, hogy a keresztség nélkül meghalt gyermekek, akik az áteredő bűnnel vannak terhelve, nem részesedhetnek teljes mértékben a természetfölötti boldogságban. Ez az állítás aztán

---

⁵ SCHWIBACH, A., „Die Eliminierung des »Limbus«: Zum Abschluss der Jahresversammlung der Internationalen Theologenkommission im Vatikan”, in *Zenit* 06. 10. 06.

Szent Ágostonnál is megerősítést nyert, mivel az áteredő bűn öröklése az egyháztanítók szerint mindörökre megmarad. A 13. századtól a limbus-t helyként kezdték felfogni, ahol a lelkek az örök javakat élvezhetik, ám anélkül, hogy Isten boldogító színelátását elérnék.” Még X. Piusz pápa katekizmusa is azt tanította 1904-ben, hogy „a keresztség nélkül meghalt gyermekek a limbus-ba mennek, ahol Istent nem élvezhetik, de nem is szenvednek. Ugyanis ha csak áteredő bűnük van, és csak az, nem nyerik el a Paradicsomot, de éppoly kevésbé a Poklot vagy a tűzbüntetést”.

„A limbus-problémának időszerű teológiai jelentősége van. A Katolikus Egyház Katekizmusában, amit II. János Pápa átdolgoztatott, megerősítést nyert a keresztség szükségessége az üdvösséghez: »Maga az Úr mondta, hogy a keresztség szükséges az üdvösséghez (vö. Jn 3,5). Ezért adta tanítványainak a feladatot, hogy hirdessék az evangéliumot és minden népet kereszteljének meg (vö. Mt 28,19-20; DS 1618; LO 14; AG 5). Az egyház nem ismer más eszközt a keresztségen kívül, amely az örök boldogságra való eljutást biztosítaná« (KEK 1257.).”

A szerző a legfontosabb alapot, a katekizmus megfelelő helyét idézi: „A katekizmus mindenestre rámutat arra, hogy a keresztség szükséges az embereknek, akiknek az evangéliumot meghirdették, s akiknek megvan a lehetőségük, hogy a keresztség szentségét kérjék. Ugyanakkor az is megerősítést nyer, hogy Isten az ember üdvösségét a keresztség szentségéhez köti, ám ő maga nem kötődik a szentségeihez. A katekizmus teológiája ezzel elvet egy előfeltételezést és az Isten irgalmasságában bíz. Ez az, ami megnyitja az utat a keresztség nélkül meghalt gyermekek egyetemes üdvösség előtt: »Ami a keresztség nélkül meghalt gyermekeket illeti, az egyház csak Isten irgalmasságára tudja őket bízni, amint ezt meg is teszi a megfelelő temetési szertartásban. A minden ember üdvösségét akaró Isten végtelen irgalmassága és Jézus gyöngédsége a gyermekek iránt, mely azt mondatta vele: Engedjétek hozzám jönni a kisdedeket, ne akadályozzátok őket (Mk 10,14), feljogosít bennünket a reményre, hogy a keresztség nélkül meghalt gyermekek számára is van út az üdvösségre. Az egyház nyomtatókózikon kéri a szülőket, ne akadályozzák a gyermekeket abban, hogy a szent keresztség ajándéka által Krisztushoz jöjjenek.« (KEK 1261.).”

Végül azzal fejeződik be az írás, hogy a limbus-ról szóló feltételezés – hogy tudniillik az örök „köztes hely” – nyugtalanítónak mutatkozik. Ugyanis ezt felülmúlja az isteni üdvözítő terv megvalósulása. Krisztus közvetítő tevékenysége a maga egyetlenségében, az egyház szentségi mivolta a maga üdvösségre irányultságával – ezek nyújtják a helyes szemléletet a keresztség nélkül meghalt gyermekek üdvösségének elvárásához.

MAGYAR KURÍR

XVI. BENEDEK PÁPA ÜZENETE SÓLYOM LÁSZLÓ KÖZTÁRSASÁGI ELNÖKNEK

Öexcellenciája, Sólyom László Úrnak, a Magyar Köztársaság elnökének

1956. október 23-án Budapest bátor népe, szabadságvágyától vezérelve szembeszállt egy olyan rendszerrel, amely a magyar nemzet értékeitől eltérő célokat érvényesített. Még mindig élénken emlékezünk a néhány nap alatt több ezer emberéletet és sokezer sebesültet követelő, egyben világszerte súlyos megrendülést kiváltó tragikus eseményekre. Tiszteletreméltó elődöm, XII. Pius pápa helyénvaló megnyilatkozásai máig hallhatóan visszhangzanak. Ő azonnal – négy alkalommal – megszólalt, nyomatékosan kérte a nemzetek közösségét, hogy ismerje el Magyarország jogát az önrendelkezésre, és garantálja a szükséges szabadságot a nemzeti önazonosság keretei között.

Szívesen csatlakozom azokhoz a különféle kezdeményezésekhez, amelyek e jelentős, a magyar nemzet és Európa történetében egyaránt fontos eseményről emlékeznek meg. Éppen ezért kértem a Bíborosi Kollégium dékánját, Angelo Sodano bíboros urat – aki rövid idővel ezelőttig államtitkárom volt –, hogy nevében vegyen részt az ünnepségeken, és legyen tolmácsa legbensőbb érzelmeimnek, amelyek a budapesti felkelés 50. évfordulóján élnek a szívemben.

Elnök Úr, kérem Önt, hogy legátusomat, Angelo Sodano bíboros urat úgy szíveskedjék fogadni, mintha engem fogadna. Egyben szívesen élek az alkalommal, hogy emlékeztessen arra az ezer éves megértésre, amely az Apostoli Szentszék és a nemes magyar nép közötti kapcsolatok alapját képezi. Szívesen gondolkodom arra, hogy az Ön Népe, Elnök úr, az évszázadok során megtapasztalt sok-sok elnyomatás – legutóbb a szovjet kommunista diktatúra – ellenére, bármely ideológián túl, mindig helyesen értékelt az államnak és az állampolgárnak egymáshoz való viszonyát.

A keresztény felfogás szerint a személy – erkölcsi, etikai és szociális mivoltában – megelőzi az államot. Az állam törvényes szervezete és annak helyesen értelmezett laicitása mindig a természettörvény

tiszteletben tartásán nyugodott, a hiteles nemzeti értékekben nyilvánult meg, és a hívő emberek számára a Kinyilatkoztatással gazdagodott. Ez a keresztény felfogás a kezdetektől áthatotta azokat a népeket, amelyekből a történelem során a magyar nemzet megszületett. Őszinte szívvel ismétlem meg jókívánságomat, hogy Magyarország szabad jövőt építhessen, amely mentes bármely elnyomástól és ártalmas szellemi behatástól.

Elnök Úr, miközben arra kérem, számíton azok közé, akik szívesen emlékeznek meg e nagy horderejű történelmi eseményről, kívánom, hogy ez a megemlékezés alkalmul szolgáljon azon eszmények és erkölcsi értékek hiteles felmutatásához, amelyek annak az Európának vetették meg alapjait, amelynek Magyarország is része. Országá, Elnök Úr, továbbra is legyen az emberi személy tiszteletén, illetve magas céljainak megbecsülésén nyugvó társadalom szószólója.

Mária, a Magyarok Nagyasszonya, Szent István király, Szent Erzsébet és mindazon szentek, akik a nemes pannon föld szülöttei, örködjenek továbbra is a magyar nép legitim törekvései fölött. Biztosítom Önt lelki közelségemről, és rokonszenvem és együttérzésem jeleként szívesen adom Önre és honfitársaira különleges apostoli áldásomat.”

Kelt a Vatikánban, 2006. október 7-én

XVI. Benedek pápa

MAGYAR KURÍR

SODANO BÍBOROS ÜNNEPI BESZÉDE A SZENT ISTVÁN BAZILIKÁBAN

A Magyar Nemzet Igen Nemes és Tisztelt Vezetői!
Eminenciás Primás Úr és Főtisztelendő Testvéreim a Püspöki és Papi Rendben!
A Testvéregyházak és Más Vallások Kedves Képviselői!
Krisztusban Kedves Testvéreim!

„Te Deum laudamus”, Téged Isten dicsérünk!

Ez az ének fakad szívünkéből, amikor a nemzet elmúlt ötven évi történetére emlékezünk. Egy himnusz az Isteni Gondviseléshez, aki mindig örködik az emberek és a népek sorsa felett és a történelem legtragikusabb megpróbáltatásait is jóra tudja fordítani.

Kedves magyar testvéreim, ma sok nemzet képviselői gyűltek össze, hogy kifejezzék szolidaritásukat ebben az órában, mely oly sok fájdalmas emléket idéz fel bennetek. A Szentatya, XVI. Benedek pápa is csatlakozni szeretett volna megemlékezéseitekhez, megkérve engem, hogy jöjjetek hozzátok, mint az ő küldötte és hozzam el számotokra az ő üdvözlését és áldását.

Így tehát megújul a Szentszék és a magyar nemzet közötti intenzív kapcsolatok dicsőséges történelme, amely azzal kezdődött, hogy II. Szilveszter pápa több mint ezer évvel ezelőtt koronát ajándékozott Szent István királynak és folytatták ezt a kapcsolatot utódai a századok során egészen az Isten Szolgája, II. János Pál pápáig, aki kétszer is ellátogatott erre az áldott földre, és végül XVI. Benedek pápáig, aki ideküldött engem atyai szeretetének jeleként.

Péter apostol utóda ma veletek együtt akar hálát adni Istennek az ő ajándékaiért, melyeket népetek ezredéves történelme során kaptatok. Valójában az Evangélium fénye jelölte ki számotokra, és Európa minden népe számára a haladás útját, mintegy lelkévé válva kultúrátoknak, előmozdítva az emberi személy méltóságát, az élet szentségét, a család értékét és magának az államiságnak a gondolatát, arra tanítva, hogy adjátok meg Istennek, ami Istené és a császárnak, ami a császáré

(vö. Mt 22,21). „Áldott az Úr, Izrael Istene, mert meglátogatta és megváltotta az ő népét” – kiáltott fel Zakariás Keresztelő Szent János születésekor (Lk 1,68). Áldott az Úr, ismételhetjük meg ma mi is, mert meglátogatta a magyar népet!

2000. augusztus 19-én itt voltam veletek, hogy együtt adjunk hálát Istennek a magyar nemzet millenniuma alkalmából. Ma szívesen tértem vissza a Duna partjára, hogy újból énekeljük a Nagy Jubileum himnuszát: „Dicsőség neked Jézus Krisztus, aki uralkodsz most és örökké... csak Te vagy reményünk”!

Most rajtatok a sor, kedves magyarok, hogy jól használjátok a szabadság nagy ajándékát. Erre vonatkozóan ma is érvényes a néhai II. János Pál pápának 1993-ban, püspökeiteken keresztül hozzátok intézett figyelmeztetése, mindössze három évvel a szabadság ismételt megszerzése után. Azon alkalommal a pápa kifejezetten mondta: „Igaz, hogy befejeződött a totalitarizmus korszaka, amely az üdvösségnek egy profán ideológiája nevében diktatórikus eszközökkel elnyomta a vallást és az Egyházhoz való hűséget. Jelenleg azonban országotok egy fogyasztói mentalitás befolyása alatt áll és a hagyományos értékek fellazulása fenyegeti. Fennáll az egyik függőségből a másikba való átmenet veszélye, amely nem kevésbé ellentétes a valódi emberi fejlődéssel, és hajlik arra, hogy megakadályozza, hogy a kereszténység a szükséges mértékben kifejtse nélkülözhetetlen szerepét, mint a magyar kultúra és történelem szerves része. Szeretném tehát Pál apostollal azt mondani nektek: »Ne hagyjátok, hogy újra a szolgaság igájába hajtsanak benneteket« (Gal 5,1). (Az 1993. január 28-i pápai beszédből).

Kedves magyar barátaim, ezt az üzenetet küldi, rajtam keresztül, XVI. Benedek pápa is: használjátok jól a megszerzett szabadságot, képességeiteket a nemzet és az egész nemzetközi közösség szolgálatába állítva!

Ez az a figyelmeztetés, amelyet megismételhetne a hősiessé Mindszenty bíboros, ha itt lenne: legyetek méltók ahhoz a szabadsághoz, melyért a magyar nép annyit szenvedett! Mindezek után a magam részéről kérem számotokra a Szentlélek ajándékát, hogy megerősítsen benneteket a lelki megújulás nagy feladatában. „Jöjj Szentlélek, és újítsd meg a föld színét”, ismételhetjük ma a liturgia ismert szekvenciáját. Sőt, kiegészíthetjük az imádságot és mondhatjuk: „Jöjj Szentlélek, és újítsd meg a föld színét, a magyar föld színét”. Ámen!

Dicsérettessék a Jézus Krisztus!

ZENIT

A PÁPA ÚJ EGYHÁZMEGYÉT ALAPÍTOTT A KÁLDOK SZÁMÁRA ÓCEÁNIÁBAN

XVI. Benedek pápa 2006. október 26-án felállított az óceániai káld eparchiát a „Szent Tamás apostolról elnevezett káld eparchia Sydney-ben” címmel, és monsignor Djibrail Kassab személyében kinevezte az első püspököt az új egyházszervezet élére, áthozva őt Bassora (Irak) székéből, megtartva az „ad personam” érseki címét (amely tiszteletbeli személyi cím).

Az iraki Moszul érsekségből származó monsignor Kassab – aki Telkef-ben született 1938. augusztus 4-én – a filozófiát és a teológiát a moszuli káld pátriárkai szemináriumban tanulta. Pappá Bagdadban szentelődött 1961. január 19-én. 1966-ig filozófiát tanított a nagyszemináriumban, s egy ideig a kisszeminárium rektora is volt. 1966-ban a fővárosi Szent Szív paróchiát bízták rá, amit „lankadatlanul nagy buzgalommal és odaadással látott el egészen a bassora-i érseki kinevezéséig” amint a Szentszék hírül adja. Ez a kinevezése 1995-ben történt. Néhány hónappal később, 1966 májusában a fölszentelésben megkapta püspöki rendet.

A káld rítusú hívek létszáma Óceániában 29.000 körül van. Monsignor Kassab új jurisdikciója kiterjed Ausztrália és Új-Zéland káld közösségeire is.

Ausztráliában mintegy 26.000 káld hívő él: Melbourne-ben 14.000, három pap látja el őket, három templomuk van, hittanteremmel, valamint egy iskolájuk; Sydney-ben mintegy 12.000 káld hívő él, három pappal, egy templommal és három filiával a város környékén.

Új-Zélandon több mint 3.000 káld hívő él, egy pap gondoskodására bízva, három központra osztva: Auckland egy templommal és egy presbitériummal, Wellington és Hamilton.

Az Ausztrál Püspöki Konferencia (angol mozaikszó alapján ACBC) elnöke, Philip Wilson érsek, örömmel fogadta – az ausztrál püspökség és egyház nevében – az óceániai káld egyházmegye alapítását, már azonnal a felállítása közzétételének napján, s kifejezésre juttatta a jószándékát monsignor Kassab fogadására. „Fontos, hogy a káld egyházhoz tartozó katolikusoknak meglegyen a lehetőségük saját szertartá-

suk szerint végezni a szertartásaikat, saját hitük normái szerint éljenek, s a káld eparchia megalapítása ebből a szempontból segíteni fogja őket” – mondta Wilson érsek.

Az eparchia a káld rítusban megfelel az egyházmegyének a latin rítusban. A káld egyház a keleti katolikus egyházak közé tartozik. Jelenleg, mint a múltban is, a legjelentősebb csoportjuk a Közép-Keleten van jelen, főleg Irakban.

Más keleti egyházak, mint az ukrán, a maronita, a melkita, már csaknem egy százada jelen vannak Ausztráliában, s mindegyiknek van egy-egy püspöke. Ezek a keleti egyházak közösségben vannak a római katolikus egyházzal, de megtartják a saját liturgiájukat a hagyományuk alapján, mint ahogy egyes eltéréseket a kánonjog terén.

A nagyvilágban, a misszionárius hivatal adatai szerint, a káld hívők csaknem egymillióan vannak: egyik felük Irakban él, ahol a pátriárkátus székhelye található, amit Óboldogsága III Emmanuel Delly, a káldok babilóniai pátriárka irányít.

A káld az öt nagy keleti rítus egyike a keresztény keleten, az alexandriaival (kopttal és etióppal), az antióchiaival (szír és maronita), az örményel és a bizáncival együtt.

Forrás: „Il Papa crea l’eparchia caldea dell’Oceania e nomina il suo primo Vescovo”, in *Zenit* 06. 10. 26. (Fordította: Ivancsó István).

ZENIT

A PAPI NŐTLENSÉG MEGERŐSÍTÉSE

2006. november 16-án XVI. Benedek pápa és a Római Kúria munkatársai újra megerősítették egy speciális összejövetelük alkalmával a papi cölibátus jelentőségét, s kiemelték a seminaristák és papok „emberi és keresztény nevelésének” fontosságát.

Ezt erősítette meg az a közlemény, amit a Szentszék sajtóirodája adott ki a találkozó után, melyet a vatikáni apostoli palotában tartottak a pápa elnöklete alatt, a Római Kúria dikasztériumainak vezető bíborosaival és érsekeivel.

A híradás elmondja, hogy az összejövetelel résztvevők gondosan tanulmányozták azokat az utóbbi években beadott kéréseket, melyek a kötelező cölibátus feloldására irányultak, valamint arra, hogy engedjék vissza a papi szolgálatba azokat, akik jelenleg ezt nem gyakorolhatják.

Ez már a harmadik összejövetele volt a Szentszék dikasztériumi vezetőinek, melyet XVI. Benedek pápa hívott össze. S itt „megerősítették a papi nőtlenség szabad választásának értékét a katolikus hagyomány szerint, és hangsúlyozták a szilárd emberi és keresztény nevelés szükségességét mind a seminaristák, mind a már felszentelt papok számára”.

A sajtóiroda november 11-ei közleménye azt magyarázta, hogy az összejövetel arra irányult, hogy „megvizsgálja a Mons. Emmanuel Milingo érsek engedetlensége következtében előállt helyzetet”. A közlemény azt is kiemelte, hogy az összejövetel alkalmával nem volt más napirendi pont ezen kívül.

Monsignor Milingo, lusakai (Zambia) nyugdíjas érsek, aki 76 éves, pápai felhatalmazás nélkül szentelt fel négy püspököt szeptember 24-én Washingtonban (USA), így a *latae sententiae*, vagyis automatikus kiközösítésbe esve.

A vatikáni papi kongregáció adatai szerint minden esztendőben mintegy ezer pap hagyja el a papi szolgálatot. 2001-ben 405.067 egyházmegegyés és szerzetes pap volt. Ez a vatikáni szervezet publikálta azokról a papokról is az adatot, akik 1970 és 1995 között visszatértek a papi szolgálatba. Hogy ez megtörténhessen, nagyon alapos vizsgálatot kell

lefolytatni, esetről esetre elvégezve azt. Az esetek száma évente változik. A megadott időszakban összesen 9.551 pap tért vissza a szolgálatba.

A közlemény Szentszék által nyilvánosságra hozott szövege a következő:

„Ma, november 16-án délelőtt, az Apostoli Palotában, a szent-
atya a rendszeres összejövetelek egyikét tartotta a Római Kúria
Dikasztérima vezetőivel, egy közös reflexió érdekében. Az összejövetel
résztevői pontos információkat szereztek a papi nőtlenség kötelezettsé-
gének feloldására irányuló, az utóbbi években benyújtott kérésekről,
valamint azoknak a papoknak a papi szolgálatba való visszafogadásának
lehetőségéről, akik jelenleg az egyház által megszabott helyzetben van-
nak. Megerősítették a papi nőtlenség szabad választásának értékét a
katolikus hagyomány szerint, és hangsúlyozták a szilárd emberi és ke-
resztény nevelés szükségességét mind a seminaristák, mind a már fel-
szentelt papok számára.”

Forrás: „La riunione del Papa con i capi di Dicastero riafferma
il celibato sacerdotale, dopo la scomunica dell’Arcivescovo
Milingo”, in *Zenit* 06. 11. 16. – „Benedikt XVI. und seine
Kurienmitarbeiter bekräftigen den Wert des priesterlichen
Zölibats. Drittes Treffen des Papstes mit den Leitern der
vatikanischen Dikasterien”, in *Zenit* 06. 11. 17. (Fordította:
Ivancsó István).

ZENIT

NYILATKOZAT A PAPI NŐTLENSÉGRŐL

A Klérus Kongregáció új prefektusa, Cláudio Hummes O.F.M. bíboros 2006. december 5-én azt nyilatkozta, hogy a papi nőtlenségnek felülvizsgálata a latin rítusú katolikus egyház papjai számára nincs napirenden az egyház legfőbb vezető testületében.

A brazil bíboros, aki eddig San Paolo érseke volt, hétfőn nyilvánosságra hozott egy nyilatkozatot, amit a Szentszék sajtóirodája tett közzé. Itt kifejti a magyarázatát, amit vasárnap az *Estado de São Paulo* című napilap jelentetett meg egy interjújában.

„Az Egyház megvitathatná a papi nőtlenség kérdését” – volt a cím, amivel néhány nemzetközi sajtóiroda bemutatta a ferences bíboros megállapításait.

Nyilatkozatában a bíboros emlékeztetett arra, hogy „az Egyházban mindig világos volt, hogy a papi cölibátus kötelezettsége nem dogma, hanem egyházfegyelmi norma”.

„Annál inkább is igaz ez – magyarázta –, mert csak a latin Egyházra érvényes, a keleti rítusú egyházakra pedig nem, ahol a Rómával egyesült katolikus egyházakban természetes, hogy vannak házasságban élő papok.”

Mindazonáltal világos, folytatja a közlemény, hogy „a papi nőtlenség szabálya a latin Egyházban élő papok számára nagyon ősi, biztos hagyományra alapozódik, valamint erős indokokra, mind teológiai-lelkiségi, mind gyakorlati-lelkipásztori jelleggel, s a pápák is megerősítették azt”.

Hummes világossá tette, hogy „a legutóbbi, papságról szóló püspöki szinóduson azt volt az atyák között a legelterjedtebb vélemény, hogy a papi nőtlenség törvényének feloldása nem jelentene megoldást a papi hivatások hiányára sem, amit inkább más okokhoz kell kötni, a modern, szekularizált kultúránál kezdve, amint azt megmutatja más keresztény felekezetek tapasztalata, ahol vannak nős papok vagy lelkipásztorok”.

„Ez a kérdés – fejezte be – nincs tehát jelenleg napirenden az Egyház vezetőségénél, amint azt legújabbban is megerősítették a Szent-

atyának és a dikasztériumok vezetőjének összejövele után.”

Forrás: „Spiegazione del nuovo Prefetto della Congregazione per il Clero sul celibato sacerdotale. Dichiarazione del Cardinale Cláudio Hummes O.F.M.”, in *Zenit* 06. 12. 05. (Fordította: Ivancsó István).

OROSZ ATANÁZ

XVI. BENEDEK PÁPA ZARÁNDOKLATA KONSTANTINÁPOLYBA

XVI. Benedek pápa 2006. november 28-án délben érkezett Ankarába. A fővárosi látogatások után november 29-én délelőtt szentmisét mutatott be Efezusban. A Mária háza előtti kis téren fehér sátrat állítottak fel, hogy a pápát ne érje a tűző napsütés. A szentmisén jelen volt Izmir érseke, Ruggero Franceschini is, aki kifejezte köszönetét a pápának, amiért „összegyűjtött egymástól annyira különböző embereket, hogy jobb jövőt építsenek, olyan korban, amelyben a világ mély megosztottságban, és számos konfliktus között él”. A pápa öleléssel viszonzta az érsek köszöntését, és egy kelyhet ajándékozott neki, amit a megjelenetek tapssal fogadtak.

A pápa ezután gondolatait az elhangzott evangéliumi szakaszhoz fűzte: Mária, egyesülve Fiával életáldozata felajánlásában, kiterjeszti anyaságát minden emberre, különösen Jézus tanítványaira. Ennek az eseménynek kiváltságos tanúja volt a negyedik evangélium szerzője, maga János, az egyetlen Apostol, aki a Golgotán maradt Jézus Anyjával és a többi asszonnal együtt. Mária anyasága, amely Názáretben a Fiatlegyen kimondásával kezdődött, a Kereszt tövében teljesedik be. Isten Fia, a Kereszten teljesítette be küldetését: Szűz Máriától megszületett, hogy a bűn kivételével mindenben osztozzon velünk emberi létünkben. Abban a pillanatban pedig, amikor visszatért az Atyához, a világnak hagyta az emberi nem egységének szentségét. Az Anya és a tanítvány közötti új kapcsolat nyomán felbonthatatlanul összetartozik az isteni és az egyházi anyaság.

Minden nép meghívást kapott Krisztusban arra, hogy tökéletesen részesüljön az üdvösség misztériumában. Szent Pál apostol az Efezusiakhoz írt levelében írja: „Krisztus a mi békességünk”. „Meggisztentette az ellenségeskedést azzal, hogy a törvényt parancsaival és rendeleteivel saját testében érvénytelenítette.” Az apostol, levelében kegyelmet és békességet kíván az efezusiaknak. A „kegyelem” az az erő, amely átalakítja az embereket és a világot, a „békesség” pedig ennek az átalakulásnak az érett gyümölcse. Krisztus a kegyelem és Krisztus a békes-

ség. Misztériuma az üdvtörténetben, az egyházban valósul meg. Krisztushoz hasonlóan az egyház nem pusztán az egység eszköze, hanem egyben hatékony jel. Mária, Krisztus és az egyház Anyja pedig egyben Anyja a Krisztus és az Egyház közötti egység misztériumának.

Krisztus azért jött el, hogy békét hirdessen, nemcsak a zsidók és nem zsidók között, hanem minden népnek, mivel mindnyájan ugyanattól az Istentől, az egyetlen Teremtőtől, a világegyetem Urától származnak – mondta a pápa, majd így folytatta homíliáját: „Isten szavának erejében, innen, Efezusból, amely áldott a muzulmánok által is szeretett és tisztelt Legszentebb Szűz Mária jelenléte révén, különleges imát intézünk az Úrhoz, a népek közötti békéért. A földrészek közötti természetes híd szerepét beöltő anatóliai félszigetnek ebből a sarkából, a békéért és kiengesztelődésért fohászunk mindenekelőtt azokért, akik a „szentek” nevezett földön élnek. Ez Ábrahám, Izsák és Jákob földje, amelyet keresztények, zsidók és muzulmánok egyaránt szentnek tartanak, és amelynek az a rendeltetése, hogy olyan népnek adjon otthont, amely áldássá válik minden nép számára. („Általad nyer áldást a föld minden nemzedéke.”) Békét az egész emberiségnek! Bárcsak hamarosan megvalósulna Izajás próféta jóvendöklése: „Ekevassá kovácsolják kardjukat, és lándzsájukat szőlömetsző késsé. Nemzet nem emel kardot nemzet ellen, és nem tanul többé hadviselést.” Mindnyájunknak szükségünk van erre az egyetemes békére. Az egyház arra kapott meghívást, hogy ne csak próféta-ként hirdesse ezt a békét, hanem legyen „jele és eszköze” is. Éppen ennek az egyetemes megbékélésnek a távlatában válik még mélyebbé és erősebbé a minden keresztény közötti teljes szeretetközösség és egyetértés vágya” – mondta a Szentatya, örömmel állapítva meg, hogy a szent-misében különféle szertartású katolikusok vannak jelen.

Az Efezusban tartott szentmise után XVI. Benedek pápa a kapucinus kolostorban ebédelt Mária házában kusztoszaival, majd 350 kilométeres repülőút után Isztambulba érkezett. Itt került sor XVI. Benedek pápa és I. Bartholomeosz ökumenikus pátriárka találkozójára.

A Szentatya és Bartholomeosz pátriárka a repülőtéren köszöntések után este hat óra után érkezett meg a Szent György-székesegyházba, ahol közös imát mondtak. A két egyházfő érkezésekor a székesegyház kórusa Szent Péter és Pál, valamint Szent András tiszteletére írt antifónákat és nagy doxológiát énekelt. A Miatyánk közös elimádkozása után hangzottak el a Szentatya és a pátriárka üdvözlő beszédei, majd az áldások következtek. A Szentatya és a pátriárka először külön-külön, majd közösen is megáldották a jelenlévőket.

Üdvözlő szavaiban I. Bartholomeosz pátriárka emlékeztetett arra a fontos szerepre, amelyet a Boszporusz partján elterülő város, Konstantinápoly az egyháztörténetben játszott. Itt alapított egyházat András apostol, itt voltak az egyetemes zsinatok. A pápának és az ökumenikus pátriárkának törekednie kell az egység megteremtésére – mondta az ökumenikus pátriárka.

A Szentatya üdvözlő szavaiban a találkozó ökumenikus jelentőségét hangsúlyozta. Bátor és példaértékű döntésnek nevezte azt, hogy 1965-ben VI. Pál pápa és I. Athenagorasz konstantinápolyi pátriárka a konstantinápolyi Szent György-székesegyházban, illetve a római Szent Péter székesegyházban egyidejűleg feloldották az 1054-es kölcsönös anatómiát. Ez idő óta Róma és Konstantinápoly viszonya a kölcsönös szeretet alapján áll – mondta a Szentatya.

Benedek pápa kiemelte: Törökország történelme szorosan összefügg a kereszténység történelmével is, hiszen földjén az apostolok kora óta számos egyháztanító, szent és mártír élt. A pápa megemlítette Nazianzi Szent Gergelyt és Aranyszájú Szent Jánost, akiket a katolikus és az ortodox egyház egyaránt szentként és egyháztanítóként tisztel. Utalt arra, hogy II. János Pál pápa 2004-ben éppen e két szent ereklyéit adta vissza Bartholomeosz pátriárkának. Az ereklyék azóta a Szent György-székesegyházban vannak. A Szentatya megemlítette továbbá azt a hét ökumenikus zsinatot, amelyeket a mai Törökország nyugati területén tartottak, és amelyeket a katolikus és az ortodox egyház is elismer. Ezek a korai keresztény zsinatok vezeték a két egyházat a teljes egység felé – fogalmazott a pápa.

A római katolikus egyház feje és a konstantinápolyi ökumenikus pátriárka ezután Nazianzi Szent Gergely és Aranyszájú Szent János ereklyéi előtt imádkozott.

Az ökumenikus istentisztelet után I. Bartholomeosz pátriárka rezidenciáján magánbeszélgetésre fogadta a Szentatyát, ahol az egység akadályairól, azok elhárításáról és közös társadalmi feladatokról volt szó.

November 30-án, Szent András apostol ünnepén délelőtt 10 órakor Benedek pápa közös Szent Liturgiát mutatott be I. Bartholomeosz pátriárkával, amelyen a Szentatya is mondott beszédet.

„Azért vagyok ma itt, hogy – Isten kegyelméből – folytassuk közös utunkat a stabilizálódás, a római és a konstantinápolyi egyház teljes egysége felé” – mondta XVI. Benedek pápa az isztambuli Szent György-katedrálisban megtartott Szent Liturgia során.

„A katolikus egyház kész arra – tette hozzá – hogy minden tőle telhetőt megtegyen, hogy leküzdje az akadályokat, és ortodox fivéreinkkel és nővéreinkkel együtt e cél érdekében megtalálja a pasztorációs együttműködés leghatásosabb eszközeit.”

A pápa emlékeztetett arra, hogy „Simon, vagyis Péter, és András halászok voltak, akit Jézus emberhalászoknak hívott meg. A feltámadt Jézus, mennybemenetele előtt, azt a küldetést adta kettejüknek, és a többi Apostolnak, hogy a keresztséggel és tanainak hirdetésével tegyenek tanítvánnyá minden népet, de „a két szent, Péter és Pál által ránk hagyott feladat közel sincs elvégezve”. Éppen ellenkezőleg, ma e feladat teljesítése – mondta a Szentatya – sokkal „sürgetőbb és szükségesebb”, és ez nemcsak az evangélium által kevésbé érintett területekre vonatkozik, hanem azokra az európai kultúrákra is, amelyek hosszú idő óta és mélyen gyökereznek a keresztény hagyományban.

Az elvilágiasodás folyamata „meggyengítette ezt a tradíciót, amelyet kétségbe vonnak, sőt visszautasítanak”. „Ilyen valóság mellett arra vagyunk hivatottak, hogy minden más keresztény közösséggel együtt megújítsuk Európa tudatát saját gyökereivel, a keresztény hagyományokkal és értékekkel kapcsolatban, úgy, hogy visszaadjuk azok életerejét, hogy azokat újra élettel telítjük meg.

„Erőfeszítéseink, hogy szorosabb kapcsolatot hozzunk létre a katolikus egyház és az ortodox egyházak között, ennek a missziós feladatnak képezik a részét.” A pápa emlékeztetett arra, hogy „a keresztények közötti megosztottság megütözést vált ki a világból, és akadályozza az Evangélium hirdetését”. „Csak a keresztények közötti testvéri egység és a kölcsönös szeretet által válik hihetővé Isten szeretetének üzenete minden férfi és nő számára.” „Bárki, aki csak egy pillantást vet a keresztény világra realisan, felismeri e tanúságtétel sürgető voltát.”

Simon és András – folytatta a pápa – közösen kaptak meghívást, hogy emberhalászok legyenek, de ugyanaz a feladat más-más formát öltött számukra. Simon, a „»Péter«, vagyis kőszikla nevet kapta, amelyre később felépült az Egyház; ő lett elsősorban az Ég Kulcsainak őre”. Az útja Rómába vezetett, hogy ott tegyen eleget küldetésének. Péter és az ő utódjai egyetemes szolgálatának kérdéséből ered – mondta XVI. Benedek – a keresztény egyházak közt fennálló véleménykülönbség, amelyet „reméljük, hogy sikerül leküzdenni, a teológiai síkon folyó párbeszédnek is köszönhetően”. „Szeretném megújítani II. János Pál pápa meghívását a testvéri párbeszédre, azért, hogy kijelöljük azokat az utakat, amelyek által a péteri szolgálat ma is teljesíthető, tiszteletben

tartva annak természetét és lényegét, olyan szeretetteljes szolgálatot valósítva meg, amelyet mindkét fél elismer.

András ezzel szemben, mivel beszélt görögül, a Jézushoz forduló görögök apostola lett, és „az őskereszténység és a görög kultúra találkozását testesítette meg”. „Mélységes hálát kell éreznünk – folytatta a Szentatya – azért az örökségért, amely a keresztény üzenet és a hellén kultúra gyümölcsöző találkozásából fakadt, hiszen ez tartós hatást gyakorolt mind a Kelet, mind a Nyugat egyházaira.

Péter és András vértanúságára emlékezve a pápa kifejtette, hogy „Róma és Konstantinápoly egyházai is megtapasztalták a búzaszemről szőlő tanítást történelem során. Sok vértanút ugyanúgy tisztelünk” – figyelmeztetett. „Az elmúlt században is éltek a hitnek bátor vértanúi, úgy keleten, mint nyugaton, és ma is vannak ilyen tanúságtevők a világ különböző részein. Megemlékezünk róluk imáinkban, és minden lehetőséget megragadva felajánljuk nekik a támogatásunkat, miközben állhatatosan arra kérünk minden vezetőt a világban, hogy tiszteljék a vallásszabadságot, mint alapvető emberi jogot”. „Jézus kereszthalálában való hitben, és a reményben, amelyet a feltámadt Krisztus az egész emberiségnek felajánl, osztoznak az ortodox és a katolikus hívők.” A Szentatya ezekkel a szavakkal fejezte ki óhaját: „A mai találkozásunk legyen ösztönzője és örömteli kezdete annak az ajándéknak, amelyet teljes egységünk jelent”.

A liturgia végeztével XVI. Benedek pápa és I. Bartholomeosz ökumenikus pátriárka közösen adott áldást, majd nemsokára igen fontos közös nyilatkozatot adott.

„Ez a testvéri találkozó, ami közöttünk, XVI. Benedek, római pápa és I. Bartholomeosz ökumenikus pátriárka között ma létrejött, Isten műve, olyan ajándék, ami Tőle származik” – kezdődik a közös nyilatkozat. A két egyházi vezető hálát ad ezért minden jó Szerzőjének, majd örömeiket fejezik ki, hogy megújíthatják a teljes szeretetközösségre vonatkozó elkötelezettségüket.

A bevezető szavak után az első pontban a Pápa és a Pátriárka hálával emlékeznek vissza tiszteletre méltó elődeik találkozóira, amelyek megmutatták a világnak az egység sürgető szükségét, illetve felvázolták az egységhez vezető biztos útvonalakat, mint a párbeszéd, az ima és a mindennapi egyházi élet. VI. Pál pápa és I. Athenagorasz pátriárka jeruzsálemi zarándokúton találkoztak, azon a helyen, ahol Jézus Krisztus meghalt és feltámadt a világ üdvösségére. Azután ismét találkoztak Fanarban majd Rómában. Közös nyilatkozatuk még ma is teljes egészé-

ben érvényes, amennyiben hangsúlyozza, hogy a szeretet valódi párbeszédének kell támogatnia és sugallnia az egyházak és személyek közötti kapcsolatokat. Ami pedig II. János Pál pápa látogatását illeti I. Dimitriosz pátriárkánál, akkor jelentették be a római katolikus egyház és az ortodox egyház közötti vegyes bizottság létrehozását, amely azért ült össze, hogy kihirdesse és megvalósítsa a teljes szeretetközösséget.

Nem lehet továbbá elfelejteni azt az ünnepélyes egyházi aktust sem, amely visszavonta az évszázadokig tartó, ősi, kölcsönös kiközösítést.

A közös nyilatkozat második pontja örömmel nyugtázza, hogy a teológiai párbeszédre létrehozott vegyes bizottság, amelynek plenáris ülését a szerb ortodox egyház látta nagylelkűen vendégül Belgrádban, néhány évi megszakítás után, ismét folytatja munkáját. A „Zsinatiság és tekintély az egyházban” témát megvizsgálva az egyház szentségi természetének ekklézsiológiai és kánonjogi következményeit tanulmányozzák.

Krisztus parancsa „Menjetek tehát, tegyetek tanítványommá minden népet”, ma sokkal inkább időszerű, mint valaha, még a hagyományosan keresztény országokban is. Egyre kevésbé hagyhatjuk figyelmen kívül a szekularizációt, a relativizmust, sőt a nihilizmust, különösen a nyugati világban. Hagyományainkat szüntelenül jelenvalóvá kell tenni a társadalmakban, ezért meg kell erősítenünk az együttműködést és a világ előtti közös tanúságtételünket – hangzik a pápa és az ökumenikus pátriárka közös nyilatkozata. Az Európai Unió létrejöttéhez vezető úton nem szabad figyelmen kívül hagyni az emberek elidegeníthetetlen jogait, főleg a vallásszabadságét, amely minden más szabadságjog biztosítója. Védelmet kell továbbá a kisebbségeket, kulturális és vallási hagyományokkal. Európában pedig egyesíteni kell erőinket, hogy megőrizzük a keresztény gyökereket és értékeket.

A két egyházi vezető sorra vette a világnak azokat a részeit, ahol a keresztényeknek számos nehézséggel kell szembenézniük, nevezetesen a szegénységgel, háborúkkal, terrorizmussal. Arra kaptunk meghívást – olvashatjuk a közös nyilatkozatban – hogy közösen törekedjünk az Isten képére és hasonlatosságára teremtett ember, minden ember jogainak tiszteletben tartására. A két egyház teológiai és etikai hagyományai szilárd alapot nyújthatnak az igehirdetéshez és a közös cselekvéshez. Mindenekelőtt azt akarjuk leszögezni – hangzik a nyilatkozat – hogy Isten nevében ártatlanokat megölni, sérti Istent és az emberi méltóságot. El kell köteleznünk magunkat minden emberi élet védelmének megújított szolgálatában.

Különösen fontos a Közel-Kelet békéje, hiszen ezen a helyen élt és szenvedett Jézus, itt halt meg és támadt fel, és itt évszázadok óta számos keresztény testvérünk él. XVI. Benedek pápa és I. Bartholomeosz pátriárka azt kívánják, hogy a Közel-Keleten álljon helyre a béke, erősödjön meg az ottani népek, egyházak, vallások közötti szívélyes együttélés. Ezért bátorítják a keresztények közötti szorosabb kapcsolatok létrehozását, valamint a hiteles vallásközi párbeszédet, leküzdvé az erőszak és a diszkrimináció minden formáját.

A környezetet fenyegető nagy veszélyekkel szemben a két egyházfő aggodalommal tekint a féktelen gazdasági és technológiai haladás negatív következményeire, amelyek az egész emberiséget és az egész teremtett világot fenyegetik.

Végül a két egyház világszerte élő híveihez és minden keresztényhez fordulnak, biztosítva imáikról a többi felekezet híveit, akikkel készségesen folytatnak párbeszédet, illetve működnek együtt. Szent Pál apostol szavaival üdvözölnék mindenkit: „Kegyelem és békesség nektek, Istentől, Atyántól és az Úr Jézus Krisztustól”.

Nem hiányozhatott a pápa törökországi látogatásának programjából a találkozás az örmény egyház közösségével sem, ahol nagy örömmel fogadták a Szentatyát.

Több mint tizenöt évszázad eltelt, amikor II. János Pál pápasága idején a katolikus és az örmény apostoli egyház 1996-ban aláírt egy közös nyilatkozatot, amely kijelenti: felülemelkedtek a Kalkedóniai zsinat félreértésein és megerősítik hitüket Krisztusban mint igaz Istenben és igaz emberben.

XVI. Benedek pápa november 30-án este találkozott II. Meszrob isztambuli örmény apostoli pátriárkával, majd a Szűz Máriáról nevezett örmény apostoli székesegyházban mondott köszöntőt. Beszédében aláhúzta: Szükség van arra, hogy begyógyítsuk a szakadás okozta sebeket, mert a krisztuskövetők között az idők folyamán fennállt tragikus elkülönülés ellentmond az Úr akaratának, aki az egységet akarja. Éppen hitük és szeretetük tanúsága által a keresztények arra lettek meghívva, hogy a reménység és a vigasz sugárzó jeleit adják a konfliktusoktól és feszültségtől terhes világnak.

A pápa hálát adott Istennek az örmény nép hitéért és keresztény tanúságtételéért, amelyet nemzedékről nemzedékre átadott, sokszor igazán tragikus körülmények között, mint például az elmúlt évszázadban.

Rendkívül pozitív a pápalátogatás mérlege, mindenképpen felülmúlja az elvárásokat, valószínűleg a pápa és munkatársai részéről is

– mondta nyomban a pápa hazaérkezése után Federico Lombardi, a szentszéki szóvivő. Felidézte II. János Pál pápának azokat az apostoli látogatásait, amelyek eredetileg különösen nehéznek ígérkeztek, és mégis rendkívüli eredményeket hoztak, mert Karol Wojtyła nagy bátorsággal, lendülettel és hittel nézett szembe a problémákkal. Most ez történt XVI. Benedek pápával is. Mindez nagyon szép és bátorító, mert azt jelenti, hogy a pápák hite és bátorsága jutalmat nyer – tette hozzá a szentszéki szóvivő, hangsúlyozva, hogy a mostani út mindenben nagyon pozitív, mind a török néppel és állammal való kapcsolatok terén, mind az ökumenét, illetve a helyi katolikus közösséget illetően.

Lombardi atya szerint látogatás igen fontos pillanata volt XVI. Benedek pápa és I. Bartolomeosz pátriárka békeölelése, amely nyilvánvalóvá teszi, hogy tovább tart az ökumenikus folyamat, amely XVI. Benedek pápaságának kezdettől fogva egyik prioritása. A gesztuson túl jelentőségteljesek voltak szavai, amelyeket a Szent Liturgia során mondott, és amellyel megújította II. János Pál pápa bátor, mély és szívélyes felhívását: keressék együtt Péter egyetemes szolgálatának meghatározását az egész egyház egységének szolgálatában.

(A Vatikáni Rádió és főként a Magyar Kurir november 29-30, illetve december 1-jei híradásai alapján összeállította: Orosz Atanáz.)

I. BARTHOLOMEOSZ PÁTRIÁRKA HOMÍLIÁJA

I. Bartholomeosz ökumenikus pátriárka Őszentségének homíliája a Szent András ünnepén a Szent György pátriárkai székesegyházban tartott Szent Liturgián

Őszentsége! Isten kegyelméből az az áldás ért bennünket, hogy beléphettünk az Ország örömébe, hogy „lássuk az igazi világosságot és vegyük a mennyei Szentleket”. Az isteni liturgia végzése minden esetben az ég és a történelem erőteljes és ihletett koncelebrációja. Minden isteni liturgia egyszerre a múlt anamnézise és az Ország várása. Meggyőződésünk, hogy ezen az isteni liturgián is lelkileg újra csak három irányba ragadtattunk el: a mennyország felé, ahol az angyalok ünnepelnek; az évszázadokon át folyó liturgia felé és Isten eljövendő mennyei országa felé.

Ez az éggel és a történelemmel alkotott elemi erejű folyamatoság azt jelenti, hogy az ortodox liturgia annak misztikus megtapasztalása és mély meggyőződése, hogy „Krisztus közöttünk volt, van és lesz is mindig”. Mert Krisztusban mélységes kapcsolat van a múlt, jelen és jövő között. Ily módon a liturgia több, mint pusztán emlékezés Krisztus szavaira és cselekedeteire. Ez maga Krisztus jelenlétének megvalósulása, aki azt ígérte, hogy jelen lesz mindenütt, ahol ketten vagy hárman összegyűlekeznek az ő nevében.

Ugyanakkor elismerjük, hogy az imádság szabálya a hit szabálya (*lex orandi lex credendi*), hogy a Krisztus személyével és a Szentháromsággal kapcsolatos tanok eltörölhetetlenül otthagyták bélyegüket a liturgián, amely a megfogalmazatlan tanok egyik foglalatja, amit Nagy Szent Bazil igen szép kifejezése szerint az Úr „misztériumként nyilatkoztatott ki nekünk”. Ezért a liturgia arra emlékeztet bennünket, hogy mind a hit, mind az imádság terén egységre kell jutnunk. Ezért alázattal és bűnbánattal borulunk le az élő Isten és Urunk Jézus Krisztus előtt, akinek legszentebb nevét viseljük, de akinek varratlan köntösét mégis szétszakítottuk. Megrendülten valljuk be, hogy még nem ünnepelhetjük egységben a szentségeket. Imádkozunk, hogy jöjjön el az a nap, amelyen majd teljesen megvalósul ez a szentségi egység.

Mégis, Szentséges Atya és kedves testvérek Krisztusban, az égnek és földnek, történelemnek és időnek ez a koncelebrációja ma közelebb hoz bennünket egymáshoz azon áldásos jelenlét folytán, hogy ma itt az összes szenttel együtt jelen vannak velünk szerény személyünk elődei, Teológus Szent Gergely és Aranyszájú Szent János. Nagy tisztesség számunkra, hogy hódolhatunk e két lelki óriás ereklyéi előtt, miután ezeket a boldog emlékű II. János Pál pápa kegyesen visszaszolgáltatta nekünk, s így két évvel ezelőtt ebbe a szent templomba helyezhettük el. Ahogyan akkor védőszentünk (búcsú)ünnepén köszöntöttük és a pátriárkai trónon helyükre tettük az ő szent ereklyéiket, s elénekeltük nekik: „Íme, a trónusotok!”, úgy ma is az ő élő jelenlétükben és örökkévaló emlékükből gyűltünk össze, hogy éppen az Aranyszájú Szent János nevét viselő liturgiát végezzük el.

Így imádságunk egybeesik a mennyben és a történelem folyamán zajló örömteli ünnepléssel. Ahogy ezt maga Aranyszájú Szent János állítja: „A mennyben és a földön levők együttesen képeznek egy ünnepi gyülekezetet, közös hálaadást, egyetlen kart” (Hom. Oz. I, 1, 35-37 – *PG* 56,97 = *SCh* 277, 45-46). Az ég és a föld egyetlen imádságot, egyetlen ünnepélyt, egyetlen dicsőítést ajánl fel. Az isteni liturgia egyszerre a mennyország és a mi otthonunk, „új ég és új föld” (Jel 21,1), az az alap és középpont, amelyben minden elnyeri igazi értelmét. A liturgia megtanít bennünket arra, hogyan szélesítsük a horizontjainkat és látóterünket, hogy a szeretet és a közösség nyelvén beszéljünk. S arra, hogy különbözőségeink, sőt szakadásaink ellenére is együtt kell élnünk egymással. Tágas ölelésével átöleli az egész világot, a szentek közösségét és Isten minden teremtményét. Szent Maximosz hitvalló szavaival az egész világmindenség „kozmosz liturgia” lesz. Az ilyen liturgia sohasem lehet túlhaladott vagy idejétmúlt.

Ezekre a mennyei ajándékokra és együttérző isteni irgalomra az egyedüli megfelelő válasz a hálaadás (eucharisztia). Valójában a hálaadás és dicsőítés az emberi lények egyetlen megfelelő válasza Teremtőjük felé. Mert őt illeti a dicsőség, a tisztelet és imádás: az Atyát, a Fiút és a Szentlelket, most és mindenkor és mindörökkön örökké. Ámen.

Különösen és szívünk mélyéből tör fel az őszinte hála a szerető Isten felé, mert ma, ezen templom alapító apostolának és védőszentjének emlékűnnepén az isteni liturgián itt van Őszentsége, testvérünk és az idősebb Rómának püspöke, XVI. Benedek pápa, az ő tisztelendő kíséretével. Újra csak hálásan és Isten áldásaként köszöntjük ezt a jelenlétet, mint a testvéri szeretet és egyházunk iránti tisztelet kifejezését és mint

annak a közös óhajunknak nyilvánvalóvá tételét, hogy az egyházaink közötti teljes közösség helyreállítása felé tartó úton a szeretet szellemében, az evangéliumi igazság és atyáink közös hagyománya iránti hűségben rendületlenül haladunk tovább, mert ez az Ő isteni akarata és parancsa. Úgy legyen.

(Fordította: Orosz Atanáz)

XVI. BENEDEK PÁPA ÉS I. BARTHOLOMEOSZ PÁTRIÁRKA KÖZÖS NYILATKOZATA

*„Ezt a napot az Úr szerezte: ujjongjunk és örüljünk benne!”
(Zsolt 117,24)*

Isten műve, és bizonyos értelemben ajándéka ez a testvéri találkozás, ami bennünket, XVI. Benedek római pápát és I. Bartholomeosz ökumenikus pátriárkát egybe hozott. Hálát adunk az Alkotónak mindazért a jóért, ami lehetővé teszi még egyszer számunkra imádságban és párbeszédben azt, hogy kifejezzük örömünket, amiért testvérnek érezzük egymást és azért, hogy megújítsuk kötelezettségünket a teljes egység előmozdítása irányában. Ez a kötelezettség az Úr akaratából és a mi, mint Krisztus Egyházának Pásztorai felelősségéből ered. Legyen találkozásunk jel és bátorítás számunkra, hogy megosszuk azonos érzéseinket és azonos testvéri tulajdonságainkat, legyen együttműködés és közösség a szeretetben és az igazságban. A Szentlélek segítsen bennünket előkészíteni a teljes egység helyreállításának nagy napját, akkor és úgy, ahogy azt Isten akarja. Akkor fogunk igazán ujjongani és örülni.

1. Hálával emlékezünk vissza tiszteletreméltó és boldogemlékű elődeink találkozásaira, akik megmutatták a világnak az egység szükségességének sürgősségét, és biztos ösvényre terelték azt annak megvalósulása érdekében, a párbeszéd, imádság és az egyház mindennapi élete által. VI. Pál pápa és I. Athenagorasz pátriárka elzarándokoltak Jeruzsálemben, a helyre ahol Jézus Krisztus meghalt és feltámadt a világ üdvösségéért, majd ismét találkoztak itt Phanarban és Rómában. Közös nyilatkozatot hagytak nekünk hátra, mely máig értékeket őriz magában; hangsúlyozza, hogy a valódi párbeszédnek a szeretetben kell léteznie úgy, mint ahogy az egyén és az egyház közötti minden kapcsolatot is ennek kell inspirálni oly módon, hogy annak „az egy Úr Jézus Krisztusba vetett teljes hűségben és egymás hagyományainak kölcsönös tiszteletében kell gyökereznie” (*Tomos Agapis*, 195). Nem feledhetjük el Őszentsége II. János Pál pápa és Őszentsége I. Dimitriosz pátriárka kölcsönös látogatásait sem. II. János Pál pápa látogatása alkalmával – mely első ökumeni-

kus látogatása volt – jelentették be a Teológiai Párbeszéd Vegyes Bizottságának felállítását a Római Katolikus Egyház és az Ortodox Egyház között. Ez hozta egybe egyházainkat a teljes egység helyreállításának kinyilvánított céljával.

A Róma egyháza és Konstantinápoly egyháza közötti kapcsolat tekintetében nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt az ünnepélyes egyházi cselekedetet, amikor eltörölték az ősi kiközösítések nyomait, melyek századokon át negatív hatással voltak egyházainkra. Mindeddig nem vontuk le a pozitív következtetéseket ebből a cselekedetből, melyek a teljes egység folyamatának irányába áramolhatnak, és amelyre a Vegyes Bizottság is hivatott nagy hangsúlyt fektetni. Buzdítjuk híveinket, hogy aktívan vegyenek részt ebben a folyamatban imádságuk és döntő tetteik által.

2. A Teológiai Párbeszéd Vegyes Bizottságának közelmúltban Belgrádban tartott plenáris ülésén, a Szerb Ortodox Egyház nagyvonalú vendéglátása mellett, kifejeztük mélyeséges örömünket a teológiai párbeszéd folytatása okán. Különböző nehézségek miatt ez a párbeszéd félbeszakadt néhány évre, de most a Bizottság képes volt a barátság és együttműködés megújult lelkületével dolgozni. „Konciliaritás és Tekintély az Egyházban” téma tárgyalásával – helyi, regionális és egyetemes szinten – a Bizottság tanulmányozás alá vette az Egyház szentségi természetének ekkleziológiai és kánonjogi hatásait. Mindez megengedi számunkra, hogy megfogalmazzunk néhány elsődleges, máig megoldatlan kérdést. Kötelességünk – mint ahogy a múltban is tettük – szüntelen támogatásunkról biztosítani a Bizottságot a rájuk bízott feladatban és tagjait imádságainkkal körül venni.

3. Mint Pásztorok, mindenekelőtt reflektáltunk az evangélium hirdetésének missziójára a mai világban. A küldetés, hogy „MenjeteK, tegyétek tanítványommá mind a népeket” (Mt 28,19) ma sokkal időse-rűbb és szükségesebb, mint valaha, még a hagyományosan keresztény országokban is. Mi több, nem hagyhatjuk figyelmen kívül a szekularizáció, relativizmus, sőt a nihilizmus növekedését sem, legfőképpen a nyugati világban. Mindez az evangélium megújult és erőteljes hirdetésére szólít fel, a mai idők kultúráihoz igazítva azt. Hagyományaink olyan örökséget hordoznak számunkra, amit folyamatosan meg kell osztani, előterjeszteni és megújultan magyarázni. Ez az, amiért meg kell erősíteni együttműködésünket és közös tanúságtételünket a világban.

4. Pozitívan értékeljük azt a folyamatot, ami az Európai Unió kialakulásához vezetett. Azoknak, akik kötelezettséget vállaltak ebben az

óriási tervezetben, nem szabad figyelmen kívül hagyniuk az emberi személyt minden szempontból érintő elidegeníthetetlen jogait, különösképpen a vallásszabadságot illetően, a tiszteletadás tanújának és szavatolójának kell lenniük minden más szabadságot érintően is. Az egységre való törekvés minden lépésében meg kell védeni a kisebbségeket saját kulturális hagyományaikkal és vallásaik megkülönböztető jegyeivel együtt. Európában – miközben nyitottak maradunk más vallások és kultúrák iránt – egyesítenünk kell erőnket, hogy megőrzzük a keresztény gyökeket, hagyományokat és értékeket azért, hogy biztosítsuk a történelem tiszteletben tartását valamint azt, hogy az hozzá járuljon Európa jövőbeli kultúrájához és az emberi kapcsolatok minőségének minden szinten történő alakításához. Ebben az összefüggésben, hogy ne elevenítenénk fel ennek a földnek – mely találkozásunknak helyt adott – ősi tanuit és a nagybecsű keresztény örökséget, kezdve azzal, amit az *Apostolok Cselekedetei* megfogalmaz számunkra Szent Pál alakját illetően: a Nemzetek Apostola! Ezen a földön az evangélium üzenete és az ősi kultúra hagyománya találkozott. Ez a láncszem – ami oly sokban hozzájárult a közös keresztény örökséghez – időszerű marad és a jövőben még több gyümölcsöt fog hozni az evangelizáció és egységünk érdekében.

5. Figyelmünk kiterjed a mai világ azon részeire is, ahol olyan keresztények élnek, akiknek nehézségekkel kell szembenézniük, különösen a szegénységgel, háborúval és terrorizmussal, de ugyanígy a szegények, bevándorlók, nők és gyermekek kizsákmányolásának különféle formáival is. Arra vagyunk hivatottak, hogy együtt dolgozva előmozdítsuk minden emberi lény jogainak tiszteletben tartását – akit Isten saját képére és hasonlatosságára teremtett – és elősegítsük gazdasági, szociális és kulturális fejlődését is. Teológiai és etikai hagyományaink biztos alapot nyújtanak a prédikáció és a cselekedet egységes kialakításhoz. Mindemellett megerősíteni óhajtjuk, hogy az ártatlanok meggyilkolása Isten nevében Isten és az egész emberi méltóság ellen elkövetett sérelem. Mindnyájunknak el kell köteleznie magát az emberiség megújult szolgálata, az emberi élet, minden emberi élet védelme mellett.

Mélyszéges szívügyünknek érezzük a Közel-Kelet békéjének ügyét – ahol a mi Urunk élt, szenvedett, meghalt és feltámadt – és ahol nagyszámú keresztény testvérek éltek évszázadokon át. Lelkesen reméljük, hogy a béke helyre fog állni a térségben, és hogy tiszteletteljes együttélést alakítanak ki az ott élő különböző népek között, az egyházak között és a különböző alapítású vallások között. Ennek érdekében buzdítunk egy közelebbi kapcsolat kialakítására a keresztények között, vala-

mint egy hiteles és őszinte vallásközi párbeszéd megalakítására az erőszak és a diszkrimináció minden formájának leküzdése érdekében.

6. Jelen időnkben, szembesülve a természetes környezet óriási fenyegetettségével, kifejezésre kívánjuk juttatni aggodalmunkat az emberiséget és az egész teremtést érintő negatív következmények miatt, melyek azon gazdasági és technológiai folyamatokból származhatnak, melyek nem tudják hol van a határuk. Mint lelki vezetők, egyik feladatunknak tekintjük, hogy bátorítsunk és elősegítsünk minden igyekezetet, ami megóvni akarja Isten teremtését, hogy olyan világot hagyjunk örökségül a jövő generációinak, ahol képesek lesznek élni.

7. Végezetül, gondolatunk mindnyájatok felé fordul, két egyházunk egész világban élő híveihez, püspökeihez, papjaihoz, diakónusaihoz, női és férfi szerzeteseihez, egyházi szolgálattal felruházott laikus nőkhöz és férfiakhoz, és minden megkeresztelthez. Krisztusban köszöntünk minden más keresztényt, biztosítva őket imáinkról és a párbeszédre és együttműködésre való nyitottságunkról. Mindnyájatokat a Nemzetek Apostolának szavaival üdvözlünk: „Kegyelem és békesség nektek Istentől, Atyánktól és Urunktól, Jézus Krisztustól” (2Kor 1,2).

Phanar, 2006. november 30.

XVI. Benedek pápa, I. Bartholomeosz

(Fordította: Horváth Tamás)

XVI. BENEDEK PÁPA ÉS HRISZTÓDULOSZ ÉRSEK KÖZÖS NYILATKOZATA

Benedek pápának és Hrisztódulosz ortodox érseknek, Görögország prímásának közös nyilatkozata (2006. dec. 14.)

1. Mi, XVI. Benedek pápa és Hrisztódulosz, Athén és egész Görögország érseke, a Péter és Pál apostolok evangélium-hirdetése és vértanúsága által híressé vált e szent helyen, Rómában, mind alaposabban óhajtjuk megélni azt a küldetésünket, hogy apostoli módon tanúságot tegyünk, átadjuk a hitet közel és távol levőknek, s hogy meghirdes-sük nekik az Üdvözítő születésének örömhírét, amit mindannyian hamarosan fogunk megünnepelni. Közösén vagyunk felelősök azért, hogy a szeretetben és az igazságban felülkerekedjünk a múlt sokféle nehézségén és fájdalmas tapasztalatán, a Szentháromság (egy) Istennek és az Ő szent Egyházának dicsőségére.

2. A szeretetben való találkozásunk csak még inkább tudatosítja velünk közös feladatunkat: együtt kell végigjárni az igazságban folytatott párbeszéd meredek ösvényét azért, hogy helyreállítsuk a hit teljes közösségét a szeretet kötelékében. Így engedelmeskedünk Urunk Jézus Krisztus isteni parancsának és valósítjuk meg az ő imádságát, s az apostoli példát követve és a kölcsönös szeretetről és a megbékélés szelleméről tanúságot téve a Krisztus Egyházával mindig együtt járó és azt soha el nem hagyó Szentlélek által megvilágosítva folytatjuk elkötelezettségünket ezen az úton.

3. Elismerjük, hogy a szeretet párbeszéde keretében és a II. Vatikáni Zsinat döntései alapján jelentős előrelépések történtek a köztünk lévő kapcsolat terén. Továbbá reméljük, hogy kétoldalú teológiai párbeszédünk fölhasználja majd ezeket a pozitív eredményeket arra, hogy a megbékélés szellemében mindkét részről elfogadott javaslatokat fogalmazzon meg. Így fogalmazott már jeles egyházatyánk, Nagy Szent Bazil is, aki az Egyház szervezetének sokféle megosztottságát jelentő korban meg volt győződve arról, „hogy a tartósabb kölcsönös kapcsolat és vitatkozás nélküli megbeszélések beálltával amennyiben még újabb tisztázást

kell találni, az Úr gondoskodik majd arról, Ő, aki mindent az őt szeretők javára intéz” (113. levele).

4. Egyöntetűen azt állítjuk, hogy ki kell tartani az építő teológiai párbeszéd útján. Mert a már megállapított nehézségek ellenére is éppen ez az egyik olyan lényeges út, amelyen helyreállíthatjuk az oly nagy mértékben óhajtott egyházi egységet az Úr oltára körül, illetve amelyen megerősíthetjük a keresztyény üzenet hitelességét egy olyan korszakban, amikor környezetünket társadalmi felfordulás jellemzi, de egyúttal nagy lelki keresés is megfigyelhető kortársaink egy jó részénél, akik nyugtalanok a növekvő globalizáció láttán, amely néha már létében, illetve Istennel és világával való kapcsolatában fenyegeti az embert.

5. Sajátos ünnepélyességgel elevenítjük föl azt a vágyunkat, hogy a világnak, s nevezetesen a fiatalabb nemzedékeknek Jézus Krisztus evangéliumát óhajtjuk hirdetni, mert „Krisztus szeretete sürget minket” (2Kor 5,1), hogy engedjük számukra fölfedezni e világba jött Urunkat, hogy mindnyájuknak életük legyen és bőségben legyen. Ez különösen is fontos mai társadalmunkban, ahol sok bölcséleti irányzat eltávolít Istentől és nem adja meg az élet értelmét. A kegyelem és szeretet evangéliumát akarjuk hirdetni, hogy minden ember közösségre juthasson az Atyával, a Fiúval és a Szentlélekkel, és hogy örömük teljes legyen.

6. Azt gondoljuk, hogy a vallásoknak abban van szerepük, hogy a békét sugározzák szerte e világban, s nem szabad sem a türelmetlenség, sem az erőszak gyújtópontjaivá válniuk. Mint keresztyény vallási vezetők, együtt buzdítunk minden vallási vezetőt arra, hogy folytassák és erősítsék a vallásközi párbeszédet, s azon legyenek, hogy a béke, illetve a személyek és népek közötti testvériség társadalmát alakítsák ki. Ez is a vallások egyik küldetése. Ebben az értelemben akarnak továbbra is dolgozni és fognak is működni a keresztyények minden jóakarátú emberrel együtt, a szolidaritás és testvériség szellemében.

7. Tisztelettel ismerjük el azt a rendkívül nagy fejlődést, amely a tudomány minden területén, többek között az embert érintő szaktudományok szintjén megvalósult. Mégis azt kérjük a felelősöktől és a tudósoktól, hogy vegyék figyelembe az emberi személy és személyi méltóság szent jellegét, mert az élet isteni ajándék. Nyugtalanul szemléljük azokat az emberi lényvel kapcsolatos tudományos kutatásokat, amelyek sem a személy méltóságát, sem annak integritását nem tartják tiszteletben létezése minden szakaszában, fogantatásától annak természetes befejeződéséig.

8. Továbbá azt is kérjük a felelősöktől, hogy még több érzékenységről tegyenek tanúbizonyságot abban az irányban, hogy országa-

inkban, Európában és nemzetközi szinten is védjék meg az alapvető emberi jogokat, amelyeknek alapja az Isten képére alkotott személy méltósága.

9. Termékeny együttműködést kívánunk annak érdekében, hogy kortársainkkal fölfedezzük az európai földrész keresztény gyökereit, amelyek a különböző népeket táplálták és hozzájárultak ahhoz, hogy közöttük mind harmonikusabb kapcsolat alakuljon ki. Ez majd hozzásegíti őket ahhoz, hogy megéljék és előmozdítsák azokat az emberi és lelki értékeket, amelyek mind a személyek, mind maguk a társadalmak fejlődése szempontjából alapvetőek.

10. Elismerjük azoknak a modern társadalmak nagy részében megvalósult fejlődéseknek érdemeit, amelyek a technológia és a gazdaság szintjén valósultak meg. Mégis azt kérjük a gazdag országoktól, hogy nagyobb figyelemmel forduljanak a fejlődő és a legszegényebb országok felé, szolidáris megosztás szellemében és elismerve, hogy minden ember testvérünk, nekünk pedig segítségükre kell sietnünk a legkisebbeknek és a legszegényebbeknek, akiket különösen is szeret az Úr. Ebben az értelemben az is fontos, hogy ne használjuk ki helytelen módon a teremtett világot, amely Isten műve. Felszólítjuk a felelős társadalmi vezetőket és minden jóakarátú személyt, hogy kötelezzék el magukat a teremtett világ értelmes és tiszteletteljes kezelésére, hogy az megfelelő módon történjék. Ez szolidaritást jelent azokkal a népekkel, amelyek éhínségtől szenvednek, illetve a jövőendő nemzedékek felé, hogy valóban mindenki számára lakható földet hagyjunk.

11. Közös meggyőződésünk értelmében újra csak kifejezésre juttatjuk azt az óhajunkat, hogy együttműködjünk a társadalom fejlesztésén, olyan építő együttműködésben, amely az ember és a népek szolgálatában zajlik, tanúságot téve arról a hitről és reménységről, amely bennünket fűt.

12. Különösen is gondolunk az ortodox és katolikus hívekre, üdvözljük és az Üdvözítő Krisztusra bízunk őket, hogy Isten szeretetének fáradhatatlan tanúi legyenek. Buzgón imádkozunk azért, hogy az Úr az emberiség családjának szeretetében és egységében adja meg minden embernek a béke ajándékát.

Vatikán, 2006. december 14.

Forrás: Zenit, 06121413 és VIS (Vatican Information Service) 061214 (720). (A francia eredetiből fordította: Orosz Atanáz.)

OROSZ ATANÁZ

RENDKÍVÜL POZITÍV A PÁPALÁTOGATÁS MÉRLEGE

Federico Lombardi szentszéki szóvivő azt hangsúlyozta, hogy XVI. Benedek pápa törökországi útja mindenben nagyon pozitív, mind a török néppel és állammal való kapcsolatok terén, mind az ökumenét, illetve a helyi katolikus közösséget illetően.

A Vatikáni Rádióknak adott interjújában kiemelte, hogy a látogatás igen fontos pillanata volt XVI. Benedek pápa és I. Bartolomeosz pátriárka békeölelése, amely nyilvánvalóvá teszi, hogy tovább tart az ökumenikus folyamat, amely XVI. Benedek pápaságának kezdettől fogva egyik prioritása. A gesztuson túl jelentőségteljesek voltak szavai, amelyeket a Szent Liturgia során mondott, és amellyel megújította II. János Pál pápa bátor, mély és szívélyes felhívását: keressék együtt Péter egyetlen szolgálatának meghatározását az egész egyház egységének szolgálatában.

A „csúcstalálkozó” fő résztvevői közül elsőként Bartholomeosz pátriárka adott interjút az *Avvenire* olasz napilapnak, amely december 1-jén jelent meg. Az ökumenikus pátriárka a következőképpen értékelte a rendkívüli pápalátogatást:

„Mindenekelőtt be kell vallanom, hogy igazán hálás vagyok Őszentségének ezért a látogatásáért, amelyet Szent András napján akart megtenni nálunk. Ez valóban igen jelentős előrelépés a kapcsolatainkban [...]”

„A pápa és ön több alkalommal négy szemközt találkoztak, távol a kameráktól és az újságíróktól. Mit mondtak akkor egymásnak?” – hangzott Salvatore Mazza újságíró kérdése.

„Őszentsége kifejezésre juttatta jószándékát a patriarkátus és problémái irányában, mi pedig igen hálásak vagyunk neki ezért” – válaszolta a pátriárka. „Alkalmat nyújtott ez egymás jobb megismerésére, a kíséretében lévő bíborosokkal együtt, akikkel úgy hiszem, jó barátságba kerültünk, s nekem ez is nagyon fontos. Igazán elmondhatjuk, hogy az a nap, amelyet együtt éltünk át, több, különböző szempontból történelmi. Történelmi az ökumenikus párbeszéd szempontjából, s ahogyan ma délután a pápa programját követve láthattuk, történelmi a kultúrák közöt-

ti kapcsolat, illetve a kultúrák és vallások közötti kapcsolat szempontjából is. S természetesen ugyanezen okokból ugyancsak történelmi az országunk számára.”

„A ma reggeli szentbeszédék és az a *Közös nyilatkozat*, amelyet önök aláírtak, nagy jelentőségűek és bizonyára igényesek is. Beszéltek-e a jövőről is, a kezdeményezések újrafelvételéről?” – hangzott az újságíró következő kérdése.

„Ezzel kapcsolatban annyit mondhatok, hogy beszéltem Őszent-ségének valamiről, olyasvalamiről, amit megtehetnénk. Tettem neki egy javaslatot, amiről pillanatnyilag nem nyilatkozhatom, mert még hivatalos választ várunk ebben az értelemben” – válaszolta az ökumenikus pátriárka. „Annyit mindenesetre elárulhatok, hogy Őszentsége élénk érdeklődést mutatott, és örömmel fogadta a javaslatot. Reméljük, hogy meg is valósul, mert az éppen az ökumenikus fejlődésnek arra a távlatára vonatkozik, amelyről együtt határoztuk el, hogy célba vesszük, amint azt alá is írtuk és megírtuk a *Közös nyilatkozatban*”.

Miért ez a nagy elszántság?

Az egység értékes felelősség, de ugyanakkor nehéz felelősség is, akkor, ha a teherviselésben nem osztoznak a testvérek. Az elmúlt évezred történelme ennek a valóságnak fájdalmas „memento”-ja. Mély-ségesen meg vagyunk győződve arról, hogy XVI. Benedek látogatása felmérhetetlen értékű a kiengesztelődés folyamatában, annál is inkább, mert egy sajátosan nehéz pillanatban és igen kényes helyzetben történt. Isten segítségével ez valószínűleg alkalmat ad nekünk arra, hogy szerencsés előrelépést tegyünk meg az egyházaink közötti kiengesztelődés folyamatában. S talán Isten segítségével jó alkalmat nyújt arra is, hogy a különböző vallású hívők, különösen is a keresztények és muzulmánok közötti meg nem értés bizonyos korlátain is felülemelkedjünk.

* * *

Maga Benedek pápa a hazaérkezése utáni szerdán, december 6-án osztotta meg élményeit a VI. Pál-teremben összegyűlt mintegy tízezer a világ számos országából érkezett zarándokkal, és különböző nyelveken megköszönte nekik, hogy imádkoztak apostoli útjának sikeréért.

Beszédében XVI. Benedek pápa felidézte múlt heti törökországi zarándokútjának különböző állomásait. Ez a látogatás, mint ismeretes, több szempontból sem ígérkezett könnyűnek, de Isten már kezdettől fogva elkísérte a pápát, és ezért az út sikeresen zajlott le. A Szentatya

előzőleg a hívek imáit kérte útja előkészítéséhez, most pedig arra buzdította őket, hogy vele egyesülve adjanak hálát az Úrnak a látogatás sikeres lezajlásáért. A pápa Istennek ajánlotta fel azokat a gyümölcsöket, amelyek reménye szerint mind az ortodox testvéreinkkel való kapcsolatok, mind pedig a muzulmánokkal folytatott párbeszéd meghoznak.

A Szentatyának alkalmá nyílt arra, hogy megújítsa a muzulmánok és az iszlám kultúra iránti nagyrabecsülését, illetve hangsúlyozta annak a jelentőségét, hogy a keresztények és muzulmánok közösen kötelezzék el magukat az ember, az élet, a béke és az igazságosság érdekében. Ismételten leszögezte, hogy a magán és a vallási szféra közötti megkülönböztetés értéket jelent, továbbá azt, hogy az államnak biztosítania kell az állampolgárok és vallási közösségek számára a tényleges vallásszabadságot. A vallásközi párbeszéd terén, az isteni Gondviselés lehetővé tette a Szentatya számára, hogy utazása végén egy előre nem tervezett gesztusra került sor, amely különösen jelentőségeltjesnek bizonyult: meglátogatta az isztambuli Kék mecsetet. „Az imának azon a helyén, néhány percre elmélyülve, az ég és a föld egyetlen Urához, az egész emberiség irgalmas Atyjához fordultam. Bárcsak minden hívő elismerné, hogy az Atya teremtménye és tanúságot tenne a valódi testvériségről” – mondta az általános kihallgatáson a Szentatya.

Beszámolóját folytatva a pápa elérkezett a második nap liturgiájához. Efezusban a Mária háza szentély előtti kertben mutatta be a szentmisét hívek egy csoportjának, akik a közeli Izmir városából és Törökország más részeiből, illetve külföldről is érkeztek. „Mária háza” mellett valóban éreztük, hogy otthon vagyunk – mondta a pápa, hozzátéve, hogy a szertartáson imádkoztak a Szentföld és az egész világ békéjéért.

Az ökumenikus kapcsolatok köre foglalta el a pápa utazásának központi részét november 30-án, Szent András apostol ünnepén. Ez az emléknap ideális alkalmat nyújtott arra, hogy megerősítsék a testvéri kapcsolatokat Róma püspöke – Péter utóda – és a konstantinápolyi ökumenikus pátriárka között, aki a hagyomány szerint a Szent András apostol, Simon Péter testvére által alapított egyház vezetője. VI. Pál nyomán, aki Athenagorasz pátriárkával találkozott, valamint II. János Pált követve, akit Athenagorasz utóda, I. Dimitriosz fogadott, XVI. Benedek I. Bartholomeossal együtt megújította azt a nagy jelképes értékű gesztust, amellyel megerősítették a kölcsönös elkötelezettséget, hogy tovább haladnak a katolikusok és ortodoxok közötti teljes szeretetközösség helyreállítása felé vezető úton.

Ezt a szilárd elhatározást szentesítette az a Közös Nyilatkozat, amelyet a pápa az ökumenikus pátriárkával együtt írt, és amely ennek az útnak egy újabb állomását jelenti. Különösen jelentős volt, hogy ez az esemény Szent András emléknapjának ünnepélyes liturgiája végén következett be. A pápai részvétellel végzett szertartás kettős áldással zárult, amelyet Róma püspöke és a konstantinápolyi pátriárka – Péter, illetve András apostol utóda – adott. Ezzel kifejezték azt is, hogy minden ökumenikus erőfeszítés alapja az ima és a Szentlélekhez való kitartó fohász.

Isztambulban a pápa, ugyancsak az ökumenizmus jegyében, találkozott az Apostoli Örmény Egyház pátriárkájával, II. Meszrobball, valamint a szír-ortodox metropolitával. A pápa örömmel emlékezett vissza a törökországi főabbival folytatott megbeszélésére is. A Szent-
atya látogatása, a legbelsőbb „körhöz” való visszatéréssel végződött, vagyis az isztambuli latin szertartású Szentlélek-székesegyházban találkozott a helyi katolikus közösséggel. A szentmisén részt vett az ökumenikus pátriárka, az örmény pátriárka, a szír-ortodox metropolita, valamint a protestáns egyházak képviselői is. Az imádságban eggyé vált valamennyi keresztény, a hagyományok, rítusok és nyelvek különbözősége ellenére. A jelenlévőknek, Krisztus szavában bízva, aki megígéri a híveknek „az élő víz forrásait”, egy új pünkösdi élményében lehetett részük.

(A Vatikáni Rádió és a Magyar Kurír híradásai alapján összeállította: Orosz Atanáz.)

KÖNYVISMERTETÉSEK

IVANCSÓ István: *Görög katolikus liturgikus kiadványaink dokumentációja I, Nyomtatásban megjelent művek*, Nyíregyháza 2006, XXXII + 1019 p. ISBN 963 86650 9 2 ö ISBN 963 87 101 0 1 (I. kötet)

A könyv címével kapcsolatban rögtön felmerülhet egy kérdés: Miért van szükség egy ilyen jellegű kiadásra, ha lehetőségünk van a benne szereplő művek kézbevitelére is? Sajnos ez nem ilyen egyszerű. Még ha a legkorábbi magyar nyelvű publikáció nincs is 200 éves, megállapíthatjuk, hogy a nehézségekkel, háborúkkal és más – akár egyházi, akár gazdasági – problémákkal teli két évszázad alatt a kiadványok tönkrementek, megrongálódtak, vagy éppen teljesen elvesztek. Ebben az értelemben a Szerző gyűjtőmunkája nemcsak hasznos, hanem igen sürgető is volt görög katolikus értékeink megmentése érdekében. Amint a címből is kitűnik a gyűjtemény egy dokumentáció, és nem katalógus, ami elterjedtebb a liturgikus, vagy teológiai tudományban. A Szerkesztő szándéka a különböző liturgikus kiadványokról szóló hírek, ajánlások és „reklámok” közzététele volt, amelyeket az egyes könyvek rövid bemutatása után helyezett el. Ivancsó István professzor huszonöt éves papi (éppen erre az alkalomra adta ki a kötetet) kutatómunkája során négy kritérium alapján gyűjtötte össze a liturgikus könyveket: 1. magyar nyelvű, 2. görög katolikus, 3. liturgikus témájú, 4. nyomtatásban megjelent kiadvány. A dokumentáció anyagát a *Görög Katolikus Püspöki Levéltár* forrásai, a *körlevelek* és a *szekundér irodalom*, vagyis görög katolikus hírek, folyóiratok, szemlék stb. szolgáltatták. A kiadványok kronológiai sorrendben kerültek a könyvbe, számozásuk is ennek alapján történt. Az egyes kiadások képei mellett elhelyezett számok egyben a Szerző gyűjteményében lévő sorszámoknak felelnek meg. A nagyszabású mű 270 kiadványt számlál – amely bemutatja szegénységünkben gazdagságunkat, ahogy arra maga a Szerző is utal, valamint tanúságtétel is egyben görög katolikus őseink harcáról identitásunkért és a magyar nyelv használatáért – amelyek kiegészítésre kerülnek majd egy következő kötetben. A szerző ugyanis folytatja a mindmáig ismeretlen publikációk felkutatá-

sát és rendszerezését, bízva abban, hogy nemcsak a gyűjteményt, hanem a Magyar Görög Katolikus Egyházzal szóló dokumentációt is bővíteni fogja. (Nyírán János)

SOLTÉSZ János (szerk.): *A gyónás szentsége. Erkölcssteológiai Szimpozion 2006. május 4., (Erkölcssteológiai Munkák I.), Nyíregyháza 2006, 125 p. ISSN 1788-179X ISSN 1788-1803 ISBN 963 87101 2 8*

Folyóiratunk, az *Athanasiana* legutóbbi (23.) száma már hírt adott (Petrasevits Dénes írásában) a gyónás szentségéről tartott erkölcssteológiai szimpozionról. Abban a tudósításban az előadások rövid értékelése is megtörtént. Öröndetes tény, hogy azóta már megjelent a tanulmánykötet, s most arról szólhatunk. A kis könyv – az Erkölcssteológiai Tanszék kiadványainak első kötete – két szempontból fontos. Egyrészt gondos összefoglalását adja a bűnbocsánat szentségéről szóló mai tanításnak. Így tudományos szinten jelentős. Másrészt a gyakorlatnak is szól. Így a lelkipásztori munkát végző papok számára roppant fontos mű, mondhatnánk, rövid kézikönyv. Reméljük, felfigyelnek rá mind a papok, mind a teológia – s különösen a bűnbocsánat szentsége – iránt érdeklődők. (Ivancsó István)

SESZTÁK István (szerk.): *Az Alszegehy Zoltán születésének 90. évfordulója alkalmából rendezett tudományos ülés írásos anyaga, (Szisztematikus Teológiai Munkák I.), Nyíregyháza 2006, 113 p. ISSN 1788-3822 ISSN 1788-3830 ISBN 963-87101-3-6 ISBN 978-963-87101-3-0*

A könyv az alapvető hittan tanszék kiadványainak első kötete. Tartalma méltó a nagy teológushoz, Alszegehy Zoltánhoz. A benne közölt előadások (melyekről ismertetőt írt Seszták István az *Athanasiana* 22. számában) a teológia műveléséről szóltak, az ünnepelt személlyel kapcsolatosan.

Az első tanulmányban *Kránitz Mihály* rektorhelyettes úr a magyar teológia művelésének negyven esztendejéről szól. Büszkéek lehetünk erre. *Nemeshegyi Péter* professzor úr személyes élményekkel átszőtt írásából kitűnik a saját magyar teológia kialakítása iránti igény. *Kruppa Tamás* kollégánk írásának érdekes a címe: hogyan egyeztethető össze a teológiában a szabadság és a felelősség, amire sajátos választ kapunk. Egy újabb szemponttal bővíti *Janka Ferenc* az ismeretünket: az igazság témájával. S főleg filozófiai a megközelítése, hiszen a filozófia a teoló-

gia szolgáló leánya. *Deák Hedvig Viktória* domonkos nővér a teológia-történeti előzményt mutatja be Alszegey Zoltánhoz: a tomizmus alapkérdéseitől a neotomizmusig, Horvát Sándor híres domonkos teológus-filozófusunk életművében. Végül *Seszták István* Alszegey Zoltánnak a kiengesztelődés szentségéről, a szentgyónásról szóló tanítását mutatja be. – Mindezek alapján a kis kötet is elértheti a célját, a színes szemcsék a helyükre kerülnek: szép mozaik-képpé áll össze Alszegey professzor alakja, személyisége, teológiája. *(Ivancsó István)*

S. GNUTOVA – GY. RUZSA – E. ZOTOVA, *Prayers Locked in Bronze. Russian Metal Icons, Museum of Applied Arts, Budapest 2005, 247 p. ISBN 963 7098 933.*

A könyv a budapesti Iparművészeti Múzeum nagyszabású „Bronzba zárt imák – 500 orosz fémikon a moszkvai Rubljov Múzeumból és hazai közgyűjteményekből” címmel 2005-ben megrendezett időszaki kiállításához kapcsolódóan készült, bár csak az év végén jelenhetett meg. Amint ezt a kiállítás jelentőségét kiemelő kritika (Krizsa Ágnes „Félezer orosz fémikon” *Műértő*, 2005. július-augusztus, 3. p.) is említette, az anyag eddigi legjelentősebb hazai bemutatója a posztbizánci művészet iránt érdeklődő közönségben, a látogatóban és kutatóban egyaránt több ponton is olyan kérdéseket vetett fel, amelyekre a rövid kiállítási ismertető nem vállalkozhatott. A kérdések bővebb megválaszolására ad lehetőséget a reprezentatív kiállítású, nagyszámú színes illusztrációval kísért idegen nyelvű kötet, amely nemcsak a kiállítás emlékeztetője marad, hanem katalógusként mindenek előtt a fémikonokkal foglalkozó szakemberek, gyűjtők, érdeklődők hasznos kézikönyve lesz.

A kötetet Jean Blankoff köszöntő szavai ajánlják. A brüsszeli Egyetem professzora megjegyzi, hogy több oroszországi, ukrainai közgyűjtemény rendelkezik kisebb-nagyobb fémikon gyűjteménnyel, a sorra születő publikációk ellenére azonban még korántsem ismert ez a műfaj, különösen a magángyűjteményekben őrzött katalogizálatlan darabjai. Ahogy kiemeli, ezért is jelentős a kiállítás szervezőinek, így elsősorban Ruzsa György érdeme abban, hogy egy olyan áttekintést nyújtó kiállítás valósulhatott meg Budapesten, amely más európai városokban is kövételre találhat. Ruzsa György, az ELTE Művészettörténeti Tanszék professzorának rövid bevezetője a fémikon műfajával ismerteti meg az olvasót, majd a szakrális fémtárgyak szerepéről szól. A fémikonok óhitűeknél való használatának, jelentőségének bemutatását forrásként több irodalmi és képzőművészeti alkotás példájával pontosítja.

Szvetlana Gnutova (Rubljov Múzeum, Moszkva) „Rusz kisplasztikája. Tipológia és használat” című tanulmányában először kitér arra, hogy a széles körben használatos szakrális tárgyú kisplasztikára, és a műfaj fontosságára a 19. század közepén figyeltek fel először a kutatók. A régészeti leletek szerint Oroszféldön először Bizáncból behozott tárgyak, majd ezek másolatai lehettek alkalmazásban, majd a 12. század elejétől alakul ki helyi készítésük gyakorlata. A tanulmány ezt követve kiemeli az anyaghasználat szimbolikáját, a réz „mágikus” erejét, áttekinti a legfontosabb tárgytípusok formájuk szerinti tipológiáját, majd a három legfontosabb tárgycsoportot ismerteti. A szerző többször is kitér a tárgyhasználat olyan részleteire, amelyek a kulturális antropológia kutatói számára is fontos adalékokkal szolgálnak.

Elsőként a kereszték sokrétű használatát felidézve, a szerző rámutat arra, hogy a testen viselt kereszték sokszor a monumentális kereszték kicsinyített változataiként készültek. A legkorábbiként előkerült csoport a 10-12. századra datálható. A kereszték típusaik, ábrázolási stílusuk alapján csoportosíthatók, egy-egy csoport olyan fontos központtal kapcsolható össze, mint Kijev, Novgorod, Moszkva és más északorosz városok. Sajátos csoportot alkotnak az ereklye őrzésére is szolgáló enkolpion-kereszték. A megkereszteltek hangsúlyosan, a ruházat fölött viselték a keresztet, a szerző szerint ez a gyakorlat még nagyobb jelentőséget kapott, mint Bizáncban. A tanulmány ezt követve a kereszték ábrázolásainak sokszínű ikonográfiájáról szól, amelyben az előoldalt a keresztre feszített Krisztus-alak, a hátoldalt orans Istenszülő, vagy szentek, elsősorban harcosszentek alakjai díszítették.

A második ismertetett csoport az ún. kígyós amulett. Ez a fémikon előoldalán keresztény ikonográfiájú ábrázolással díszített, elnevezését a hátoldalán található kígyós díszítményről, és a mellette szereplő rontáselhárító szövegről kapta. Az előoldal ikonográfiája is kapcsolódott a tárgy funkciójához: a gonosz, vagy a sárkány ellen küzdő szenteket ábrázolt. Nemcsak betegségek leküzdésére viselték ezeket, hanem csatába indulók is vitték magukkal, mint különösen hathatós családi ereklyét. Így kerültek elő a kulikovoi csatamezőn a mongol-tatár időszak előtti prototípusokat követő példányok.

A rézionok, panágiák és fém diptichonok áttekintésével zárul a tanulmány, bemutatva az egyes tárgytípusok funkcióját, formai változatait, ábrázolásainak ikonográfiai változatait. Az egyoldalú fémikonokat a kereszthez hasonlóan ruha fölötti viseletre készítették, a korai változatokon a Keresztrefeszítés, Krisztus, az Istenszülő, Szent Miklós szere-

pelhetett, majd újszövetségi jelenetek, a főünnepek ábrázolásai váltják fel ezeket. A kétoldalas ikonok népszerűsége ereklyetartóként is használatos formájuk révén a 12-14. században volt jelentős, a szentföldi zarándoklatok időszakában. Az összezárható, két szárnyból álló „panagia” tárgytipusát a szerző az útravalóul vitt, szükséghelyzetben használatos prozifora hordozásával kapcsolja össze, korábbi kutatók véleményére alapozva. Az orosz fémtriptichonok formája bizánci prototípusokra megy vissza, ikonográfiájuk a fémikonok, diptichonok bővített képi programja. A források szerint harcosok mellükön hordozták, és pihenőiken letéve imádkoztak előttük.

Jelena Zotova (Rubljov Múzeum, Moszkva) „Az óhitűek rézöntvény plasztikája történetének fejezetei” című tanulmányában áttekinti azt az időszakot, a 17. század végétől a 20. század elejéig, amikor a fémikonkészítés sajátos helyi formája alakul ki az óhitűek gyakorlatában. I. Péter 160 évig érvényes tiltó rendelete ellenére távoli rejtett műhelyekben továbbra is készültek a hiánycikknek számító színes fémekből szakrális tárgyak. Ezek jelentősége nemcsak egységes stílusukban, hanem a régi ikonográfiai hagyomány nyomán kialakított „igazi”, „helyes” tárgyformák, keresztformák és ábrázolások megőrzésében van. Jellegzetességük az ábrázolások egyszerű, csupán néhány szint alkalmazó zománcal való kiemelése. A tanulmány bemutatja az egyes ekkor készült tárgytipusokat, technikai jellemzőiket, az egyes ikonográfiai típusok módosulásait. Legjelentősebb központként a karéliai Vyg folyó melletti közösség volt ismert, az itt készült tárgyakat egységes helyi, „pomorjei” stílusuk kapcsolja egybe. A tradicionális kereszteteket keret-kivotokba, vagy festett ikonokba mélyített mezőkbe illesztették. Másik jellegzetes műfajuk a „kilences” triptichon, amely a Deészisz központi hármassportját kísérő 3-3 mellékalak nyomán kapta elnevezését. Harmadikként a szerző a „nagy ünnepi” fém poliptichonokat mutatja be. Ezek nyomán alakulnak ki a hordozható fém ikonosztázionok. A későbbiekben a tárgyakat széles körben másolták falusi műhelyekben is, így típusaik elterjedtek többek közt Moszkva, Vlagyimir környékén is. A moszkvai mesterek hozzájárultak az ikonográfia gazdagodásához, a tárgyak dekoratív, minél részletgazdagabb kimunkálásához. A szerző több 18-19. századi érdekes példán keresztül mutatja be a műfaj változását. Tanulmányát mesterkérdésekkel zárja le.

A kötet harmadik szerzője, Ruzsa György „Hagyomány, eredet, másolat, kánon. A korai századok orosz ikonjainak retrospektív és történeti áttekintése, különös tekintettel az óhitűek fémikonjaira” című ta-

nulmánya első részében az ikon művészetfilozófiai és teológiai vonatkozásait tekinti át. Történeti források, teológiai írások segítségével, az ikonfestészetben belül az ősi prototípusok, az ikonográfiai kánon meghatározó szerepére utal. Ebben a felfogásban a kép a teológiai mondanivaló közvetítése és az imára való felszólításra szolgál, ami a képi ábrázolás inkább elvonatkoztatott jellegében, mintsem egyedi festészeti megoldásokban valósul meg. A képi kánon ugyanakkor nem gúzsba köt, hanem a versmódokhoz, vagy matematikai formulákhoz hasonlóan formai keretet ad az ikonfestő alkotásában a természetfeletti valóság megjelenítésére. Tanulmánya második részében a szerző összefoglalja az orosz egyházszakadás szereplőinek a kánonokhoz való viszonyát, a niconi reformok néhány részletét, és a raszkolnikok, illetve az óhitűek esztétikai felfogását, amely szembehelyezkedik a nyugat-európai látásmód és formai megoldásainak alkalmazásával az ikonfestészetben belül. Az óhitűek ikonfestészetére nagy hatást gyakorolt Avvakum protopópa, aki az aszketikus, megdicsőült alakábrázolás hitelességét hirdette. A tanulmány harmadik részében az ikontáblába beillesztett fémikonokkal foglalkozik. Kiemelt, köztük publikálatlan emlékek segítségével fontosabb, vagy kevésbé közismert ikonok főbb típusait, és ábrázolásaik az óhitűek által alkalmazott ikonográfiai változatait mutatja be, kitekintve technikai részletekre is, illetve a fémikon fa sírkeresztbe építésének szokására.

A bevezető tanulmányokat kétrészes katalógus követi. Első fejezetének szerzői Sztvetlana Gnutova, Jelena Zotova és Olga Smirnova. A Rubljov Múzeum anyagából válogatott 366 szakrális tárgy nem egészen következetesen végigvitt időrendi áttekintésben mutatja be a fémikon műfajának alakulását a 11. századtól a 17. századig (I. rész). A tárgycsoportok szerinti válogatás az azokon belüli formai, ikonográfiai változatok áttekintését teszi lehetővé, bár egy-egy csoporton belül kérdéses a kronológiai rend néhol teljes megfordítása. E fejezet második részében, amely a 18. századtól a 19. század elejéig készült tárgyakat mutatja be, a készítésük helye szerinti csoportosítást igyekeztek követni a szerzők. A katalógus második fejezetében Ruzsa György a kiállításra hazai gyűjteményekből válogatott 102 szakrális fémtárgyat sorakoztatja fel hangsúlyosan tárgytípusok szerinti, vagy tematikus csoportosításban. A *Keresztek* csoportjában a Kijevi Ruszból származó 11-13. századi emlékek mellett zömmel a 19. század második felében készült orosz fémkeresztek több változata látható. A *Faikontáblába illesztett fémikonok* csoportja a datálás szempontjából is tanulságos, hisz a hordozó ikon stílusjegyei is segítenek a fémtárgy pontosabb kormeghatározásában. A

következő négy csoport már ikonográfiai szempont szerinti válogatásra utal: *Ünnepikonok; Ószövetségi Szentháromság ikonok és Deészisz; Istenszülő ikonok; Szentek ikonjai*. Ezek között némely tárgy több csoportba is illeszkedik, de az Istenszülő a Jel / Ószövetségi Szentháromság ábrázolással díszített panágiák, ha nem is alkothattak önálló csoportot kis számuk miatt, inkább az Istenszülő-ikonográfiájú tárgyakhoz illeszkednek, mint a Deésziszekhez. Talán az ikonosztázion képi rendjének hierarchiájának követése még rendezettebbé tehetné volna ezt a sokszínű anyagot, s alkalmat adott volna a témában kevésbé járatosak számára szóló ikonográfiai-hagiográfiai tanulmány megírására is. A *Liturgikus tárgyak* kis csoportja zárja a katalógust, az első tárgycsoportban már szerepeltetett kézikeresztek nélkülözve. A katalógustételeket színes illusztrációk kísérik, amelyek a kétoldalas tárgyak mindkét oldalát bemutatják (kivéve, ahol technikai hiba miatt kétszer látható az előoldal, kat. 43.). Az idegennyelvű fordítás kérdőjelei is majdnem maradéktalanul megválaszolásra kerülnek (Kat. 133.). Az említett, inkább a szerkesztésre vonatkozó észrevételek nem csökkentik ezen igényes kiadású, nemcsak e szűk szakterülettel foglalkozó szakmabeliek érdeklődésére számot tartó kötet értékét. A katalógust teljességre törekvő bibliográfia egészíti ki és teszi hasznos kézikönyvvé. (Puskás Bernadett)

MEZZADRI, L. – VISMARA, P., *La Chiesa tra rinascimento e illuminismo*, Roma 2006, Città Nuova Editrice, ISBN 88-311-0340-7

A katolikus egyház a reneszánsz és a felvilágosodás között történelmének egyik legizgalmasabb és legfordulatosabb korszakát élte. Új eszmék és világgépek, egyházszakadás, reformáció, ellenreformáció és katolikus megújulás, földrajzi felfedezések és az új világrészek evangelizációja, az állam és az egyház kapcsolatának gyökeres átalakulása: ezek a fogalmak azokat a mélyreható változásokat jelölik, melyek a koraujkortól kezdve átalakították az egyház arculatát.

A korszak egészének vagy részének historiográfiai feldolgozására számos kísérlet született, melyek közül egyik újabb vállalkozásként került kiadásra a Luigi Mezzadri és Paola Vismara szerzőpáros által jegyzett feldolgozás.

A szerzők a korszak egyháztörténetének nemzetközileg elismert kutatói. A lazarista Luigi Mezzadri a római Pápai Gergely Egyetem egyháztörténeti karának professzora, míg a világi egyháztörténész-professzor Paola Vismara a milánói egyetem történettudományi intézeté-

nek docense. Mindketten számos könyv és tanulmány szerzői, akik korábbi publikációikban is arra törekedtek, hogy elszakadjanak a hagyományos – gyakran előítéletes és divatos – egyháztörténet-interpretációktól és az eseménytörténet mögött meglássák a motivációk és megoldások sokszínűségét is.

Közös könyvük előszavában leszögezik, hogy a korszak egyháztörténetét vizsgálva alapvetően három, szinte dogmává kövesedett előfeltételezéssel kívánnak szakítani. Az első az Európa-centrikusság, amivel a korábbi historiográfia a korszak egyháztörténetét bemutatta. A második – az elsővel összefüggő – tévhit, mely szerint az európai gyarmatosítók a civilizáció hírvivői voltak. Ez nem csak ma tűnik kétségesnek. Már a nagy misszionáriusok is úgy látták, hogy a kínai és indiai civilizációk semmiképpen sem maradnak el az európaiaktól. A harmadik „dogmát” az olasz baloldali indíttatású történetírás dolgozta ki és hirdette tévedhetetlen tanításként. Eszerint Olaszország és az olasz társadalom minden baja abból származik, hogy a reformáció nem tudott tért nyerni az itáliai félszigeten és a reakciós katolikus egyház megakadályozta a reformációból szükségszerűen (?) következő modernizációt.

A szerzők abból a ma már általánosan elfogadott tételből indulnak ki, hogy a 15-16. század fordulóján az egyház mindenre kiterjedő (in capite et in membris) megreformálásának igénye már mélyen beágyazódott a korszak társadalmába. Luther fellépése éppen azért lehetett sikeres, mert az egyházban élt a reform iránti igény. A protestáns reformáció egészen új irányba terelte az egyházreform ügyét, de nem oltotta ki a katolikus reformtörekvéseket. A szerzők rámutatnak arra, hogy az évtizedeken át bántó leegyszerűsítéssel ellenreformációnak nevezett folyamat nem tükrözi a valóság sokrétegűségét. A katolikus egyházban a 16-17. században lezajló folyamatok jellemzésére sokkal inkább célszerű a „megújulás” vagy „reform” kifejezést használni. A katolikus megújulás programja ugyanabból a 15. század végi reformigényből fejlődött ki, mint a protestáns reformáció. A tridenti reform a tanbeli tisztázás és az egyházfegyelem helyreállításának folyamatai által olyan modernizációs programot indított útjára, mely nem csak az egyház, hanem az egész társadalom átalakítását célozta. Az ebben elért jelentős sikerek váltották ki a szerzők szerint – Louis Chatellier téziséét elfogadva – a 18. század közepétől egyre markánsabban jelentkező egyházellenességet, mely leglátványosabban a jezsuita rend elleni kíméletlen fellépésben manifesztálódott.

A szerzőpáros azt is világosan megfogalmazza, hogy nem kívánják az apologetikus egyháztörténet-írás hagyományait követni. Vizs-

gálataik kiterjednek azokra az árnyoldalakra is, melyek a korszak történetében az egyház fejlődését és küldetésének teljesítését akadályozták.

Törekvéseik eredményeként egy kiegyensúlyozott, az eseménytörténet bemutatását annak alapos elemzésével sikeresen összhangba hozó művet adnak az olvasó kezébe. A könyv egyelőre csak olasz nyelven olvasható, de reméljük, hogy egyházi kiadóink valamelyike felvállalja a mű magyar kiadását.

(Véghseő Tamás)

TERDIK Szilveszter – PALLAI, Béla: *Szent Mihály és Gábor arkangyalok templom Nagypeleske, (Romániai Magyar Görög Katolikus Templomok 1), Nagypeleske 2006, 84 p. ISBN 978-973-87788-4-9*

Értékeink gyűjtése és dokumentálása mindig reményt keltő és örvendetes feladat. Amikor ez úgy történik, hogy az erőszakosan megvont határokat is átíveli, még örvendetesebb. Ugyanis azok a magyar és magyarnak maradt közösségek, melyek az 1920-as trianoni békeszerződés alapján az ország határain kívül maradtak, a közös gyökerek feltárása révén megérezhetik a magyar közösségbe való tartozásukat. Személy szerint ezért is tartom fontos lépésnek volt tanítványunk, Pallai Béla görög katolikus pap kezdeményezését, hogy a romániai magyar görög katolikus templomok leírását, dokumentálását elvégezze.

A sorozat első kötete a nagypeleskei görög katolikus templomunkat mutatja be, amely Pallai Béla paróchiális temploma. Ám a könyv sokkal több egy egyszerű templomismertetőnél (amit egyébként szerzőtársa, Terdik Szilveszter készített egy fejezetben).

A kis könyv – azt lehet mondani – a hagyományos szerkezetet követi. Az „Elöljáróban” részt dr. Pákozdi István, a budapesti Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola tanszékvezető tanára írta, melyben kinyilvánítja görög katolikus egyházunk iránti szeretetét. Az „Előszó” dr. Bura László tollából származik, aki a könyv egyes részeihez fűzött rövid kommentárt.

A szerző (Pallai) nagyszerűen fogalmazza meg a „Bevezetőben” a célját: „Értékeink felkutatása, tudományos feldolgozása nem öncélú szórakozás, hanem a figyelemfelkeltés eszköze, hogy rejtett örökségünk mindenki számára hozzáférhetővé váljon... Célunk elsősorban ismeretközlés”. Nos, mindezt remekül, csaknem maradéktalanul sikerült megvalósítania a könyvében. Az első fejezet a helységnévvvel foglalkozik (bár a fejezetek nem kaptak számot) a legrégebbi tudósítások alapján (1334-ig nyúlik vissza). Ezt követi a település földrajzi elhelyezkedés-

nek és népességének bemutatása. Fontos szempont, hogy az 1869-es adatoktól kezdve a mai napig a görög katolikus hívek tették ki a falu népességének legnagyobb részét. Mivel a falu története az itt birtokos Becksy családdal forrt össze, ezért a „Történelmi háttér” a 14. századig tud visszamenni.

A következő nagy egységet Terdik Szilveszter készítette: „A nagypeleskei templom története és művészettörténeti leírása” címmel. Valóban szakszerű leírásról van szó. Ugyanis nem csak a jelenlegi templomról, hanem az elődjéről, a fatemplomról is ír, majd a bemutatásban a templom berendezését is számba veszi, a legrégebbi ikonokkal s magával az ikonosztázióval együtt.

Nem marad el a könyvből a temető bemutatása sem, többek között a volt birtokosok síremlékeivel, illetve a sok magyar sírfelirattal. Majd rövid fejezetek következnek a könyvben: „A Nagypeleskén szolgáló áldozópapok névsora” 1770-től napjainkig. A „Szent Anna fogadott ünnep” a kolerajárvány megszűnésére emlékezteti a lakosokat. A szerző bemutatja a harangokat a feliratukkal együtt. Majd említést tesz a népnyelvről, amely mindig magyar volt, s ma is az a közösségben. Három híres ember rövid életrajzát is bemutatja még a szerző, majd a „Befejezésben” ismét összefoglalja célját, szép keretet adva a könyvnek. Így ír: „A bemutatkozáson túl emlékül szolgálhatnak mindazoknak, akik az évek során szülőföldjüket elhagyva messze vándoroltak, akiket a huszadik század »népvándorlása« máshol kényszerített letelepedni, s akiket szíve ünnepkor mindig hazahúz”.

A könyvet két tekintélyes függelék zárja. Az első egy 1818. január 1-jén kezdett egyházközségi leltár. A második pedig egy felbecsülhetetlen értékű dokumentum: „A Nagy Peleski Orosz Templom építésének módja, kezdete, előmenetele és végrehajtása, írja és jegyzi hitelesen Zsiga László ekkor Nagy Peleski orosz paróchus 1821”. Már csak eme utóbbi – magyar nyelvű! – dokumentum miatt is érdemes volt kiadni a könyvet, mely az 57-81. lapokat foglalja el. Végül a könyvet bibliográfia zárja, illetve néhány fényképfelvétel a régi és a jelen időből.

Egy zavaró körülményre kell felhívni (elsősorban a szerző) figyelmét. Nagyon hiányzik a könyvből a tartalomjegyzék, amely segítené az eligazodást és világossá tenné a könyv tartalmát mindazoknak, akik a kezükbe veszik a könyv értékes művet. *(Ivancsó István)*

RECENSIONES

IVANCSÓ István: *La documentazione delle edizioni liturgiche greco-cattoliche ungheresi I, Opere stampate edite, Nyiregyháza 2006, XXXII + 1019 pp. ISBN 963 86650 9 2 ö ISBN 963 87 101 0 1 (volume I)*

Facendo riferimento al titolo del libro possiamo porre subito una domanda: Perché abbiamo bisogno di un tale libro, siccome abbiamo la possibilità di consultare queste edizioni abbastanza recenti? Purtroppo non è così, anche se la prima pubblicazione in ungherese non ha più di duecento anni, possiamo costatare che durante questi due secoli pieni di difficoltà, guerre ed altri problemi – sia ecclesiastici che economici – le edizioni sono malandate, rovinata, se non totalmente perse. In questo senso la raccolta dell'Autore non era solo un lavoro utile ma anche molto urgente per non perdere i nostri valori greco-cattolici. La collezione è una documentazione come suggerisce il titolo, cioè non è un catalogo che più diffuso nella scienza liturgica o teologica. Il Redattore aveva intenzione di cercare tutte le notizie, raccomandazioni e pubblicità delle diverse edizioni liturgiche, le quali sono state inserite dopo la breve descrizione di ciascun libro. Il professore Dr. István Ivancsó nella sua ricerca eseguita durante venticinque anni di sacerdozio (infatti in questa occasione ha pubblicato il volume), raccoglieva i libri liturgici secondo quattro criteri: 1. siano in lingua ungherese, 2. greco-cattolici, 3. con tema liturgico, 4. e pubblicati come edizioni stampate. La documentazione è stata costruita dalle fonti dell'*Archivio Eparchiale Greco-Cattolica*, dalla *circolare eparchiale* e dalla *letteratura secondaria*, ossia le notizie, riviste, rassegne etc. greco-cattoliche. Le edizioni sono elencate in ordine cronologico secondo cui hanno anche un'enumerazione. I numeri riportati accanto all'immagine di ciascuna pubblicazione nello stesso tempo indicano la collocazione della raccolta dell'Autore. L'opera grandiosa conta 270 edizioni – che dimostra la nostra ricchezza nella povertà, come scrive l'Autore, ed anche una testimonianza della lotta efficace dei nostri antenati per l'identità e la lingua ungherese – le quali saranno ancora compilate in un secondo

volume, poiché l'Autore continua a cercare ed organizzare le pubblicazioni finora sconosciute, avendo la fiducia di arricchire non solo la collezione, ma anche la documentazione che si tratta della vita e della pratica della nostra Chiesa Greco-Cattolica Ungherese.

(*János Nyirán*)

SOLTÉSZ János (Hrsg.): *A gyónás szentsége. Erkölcssteológiai Szimpozion 2006. május 4., (Erkölcssteológiai Munkák I.) [Das Sakrament der Beichte. Moraltheologisches Symposium am 4. Mai 2006, (Moraltheologische Arbeiten I.)], Nyíregyháza 2006, 125 p. ISSN 1788-179X ISSN 1788-1803 ISBN 963 87101 2 8*

Die letzte Nummer (Nr. 23) unserer Zeitschrift *Athanasiana* hat schon über das zum Sakrament der Beichte veranstaltete moraltheologische Symposium berichtet, nämlich im Beitrag von Petrasevits Dénes. In diesem Bericht hat schon eine kurze Bewertung der Vorträge stattgefunden. Es ist eine erfreuliche Tatsache, dass seitdem das Studienbuch erschienen ist und wir jetzt darüber schreiben können. Das kleine Buch – der erste Band der Ausgaben des Moraltheologischen Lehrstuhles – ist unter zwei Gesichtspunkten wichtig. Einerseits leistet eine sorgfältige Zusammenfassung der heutigen Lehre über das Sakrament der Beichte. Daher ist es von großer Bedeutung aufgrund seines wissenschaftlichen Niveaus. Andererseits wendet es sich der Praxis zu. So ist es besonders bedeutsam für die Priester, die die Pastoralarbeit verrichten. Somit können wir sagen, dass es für sie ein kurzes Handbuch ist. Wir hoffen, dass die Priester wie auch die Laien, die sich für die Theologie und besonders für das Sakrament der Beichte interessieren, auf dieses wichtige Buch aufmerksam werden.

(*Ivancsó István*)

SESZTÁK István (red.): *Az Alszeghy Zoltán születésének 90. évfordulója alkalmából rendezett tudományos ülés írásos anyaga, (Szisztematikus Teológiai Munkák I.) [La materia scritta della conferenza tenuta all'occasione dell'anniversario 90 della nascita di Alszeghy Zoltán, (Lavori di Teologia Sistemática 1)], Nyíregyháza 2006, 113 p. ISSN 1788-3822 ISSN 1788-3830 ISBN 963-87101-3-6 ISBN 978-963-87101-3-0*

Il libro è il primo volume delle edizioni della Cattedra di Teologia Fondamentale. Il suo contenuto è degno al grande teologo, Zoltán Alszeghy. Le relazioni in esso editi (di cui ha scritto una presentazione István Seszták nell'*Athanasiana* nr. 22) trattano il fare

della teologia, in connessione con la persona festeggiata.

Nella prima relazione *Mihály Kránitz* vicerettore di Budapest parlava dei quarant'anni del fare della teologia ungherese. Ne possiamo essere orgogliosi. Dallo scritto impregnato con ricordi personali del professore *Péter Nemeshegyi* si vede un'esigenza per elaborazione di una teologia ungherese propria. Il titolo dello scritto del nostro collega *Tamás Kruppa* è interessante: come si può accordare la libertà e la responsabilità nella teologia, a cui riceviamo una risposta speciale. Amplia le nostre conoscenze *Ferenc Janka* con un punto di vista nuova: con il tema della verità. Il suo approccio è innanzitutto filosofico, infatti la filosofia è serva della teologia. La suora dominicana *Hedvig Viktória Deák* ci presenta la premessa di storia della teologia a *Zoltán Alszeghy*: dal principio di tomismo fino al neotomismo, nell'opera di vita del nostro noto teologo-filosofo *Sándor Horváth*. Infine, *István Seszták* presenta la dottrina sul pentimento, sul sacramento della penitenza di *Zoltán Alszeghy*. – In base a tutto questo anche il piccolo volume può raggiungere il suo scopo, i dettagli colorati si mettono a loro posti: ci fanno vedere un bellissimo mosaico della figura, personalità, teologia del professore *Alszeghy*. (*István Ivancsó*)

S. GNUTOVA, Gy. RUZSA, E. ZOTOVA, *Prayers Locked in Bronze. Russian Metal Icons, Museum of Applied Arts, Budapest 2005, (Stádium Nyomda) ISBN 963 7098 933, 247 p.*

Le livre était élaboré à propos de la grande exposition temporaire, organisée en 2005, au Musée des Arts Décoratifs de Budapest sous titre „Les prières fermées dans le bronze – 500 icônes russes de métal du Musée Rublev de Moscou et des collections publiques de la Hongrie”, mais il n'est paru qu'à la fin de l'année. La critique de l'exposition (*Ágnes Kriza*: „Demi millier des icônes russes de métal” *Műértő*, 2005/ juillet-août, p. 3.) avait souligné son importance. Mais elle a remarqué aussi que dans plusieurs points, cette présentation du ce genre – la plus remarquable en Hongrie jusqu'à nos jours – a posé quelques questions très importantes concernant ce matériel, et le prospectus hongrois ne pouvait pas répondre au public intéressé pour l'art postbyzantin, aux visiteurs quotidiens, aussi qu'aux chercheurs. Cependant, le tome représentatif suivi d'un grand nombre d'illustrations en couleur éclaire en détails cette problématique, et non seulement garde des souvenirs de l'exposition mais comme catalogue sera tout d'abord un manuel pratique aussi pour des spécialistes et des collectionnaires des

icônes de métal, que pour des amateurs de ce genre.

Le tome est recommandé par des mots de compliments de Jean Blankoff. Le professeur de l'Université de Bruxelles mentionne que plusieurs collections publiques de la Russie et de l'Ukraine possèdent des collections remarquables ou moins importantes des icônes de métal. Malgré les publications qui apparaissent l'une après l'autre, ce genre n'est pas connu dans le fond, surtout ses exemplaires gardés dans les collections privées sans cataloguer. Comme le professeur souligne, c'est la raison pour laquelle la mérite des organisateurs de l'exposition, surtout celle de György Ruzsa est grande. L'exposition qui était réalisée à Budapest a donné un aperçu qui est digne d'être présenté dans les autres villes de l'Europe aussi. La brève introduction de György Ruzsa, professeur de la Chaire de l'Histoire de l'Art de l'Université Eötvös Lóránd de Budapest présente au lecteur le genre des icônes de métal, puis parle de la fonction des objets liturgiques de métal. La présentation de l'utilisation, de l'importance des icônes de métal chez les „starovery” (ceux qui suivent la foi ancienne) est précisée par plusieurs oeuvres littéraires et artistiques utilisées comme des sources.

Svetlana Gnutova (Musée Rublev, Moscou) dans son étude intitulée „L'art plastique mineur de Rus'. Typologie et utilisation” tout d'abord remarque que malgré le fait que l'art plastique du sujet sacréal était utilisé dans un milieu très large, l'importance de ce genre n'a attiré l'intérêt des chercheurs qu'au milieu du 19e siècle. D'après les découvertes archéologiques, à Rus' on utilisaient d'abord les objets importés de Byzance, puis leurs copies, enfin, dès le début du 12e siècle la pratique de leur exécution locale apparaît. L'étude décrit la symbolique de l'utilisation du matériel, la force „magique” du cuivre, parcourt la typologie des objets, puis présente les trois groupes d'objets les plus importants. L'auteur mentionne plusieurs détails à propos de l'utilisation des objets, et donne des informations importantes pour les chercheurs de l'anthropologie culturelle aussi.

Tout d'abord citant l'utilisation multiple des croix, l'auteur attire l'attention au fait que les croix portées sur le corps sont exécutées souvent comme des variantes miniaturisées des croix monumentales. Le groupe qui est connu comme le plus ancien peut être daté au 10-12e siècle. Les croix peuvent être classées d'après leur type, ou leur style, des groupes se lient avec des centres aussi importants comme Kijev, Novgorod, Moscou et d'autres villes au Nord de Rus'. Les croix-encolpions qui servent à garder la relique, forment un groupe spécifique.

Les baptisés ont porté la croix significativement au-dessus du leur vêtement, selon l'auteur cette pratique a reçu plus grande importance qu'en Byzance. Puis, l'étude présente la riche iconographie des représentations des croix, où le recto est orné du corps crucifié du Christ, le verso est décoré par la figure de la Mère de Dieu orante, ou par des figures des saints, surtout des saints combattants.

Le deuxième groupe présenté est l'amulette nommée de serpent. Cette sorte de l'icône de métal est ornée au recto d'une représentation chrétienne. Elle a reçu son nom en relation du décor de verso avec le motif du serpent, et de la formule apotropaïque qui l'accompagne. L'iconographie du recto de sa part se lia à la fonction de cet objet: elle représentait les saints qui combattaient contre le Mal, ou contre le dragon. Ces objets étaient portés non seulement pour enrayer des maladies, mais ils étaient emportés dans les batailles comme des reliques familiales surtout efficaces. De cette façon, au champs de la bataille de Kulikovo on a trouvé des exemplaires qui ont suivi des prototypes du période précédente l'invasion mongole-tatare.

L'étude fut terminée par la présentation des icônes en cuivre, des „panagia” et des diptyques de métal, elle décrit la fonction, les variantes stylistiques et iconographiques de certains types d'objet. Les icônes de métal, dont une seule côté était ornée, étaient préparées pour les porter au-dessus du vêtement comme les croix, les variantes anciennes sont ornées par les représentations de la Crucifixion, du Christ, de la Mère de Dieu, de Saint Nicolas, ensuite ce sont des scènes du Nouveau Testament, des Douze Fêtes liturgiques qui les changent. La popularité des icônes doubles devient importante surtout au 12-14e siècle, au période des pèlerinage à la Terre Sainte, à cause de leur forme utilisable comme reliquaire aussi. Suivant les recherches précédentes, l'auteur lie le type d'objet de „panagia”, qui est composée de deux volets refermables, avec la prosphore apportée dans la route pour les situations du danger. La forme des triptyques russes de métal remonte aux prototypes byzantins, leur iconographie est le programme élargie des icônes et des diptyques de métal. Selon les sources ils étaient portés par les guerriers sur la poitrine, au repos ils les avaient posés par terre et ont prié devant ces „autels” portatifs.

Jelena Zotova (Musée Rublev, Moscou) dans son étude sous titre „Les chapitres de l'histoire de l'art plastique de cuivre des „starovery”” parcourt la période entre la fin du 17e et le début du 20e siècles, quand la pratique des russes qui suivaient la foi, la tradition

ancienne laisse naître la spécifique forme locale de l'exécution des icônes de métal. Malgré l'acte du tzar Pierre I valable déjà 160 années, dans les lointains ateliers cachés, les maîtres continuaient la préparation des objets sacrés, en métal non ferreux qui comptait comme un article manquant. L'importance de ces objets est non seulement dans leur style egységes unifié, mais dans le fait qu'ils gardent les formes „véritables”, „correctes” des objets, des croix et de leurs représentations, selon l'ancienne tradition iconographique. Leur caractéristique est l'accentuation simple de la représentation par quelques seuls coulers d'émail. L'étude présente les types d'objets préparés dans cette période, leurs caractéristiques techniques, les changements de certains types iconographiques. La communauté connue comme un centre le plus important était celle de la rivière Vyg (Karélie), les objets exécutés ici étaient liés par leur style unique, locale de Pomorje. Les croix traditionnelles étaient emboîtées dans les rames („kivot”), ou dans les noyures des icônes de bois peintes. Le suivant genre caractéristique est le triptyque „nonain”, qui a reçu sa dénomination par rapport au nombre des figures: Deesis et 3-3 figures qui l'accompagnent de deux côtés. Comme le troisième type des objets de métal, l'auteur présente les polyptyques des Grandes fêtes liturgiques. C'est sur leur tradition des iconostases portatifs de métal se sont formés. Plus tard les objets étaient copiés dans les ateliers des villages aussi, de cette manière leur types étaient répandus dans la région de Moscou, de Vladimir parmi d'autres. Les maîtres de Moscou ont contribué à l'enrichissement de l'iconographie, à l'élaboration des objets de plus en plus détaillée, décorative. L'auteur présente le changement du genre à l'aide de plusieurs exemples intéressantes du 18-19e siècles, et termine son étude par des questions d'attribution.

Le troisième auteur du tome, György Ruzsa publie ses recherches sous titre: „Tradition, origine, copie, canon. L'aperçu retrospectif et historique des icônes russes des siècles anticipées, par rapport spécial aux les icônes de métal des staroverjy”. Dans la première partie de cette étude, l'auteur parcourt les relations théologiques et esthétiques-philosophiques de l'icône. A l'aide des sources historiques, des écrits théologiques, le professeur fait relation au rôle déterminatif du canon iconographique dans la peinture des icônes. Dans cette conception, l'image sert à la transmission du contenu théologique et invite pour la prière, ce rôle de l'image se réalise dans sa qualité plutôt abstraite que dans les résolutions subjectives. Cependant le canon de l'image n'empêche pas, mais pareille aux formules poétiques, ou

mathématiques, il donne un cadre formel pour représenter la réalité surnaturelle dans la peinture de l'icône. Dans la deuxième partie de son étude l'auteur résume les rapports des personnages du schisme russe aux canons, présente aussi quelques détails des réformes de Nikon, ainsi que la conception esthétique des „raskolniki” (schismatiques) et des „starovery” (de la foi ancienne), laquelle s'oppose à la manière de voir originaire de l'Europe de l'Ouest et à ses résolutions formelles. La peinture des icônes étaient beaucoup influencée par le protopope Avvakum, qui a annoncé l'authenticité de la présentation des figures ascétiques, glorieuses. Dans la troisième partie de l'étude le professeur s'occupe des icônes de métal emboîtées dans le tableau de l'icône. A l'aide de certains exemples, parmi lesquels sont des objets inédits auparavant, Ruzsa présente les types primordiaux des icônes importantes, aussi les types moins connus, et attire l'attention aux variantes iconographiques des représentations, utilisées par des „starovery”, en même temps il décrit les détails techniques et la coutume d'application de la croix en métal dans la croix du tombeau.

Les études préliminaires sont suivies du catalogue de deux part. Les auteurs du premier chapitre du catalogue sont Svetlana Gnutova, Jelena Zotova et Olga Smirnova. Les 366 objets sacrés, choisis de la collection du Musée Rublev présentent le changement du genre de l'icône de métal entre le 11e et 17e siècles dans un rang chronologique, parfois inconséquent (I. partie). Le rangement des objets selon les types permet l'aperçu des variantes formelles, iconographiques dans un groupe, même que parfois on observe l'enversement total du rend chronologique, ce qui comme méthode est douteable. Dans la deuxième partie de ce chapitre, qui présente les objets exécutés à partir du 18e siècle jusqu'au début du 19e, les auteurs essaient de classer les objets selon le lieu de provenance, de l'exécution. Dans le deuxième chapitre du catalogue, György Ruzsa range 102 objets sacrés de métal, choisis des collections hongroises, et les présente dans un classement qui suit la typologie des objets, ou leur sujet significativement. Dans le groupe des *Croix* au-près des exemples provenant du 11-13e siècles de la Rus' de Kijev, on connaît de nombreuses variantes des croix russes de métal exécutés dans la deuxième moitié du 19e siècle surtout. Le groupe des *Îcônes de métal emboîtées dans le tableau d'icône* est intéressant de point de vue de la datation aussi, puisque les signes stylistiques des icônes qui portent l'objet de métal aident la détermination plus précise de son âge. Les suivants quatre groupes signalent le sélectionnement

selon l'icongraphie: *Les icônes des Fêtes; Les icônes de la Sainte Trinité de l'Ancien Testament et le Deesis; Les icônes de Mère de Dieu; Les icônes des saints*. Parmi ceux, quelques objets peuvent être analysés dans plusieurs groupes, mais les „Panagia” ornées de représentations de la Mère de Dieu – le Signe/ la Sainte Trinité de l'Ancien Testament, même qu'elles ne forment pas un groupe à part à cause de leur petit nombre, mais elles se lient plutôt aux objets de la thématique mariologique qu'aux Deesis. Il est possible que suivant la hiérarchie des représentations de l'iconostase on pourrait rendre la présentation de ce matériel très riche encore plus logique, et cela donnerait la possibilité de présenter encore un analyse iconographique-hagiographique ces sujets moins connu pour le grand public. Le catalogue est achevé par un petit groupe des *Objets liturgiques*, où les croix liturgiques manuels, présentés déjà dans le premier groupe, ne figurent pas naturellement. Les articles du catalogue sont suivis des illustrations en couleur qui présentent toutes les deux côtés des objets (sauf où à cause du malheur technique, l'illustration de recto se répète, cat. 43.) Aussi les questions de la traduction ont reçu leurs réponses presque toujours (Cat. 133.). Les remarques qui touchent plutôt la rédaction ne diminuent pas les qualités de ce livre publié sans doute avec une exigence, et qui attire l'attention non seulement des spécialistes de cette problématique, mais un l'intérêt plus large. La bibliographie qui prétend à mettre au complet la littérature spéciale de ce genre supplée le catalogue, et le rend un manuel utile.

(Bernadett Puskás)

TERDIK Szilveszter – PALLAI, Béla: *Szent Mihály és Gábor arkangyalok templom Nagypeleske, (Romániai Magyar Görög Katolikus Templomok 1) [Chiesa di Nagypeleske dedicata agli arcangeli San Michele e Gabriele, (Chiese Greco-cattoliche Ungheresi in Romania 1), Nagypeleske 2006, 84 p. ISBN 978-973-87788-4-9*

Il ricupero e la documentazione dei valori è sempre un compito speranzoso e gioioso. Quando lo avviene in tal modo che trasgredisce le frontiere tracciate violentemente, è ancora più gioioso. Infatti, le comunità ungheresi e comunità rimaste ungheresi che sono rimaste fuori i confini della patria in seguito del contratto di pace di Trianon nel 1920, possono sperimentare le loro appartenenze alla comunità ungherese, in base allo scavo delle comuni radici. È questo il motivo per cui io personalmente ritengo importante l'iniziativa del nostro ex-alunno, Pallai

Béla sacerdote greco-cattolico, di eseguire la descrizione e la documentazione delle chiese greco-cattoliche in Romania.

Il primo volume della serie ci presenta la chiesa greco-cattolica di Nagypeleske, dove l'autore, Pallai Béla è il parroco. Però il libro è molto di più di una semplice guida della chiesa (quest'ultima è stata fatta in un capitolo da Terdik Szilveszter coautore).

Il piccolo libro – possiamo dire – segue la struttura tradizionale. Il “Proemio” è stato scritto dal professore István Pákozdi, titolare della cattedra dell'Istituto Teologico dei Religiosi di Budapest, in cui rivela l'affezione verso la nostra Chiesa greco-cattolica. La “Prefazione” proviene dalla penna del dott. László Bura che ha fatto commentari brevi alle parti del libro.

L'autore Pallai formula chiaramente il suo scopo nell'”Introduzione”: “L'indagine, l'elaborazione scientifica dei nostri valori non è un divertimento autonomo, ma è uno strumento che attira a sé l'attenzione, affinché la nostra eredità nascosta diventi per tutti accessibile... Il nostro scopo soprattutto è la trasmissione di nozioni”. Allora, l'autore è riuscito quasi interamente farlo nel suo libro. Il primo capitolo (però i singoli capitoli non hanno ricevuto numeri) si occupa con il nome della località in base alle nozioni più antiche (le radici risalgono al 1334). Segue la presentazione della collocazione geografica del paese e quella della sua popolazione. È un aspetto importante che dai dati di 1869 fino ai nostri giorni, la maggior parte della popolazione del villaggio è stato fatto dai fedeli greco-cattolici. Poiché la storia del paese si è unito con quella della famiglia Becsky proprietario, il “Sottofondo storico” può risalire fino al secolo XIV.

L'unità prossima è stata scritta da Szilveszter Terdik con il titolo: “La storia della chiesa di nagypeleske e la sua descrizione di storia d'arte”. Qui si tratta di una descrizione veramente professionale. Infatti, egli scrive non soltanto della chiesa attuale, ma anche della sua predecessore, della chiesa da legno, poi enumera nella presentazione l'arredamento della chiesa, con le icone più antiche e con l'iconostasi stessa.

Non manca dal libro neanche la presentazione del cimitero, con le pietre sepolcrali dei proprietari e con i molti epitafi ungheresi. Poi seguono capitoli più brevi nel libro: “L'elenco dei sacerdoti di Nagypeleske” dal 1770 fino ai nostri giorni”. “La festa votiva di Sant'Anna” ricorda i fedeli alla cessazione epidemia colerica. L'autore presenta le campane con le loro iscrizioni. Poi scrive della lingua

popolare che fu sempre ungherese e anche oggi è tale nella comunità. L'autore presenta anche le brevi biografie di tre personaggi illustri, poi nella "Conclusione" riassume di nuovo il suo scopo, così dando una bella cornice al libro. Scrive così: Le nozioni "oltre la presentazione, possono servire un ricordo ai tutti quali che durante gli anni hanno abbandonato la loro patria, chi sono stati costretti dalla «migrazione» del ventesimo secolo di risiedersi sui altri luoghi, e chi per le feste sono riattirati sempre a casa".

Il libro è chiuso da due notevoli appendici. Il primo è un inventario parrocchiale iniziato il 1 gennaio 1818. Il secondo invece è un documento inapprezzabile: "Il modo, l'inizio, proseguimento e effettuazione della chiesa greco-cattolica di Nagypeleske. Descrive ed annota autenticamente László Zsiga, nel 1821, parroco di allora". Per quest'ultimo documento – di lingua ungherese! – che occupa le pagine 57-81, è soprattutto stato importante pubblicare il libro. Infine, una bibliografia chiude il volume, e ancora alcune fotografie dai tempi passati e presenti.

Una circostanza merita l'attenzione soprattutto dell'autore. Manca tanto il sommario dei capitoli dal libro. Senza di questo è molto difficile leggerlo. Il sommario aiuterebbe l'orientamento e farebbe più chiaro il contenuto del libro ai tutti coloro che vogliono leggere l'opera assai preziosa.

(István Ivancsó)

GÁNICZ ENDRE

**KELETI EGYHÁZI BIBLIOGRÁFIA MAGYAR NYELVEN
2005-2006**

- ALEXANDRIAI KELEMEN – BABARCZI-GYÓRFFY Andrea – DOLHAI Lajos
– LADOCSI Gáspár – OROSZ Athanáz – PERENDY László (szerk.):
Protreptikosz. Buzdítás a görögökhöz, (Ókeresztény Örökségünk
10.), Budapest 2006, LIII + 188 p. ISBN 963 9670 04 9 ISSN 1219-
5588
- BABUS Antal: „Egy orosz milliomos szerzetes Innokentyij Szibirjakov
rendkívüli élete”, in *Vigilia* 10 (2006) 743-750.
- CSELÉNYI István Gábor: „A magyar görögkatolikus liturgia tetrachordos
felépítése”, in *Magyar Egyházzene* 3 (2005/2006) 351-358.
- DAMJANOVICS József: „A te nevedhez nem férhet halál...”, in *Görög
Katolikus Szemle Kalendárium* 2007, Nyíregyháza 2006, 106-110.
- DOBOS Klára: „Békés Gézák... Könyv és kiállítás”, in *Keresztény Élet*
25 (2006) 4.
- DOBOS Klára: „Bővülő intézmény. Hittudomány, felsőfokon (2.)”, in
Keresztény Élet 30 (2006) 4.
- DOBOS Klára: „Egyedülálló ikonosztázion. Ablak az örökkévalóságra”,
in *Keresztény Élet* 27 (2006) 4.
- DOBOS Klára: „Előkészület – bűnbánat (1.) Nagyboldogasszony börtje”,
in *Keresztény Élet* 31 (2006) 4.
- DOBOS Klára: „Előkészület – bűnbánat (2.) Üdvivalgás az Istenszülő-
nek”, in *Keresztény Élet* 32 (2006) 4.
- DOBOS Klára: „Nyíregyházi szimpózium a gyónásról. A bűnbocsánat
öröme”, in *Keresztény Élet* 22 (2006) 4.
- DOBOS Klára: „Parochia.hu (Hír)levélben a liturgia”, in *Keresztény Élet*
26 (2006) 4.
- DOBOS Klára: „Rómából Hungáriába. A munkácsi püspök – és kora”, in
Keresztény Élet 37 (2006) 4.
- DOBOS Klára: „Szeptembertől: doktori képzés. Hittudomány, felsőfokon
(1.)”, in *Keresztény Élet* 29 (2006) 4.
- HEIDL György (ford.): Remete Szent Antal első levele, in *Katekhón* 3
(2006) 405-414.

- HORVÁTH Tamás (ford.): „XVI. Benedek pápa és I. Bartholomeosz patriarcha közös nyilatkozata”, in *Görög Katolikus Szemle* 12 (2006) 2 és 9.
- IVANCSÓ István: „A Hitvallás a görög katolikus egyház szertartásaiban”, in *Görög Katolikus Szemle Kalendáriuma 2007*, Nyíregyháza 2006, 94-96.
- IVANCSÓ István: „A kegyelem az Aranyszájú-liturgiában”, in *Görög Katolikus Szemle Kalendáriuma 2007*, Nyíregyháza 2006, 80-84.
- IVANCSÓ István: „Egy fontos tanúság Krucsay Mihály 1793-ban készített liturgia-fordításáról”, in *Athanasiana* 23 (2006) 195-200.
- IVANCSÓ István: „Katonai temetések 1944-ben a nadwornai görög katolikus templom kertjében”, in *Athanasiana* 23 (2006) 49-62.
- IVANCSÓ István: „Magasztald én lelkem (10.) Az Istenszülő oltalmát”, in *Görög Katolikus Szemle* 10 (2006) 4.
- IVANCSÓ István: „Magasztald én lelkem (11.) Szent Mihálykor”, in *Görög Katolikus Szemle* 11 (2006) 4.
- IVANCSÓ István: „Magasztald én lelkem (12.) Karácsonykor”, in *Görög Katolikus Szemle* 12 (2006) 4.
- IVANCSÓ István: „Magasztald én lelkem (6.) Keresztelő Szent János születésekor”, in *Görög Katolikus Szemle* 6 (2006) 4.
- IVANCSÓ István: „Magasztald én lelkem (7.) Szent Illés próféta napján”, in *Görög Katolikus Szemle* 7 (2006) 4.
- IVANCSÓ István: „Magasztald én lelkem (8.) Úrszínváltozás ünnepén”, in *Görög Katolikus Szemle* 8 (2006) 4.
- IVANCSÓ István: „Magasztald én lelkem (9.) Az Istenszülő születésekor”, in *Görög Katolikus Szemle* 9 (2006) 4.
- IVANCSÓ István: „Marcel Mojzeš: A liturgikus mozgalom a bizánci egyházakban. Néhány XX. századi reformtörekvés elemzése”, in *Klió* 3 (2006) 83.
- IVANCSÓ István: „Pünkösöd az egyház születésnapja”, in *Dávodi Élet* 6 (2006) 1-3.
- IVANCSÓ István: *Görög katolikus liturgikus kiadványaink dokumentációja I. Nyomtatásban megjelent művek*, (Szent Atanáz Gör. Kat. Hittudományi Főiskola Liturgikus Tanszék 14.), Nyíregyháza 2006.
- KINCSES Gyula: *Görög katolikusok iskolája Pocsajban*, (Athanasiana Füzetek 13.), Nyíregyháza 2006.
- KOCSIS Éva: „»Példákra van szükségünk...« Háromszáz éve hunyt el De Camelis munkácsi püspök”, in *Új Ember* 41 (2006) 4.

- NACSINÁK Gergely (ford.): „Az áthoszi Paisziosz atya két levele”, in *Vigilia* 10 (2006) 785-792.
- NAGY Kornél: „Egyházi önállóság kérdése Örményországban: az 506-os és az 555-ös dwini zsinatok tanításai és Khalkédón”, in *Egyháztörténeti Szemle* 1 (2006) 37-57.
- NYIRÁN János: „Az isteni kegyelem”, in *Görög Katolikus Szemle Kalendáriuma 2007*, Nyíregyháza 2006, 71-78.
- NYIRÁN János: „A nagyszombati utrenye sajátosságai”, in *Görög Katolikus Szemle Kalendáriuma 2007*, Nyíregyháza 2006, 97-105.
- OROSZ Atanáz: „A kiengesztelődés és a bűnbocsánat a bizánci egyházban”, in *Erkölcsteológiai Munkák I. A gyónás szentsége. Erkölcsteológiai Szimpozion 23006. május 4.*, Nyíregyháza 2006, 59-76.
- OROSZ Atanáz: „Az istenképiség és hasonlóság megkülönböztetése és összekapcsolódása a görög atyáknál”, in *Teológia* 1-2 (2006) 27-44.
- OROSZ Atanáz: „Szent Atanáz legjelentősebb húsvéti levele”, in *Athanasiana* 23 (2006) 15-27.
- PIJENBURG, Chrysostomos: „Az Istenszülő-ikonok különböző típusai és üzenetük”, in *Theologiai Szemle* 3 (2006) 169-171.
- ROMÁNOSZ Melodosz – NYIRÁN János (ford.): „A gazdag és a szegény Lázár”, in *Görög Katolikus Szemle* 11 (2006) 5.
- ROMÁNOSZ Melodosz – NYIRÁN János (ford.): „Illés próféta”, in *Görög Katolikus Szemle* 7 (2006) 5.
- ROMÁNOSZ Melodosz – NYIRÁN János (ford.): „Karácsonyi konták II.”, in *Görög Katolikus Szemle* 12 (2006) 5.
- ROMÁNOSZ Melodosz – NYIRÁN János (ford.): „Keresztelő Szent János fejévétele”, in *Görög Katolikus Szemle* 8 (2006) 5.
- ROMÁNOSZ Melodosz – NYIRÁN János (ford.): „Konták a leprás meggyógyításáról”, in *Görög Katolikus Szemle* 10 (2006) 5.
- ROMÁNOSZ Melodosz – NYIRÁN János (ford.): „Konták a tíz szűznek”, in *Görög Katolikus Szemle* 9 (2006) 5.
- ROMÁNOSZ Melodosz – NYIRÁN János (ford.): „Szent Apostolok”, in *Görög Katolikus Szemle* 6 (2006) 5.
- ROSDY: „A testvériség és a kiengesztelődés jegyében... A pápa Szent András apostol földjén”, in *Új Ember* 50 (2006) 1 és 7.
- SZABÓ Péter: „A nagyérseki egyház. A jogintézmény arculata a legújabb szentszéki gyakorlat tükrében”, in *Athanasiana* 23 (2006) 139-175.
- SZENT AMBRUS – BABARCI-GYÓRFFY Andrea – DOLHAI Lajos – LADOCSI Gáspár – OROSZ Athanáz – PERENDY László (szerk.): *A kötelességekről – A bűnbánatról*, (Ókeresztény Örökségünk 9.), Buda-

Bibliográfia

- pest 2005, LIV + 377 p. ISBN 963 9318 83 3 ISSN 1219-5588
- SZENT AMBRUS – BABARCZI-GYÓRFFY Andrea – DOLHAI Lajos – LADOCSE Gáspár – OROSZ Athanáz – PERENDY László (szerk.): *A szentségekről – A misztériumokról*, (Ókeresztény Örökségünk 8.), Budapest 2004, LIV + 151 p. ISBN 963 9318 76 0 ISSN 1219-5588
- SZOTYORI-NAGY Ágnes: „Az „oikonomia” a kánonjogban és a keleti kodifikációban”, in *Athanasiana* 23 (2006) 63-78.
- VÉGHSEŐ Tamás: „... *patriarcham graecum convertit ad unionem*... A római Német-Magyar Kollégium három egykori növendéke és az ungvári unió”, in *Athanasiana* 23 (2006) 29-48.